HET MISSIEWERK

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT
VOOR
MISSIEWETENSCHAP

UITGEGEVEN DOOR
DE PRIESTERMISSIEBOND
IN NEDERLAND

onder hoofdredactie van
MGR DR ALPH. MULDERS
directeur van het Missiologisch Instituut
van de R. K. Universiteit
te Nijmegen

Twee en dertigste jaargang
1953

ADMINISTRATIE:
Laan Copes van Cattenburch 127, 's-Gravenhage

DRUK EN EXPEDITIE:
Teulings' Grafisch Bedrijf N.V., 's-Hertogenbosch

DR ALPH. MULDERS

ROMEINSE DOCUMENTEN EN BESTUURSMAATREGELEN BETREFFENDE DE MISSIE IN HET JAAR 1952

In deze bijdrage tot de missiographie hebben we op de eerste plaats een lijst samengesteld van de officiële documenten van Rome betreffende de missie van het jaar 1952, ingedeeld in verschillende categorieën, en wel in chronologische volgorde; het daarbij telkens gevoegd cijfer verwijst naar de bladzijde, waarop dit document in de Acta Apostolicae Sedis 44 (1952) werd gepubliceerd.

Hierbij merken we vooreerst op, dat dit „commentarium officiale" de documenten gewoonlijk pas geruime tijd na datum publiceert, zodat tal van stukken uit een bepaald jaar pas in de daarop volgende jaargang verschijnen. Vervolgens wordt bij deze publicaties niet de chronologische volgorde in acht genomen; zo werden in de A.A.S. 44 (1952) 399, 444 en 512 Constitutiones Apostolicae van 10 Jan. 1952 gepubliceerd, terwijl men op blz. 446, 447, 456 Constitutiones Apostolicae van 17 Jan. 1952 en op blz. 565 een Const. Apostolica van 3 Jan. 1952 aantreft; en terwijl enkele decreten van de S. Congr. de Prop. Fide d.d. 10 Jan. 1952 op blz. 435–436 werden gepubliceerd, was hieraan op blz. 285 reeds een decreet van 14 Febr. 1952 voorafgegaan en zou hierop op blz. 595 een decreet van 7 Febr. 1952 volgen. Eindelijk kan men er slechts naar gissen, waarom sommige documenten wel en andere niet gepubliceerd worden.

Op de tweede plaats geven we een overzicht van de oprichting, resp. afsplitsing van nieuwe kerkelijke territoria, van de verheffing van bepaalde missiegebieden tot een hogere rang, van de benoemingen van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders (Apost. Internuntii, Apost. Vicarissen, Apost. Administratoren, Apost. Prefecten enz.), van de naamsveranderingen en grenswijzigingen der missiegebieden, enz.

Terwijl de meeste, door ons gebezigde afkortingen bekend verondersteld mogen worden, vermelden we hier even de betekenis van enkele minder bekende: C.S.C. = Congregatie van het H. Kruis; I.M.C. = Instituut der Missiën van de Consolata te Turijn; P.I.M.E. = Pauselijk Instituut van de HH. Petrus en Paulus en van de HH. Ambrosius en Carolus voor de Vreemde Missiën te Milaan; S.A.C. = Sociëteit van het

Katholiek Apostolaat (Pallottijnen); S.X. = Genootschap van de H. Franciscus Xaverius voor de Vreemde Missiën van Parma.

CONSTITUTIONES APOSTOLICAE

3 Jan. *Cum sit usu.* A dioecesi Krisnagarensi et ab archidioecesi Calcuttensi territoria sejunguntur intra Pakistanae Reipublicae fines sita, atque ex illis nova erigitur dioecesis „Jessorensis" nomine, archidioecesi Dacchensi suffraganea. 565.

10 Jan. *Non mediocri profecto.* Praefectura Apostolica Mbuluensis ad Vicariatus Apostolici gradum et dignitatem, iisdem servatis nomine et limitibus, evehitur. 399.

10 Jan. *Pro supremi quidem.* A Vicariatibus Apostolicis de Kivu et Balduinopolitano territorii pars sejungitur, qua novus erigitur vicariatus „Kasongoënsis" nomine. 444.

17 Jan. *Inter ceteras curas.* A dioecesi Lahorensi pars distrahitur, ex qua, territorio de Yammu[1] excepto, nova erigitur Praefectura Apostolica nomine „de Yullundur". 446.

17 Jan. *Nullam sibi viam.* A dioecesi de Dinajpur territorii pars sejungitur, in Indiana republica sita, atque ex ea nova erigitur dioecesis „Jalpaiguriensis" metropolitanae Ecclesiae Calcuttensi suffraganea. 447.

17 Jan. *Tam opportunum est.* Districtus civiles de Malda et de West Dinajpur, a dioecesi de Dinajpur distracti, Praefecturam Apostolicam „de Malda" efformant. 450.

17 Jan. *In Nostris sub plumbo.* Insulae Falkland seu Malvinae in Praefecturam Apostolicam eriguntur sub nomine „de Insulis Falkland seu Malvinis". 512.

17 Jan. *Aptiori christifidelium.* Ex territorio de Kashmir, a dioecesi Rawalpindensi sejuncto, et ex territorio de Jammu, a dioecesi Lahorensi distracto, nova erigitur Praefectura Apostolica „de Kashmir et Jammu". 513.

17 Jan. *Fit nonnumquam.* A dioecesibus de Chittagong et Dacchensi pars distrahitur et nova erigitur Praefectura Apostolica, nomine „de Haflong". 515.

14 Febr. *Aequum sane.* Praefectura Apostolica de Serawak ad Vicariatus

[1] Aldus in de A. A. S. t.p. in het opschrift; dit is echter wel een drukfout en moet Jammu zijn, zoals in de Const. Ap. „Aptiori Christifidelium" d.d. 17 Jan. 1952 (A. A. S. p. 513) herhaaldelijk gespeld wordt.

Apostolici gradum et dignitatem evehitur, qui, mutato nomine, „Kuchingensis” deinceps appellabitur, eique territorium „Brunei” nuncupatum, a novo Vicariatu Jesseltonensi sejunctum, adnectitur. 568.

14 Febr. *Docet usus*. Praefectura Apostolica de Borneo Septentrionali, ejus limitibus paulisper immutatis, in Vicariatum Apostolicum „Jesseltonensem” nomine erigitur. 569.

14 Febr. *Ut in Vicariatu*. A Vicariatu Apostolico de Ruanda pars sejungitur ex qua novus erigitur Vicariatus „Nyundoënsis” nomine, qui clero indigenae committitur. 571.

13 Mrt. *Apostolica Sedes*. E parte territorii archidioecesis Lagosensis nova erigitur Praefectura Apostolica „Ibadanensis”. 609.

13 Mrt. *Cum ob sollertem*. Praefectura Apostolica Berberatensis, in Africa Aequatoriali, in Vicariatum Apostolicum erigitur. 705.

13 Mrt. *Est in Sanctae Sedis*. Praefectura Apostolica de Vientiane et Luang-Prabang ad Vicariatus Apostolici gradum et dignitatem evehitur, „Vientianensis” deinceps appellandi. 707.

3 Apr. *Christiani populi*. Dioccesis Liberae Urbis et Boënsis dismembratur et nova exinde erigitur Praefectura Apostolica ;„Makenensis”. 610.

15 Maii. *Ad latius prolatandam*. A Vicariatus Apostolici Novae Guineae Centralis territorio pars tota occidentalis sejungitur et nova exinde erigitur Praefectura Apostolica de Aitape. 711.

15 Maii. *Qui, divini Redemptoris*. Ex Apostolico Vicariatu Shirensi, in Nyassaland Africae Orientalis Britannicae finibus, novus erigitur Vicariatus, „Zombaënsis” nomine. 753.

15 Maii. *Inter adversa*. Praefectura Apostolica de Korhogo, iisdem servatis limitibus, in Vicariatum Apostolicum erigitur, „de Katiola” nuncupandum. 755.

15 Maii. *Quae christianum*. Praefectura Apostolica Indorensis, in Indica Republica, in dioecesim, iisdem servatis nomine ac limitibus, erigitur, quae suffraganea constituitur Metropolitanae Ecclesiae Agraensis et Societati a Verbo Divino concreditur. 756.

19 Junii. *E Missionibus*. A Vicariatu Apostolico de Medan teritorii pars sejungitur, ex qua nova erigitur Praefectura Apostolica „de Padang”, Piae Societati S. Francisci Xaverii pro exteris missionibus committenda. 758.

19 Junii. *Ad animorum bonum*. A Vicariatus Apostolici de Palembang, in Indonesia, territorio pars sejungitur, ad novam erigendam Praefecturam Apostolicam „de Tandjung-Karang” appellandam. 760.

19 Junii. *Ea Redemptoris*. Coccinensis dioecesis in tres partes dividitur,

quarum prima, eadam dignitate, ac prius habebat, servata, Coccinensem dioecesim efficit; altera in novam dioecesim constituitur, ex urbe capite „Alleppeyensem" appellandam; tertia vero Trivandrensi Episcopo Latinorum creditur administranda. 801.

10 Julii. *Cum optatum*. Praefectura Apostolica de Ziguinchor, Congregationis a Spiritu Sancto sodalibus concredita, ad Vicariatus Apostolici gradum et dignitatem evehitur. 803.

10 Julii. *Ut qui sacris Missionibus*. A Vicariatu Apostolico de Bangueolo tota occidentalis pars sejungitur, ex qua nova erigitur Praefectura Apostolica, „Arcis Rosebery" nuncupanda et Societati Missionariorum Africae concredenda. 805.

7 Aug. *Ad Christi regnum*. A Praefectura Apostolica Taipehensi subpraefectura civilis „Hwalienhsien" sejungitur; a Praefectura Apostolica Kaoshungensi subpraefectura civilis „Taitunghsien" dismembratur, atque ex ita avulsis territoriis nova erigitur et constituitur Praefectura Apostolica „de Hwalien" nuncupanda. 851.

7 Aug. *Gravia illa Christi*. Taipehensis Praefectura Apostolica, quae est in insula Formosa, ad Metropolitanae Ecclesiae gradum evehitur, iisdem ac antea finibus servatis. 852.

7 Aug. *Ne nimia Missionum*. A Praefectura Apostolica Kaoshungensi, in insula Formosa, pars sejungitur, subpraefecturas civiles „Yuinlinhsien" et „Kiayihsien" complectens, quae in novam erigitur et constituitur Praefecturam Apostolicam, „de Kiayi" nomine, clero saeculari Sinensi committendam. 855.

LITTERAE APOSTOLICAE

28 Apr. *Qui laeto animo*. Internuntiatura in Japonia erigitur. 455.

9 Oct. *Maxime Nobis*. Internuntiatura in Pakistan erigitur. 712.

EPISTULAE APOSTOLICAE

18 Jan. *Cupimus imprimis*. Ad Venerabiles Fratres ac delictos Filios Archiepiscopos, Episcopos, aliosque Locorum Ordinarios ceterumque clerum ac populum Sinarum, pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes. 153-158.

15 Mrt. *Suavi quidem*. Ad Excmum P. D. Martinum Lucas, Archiepiscopum tit. Adulitanum, Delegatum Apostolicum in Africa Meridiana, qua Summus Pontifex, proclamans B. Virginem Mariam ad coelos assumptam cunctae Africae Meridionalis Unionis supernam esse Patro-

nam, eundem Legatum deligit ad Marialem Congressionem e tota Australis Africae Unione in urbe Durbaniana habendam. 410.

30 Oct. *Laeto admodum animo.* Ad Emum P. D. Emmanuelem tit. Sanctorum Marcellini et Petri S.R.E. Presb. Cardinalem Gonçalves Cerejeira, Patriarcham Lisbonensem, quem legatum mittit ad sacra sollemnia quarto exeunte saeculo ab obitu Sancti Francisci Xaverii Goano celebranda. 862

ALLOCUTIONES

28 Apr. Allocutio ad Moderatores et Cooperatores Missionalium Operum: de fovendo Apostolatu pro Missionibus. 425.

DECRETA S. CONGR. DE PROP. FIDE

10 Jan. De finium Vicariatuum Stanleypolitan. - de Kivu et Balduinopolitan. definitione. 435.

10 Jan. Vicariatus Apostolicus de Kivu deinceps „Costermanspolitanus" appellabitur. 436.

7 Febr. De mutatione finium dioccesium Queenstown - Umtatan. 595.

14 Febr. Dismembrationis et unionis Vicariatuum Apostolicorum de Kengtung - de Toungoo. 285.

14 Febr. Vicariatus Apostolicus de Ruanda deinceps „Kabgayiensis" appellabitur. 596.

21 Febr. Fines Vicariatus Apostolici de Barh el Ghazal ampliantur. 597.

20 Mrt. De mutatione finium Vicariatuum Apostolicorum Luluaburgen. - de Tshumbé. 633.

15 Maii .De nominis mutatione Shirensis-Blantyrensis. 748.

15 Maii. De mutatione nominum Vicariatuum Apostolicorum Novae Guineae Centralis et Orientalis (de Wewak-Portus Alexii). 882.

19 Junii. Commutationis finium Sendaien. - de Sapporo. 749.

10 Julii. Vicariatus Apostolicus de Bangweolo deinceps „Kasamaënsis" appellabitur. 749.

INSTRUCTIONES

29 Jun. *Plurimis abhinc annis*, de apto modo pro missionibus stipem corrogandi. 549-551.

Op de eerste plaats verdient hier vermelding, dat Z.H. Paus Pius XII bij de laatste kardinaalsbenoemingen Z.H. Exc. Mgr Celso Costantini, die sinds 1935 secretaris van de S. Congregatio de Propaganda Fide was, tot het kardinalaat heeft verheven; deze benoeming was een verwachte en verdiende uitverkiezing.

Tot zijn opvolger als secretaris van de S. Congregatio de Prop. Fide werd intussen benoemd Z.H. Exc. Mgr. Ph. Bernardini, die gedurende een paar jaar (1933-1935) Apostolisch Delegaat in Australasië is geweest en sinds 1935 Pauselijke Nuntius te Bern was.

Onder de organisatorische maatregelen, welke in 1952 door de S. Congregatio de Propaganda Fide werden getroffen of tenminste voorbereid — verschillende van de te noemen maatregelen geschieden immers niet door decreten van de Propaganda, maar krijgen haar beslag door apostolische constituties of brieven — noemen we vooreerst de *oprichting* der *apostolische nuntiaturen* in Japan (28 April) en Pakistan (9 Oct.).

Vervolgens heeft de Propaganda in het afgelopen jaar in de gebieden, welke aan haar rechtsmacht zijn onderworpen, verschillende *nieuwe kerkelijke territoria* opgericht, resp. afgesplitst. *Bisdommen*: op 3 Jan. Jessore (Oost-Pakistan), afgesplitst van het bisdom Krishnagar en van het aartsbisdom Calcutta, en toevertrouwd aan het Genootschap van de H. Franciscus Xaverius voor de Vreemde Missiën van Parma; op 17 Jan. Jalpaiguri (India), afgesplitst van het bisdom Dinajpur en toevertrouwd aan het Pauselijk Instituut der Vreemde Missiën van Milaan; op 13 Nov. Tanjore (India), afgesplitst van het bisdom San Tommaso van Meliapur, en Vellore (India), afgesplitst van het aartsbisdom Madras; de overblijvende gedeelten van het voormalige aartsbisdom Madras en het voormalige bisdom Meliapur vormen voortaan één kerkelijk gebied, genaamd aartsbisdom Madras-Meliapur; op 1 Dec. Leribe, afgesplitst van het bisdom Matenu (Basutoland, Zuid-Afrika) en toevertrouwd aan de seculiere geestelijkheid met medewerking van de O.M.I.

Apostolische Vicariaten: op 10 Jan. Kasongo, afgesplitst van de territoria der Apost. Vicariaten van Kivu en Boudewijnstad (Belg. Congo) en toevertrouwd aan de Witte Paters; op 14 Febr. Nyundo, afgesplitst van het Apost. Vic. van Ruanda (Centraal-Afrika) en toevertrouwd aan de seculiere inheemse clerus; op 15 Mei Zomba, afgesplitst van het Apost. Vic. Shiré (Nyassaland) en toevertrouwd aan de Montfortanen; op 14 Nov. het Apost. Vicariaat Buenaventura (Columbia), afgesplitst ten dele

van het bisdom Cali, ten dele van de Apost. Prefectuur Tumaco, en toevertrouwd aan het seminarie der Vreemde Missiën van Yarumal (Columbia); het Apost. Vicariaat Quibdo (Columbia), afgesplitst ten dele van het bisdom Antioquia, ten dele van de Apost. Prefectuur Chocò en toevertrouwd aan de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria; het Apost. Vicariaat Istmina (Columbia), dat het overblijvend gedeelte van genoemde Apost. Prefectuur omvat, en toevertrouwd aan het Seminarie der Vreemde Missiën van Yarumal (Columbia); op 4 Dec. de Apost. Vicariaten Riohacha en Valledupar, afgesplitst van het Apost. Vic. Goajira (Columbia) en toevertrouwd aan de Capucijnen.

Apostolische Prefecturen: op 10 Jan. Falkland- en Malouinen-eilanden, waarvan het gebied tot dusver deel uitmaakte van het Apost. Vic. Magellan, later tot bisdom verheven; de nieuwe Apost. Prefectuur werd toevertrouwd aan de Fathers van Mill Hill. Op 17 Jan. Malda (India), afgesplitst van het bisdom Dinajpur en toevertrouwd aan het Pauselijke Instituut der Vreemde Missiën van Milaan; Haflong (India), afgesplitst van het bisdom Chittagong en het aartsbisdom Dacca, en toevertrouwd aan de Congregatie van het H. Kruis; Jullundur (India), afgesplitst van het bisdom Lahore en toevertrouwd aan de Minderbroeders-Capucijnen; Kashmir en Jammu, afgesplitst van de bisdommen Rawalpindi en Lahore, en toevertrouwd aan de Fathers van Mill Hill. Op 13 Maart Ibadan, afgesplitst van het aartsbisdom Lagos (Nigeria) en toevertrouwd aan de Sociëteit der Afrikaanse Missiën. Op 3 April Makeni, afgesplitst van het bisdom Freetown e Bo (Sierra Leone) en toevertrouwd aan het Genootschap der Vreemde Missiën van Parma. Op 15 Mei Aitape, afgesplitst van het Apost. Vicariaat Centraal Nieuw-Guinea, en toevertrouwd aan de Minderbroeders-Franciscanen. Op 19 Juni Padang, afgesplitst van het Apost. Vic. Medan (Sumatra) en toevertrouwd aan het Genootschap der Vreemde Missiën van Parma; Tandjung-Karang, afgesplitst van het Apost. Vic. Palembang (Sumatra) en toevertrouwd aan de Congregatie der Priesters van het H. Hart. Op 10 Juli Fort Rosebery, afgesplitst van het Apost. Vic. Bangweolo (Noord-Rhodesia, Br. Oost-Afrika) en toevertrouwd aan de Witte Paters. Op 7 Aug. Kiayi, afgesplitst van de Apost. Pref. Kaoshung (China) en toevertrouwd aan de seculiere inheemse clerus; Hwalien, gedeeltelijk afgesplitst van de Apost. Pref. Taipeh, gedeeltelijk van de Apost. Pref. Kaoshung, en toevertrouwd aan de Vreemde Missiën van Parijs.

Tot de rang van bisdom, resp. aartsbisdom werden *verheven*: op 15 Mei de Apost. Pref. Indore (India) tot bisdom van dezelfde naam en bleef toevertrouwd aan het Gezelschap van het Goddelijk Woord; op 19 Juni het Zuidelijk gedeelte van het bisdom Cochin (India) tot bisdom Alleppy; op 7 Aug. de Apost. Prefectuur Taipeh (Formosa) tot metropolitaan aartsbisdom, toevertrouwd aan de religieuze Congregatie van de Leerlingen des Heren. Op 1 Dec. het Apost. Vic. Sapporo (Japan) tot suffragaan-bisdom van Tokio.

Tot Apostolisch Vicariaat werden *verheven* de Apostolische Prefecturen: op 10 Jan. Mbulu (Tanganyika, Oost-Afrika), blijft toevertrouwd aan de Sociëteit van het Katholieke Apostolaat (Pallottijnen); op 14 Febr. Noord-Borneo (Indonesische Archipel) en tevens de naam veranderd in Jesselton, blijft toevertrouwd aan de Fathers van Mill Hill; Serawak (Borneo) en tevens de naam veranderd in Kuching, blijft toevertrouwd aan de Fathers van Mill Hill. Op 13 Maart Vientiane en Luand-Prabang (Laos, Indochina), blijft toevertrouwd aan de Oblaten der Onbevl. Ontvangenis; Berberati (Oubanghi-Chari, Fr. Eq. Afrika), blijft toevertrouwd aan de Minderbroeders-Capucijnen. Op 15 Mei Korhogo (Ivoorkust) en tevens de naam veranderd in Katiola, blijft toevertrouwd aan de Sociëteit der Afrikaanse Missiën. Op 10 Juni Ziguinchor (Senegal, Fr. West-Afrika), blijft toevertrouwd aan de Congregatie van de H. Geest.

Behalve van de reeds genoemde kerkelijke ressorten werden bij decreet van de Propaganda nog van de volgende Apost. Vicariaten de *namen veranderd*: Kivu (Belg. Congo) in Costermansville (10 Jan.); Ruanda (Centraal-Afrika) in Kabgayi (14 Febr.); Centraal Nieuw-Guinea in Wewak (15 Mei); Oost-Nieuw-Guinea in Alexishafen (15 Mei); Bangweolo (Noord-Rhodesia) in Kasama.

Ook hadden er enkele *grenswijzigingen* plaats: op 10 Jan. tussen de Apost. Vicariaten van Boudewijnstad en Stanleyville (Belg. Congo); op 17 Jan. tussen het aartsbisdom Dacca en het bisdom Chittagong; op 7 Febr. tussen het bisdom Umtata en het bisdom Queenstown (Zuid-Afrik. Unie); op 14 Febr. tussen de Apost. Vicariaten Jesselton en Kuching (Indon. Archipel); grenswijziging van het Apost. Vic. Toungoo (Birma), waarbij een gebied gevoegd wordt dat tot dusver tot geen enkel missiegebied behoorde; op 21 Febr. tussen de Apost. Vicariaten

Bahr-el-Ghazal en Khartoum en de Apost. Pref. Malakal (Anglo-Egypt. Soedan); op 20 Maart tussen de Apost. Vicariaten Luluaburg en Tshumbé (Belg. Congo); op 19 Juni tussen het bisdom Sendai en het Apost. Vic. Sapporo (Japan). Op 19 Juni werd het gebied van het bisdom Cochin (India) als volgt verdeeld: het zuidelijke gedeelte, gelegen tussen de zee van Oman en de bisdommen Trivandrum der Latijnen en Kottar, is tijdelijk als Apost. Administratie toevertrouwd aan de dioc. Ordinarius van Trivandrum der Latijnen; in het noordelijke gedeelte is een nieuw bisdom opgericht, Alleppy genaamd, terwijl het bisdom Cochin voortaan beperkt blijft tot het resterend grondgebied; op 10 Juli tussen het bisdom Allahabad en de Apost. Pref. Gorakhpur (India).

Met betrekking tot het kerkelijk bestuur in de missiegebieden hadden de volgende *benoemingen* plaats: Z.H. Exc. Mgr Max. de Fürstenberg, tit. aartsb. van Palto, tot Apost. Internuntius in Japan (28 April); Z.H. Exc. Mgr M. Lucas, tit.-aartsb. van Adulfi, tot dusver Apost. Delegaat in Zuid-Afrika, tot Apost. Internuntius in India (3 Dec.); Mgr Celestinus J. Damiano tot tit.-aartsb. van Nicopolis van Epyrus en Apost. Delegaat in Zuid-Afrika (24 Dec.).

Tot *Bisschop* werden benoemd: op 14 Febr. Mgr Jos. Wan Tsu-Chang, Vic.-cap. van het bisdom Hengchow (Hunan, China) tot bisschop van genoemd bisdom, dat toevertrouwd blijft aan de Orde der Minderbroeders-Franciscanen; op 13 Maart Mgr Bryan Gallagher tot resid. bisschop van Port Pirie (Zuid-Australië); op 20 Maart P. Ambr. Galbiati P.I.M.E. tot resid. bisschop van Jalpaiguri (India); P. Raymond Larose C.S.C. tot resid. bisschop van Chittagong (Oost-Pakistan); op 15 Mei P. Dr F. Simons S.V.D. tot bisschop van Indore (India); verplaatsing van Z.H. Exc. Mgr A. van den Bronk S.M.A., tit.-bisschop van Tentiri en Apost. Vic. van Egypte, naar de resid. bisschopszetel van Kumasi (Goudkust en Ashanti, Br. West-Afrika); op 19 Juni R.D. Alex. Edezhat tot bisschop van Cochin; R.D. Mich. Arattukulam tot bisschop van Alleppy; op 7 Aug. R.D. Jos. Kuo van de Leerlingen des Heren tot aartsb. van Taipeh (Formosa); op 14 Oct. verplaatsing van Z.H. Exc. Mgr J. B. Roper van de resid. bisschopszetel van Toowomba (Australië) naar de tit.-bisschopszetel van Elusa; op 14 Nov. Z.H. Exc. Mgr L. Mathias S.D.B., oud-aartsb. van Madras, tot aartsb. van Madras en administrator apostolicus van de bidsommen Tanjore en Vellore; op 27 Nov. R.P. Thomas J. Danehy (Maryknoll), apostolisch administrator

van het Apost. Vicariaat van Pandi (Bolivia), tot tit.-bisschop van Bita; op 1 Dec. R.D. Ben. Tomizawa tot resid. bisschop van Sapporo; R. P. Thom. Brosnahan C.S.Sp. tot resid. bisschop van Freetown en Bo (Sierra Leone, West-Afrika); op 11 Dec. R. P. Emmanuel 'Mabathoana O.M.I. tot resid. bisschop van het nieuwe bisdom Leriba (Basutoland).

Tot *Bisschop-Coadjutor* werden benoemd: op 3 Jan. R.D. Alex. Tokič tot tit.-aartsb. van Bizijana en coadjutor met recht van opvolging van Z.H. Exc. Mgr Nic. Dobrečič, aartsbisschop van Antivari (Joego-Slavië); op 21 Febr. R.P. Xav. Ariz Huarte O.P. tot tit.-bisschop van Bapara en coadjutor met recht van opvolging van Z.H. Exc. Mgr Jos. Garcia Grain, Apost. Vicaris van Porto Maldonado (Peru); op 3 Juli R.D. Bas. Salv. Peres tot tit.-bisschop van Gisipa en coadjutor met recht van opvolging van Z.H. Exc. Mgr Victor Rosario Fernandes, bisschop van Mangalore (India); op 10 Juli R.P. Bartholomaeus de Porretta (in de wereld Jos. Evangelisti) O.F.M.Cap. tot tit.-aartsbisschop van Brysis en coadjutor zonder recht van opvolging van Z.H. Exc. Mgr Evangelista Vanni O.F.M.Cap., aartsbisschop van Agra (India); op 27 Nov. R.P. - J. Bowers S.V.D. tot tit.-bisschop van Ciparissia en coadjutor van Z.H. Exc. Mgr Noser, bisschop van Accra (Goudkust); op 11 Dec. R.P. Greg. Elias Olazar Muruaga C.P. tot tit.-bisschop van Prusa en coadjutor met recht van opvolging van Z.H. Exc. Mgr Athan.-Celest. Jauregui y Goiri, Apost. Vicaris van S. Gabriel dell'Addolorata di Marañon (Peru); op 13 Dec. Mgr Fr.-Arth. Carvalho tot tit.-bisschop van Demetriades en coadjutor van Z.H. Exc. Mgr L. Mathias, aartsb. van Madras-Meliapur.

Tot *Prelaat nullius* werd benoemd: op 18 April R.P. Joachim de Lange C.S.Sp. tot tit.-bisschop van Photice en Prelaat van de Praelatura nullius Tefé (Amazonegebied, Brazilië).

Tot *Administrator Apostolicus* werden benoemd: op 2 Jan. R.P. Urbanus M. Person O.F.M.Cap. tot Administr. Apost. van de missiegebieden in Ethiopië, die ressorteren onder de S. Congregatio de Propaganda Fide, nl. de Apost. Vicariaten Harar en Gimma, en van de Apost. Prefecturen Hosanna en Neghelli; op 19 Jan. R.P. Dante Battaglierin S.X. tot Apost. Adm. van het nieuwe bisdom Jessore (India); op 9 Mei R.P. Timotheus Bitterli O.S.B. van St Ottilien tot Apost. Administr. van de Abbatia nullius van Tokwon en van het Apost. Vic. Hameung (Korea); op 19 Juni Z.H. Exc. Mgr Vincent Victor Dereere O.C.D., bisschop van Trivandrum der Latijnen, tot Apost. Adm. van het

Zuidelijk gedeelte van het gebied dat vroeger tot het bisdom Cochin behoorde, gelegen tussen de zee van Oman en de bisdommen van Trivandrum der Latijnen en Kottar; op 20 Juni Z.H. Exc. Mgr Jos. Rosenhammer O.F.M., tit.-bisschop van Ampora en Apost. Vic. van Chiquitos (Bolivia) tot Apost. Adm. van het nieuwe Vicariaat van Nuflo de Chavez; op 7 Aug. Z.H. Exc. Mgr Thomas Niu, bisschop van Yangku (Shantung, China) tot Apost. Adm. van de nieuwe Apost. Prefectuur Kiayi (Formosa); Z.H. Exc. Mgr Andr. Vérineux M.E.P., bisschop van Yinkow (Mandsjoerije) tot Apost. Administr. van de nieuwe Apost. Prefectuur Hwalien.

Tot *Apostolisch Vicaris* werden benoemd: op 10 Jan. R.P. Patrick Winters S.A.C. tot tit.-bisschop van Burea en Ap. Vic. van het nieuwe Apost. Vic. Mbulu; verplaatsing van Z.H. Exc. Mgr R. Cleire W.P., tit.-bisschop van Claudiopolis in Isaurië, tot dusver Apost. Vic. van Kivu (thans Costermansville) naar het nieuwe Ap. Vic. van Kasango; R.P. Xav. Geeraerts W.P. tot tit.-bisschop van Lagania en Apost. Vic. van Costermansville; R. P. Ant. Torasso I.M.C. tot tit.-bisschop van Thapsus en Apost. Vic. van Florencia (Colombo); R.P. P. M. Arntz O.S.Cr. tot tit.-bisschop van Stectorium en Apost. Vic. van Bandung (Java); op 14 Febr. R.D. Aloysius Bigirumwami tot tit.-bisschop van Garriana en Apost. Vic. van het nieuwe Apost. Vic. Nyundo (Ruanda); R.P. Jac. Buis, Mill Hill Father, tot tit.-bisschop van Astypalaea en Apost. Vic. van Jesselton (Borneo); R.P. Joh. Vos, Mill Hill Father, tot tit.-bisschop van Cnidus en Apost. Vic. van Kuching (Borneo); op 13 Maart R.P. Steph. Loosdregt O.M.I. tot tit.-bisschop van Amaura en Apost. Vic. van Vientiane (Laos, Indochina); R.P. Gabriel van Chambéry (Jos. M. Tissot) O.F.M.Cap. tot tit.-bisschop van Castabala en Apost. Vic. van Berberati; op 15 Mei Mgr Em. Durrheimer S.M.A., Ap. Pref. van Korhogo, tot tit.-bisschop van Achelous en Ap. Vic. van Katiola; R.P. L. Hardman S.M.M. tot tit.-bisschop van Attanasus en Ap. Vic. van Zomba; op 19 Juni R.P. W. van Kester, Mill Hill Father, tot tit.-bisschop van Legia en Apost. Vic. van Basankusu (Belg. Congo); R.P. L. P. Seitz M.E.P. tot tit.-bisschop van Catula en Apost. Vic. van Kontum (Vietnam); op 10 Juli Mgr Prosper Dodds C.S.Sp., Ap. Pref. van Ziguinchor, tot tit.-bisschop van Bennefa en Apost. Vic. van het nieuwe Ap. Vic. Ziguinchor.

Bij decreet van de Propaganda werden „ad suum beneplacitum" tot *Apostolisch Prefect* benoemd: op 4 Jan. R.P. L. Jansen S.M.M. tot Ap.

Pref. van Isangi (Belg. Congo); op 10 Jan. R.P. Marcellinus van Villafranca (Ed. Canyes Santacana) O.F.M.Cap. tot Ap. Pref. van Leticia (Colombia); op 22 Febr. R.P. Clemens van Curvalle (Alb. Sirgue) O.F.M.Cap. tot Ap. Pref. van Moundou (Tchaad, Fr. Eq. Afrika); op 21 Maart R.P. Georgius Breen C.S.C. tot Ap. Pref. van Haflong (India); R.P. J. Ireland, Mill Hill Father, tot Ap. Pref. van de Falkland-eilanden; op 28 Maart R.P. Adam Grossi P.I.M.E. tot Apost. Pref. van Malda (India); op 30 Mei R.P. Georgius Shanks, Mill Hill Father, tot Apost. Pref. van Kashmir en Jammu; op 4 Juni R.P. Ignatius Dogget O.F.M. tot Ap. Pref. van Aitape (Nieuw-Guinea); op 27 Juni R.P. Alb. Hermelink S.C.J. tot Apost. Pref. van de nieuwe Apost. Pref. Tandjung-Karang (Sumatra); R.P. Pascal De Martino S.X. tot Apost. Pref. van de nieuwe Apost. Pref. Padang (Sumatra); op 19 Juli R.P. Augustus Azzolini S.X. tot Apost. Pref. van Makeni (Sierra Leone); op 31 Oct. R.P. Urbanus van Blackburn (Franc. Swarbrick) O.F.M. Cap. tot Apost. Pref. van Jullundur (India); op 7 Nov. R.P. R. Pailloux W.P. tot Apost. Pref. van Fort Rosebery (Noord-Rhodesia).

M. VAN OSS C.I.C.M.

DE WEG NAAR DE WERELDMISSIE

In de laatste honderd jaar heeft de katholieke Kerk een kans tot uitbreiding gehad, zoals het nog nooit in haar geschiedenis was voorgekomen. Deze kans hing ten nauwste samen met de grote politieke en koloniale expansie van Europa in die landen, welke we gewoonlijk als eigenlijke missielanden beschouwen.

In 1842 dwong Engeland na de beruchte opium-oorlog het eerste „ongelijke verdrag" met China af, spoedig daarin gevolgd door Amerika en Frankrijk. De voorrechten der buitenlanders in China werden uitgebreid in de verdragen van Tientsin en Peking, resp. 1858 en 1860. Tevens werden er, speciaal in het verdrag met Frankrijk, gunstige bepalingen opgenomen voor het preken en belijden van de christelijke godsdienst. Op 7 Juli 1853 verscheen er een klein maar goed bewapend Amerikaans eskader in de Japanse wateren, zogenaamd om langs de kust hydrografische onderzoekingen te verrichten, in werkelijkheid om rechtstreeks, d.w.z. zonder de tussenkomst van de Hollanders op Deshima, en desnoods met geweld een brief te overhandigen aan het landsbestuur ten einde politieke en commerciële betrekkingen aan te gaan. Op 31 Maart 1854 werd toestemming verleend om het eerste verdrag met een westerse mogendheid te sluiten. In het Franse koloniale rijk werd de Franse invloed, ondanks vele tegenkantingen, in de tweede helft der eeuw verstevigd. In Ned. Oost-Indië voerde de regering na de geruchtmakende Mgr Grooff-affaire een meer liberale politiek ten opzichte van katholieke priesters. In het huidige India nam Engeland in 1857 het bestuur over van de anti-katholieke Oost-Indische Compagnie en kondigde gelijkstelling van de confessies af. En in Afrika, met zijn tot dan toe onbekend binnenland, was de grote wedloop naar de bronnen van de Nijl en naar de Grote Meren begonnen.

Tengevolge van deze verdragen en veroveringen werd het verkeer met bovengenoemde landen ten zeerste vergemakkelijkt en kwam er in die landen zelf een grote mate van rust en veiligheid tot stand: twee essentiële voorwaarden voor een regelmatige missionering. Bovendien zou de missionaris als Europeaan in vele landen in een bevoorrechte positie komen.

Het zou een onvergeeflijke fout geweest zijn, indien de katholieke

Kerk van deze gunstige factoren niet geprofiteerd had om haar doeleinden na te streven en haar zending te vervullen.

In Europa begon de Kerk zich te herstellen van het verval der 18de eeuw en van de slagen van de Franse Revolutie. Van 1831-1846 zetelde op de Stoel van Petrus paus Gregorius XIV, die prefect was geweest van de Congregatie de Propaganda Fide. Gealarmeerd door de wereldwijde verspreiding van het protestantisme gaf hij in zijn encycliek *Probe Nostis* van 13 Augustus 1940 een krachtige aanbeveling van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs van Lyon en van soortgelijke missieverenigingen in andere landen.[1] 23 November 1845 vaardigde hij de grote instructie *De Clero Indigena* uit.[2] Leo XIII zou op deze richtlijnen terug komen in zijn encycliek *Sancta Dei Civitas* van 3 December 1880[3]; hij zou de anti-slavernij-beweging naar vermogen bevorderen en de bisschoppelijke hiërarchie in India en Japan oprichten; in 1883 gaf de Propaganda haar invloedrijke instructie over de seminaries in China, welke een resultaat was van de studie der bisschoppelijke synoden, welke er in 1880 waren gehouden. In plaats van de missionering over te laten aan de regeringen, zoals vroeger aan Spanje en Portugal, of zelf de uitzending van missionarissen te verzorgen, werd het onder Pius IX de nieuwe taktiek om bepaalde missiegebieden aan afzonderlijke congregaties toe te vertrouwen. Sedert het begin der eeuw waren er in meerdere landen apostolische mannen opgestaan, die de tekenen des tijds hadden begrepen en congregaties hadden gesticht met een speciaal of zelfs uitsluitend missionnair doel, terwijl er door de oprichting van de genootschappen van de Voortplanting en van de H. Kindsheid liefdewerken waren ontstaan om de missies in het algemeen te steunen. De financiële ondersteuning van het missiewerk door het katholieke volk was noodzakelijk geworden omdat de regeringen tengevolge van de scheiding van Kerk en Staat daartoe niet meer bijdroegen en de bezittingen van de Propaganda tijdens Napoleon veel hadden geleden en door de Italiaanse politiek op het einde der eeuw hun waarde zouden verliezen. Men kan dus terecht spreken van een internationalisering van het missiewerk en van de missie-actie.

[1] Gepubliceerd in de Annales de la Propagation de la Foi 12 (1840) 603-615.
[2] C. Costantini: Ricerche d'Archivo sull' Istruzione „De Clero Indigena", in: Miscellanea Pietro Fumasoni-Biondi, vol. I (Rome 1947) 3-78.
[3] De encycliek „Sancta Dei Civitas" over het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs 3 December 1880, vertaald door G. M. Versteegen C.ss.R., Ecclesia Docens, Hilversum 1939. Zie ook de inleiding.

Welk was daarbij het aandeel van katholiek Nederland? Wat bestond er op missiegebied en vooral: wat deed men er voor de missie?

Om het „verval" van de Kerk in Nederland vóór 1853 te doen uitkomen maakt het natuurlijk wel indruk de toenmalige toestand gelijk te stellen met die van de missiegebieden „Hongkong, Bagamoyo en Fak-Fak" [1] of van „Oeganda" [2], toch lijkt het mij onjuist het Nederland van die dagen zonder meer „missieland" te noemen, hoe sterk de verleiding daartoe ook moge zijn door het feit, dat ons land de naam had van „Hollandse Zending". Missiologisch gezien, was Nederland geen missieland, omdat de Kerk hier over voldoende inheemse krachten beschikte om in de zielzorg te voorzien en uit eigen middelen kerken en kerkelijke instellingen, welke voor de ontplooiing van het normale katholieke leven nodig waren, kon onderhouden. Daaraan ontbrak natuurlijk de organisatie en vooral de kroon: het inheemse episcopaat. Maar door de instelling daarvan wordt aan de status van missiegebied geen einde gemaakt, evenmin als deze in India, Japan of China is opgeheven door de instelling van de bisschoppelijke hiërarchie en evenmin als ons land ophield missieland te zijn door de benoeming van Willibrordus tot bisschop van Utrecht. Kerkelijk-juridisch stond ons land onder de Propaganda, welke Congregatie was ingesteld niet alleen voor de z.g. heidense landen, maar ook voor die landen, waar de ketterij of het schisma de overhand hadden gekregen. De eerste jaren van haar bestaan bemoeide zij zich zelfs meer met laatstgenoemde en zo heeft men kunnen schrijven, dat Nederland de bakermat was van de missiehiërarchie. [3] Aartspriesters, een kapittel en een schisma behoren niet tot de normale verschijnselen in de missie-organisatie, evenmin als op de missionaris in het algemeen toepasselijk is, wat van de Italiaanse vicesuperior wordt gezegd, „die de taal niet verstond, van onze gebruiken en opvattingen slechts een vaag denkbeeld had en er gemeenlijk weinig begrip voor toonde".

De missie-activiteit van katholiek Nederland in deze periode van 1796 tot 1860 kan men met pater André van den Eerenbeemt het best karak-

[1] L. J. Rogier en N. de Rooy: In Vrijheid Herboren, Katholiek Nederland 1853-1953, 's-Gravenhage 1953, p. 10.

[2] N. de Rooy pr: Wat betekenen de eeuwjaren 1853-1953 voor de Nederlandse katholieken? in: Carillon van Sint Geerten 7 (1952) 192-195.

[3] C. Friedrich S.V.D.: Holland, die Wiege der Missionshierarchie, in: ZM. 11 (1921) 129-141.

teriseren als het tijdvak van de „missionerende wereldgeestelijkheid”.[1]

In 1785 was de missie van Suriname ingelijfd bij de Hollandse Zending en werd de nuntius te Brussel met het zenden van missionarissen belast.[2] Later kwam hiervoor in de plaats de internuntius te Den Haag, die ook als procurator voor de andere Nederlandse koloniën optrad, welke macht hij soms delegeerde. Hij had als dusdanig in te staan voor het zenden van missionarissen; aan hem werden de rapporten over de missie toegezonden; hij was de bemiddelaar tussen het missiegebied en de Propaganda. Van sommige vice-superiores en latere internuntii is een grote activiteit op dit gebied uitgegaan. Candidaten voor deze missies zochten zij bij voorkeur onder de wereldgeestelijken; de religieuze orden hadden tengevolge van de uitroeiingspogingen onder Napoleon en Willem I alle moeite om de hun toevertrouwde staties in stand te houden. Misschien waren religieuzen bij de regering, welke toelagen voor reis en verblijf verstrekte, ook minder acceptabel. Ondanks de moeiten, welke superiores en aartspriesters deden, slaagden zij er maar zelden in een voldoende aantal priesters voor dit werk te vinden. En velen van hen die er heen trokken waren tegen de plaatselijke moeilijkheden niet opgewassen en keerden spoedig naar het vaderland terug. Dit „missiewerk” bestond dan nog maar alleen in de zielzorg van de katholieke kolonialen. Tot eigenlijk bekeringswerk onder de heidenen kwam men in deze jaren niet.[3] Ook de priesters die in deze periode naar de Verenigde Staten van Amerika gingen, beperkten hun werkzaamheid tot de zielzorg onder

[1] A. J. J. M. van den Eerenbeemt: De Missie-actie in Nederland (± 1600-1940), Nijmegen 1945, p. 27.

[2] A. Mulders: De Missie in Tropisch Nederland, 's-Hertogenbosch 1940, blz. 231. Voor de tekst van het decreet was professor Mulders zo vriendelijk mij te wijzen op het artikel van J. C. van der Loos: Over de herleving der Katholieke Missie in Suriname van 1786-1793, in: Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem 43 (1925) 7-39, waar op blz. 14 het desbetreffende decreet wordt afgedrukt. Wanneer en hoe de andere missies aan de zorg van de internuntius werden toevertrouwd heb ik niet gevonden. Het archief van de Internuntiatuur in Den Den Haag is sedert 1940 overgebracht naar Rome.

[3] Zie bijlage I van Van den Eerenbeemt: a. w. p. 170 (brief van aartspriester Cramer aan zijn geestelijkheid): „Considerate . . . maximumque numerum Catholicorum, quibus omnis spes vitae salutisque adempta est”. President Van Vree schrijft 29 Maart 1853: „. . .in Orientalibus Indiis, eorum ministerium fere ad catholicos Europeos eorumque proles et domesticos rerum adjuncta adhuc coarctatura videntur. At si quando accidit ut ad Mahomedanos et Paganos convertendos operam navare missionariis per rerum adjuncta liceat . . .” (J. Kleyntjes S.J., De stichting Duinzicht, in: Bijdr. Bisdom Haarlem 50 (1933) 341-400, bijlage IX, p. 379).

emigranten. Als men rekening houdt met de gebrekkige vorming, het isolement en de bekrompenheid van de toenmalige geestelijkheid, dan behoeft men er niet verwonderd over te zijn, dat zo weinigen het leven in een vreemd land aandurfden en het er konden uithouden. Naar andere missiegebieden, buiten de koloniën, vertrokken er maar zeer weinigen en dezen traden, om hun roeping tot de heidenen te volgen, in een buitenlandse orde of congregatie.[1] Ook zij die krachtens de gehoorzaamheid daarheen werden gezonden, ofschoon zij oorspronkelijk niet met een missiedoel in een orde waren ingetreden, konden m.i. goede missionarissen worden.

Wat nu de missie-actie betreft, deze zou men geneigd zijn als kortzichtig en wat chauvinistisch te betitelen. De Voortplanting des Geloofs, in 1822 in Frankrijk gesticht, was hier al gauw bekend geworden; er werden ook afdelingen van opgericht, maar de opbrengsten werden aanvankelijk niet afgedragen aan de Centrale Raad te Parijs. Waren de Nederlandse katholieken bang van een achterdochtige regering het verwijt te krijgen, dat zij lid waren van een internationale organisatie? Of vreesden zij, zoals die van het bisdom Gent, dat de „eigen" missionarissen door de Centrale Raad te kort werd gedaan?[2] Eerst in 1840 vinden we bijdragen vermeld uit het apostolisch vicariaat Limburg, dat tot 's jaars te voren tot het bisdom Luik had behoord, waar het genootschap normaal was georganiseerd. In 1841 komen hierbij de bijdragen uit het apostolisch vicariaat Grave en Ravenstein en in 1842 die van de Brabantse vicariaten en van enige priesterschappen.[3] Maar in Holland en Zeeland bleef de Broederschap van de H. Geest tot Voortplanting des Geloofs, die waarschijnlijk naar een Frans voorbeeld in 1819 was opgericht, bestaan en bleef krachtens haar statuten alleen hulp zenden aan de Hollandse seculieren in de Hollandse koloniën, — al had de Propaganda het

[1] O.a. A. E. Smorenburg, die bij de Lazaristen intrad en zijn reisbeschrijving en eerste missiebrieven uit China publiceerde in De Godsdienstvriend 1854-1857; Lucien Vachsen (Vaessen?), die als student in de philosophie vertrok naar de missie van de pp. van de HH. Harten (APF 23 (1951) 160).

[2] Tot aan 1839 zond het bisdom Gent de opbrengsten van de Voortplanting naar eigen missionarissen in Amerika. Na een brief van kardinaal Fransoni ontvangen te hebben, waarin de woorden voorkwamen: „nous avons vu avec peine que le Conseil de Gand s'est refusé jusqu'ici à toute communication avec ceux de Lyon et de Paris", verscheen er op 30 December 1839 een mandement, waarin de bisschop van Gent de gelovigen aanspoorde om mede te werken aan de Voortplanting, en werden de opbrengsten aan de Centrale Raad afgedragen (APF 12 (1840) 202-204).

[3] Volgens de verantwoordingen in de verschillende jaargangen van APF.

liever anders gezien — en zij zou dat volhouden tot in .... 1919.[1]

Had het lang geduurd, eer Nederland meedeed aan het algemeen Genootschap der Voortplanting, voorspoediger ging het, tenminste voor de oprichting en de aansluiting bij de Centrale Raad, met het werk der H. Kindsheid, dat, in 1844 in Frankrijk opgericht, hier in 1849 zijn afdelingen kreeg. Maar hiervoor ijverden dan ook mannen als Zwijsen en Van Vree![2]

In de „In Vrijheid Herboren" Kerk van Nederland was nog veel te doen, ook op missiegebied. In de voorafgaande periode was gebleken, dat de op zichzelf staande priesters uit de seculiere clerus niet in staat waren de zielzorg in de koloniën blijvend waar te nemen. Om een dergelijke onderneming in stand te houden was alleen een kerkelijk instituut geschikt, dat kon instaan voor de continuïteit van het werk en waarborgen bood voor het geestelijk en stoffelijk welzijn van zijn leden. Reeds in 1847 had mgr H. den Dubbelden geschreven aan internuntius Ferrieri, die hem om priesters voor Oost-Indië gevraagd had: „.... stat mea sententia, quam ab annis bene multis emisi. Colonias nostras vix aut ne vix rite in spiritualibus administrari posse, nisi earum cura corporationi alicui committatur.[3]

Was dat ook niet de reden, waarom mgr C. L. baron van Wijkerslooth een eigen seminarie voor de koloniën wilde stichten, waarvoor hij huize „Duinzigt" te Oegstgeest en 'n aanzienlijk kapitaal legateerde. De Hollandse nuchterheid oordeelde het aanvangskapitaal onvoldoende — hoeveel orde-stichters zijn met veel minder begonnen! — en het seminarie kwam niet tot stand. Het lot heeft gewild, dat Oegstgeest een uitgangspunt werd van protestantse zending en huize „Duinzigt" de zetel van het secretariaat der St Willibrord-vereniging!

Mgr P. M. Vrancken, apostolisch vicaris van Batavia 1847-1874, had reeds voor zijn vertrek besprekingen gevoerd, eerst met de Redemptoristen, en later met de Jezuïeten om een gedeelte van zijn missie aan hen

[1] Van den Eerenbeemt: a.w. p. 138; wat de oprichting betreft p. 79; G. Gorris S.J.: J. G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken (Amsterdam 1947), I, 419-424. Zie over de voorlopers van de Voortplanting in Frankrijk, waaraan de Nederlandse Broederschap van de H. Geest, welke in 1819 was opgericht, waarschijnlijk een voorbeeld heeft genomen, het artikel van H. Sy: M.E.P. in: N.Z.M. 5 (1949) 170-188.
[2] De Oprichting van het Genootschap der H. Kindsheid in Nederland, in: H.M. 30 (1951) 171-179.
[3] J. Kleijntjens, S.J.: De Redemptoristen naar Java? 1846, in: Bijdr. Bisdom Haarlem 49 (1932) 207.

ter bewerking te geven. Het duurde tot 1859, eer de Jezuïeten naar Batavia vertrokken. In 1865 werd Suriname overgedragen aan de Redemptoristen en in 1868 Curaçao aan de Dominicanen. Al zouden er nog meerdere seculiere priesters naar Amerika gaan, toch kan men zeggen, dat de periode van de „missionerende wereldgeestelijkheid" hiermee geëindigd was. De reden van deze mislukking wordt goed aangegeven in een schrijven van een „hooggeplaatst geestelijke" aan de internuntius in 1865, toen de Redemptoristen Suriname hadden overgenomen: „C'est une bonne affaire .... Je sais par expérience que plusieurs jeuns (sic!) prêtres auraient voulu aller en nos missions, s'ils auraient pu le faire en entrant dans un ordre recommandable. Ainsi nos évêques n'aiment pas envoyer des prêtres aux colonies, parce qu'ils sont et doivent rester trop longtemps seuls abandonnés à leurs propres forces. Mais maintenant qu'il y a des Jésuites à Java et des Rédemptoristes à Suriname, les Evêques n'hésiteront plus à coopérer avec Votre Excellence pour favoriser l'esprit des Missions parmi le clergé des séminaires.[1]

Welke mogelijkheden waren er toen in Nederland om in een „ordre recommandable" te treden? Op het provinciaal concilie van Utrecht, van 24 September - 4 October 1865 te 's-Bosch gehouden, waren de regulieren vertegenwoordigd door de Magister-Generaal van de Kruisheren, de Abt van Berne, de provinciaal-oversten van de Franciscanen, Dominicanen, Jezuïeten en Redemptoristen, de commissaris-generaal van de Carmelieten en de algemeen-overste van de Fraters van Tilburg. Van dezen zouden er vier missionarissen naar de koloniën zenden. Van de jonge Nederlandse congregaties van broeders en zusters zouden er meerdere voor hen aangepaste werkzaamheden op zich nemen. Voor hen was deze expansie een geestelijke en stoffelijke weldaad. Zo waren de zielzorg en het missiewerk in de Nederlandse koloniën, voorlopig tenminste, veilig gesteld. Volgens de overzichtschrijver in het feestnummer van *Onze Missiën in Oost en West* is de overname van de missie door de regulieren „het voornaamste feit uit de geschiedenis"; zij opende een „nieuw en schitterend tijdperk" en „een blijde toekomst".[2]

De omstandigheden — laten we liever zeggen, Gods Voorzienigheid — zou zorgen, dat er langs andere weg voor de Nederlanders mogelijkheden kwamen om deel te nemen aan de wereldmissie der Kerk. Zoals de

[1] Id.: De Redemptoristen naar Suriname, 1865. Ib. p. 319.
[2] Koloniaal Missietijdschrift, 1922, pp. 9, 31, 55, 59.

bovenaangehaalde brief van een hooggeplaatst geestelijke het uitdrukte, zouden de bisschoppen voortaan gaarne medewerken om de missiegeest op hun seminaries te bevorderen. Zij deden dat op de eerste plaats door missie-bisschoppen en stichters van missie-congregaties toe te staan hun plannen op de seminaries te komen uiteenzetten. De stichters van Scheut en Mill Hill maakten zo'n propagandatocht in de jaren 1864 en 1866. Betrekkelijk vele seminaristen zouden aan deze oproepen gevolg geven, opvallend meer dan vroeger aan de uitnodigingen van de apostolische vicarissen en aartspriesters. Zij hadden daarbij een voorkeur voor de uitsluitend missionnaire congregaties. Van de 48 missionarissen van Scheut, die van 1865 tot 1900 naar de missie vertrokken, — alleen van hen hebben we juiste gegevens — hadden er 18 gestudeerd aan de bisschoppelijke colleges en (of) het seminarie van Roermond; 11 aan de klein- en (of) groot-seminaries van 's-Bosch; 10 aan die van Utrecht, 3 van Breda en 2 van Haarlem. De meesten waren naar China vertrokken, slechts drie naar Belgisch-Congo. Toen de Sociëteit van Mill Hill, welke speciaal gesticht was voor de missionering van de Engelse koloniën, in 1890 een studiehuis te Roosendaal opende, telde zij daar reeds talrijke Nederlanders. Na de stichting van het eerste missiehuis der Witte Paters in Nederland (1889) zouden vele jonge priesters en seminaristen de zwarte toog tegen de witte burnous en de rode fez verwisselen en deel gaan nemen aan de „verovering van het zwarte werelddeel" voor Christus.

Nog andere factoren zouden medewerken om de missiegeest te bevruchten. Tengevolge van de Duitse Kulturkampf en de uiteendrijving van de Franse congrégations religieuses verplaatsten tal van orden en congregaties hun vormingshuizen naar het buitenland. Dank zij de gastvrijheid van de Nederlandse bisschoppen zouden meerdere zich hier komen vestigen, speciaal in de zuidelijke bisdommen, en liefst zo dicht mogelijk bij de grens: wie evacueert blijft zo dicht mogelijk bij huis! Zij die er reeds vertegenwoordigd waren, zouden zich verder weinig met het katholieke leven alhier inlaten. Andere echter, en speciaal de jongere congregaties, namen al spoedig Nederlandse candidaten aan en, daar zij hier de elders niet bestaande mogelijkheid hadden om eigen klein-seminaries te openen, gingen de meesten daartoe over.

In 1875 werd het Gezelschap van het Goddelijk Woord te Steyl opgericht. De Lazaristen, bij wie zich reeds vroeger Nederlanders hadden aangesloten, vestigden zich in 1880 te Wernhoutsburg; in 1903 openen

zij een tweede studiehuis te Helden-Panningen. In 1880 brachten de Missionarissen van het H. Hart hun noviciaat over naar huize „Gerra", het vroegere verblijf van mgr J. Zwijsen, om twee jaar later naar Tilburg te verhuizen; in 1887 decreteert de algemeen-overste: Tilburg zal een Nederlands missiehuis zijn. In 1881 waren de Montfortanen met een Frans noviciaat begonnen te Schimmert; in 1883 richtten zij voor Nederland een eigen apostolische school op. Uit voorzorg brachten de Priesters van het H. Hart in 1883 hun noviciaat over naar Sittard, dat de bakermat zal zijn van de Duitse en Nederlandse afdelingen van deze congregatie; in 1900 wordt met een Nederlands juvenaat begonnen te Bergen op Zoom. En zo kan men verder gaan: de Sociëteit der Afrikaanse Missiën van Lyon vestigt zich hier in 1892, de Missionarissen van de H. Familie in 1895, de Paters van de HH. Harten in 1896; de Paters van de H. Geest in 1903, enz.

Sommige dezer congregaties zullen eerst na hun vestiging in Nederland meer aandacht gaan besteden aan de buitenlandse missies. Enige nemen missies aan, nádat zij in Nederland zijn aangekomen. Zo gaan de Missionarissen van het H. Hart, die in Frankrijk uitsluitend gewerkt hadden als „missionnaires diocésains" — ofschoon het buitenlands missiewerk ook uitdrukkelijk in de eerste redactie van hun constituties was opgenomen, — eerst in 1881 naar Oceanië. De Priesters van het H. Hart zenden vanaf 1897 missionarissen naar Belgisch-Congo; de Montfortanen, die zich in Frankrijk vooral gewijd hadden aan volksmissies, beginnen in 1902 missiewerk in Shiré (Afrika). Daarbij komt, dat er in Nederland geenszins tekort was aan priesters voor de gewone zielzorg en er tevens geëigende krachten waren voor de buitengewone zielzorg, als volksmissies en retraitewerk, terwijl er b.v. aan bekeringswerk onder Protestanten toen nog geen aandacht besteed werd. Zo zullen verschillende congregaties, die krachtens hun constituties niet uitsluitend missionnair zijn, zich aanvankelijk hier meer op missiewerk toeleggen. We mogen hier zeker ook niet vergeten, dat er in deze toeleg een voornaam propagandistisch element zat; onder de aantrekkelijke naam van missiehuizen werden vele stichtingen begonnen: de missievlag dekte de lading!

Zoals de oude orden, die in de koloniën werkten, eigen missiebonden oprichtten tot ondersteuning van hun missiewerk, zo zouden ook de nieuwe congregaties eigen acties lanceren om hun congregatie, hun werk enz. bekend te maken. Dat daarbij de missie een groot aandeel in beslag nam, spreekt vanzelf.

In de Annalen vormen „Onze Missiën" een vaste rubriek. Zolang de verschillende congregaties de geschiedenis van hun opkomst in Nederland niet hebben geschreven, is het zeer moeilijk daarvan een juist en volledig beeld te geven. Publiceerde ieder maar vast een opgave van zijn publicaties! Hoe beperkt de doelstelling van de meeste dezer acties ook was, toch werd de missie-geest er door beïnvloed. Nederland leerde de noden van velen kennen. Door het internationale karakter van meerdere congregaties, werd de belangstelling internationaal.

Een afzonderlijk hoofdstuk zou er te schrijven zijn over de talrijke acties van de katholieke pers voor allerlei noden in allerlei missiegebieden. Deze vorm van bedelen, welke ook begonnen was om de katholieken uit hun isolement te verlossen, nam later dergelijke afmetingen aan, dat hij in 1905 afhankelijk werd gesteld van de goedkeuring der bisschoppen.[1]

Hoe stond het ondertussen met de algemene missie-actie? Voor deze waren de Annalen van de Voortplanting en van de Kindsheid het voornaamste propagandamiddel. De Nederlandse uitgave van de Annalen van de Voortplanting was begonnen in 1840 met 600 exemplaren; in 1847 werden er 2000 gedrukt, 2500 in 1877 en 2800 in 1897. [2] Een zeer langzame groei dus, al te langzaam voor een werk, dat een massabeweging moest zijn. Nu weet ik wel, dat de afzonderlijke nummers bestemd waren voor tien leden van de Voortplanting (twaalf leden van de Kindsheid) — een soort leesportefeuille in 't klein —, maar hoe werd dit op de zuinigheid afgestemde plan uitgevoerd? Hoeveel pakken Annalen bleven liggen in de pastorieën? Hoeveel bij de hoofdzelatrice, bij de zelatrice, bij een der tien leden? M.a.w. hoeveel leden kregen de Annalen en hoeveel lazen ze ook werkelijk? Want om te zwijgen van de vorm, welke ons nu niet meer aanstaat, vooral de inhoud was helemaal niet aantrekkelijk voor Nederlandse lezers: zelden of nooit verscheen er een brief in van Nederlandse missionarissen en nooit werd er nieuws opgenomen over de activiteit van de afdelingen der Voortplanting in Nederland. De Nederlandse uitgave was een letterlijke vertaling van de Franse, zo slaafs, dat zelfs de Franse advertenties werden overgenomen en b.v. reclame werd gemaakt voor de in Frankrijk sedert 26 Juni 1868 verschijnende en zeer verspreide missie-illustratie *Les Missions Catholiques*,

[1] Collectio Epistolarum pastoralium .... Buscoducensis IV (1892-1905) 379.
[2] Telkenjare werd bij de verantwoording der binnengekomen gelden aangegeven, op hoeveel exemplaren de annalen van de Voortplanting in de verschillende talen gedrukt werden.

terwijl *De Katholieke Missiën*, welke op initiatief van het Franse bestuur der Voortplanting hier was begonnen, een kwijnend bestaan leidden. Ook is het weer typerend voor de Nederlandse verhoudingen op missiegebied dat, terwijl de *Missions Catholiques* verschenen als *Bulletin hebdomadaire de l'Oeuvre de la Propagation de la Foi* (zoals vanaf no 19 als ondertitel werd aangegeven) en het Duitse tijdschrift *Die Katholischen Missionen* als ondertitel voerde *Illustrierte deutsche Monatschrift des Vereins der Glaubensverbreitung*, de Nederlandse uitgave los van de Voortplanting in Nederland verscheen en slechts „in verbinding met het Lyons Weekblad van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs".[1] In het eerste nummer (1875) schreef de redactie, welke gevoerd werd door enige Jezuïeten, dat het nieuwe tijdschrift als *Nederlands* tijdschrift „zich op ene bijzondere wijze met de arbeid van Nederlandse missionarissen zou bezighouden". Had dit plan uitgevoerd kunnen worden, dan zou men nu niet meer behoeven te spreken en schrijven over unificatie van missietijdschriften. Aanvankelijk waren er echter weinig Nederlandse en vooral weinig schrijvende Nederlandse missionarissen en later, als de missiehuizen opkomen slaan de congregaties het belang van een eigen tijdschrift zo hoog aan, dat meestal met de stichting van een missiehuis eigen Annalen worden gelanceerd. Vanaf 1900 verschenen De Katholieke Missiën slechts als bijblad van De Katholieke Illustra ie. In 1907 werden druk, redactie en administratie overgenomen door het Missiehuis van Steyl. Spoedig werd het 't meest verspreide missietijdschrift, waartoe zeker het sedert 1909 bijgevoegde bijblad *Het Christelijk Huisgezin* veel heeft bijgedragen. Toen Steyl in 1911 het mssiehuis St Willibrordus te Uden begon „hatte die Anstalt sofort eine gut eingeführte Zeitschrift". Het bleef trouw aan zijn algemene opzet, hetgeen mogelijk was door de internationale en tegelijk sterk gecentraliseerde organisatie van het Gezelschap van het Goddelijk Woord, en heeft veel bijgedragen tot de verspreiding van de missiegedachte in Nederland.[2]

Met de Annalen van de H. Kindsheid was het, wat de inhoud betreft, beter gesteld, omdat daarin tenminste aanmoedigend nieuws uit de Nederlandse afdelingen werd opgenomen. Op het einde der eeuw verschenen erin nogal reisbeschrijvingen en brieven van Nederlandse missio-

[1] Sedert April 1948 verschijnt zij met de ondertitel „Geïllustreerd maandblad voor het Nederlandse taalgebied, uitgegeven door de Missionarissen van het Goddelijk Woord".
[2] H. Fischer S.V.D.: Arnold Janssen, der Gründer des Steyler Missionswerkes, Steyl 1919, p. 201.

narissen. Ook de oplage groeide sterker: 6800 in 1871, 9050 in 1877, 14 000 in 1887, 16 477 in 1897, 19 500 in 1907 en 21 100 in 1917.[1]

De inkomsten van het Genootschap der Voortplanting bleven ongeveer hetzelfde tussen 1850 en 1900, terwijl ze na 1900 zelfs achteruitliepen. Die van de Kindsheid stijgen gedurende deze jaren aanmerkelijk.[2] Toch waren de Voortplanting en de Kindsheid niet de algemeen verspreide en gewaardeerde missie-liefdewerken. Welke zijn hiervan de oorzaken? Wij wezen boven reeds op de slecht aangepaste vorm, inhoud en verspreiding van de Annalen. Bovendien genoten deze genootschappen niet dezelfde bescherming van hogerhand als b.v. in Frankrijk, waar er geen aflevering van de Annalen verscheen, of de redactie kon wijzen op nieuwe bisschoppelijke amendementen ten gunste van Voortplanting of Kindsheid, terwijl deze het hier moesten doen met de algemene aanbeveling van het provinciaal Concilie, waarin na een mooie uiteenzetting van de motieven, waarom men moest medewerken aan de uitbreiding van het geloof („Jam vero christianae charitatis est locorum ac spatii limitibus non contineri . . . .") gezegd werd: „Maxime nobis cordi est, ut eleemosynis etiam promoveantur illae quoque institutiones, quae sub titulo S. Spiritus vel S. Francisci Xaverii Missionibus succurrunt, necnon illa quae sub titulo sanctae Domini nostri Infantiae, expositis a Sinensibus infantulis baptismi et educationis christianae gratiam procurat".[3]

De Annalen van de H. Kindsheid hebben deze aanbeveling dan ook trouw afgedrukt op de laatste bladzijde van de omslag tot ver in de 20ste eeuw. Overigens zoekt men in de *Collectiones epistolarum pastoralium, decretorum aliorumque documentorum* van de verschillende bisdommen, behalve het communicandum aan de pastoors over de collecte „ter bestrijding des slavenhandels en verbreiding van het evangelisch geloof" op Driekoningen en de mededeling van de circulaire van kardinaal Simeoni aangaande het verlies der eigendommen van de Propaganda, tevergeefs naar vermaningen tot de gelovigen om de missies te steunen. Het onderhoud van de eigen katholieke school — en de steun van de arme parochies in het aartsbisdom — namen de meeste aandacht in beslag. Het is opmerkelijk, dat het einde van de schoolstrijd samenvalt met de opleving van de algemene missie-actie.

Toch leefde er in het katholieke volk een grote sympathie voor de

[1] Volgens de mededelingen van fr M. Domitianus van de Fraters van Tilburg.

[2] Bijlage III in VAN DEN EERENBEEMT: a.w. pp. 171-173.

[3] Acta et Decreta Synodi Provincialis Ultrajectensis . . . . Gestel S. Michaëlis s.a., p. 264.

buitenlandse missie. Bij de invoering van de plechtige viering van het feest van de H. Willibrordus in zijn aartsbisdom doet mgr A. I. Schaepman in een circulaire van 24 October 1870 daarop een beroep om zijn gelovigen aan te sporen de arme parochies te steunen: „Welnu, wij die gaarne en ruimschoots geven aan onze broeders in den vreemde, wij mogen zeker niet weigeren om hun ter hulp te komen, die met ons één Vaderland, hetzelfde Aartsbisdom bewonen".[1]

Wat er aan de missie-actie vooral ontbrak, was de bezielende leiding van de parochiegeestelijken. Het bestuur van de genootschappen werd waargenomen door de diocesane directeuren, die tegelijkertijd een functie bekleedden, welke hen geheel in beslag nam en waarmee het directeurschap erfelijk verbonden scheen. Hoe sympathiek sommigen onder hen persoonlijk tegenover de missie ook stonden, leiding voor de missie-actie ging er van hen niet uit. Een missionaris in Mongolië, die met de missie-actie in Nederland helemaal meeleefde, schreef dan ook, toen er sprake was van de opvolging van een ziekelijke directeur der H. Kindsheid in het aartsbisdom: „Daarvoor zou een actieve populaire Heer worden gekozen! Wat een verschil tusschen dat groote werk in België en in Frankrijk en in Holland. Daar bestaat het ongeveer in iedere parochie en worden hare feesten met bijzonderen luister gevierd, vergaderingen en vernuftiggevonden middelen etc. etc. Hebt gij geen tijd u daar bijzonder mee te bemoeien?".[2] Voor hen die oordeelkundig genoeg waren zal de indruk van een kindsheidsfeest dan ook wel dezelfde geweest zijn als die van professor Gerard Brom: „Ik ging als jongen jaar in jaar uit met alle scholen samen naar de kathedraal voor 't feest van de Kindschheid, zonder ooit geweten te hebben wat het beteekende; en helaas nog genoeg tijdgenooten, die 't toevallig nog niet weten. Ik dacht vaag een algemeene toewijding van de jeugd aan 't Goddelijk Kind; en zou 'k er een bepaalde voorstelling mee verbonden hebben, dan hoogstens naar aanleiding van de arme weesmeisjes in de processie. De priester, die 'n onverstaanbare preek hield, een stokoud seminarieprofessor, belichaamde vrij wel de verouderde vorm van onze organisatie"[3].

[1] Collectio Epistolarum Pastoralium, decretorum aliorumque documentorum quae pro regimine Archidioecesis Ultrajectensis publicata fuerunt a die 1 mensis Maii 1859 - ad diem 7 mensis Februarii 1895, Ultrajecti 1896, p. 49.

[2] Brief van Th. Rutjes aan zijn priesterbroer (22 Oct. 1880).

[3] G. Brom: Het wereldapostolaat, in: De Beiaard, 2e jaargang, deel 1 (1917) 40-73. Niet te verwarren met Wereldapostolaat van dezelfde schrijver, dat in 1921 als nummer 3 van het Geert Groote Genootschap verscheen.

Daarin vernieuwing te brengen was de taak van de reorganisatiebeweging der missie-actie, welke rond het jaar 1917 inzette. Reeds meermalen is deze beschreven. Pater Fr. Heines S.V.D. gaf reeds in 1918 een duidelijk overzicht van de verschenen „strijd"-literatuur.[1] Mgr Th. Bekkers, die zelf een grote rol zou spelen in de vernieuwingsbeweging schetste de vooruitgang van de missie-actie tot 1927 [2] en hield de groei van het aantal Nederlandse „missionarissen in het veld" bij in zijn verschillende overzichten in *Het Missiewerk.*

Pater André van den Eerenbeemt C.I.C.M. kon voor zijn proefschrift aan de universiteit van Nijmegen bovendien talrijke onuitgegeven documenten gebruiken en gaf een uitvoerige beschrijving van het verloop der onderhandelingen. [3]

In de loop van een eeuw is het wereldbeeld totaal veranderd. Dagelijks zien we afbrokkeling van de Europese invloed in de landen, welke we nog steeds als missielanden moeten beschouwen. De taak der Kerk is er niet gemakkelijker op geworden, maar wellicht komt het doel van haar zending beter naar voren.

Om het huidig aandeel van Nederland te leren kennen behoeft men slechts de *Pius-Almanak* — hoe onbetrouwbaar ook in détails — open te slaan bij het hoofdstuk Nederland en de Missiën. Daarbij kan men dan lang mediteren. De slotbeschouwing zal zijn: door zijn missionarissen heeft katholiek Nederland zijn plaats in de wereldmissie der Kerk. De seminaristen van Roermond hebben dat geïllustreerd in de twee kloeke delen van hun werk *Emigranten voor God* (1949). We behoeven het geenszins te betreuren, dat zij die in 1917 alle aandacht voor de toenmalige Nederlandse koloniën opeisten hun zin niet hebben gekregen. Het zou, naar het ons voorkomt, zelfs te wensen zijn, dat het missiepersoneel in Indonesië wat meer internationaal zou gekleurd zijn: het katholieke karakter van het missiewerk zou er voor de buitenstaande beoordelaar duidelijker door uitkomen.

Het heeft katholiek Nederland veel inspanning gekost om zijn deelname aan de wereldmissie zo hoog op te voeren. Om deze op peil te houden en zelfs uit te breiden zullen er aan de missie-actie in Nederland grote eisen gesteld worden.

[1] Fr. Heines S.V.D.: Zur neueren Missionsbewegung in Holland, in: Z.M. 8 (1918) 208-217.
[2] Th. M. P. Bekkers: Le mouvement missionnaire contemporain en Hollande, Parijs 1927.
[3] Van den Eerenbeemt: a.w. pp. 119-142.

J. DE REEPER M.H.F.

MATRIMONIUM CORAM SOLIS TESTIBUS

I

Wij kennen allen van die canonieke hypothetische gevallen, welke in onze tekstboeken met kleine lettertjes gedrukt staan en waarvan onze moraal-professor dan zeide, dat we die rustig tussen haakjes konden plaatsen, want: „Zo iets komt toch nooit voor in de praktijk". Tot die categorie van canonieke onwaarschijnlijkheden behoort ook het geval van een huwelijk tussen twee katholieken, dat zonder assistentie van een priester geldig gesloten kan worden. De Codex houdt rekening met dit soort gevallen in canon 1098. Auteurs vermelden het natuurlijk in hun ‚Tractatus de Matrimonio', maar met een bondigheid klaarblijkelijk geïnspireerd door de houding van: „Zo iets komt toch zelden of nooit voor", zoals bijvoorbeeld Noldin, die er slechts één pagina aan wijdt[1]. Elke missionaris met een beetje praktische ondervinding zal echter meerdere van deze ‚canonieke onwaarschijnlijkheden' meegemaakt hebben en wellicht tevergeefs zijn moraal- of kerkelijk-recht-handboek opgeslagen hebben om wat leiding en licht in die complicaties. Meerdere malen werd een katholiek paartje bij mij gebracht, dat na een inlands huwelijks-ceremonieel samen was gaan leven als man en vrouw zonder te wachten op of te gaan naar een priester. De catechist rapporteerde die gevallen aan mij als concubinaten. De vraag is: waren dat concubinaten of waren het geldige en wellicht zelfs geoorloofde huwelijken?

Nog onlangs ontving ik van een onzer missies het volgende geval: gedurende de oorlog waren alle priesters van een onzer missie-districten voor drie jaar geïnterneerd. Vele huwelijken tussen katholieken en van katholieken met anders-denkenden vonden plaats en een van die huwelijken was tussen een katholiek meisje met een protestant (Baseler zending), op heidense wijze, i.e. in tegenwoordigheid van de ‚headman' en andere getuigen. Geen woord over *cautiones* of dispensatie van het impediment *mixtae religionis* natuurlijk. Na de oorlog wilde de missionaris het huwelijk rectificeren, maar de protestantse man weigerde absoluut de *cautiones* te tekenen. Welnu, we weten allen dat een dispensatie van een gemengd huwelijk zonder de *cautiones* ongeldig is. Wat moet er nu gedaan worden?

[1] Noldin: Summa Theol. Mor. III, 1940, p. 653.

Dit zijn slechts enkele grepen uit het actuele leven, waaruit overduidelijk het practische belang blijkt om de volle draagwijdte van canon 1098 te begrijpen. Deze canon, C. 1098, luidt als volgt: „*Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius vel sacerdos delegatus qui matrimonio assistant ad normam canonum 1095, 1096:* 1° *in mortis periculo validum et licitum est matrimonium contractum coram solis testibus; et etiam extra mortis periculum, dummodo prudenter praevideatur eam rerum conditionem esse per mensem duraturam;*
2° *in utroque casu, si praesto sit alius sacerdos qui adesse possit, vocari et, una cum testibus, matrimonio assistere debet, salva coniugii validitate coram solis testibus*".

Deze canon duidt aan wanneer katholieken van de ‚forma canonica' geëxcuseerd zijn, en geldig en geoorloofd een huwelijk kunnen sluiten in tegenwoordigheid van slechts twee getuigen zonder priester. Het staat er zo nuchter in al zijn eenvoud, dat men geneigd is er vluchtig overheen te gaan. Zelden leest of hoort men over de missie-gevallen waarin deze canon moet toegepast worden en toch is het een belangrijke canonieke oplossing van anders hopeloze gevallen, waar elke missionaris vroeg of laat mee te maken krijgt. Mij dunkt dat vanwege de grote practische waarde van deze canon elke missionaris volledig er van op de hoogte moet zijn. Bovendien verwacht de Kerk in haar moederlijke bezorgdheid dat missionarissen alle beschikbare wettige middelen zullen weten te benutten om individuele zielen te redden en daardoor de vestiging der Kerk in de missiegebieden te bespoedigen, of in tijden van verdrukking en vervolging te behouden wat zij heeft. Immers hoevele huwelijken van katholieken in China en achter het ‚ijzeren gordijn' moeten voltrokken worden zonder assistentie van een priester, hoevele gevallen, gelijk de zo juist reeds vermelde, komen er voor op de missies en zijn er voorgekomen gedurende de laatste oorlog, toen zovele priesters geïnterneerd of verdreven werden. Het natuurrecht gaf aan de mensen ook in die tijden en omstandigheden het recht te huwen en het zou een grove misvatting zijn om die alle als zondige concubinaten te beschouwen. Ik heb me dus voorgesteld om de houding der Kerk tegenover dit soort huwelijken te onderzoeken. Daartoe moeten we eerst:
1. Het absoluut minimum van huwelijks-ceremonieel volgens de natuurwet vaststellen.
2. De historische achtergrond en de ontwikkeling van het kerkelijk huwelijks-ceremonieel tenminste vluchtig nagaan (i.e. vóór Trente).

3. De betekenis en invloed van het Tridentijnse *Tametsi*-decreet bestuderen (i.e. Tametsi-decreet periode 1563-1908).
4. Gevolgd door de rectificatie-poging van het *Ne Temere*-decreet (i.e. Ne Temere-periode 1908-1918).
5. Om ten slotte de huidige wetgeving, als vervat in de Codex, verduidelijkt door decisies en antwoorden van de H. Stoel, te kunnen begrijpen (i.e. Codex-periode 1918-1952).

1. ABSOLUUT MINIMUM VAN CEREMONIEEL VOLGENS DE NATUURWET

God schiep man en vrouw om door wederzijdse hulp en samenwerking de voortplanting van het menselijk geslacht te verzekeren. Daardoor heeft God zelf Zijn goedkeuring gehecht aan een blijvende vereniging van man en vrouw, hetgeen door een contract bevestigd was. Dit contract komt tot stand door wederzijdse vrijwillige toestemming, welke toestemming vanwege de sociale aard van het contract uiterlijk gemanifesteerd moet worden op een door buitenstaanders waarneembare wijze. Dat was zo vóór de komst van Christus, dat is nog zo ná zijn komst. Christus heeft de natuurwet niet veranderd doch slechts vervolmaakt en geheiligd, doordat Hij dit natuurlijke huwelijkscontract voor de leden van zijn Mystieke Lichaam, i.e. voor alle gedoopten, tot een sacrament verheven heeft (Conc. Trid. sess. 24, canon 1). De essentie van het sacrament is derhalve identiek met de essentie van het huwelijks-contract, en gelijk bij het contract de *contrahentes* ook de *administrantes* zijn, zo zijn bij het sacrament van huwelijk de huwenden tegelijkertijd ook de bedienaars er van. Zodra zij de huwelijkstoestemming met elkander uitgewisseld hebben op de wettige wijze, is ook het sacrament daar. En daar alle sacramenten onder de jurisdictie der Kerk komen, valt ook het sacrament des huwelijks uitsluitend en alleen onder de jurisdictie der Kerk, en niemand anders heeft ook maar het minste te zeggen omtrent de geldigheid of ongeldigheid, ontbindbaarheid of onontbindbaarheid van het huwelijkscontract tussen twee gedoopten, daar dit immers ‚*sua natura*' ook een sacrament is. Dit wil niet zeggen dat de Kerk de essentie van het sacrament, i.e. de wederzijdse toestemming, kan veranderen, maar dat Zij de voorwaarden en omstandigheden kan bepalen en omschrijven, waaronder het sacrament geldig en geoorloofd kan worden toegediend. De Kerk heeft de huwelijks-sluiting van katholieken met een religieus ceremonieel omgeven en heeft nauwkeurig de voor-

waarden omschreven, welke voor een geldige en geoorloofde toediening van dit sacrament vereist worden. En in zoverre is het huwelijk van gedoopten derhalve onderworpen aan een positieve kerkelijke wet. Doch daar de algemene regel zegt: *lex positiva obligat semper sed non pro semper*, is dit axioma ook van toepassing op de ceremoniële huwelijkswetten der Kerk voor twee gedoopten. Als het *physice* of *moraliter* onmogelijk is om die voorschriften te onderhouden, zullen de gedoopte huwende partijen van die voorschriften geëxcuseerd zijn. Er kunnen zich dus omstandigheden voordoen, waardoor katholieken ontheven zijn van de verplichting om hun huwelijk *in forma canonica* te celebreren, terwijl het toch evengoed een sacrament is, geldig in Gods oog met al de natuurlijke en bovennatuurlijke en canonieke gevolgen alsof het met volledig ceremonieel gecelebreerd was. De vraag is nu: welke zijn die omstandigheden waardoor katholieken van het onderhouden van de *forma canonica* ontslagen worden?

Om alle details van dit antwoord naar hun waarde te kunnen schatten, is het noodzakelijk dat we eerst nagaan hoe de huidige voorschriften van de kerkelijke huwelijkssluiting historisch gegroeid zijn. Want pas als men stuk voor stuk de verschillende voorschriften, uit noodzaak geboren, op hun plaats ziet schuiven, zal men zowel elk onderdeel als het daaruit gegroeide geheel naar waarde kunnen schatten en derhalve ook de redenen tot ontheffing van die voorschriften beter kunnen beoordelen en appreciëren.

2. HET CHRISTELIJK HUWELIJK TOT AAN HET CONCILIE VAN TRENTE [1]

a. *In de eerste eeuwen*

De christenen schijnen vanaf het begin hun huwelijken door godsdienstige handelingen te hebben geheiligd. De Kerk gaf haar plechtige zegen aan het bruidspaar en de H. Mis vormde het voornaamste deel van de huwelijksplechtigheid. Van de tweede eeuw af wordt gewag gemaakt van de rol, welke door de priester of de bisschop vervuld werd bij de plechtige sluiting van het huwelijk. Maar tegelijkertijd legde de Kerk altijd de nadruk er op, dat de wezenlijke factor van het huwelijk gelegen was niet in de inzegening, maar in de wederzijdse toestemming

[1] Cf. Cappello: De Matrimonio, n. 658; Wernz: De Matrimonio, n. 152; Joyce: Het Christelijk Huwelijk, p. 102.

van de partijen, en dat deze voldoende was om een huwelijk tot stand te brengen ook al was er geen priester bij tegenwoordig. Gedurende de Middeleeuwen schreef de Kerk de openbare godsdienstige huwelijksplechtigheid met toenemende strengheid voor. Maar zelfs in gevallen waarin haar bevelen overtreden werden, trok zij de geldigheid van de verbintenis niet in twijfel.

De Latijnse Kerk durfde de drastische maatregel van patriarch Leo VI (868-911) niet te volgen, waardoor hij voor de Griekse Kerk de huwelijken, zonder de zegen der Kerk voltrokken, van nul en geen waarde, dus ongeldig verklaarde. Wel werden vanaf het begin der negende eeuw in het Frankische rijk zowel kerkelijke als burgerlijke wetten uitgevaardigd, welke het sluiten van huwelijken zonder kerkelijke plechtigheden onder zware straffen verboden, maar de geldigheid van het huwelijk ook zonder kerkelijke plechtigheid voltrokken, werd niet betwijfeld. De houding der Kerk kwam hier op neer: een huwelijk dat niet *in facie Ecclesiae* (i.e. clandestien) gesloten was, wettigde de veronderstelling dat het een concubinaat en geen geldig huwelijk was. Maar die veronderstelling liet tegenbewijs toe, a.v. de *praesumptio juris* was dat een clandestiene verbintenis ongeldig was en derhalve de kinderen daaruit geboren onwettig waren. Maar aan de partijen werd altijd de kans gegeven om te bewijzen dat het hun bedoeling was geweest een werkelijk huwelijk te sluiten. De Synode van Winchester (1076) verklaarde dat een huwelijk gesloten zonder kerkelijke plechtigheden „per se" weliswaar geldig was, maar door de Kerk *in foro externo* als ongeldig beschouwd en behandeld werd.

b. *Het probleem in de Middeleeuwen*

Clandestiene huwelijken, i.e. gesloten zonder getuigen, kwamen veelvuldig voor in de Middeleeuwen en vormden een der moeilijkste problemen der Kerk. Immers de *praesumptio iuris* hield een zodanig huwelijk voor ongeldig *in foro externo* en vanwege de afwezigheid van getuigen kon de geldigheid ook niet bewezen worden *in foro externo*. Als dan de man berouw kreeg van zijn onberaden stap, van zijn vrouw scheidde en een nieuw huwelijk met een andere vrouw sloot met alle gebruikelijke plechtigheden, werd alleen dit laatste *in foro externo* als geldig erkend, daar alleen dit bewijsbaar was. Voor de vrouw van het eerste huwelijk, die toch volgens het natuurrecht de eigenlijke echtgenote was, bestond

er geen kans om haar recht erkend te krijgen. Haar onbewezen verklaring aannemen zou alle toekomstige huwelijken hebben bloot gesteld aan de grillen van elke gewetenloze vrouw, die verkoos onder meineed te verklaren dat de bruidegom haar echtgenoot was. Indien nu echter de man later spijt kreeg van zijn misdrijf, doch zijn eerste huwelijk vanwege de clandestiniteit niet kon bewijzen, moest de bisschop toch weigeren geloof te schenken aan zijn bewering. Maar wat moest hij dan wel doen? De meningen waren verdeeld hierover. Sommige auteurs, o.a. Hugo van St Victor (Lib. II, pars XI c. 6), Hugo van Mortagne (Summa Sententiarum, Lib. IV, c. 14), Petrus Lombardus (IV Sent., dist. XXVIII) meenden dat de Kerk hen moest dwingen bij de tweede vrouw te blijven. Andere auteurs, o.a. Robert van Flamborough (Summa de Matr. et Usuris, p. XXVI) en St Thomas (IV Sent., diss. XXXVIII) eisten dat de man zou scheiden van de tweede vrouw en desnoods ongehuwd zou leven.

Paus Alexander III vaardigde een excommunicatie uit tegen degenen die een clandestien huwelijk sloten, en vele plaatselijke synoden volgden hem daarin en vaardigden decreten uit tegen clandestiene huwelijken, o.a. de synode van Winchester (1076), Londen (1102), Lateranen (1215), Trier (1227), Bourges (1280), Salzburg (1420). Ook de burgerlijke macht strafte clandestiene huwelijken, b.v. daar dit een twijfel rechtvaardigde omtrent de wettigheid van kinderen, werden die uitgesloten van elk erfrecht (Rogerius van Sicilië, 1154), de vrouw had geen aanspraak op een huwelijksgift en zware boeten werden opgelegd (Alfonso de Wijze van Castilië, 1260). Vanwege de erfeniskwesties, familieveten en processen over wettigheid van kinderen die voortvloeiden uit de ongeldigheid en onbewijsbaarheid *in foro externo* van een clandestien huwelijk, werden in alle landen van Europa dergelijke civiele sancties door de wereldlijke macht uitgevaardigd.

De reden waarom de Kerk clandestiene huwelijken niet ongeldig verklaarde is gelegen in het feit dat de meeste theologen van die tijd meenden dat de Kerk, indien de *materia et forma* van een sacrament aanwezig waren, niet bevoegd was om een wet uit te vaardigen welke de totstandkoming van een sacrament kon verhinderen (S. Th. 3a, qu. 64, art. 2 ad 1um). In die omstandigheden kan de Kerk slechts verbieden en straffen, meenden zij, maar niet ongeldig maken. Het was duidelijk dat de uitgevaardigde sancties en maatregelen slechts een zeer matig succes opleverden in de strijd tegen onderdrukking van clandestiene huwelijken.

De hervormers sloegen hier munt uit. Zij begonnen met een andere, nauwere betekenis aan de term „clandestiene huwelijken" te geven. Volgens hen sloeg deze naam slechts op huwelijken gesloten zonder toestemming van ouders of voogden, en in die zin opgevat verklaarden zij clandestiene huwelijken *ipso facto* ongeldig. Een huwelijk gesloten met toestemming der ouders maar zonder getuigen, i.e. clandestien in de kerkelijke zin, was volgens Luther (‚Ehesachen', 1530) zowel geoorloofd als geldig. Hij kende derhalve aan de ouders het recht toe huwelijken hunner kinderen, gesloten zonder hun toestemming, te vernietigen, ook al waren er reeds kinderen uit dit huwelijk geboren (Werke, Erlangen 1827, vol. X, p. 381). Melanchton ontkende dit echter, hetgeen natuurlijk tot wrijving onder hervormers leidde. Karel V probeerde in 1548 deze strijd te beslechten door te verordenen: dat kinderen vóór hun huwelijk verlof van hun ouders moesten vragen, doch eenmaal het huwelijk gesloten zelfs zonder verlof, kon dit niet door de ouders ontbonden worden. Erasmus maakte gebruik van de onzekere positie der theologische opinie in de Kerk en van de oppositie der hervormers, om de Kerk te verwijten dat zij uit zucht naar compromis naliet te genezen waar zij dit kon, i.e. dat zij naliet clandestiene huwelijken ongeldig te verklaren hoewel zij dat kon doen (Christiani matrimonii institutio, 1526). Andere theologen volgden hem in de bewering dat de Kerk de macht bezat om clandestiene huwelijken ongeldig te verklaren (Berthold Prislinger, 1543; Conc. van Keulen, 1536; Dominico Soto, 1545).

3. HET CONCILIE VAN TRENTE

In deze heksenketel van argumenten en aanklachten moest dus wel een strakke lijn getrokken worden, zonder nochtans ook maar in het minst tegen de ware leer van Christus in te gaan. Dat was de taak welke het Concilie van Trente wachtte, toen het na een uitstel van tien jaar in 1562 door paus Pius IV weer bijeen werd geroepen.

a. *Het probleem te Trente*

Het probleem, dat aan de bisschoppen van het Concilie van Trente ter oplossing werd voorgelegd was: hoe te formuleren dat voor een geldig huwelijk door de goddelijke wet niet méér vereist werd dan dat ‚personae habiles' een waarachtige huwelijks-toestemming zouden uitwisselen, terwijl tegelijkertijd een kerkelijke wet kon worden ingevoerd welke op straffe van ongeldigheid de tegenwoordigheid van getuigen noodzakelijk maakte.

Reeds bij de eerste discussies op 9 Maart 1563 werd een duidelijke scheidingslijn getrokken tussen de dogmatische kwesties en de disciplinaire maatregelen. Salmeron, later gevolgd door Bellosillo en De Payna, bewees uit de H. Schrift en uit de natuurwet dat voor de geldigheid van een huwelijk slechts wederzijdse

vrije toestemming vereist werd, maar tevens dat de Kerk de macht bezat om clandestiene huwelijken ongeldig te verklaren. De Kerkvaders waren het er over eens met de theologen dat een ongeldig-makende wet moest ingevoerd worden. Dat de Kerk dit kon doen, werd keer op keer door verschillende bisschoppen uiteengezet en hun argumenten kwamen ongeveer hierop neer: het sacrament des huwelijks is een contract tussen man en vrouw. In de menselijke samenleving is het noodzakelijk, dat het openbare gezag de macht heeft om voorwaarden op te stellen, waarvan de geldigheid of ongeldigheid van een contract afhangen. Hieruit volgt, dat het kerkelijk gezag, binnen welks sfeer het sacramenteel contract van het huwelijk valt, condities kan opstellen voor haar onderhorigen, welke de geldigheid of ongeldigheid van hun huwelijkscontract zullen determineren. De Kerk had het bezit van die macht reeds erkend door er gebruik van te maken, toen zij bepaalde, dat een huwelijk tussen een gedoopte en een ongedoopte ongeldig is. Het zou slechts een uitoefening van diezelfde macht zijn, als de Kerk voor de geldigheid van een huwelijk drie getuigen zou eisen. Zo'n wet zou de materia et forma van het sacrament onaangetast laten, daar zij slechts de voorwaarden zou bepalen, waaronder de goddelijk-bepaalde materia et forma van het sacrament, nl. het contract, zijn effect zou ressorteren.

Hoewel het merendeel der bisschoppen van mening was dat deze of een dergelijke wet moest uitgevaardigd worden, was er toch veel kritiek op het voorgestelde ontwerp. Vooral het weglaten van elke qualificatie betreffende de voorgestelde drie getuigen beviel niet. Zij wensten, dat dezelfde voorwaarden, welke tot nog toe *ad liceitatem* vereist waren, nu *ad validitatem* zowel *in foro interno* als *in foro externo* vereist zouden worden, i.e. drie getuigen waarvan één 'n priester en liefst de pastoor der parochie van een der huwende partijen zou zijn. Dit voorsteld werd ten slotte aanvaard en in het decreet *Tametsi* opgenomen in deze woorden: „Qui aliter quam praesente parocho vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentaverint eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos facit et annullat" (Conc. Trid., De Reformatione Matrimonii, Sessio XXIV, cap. 1). Ook werd de verplichting, *ad liceitatem*, opgelegd om vóór het huwelijk de namen der huwende partijen op drie achtereenvolgende Zon- of Feestdagen gedurende de Missen af te roepen. De bisschoppen drukten hun voldoening uit over het nieuwe ontwerp en waren bereid het in deze woorden goed te keuren. Eén punt echter lokte een protest uit van de Jezuïet-theoloog Laynez. Hij vestigde de aandacht er op dat volgens het decreet, zoals het nu geformuleerd was, de tegenwoordigheid van de pastoor of ordinarius vereist werd voor de geldigheid van elk huwelijk

tussen twee gedoopten, zowel van protestanten als van katholieken. Men moest toch ook denken aan de mogelijkheid dat twee katholieken, die van goede wil waren en volgens de wetten der Kerk wilden trouwen, in een protestantse streek leefden waar geen pastoor of bisschop te vinden was en dus in de onmogelijkheid verkeerden om ,praesente parocho' te huwen. Bovendien wees Laynez er op dat, zoals de wet nu stond, alle huwelijken van protestanten en katholieken aangegaan op plaatsen waar geen pastoor te vinden was, slechts concubinaten zouden zijn. Dit was toch niet de bedoeling der Vaders, meende Laynez (Pallavicini, Conc. Trid. lib. XXII, c. 4, par. 25). Vandaar dat op voorstel van Laynez een paragraaf aan het decreet werd toegevoegd, waarin werd verordend dat dit decreet slechts van kracht zou worden in een parochie 30 dagen nadat het in die parochie was afgekondigd. De toevoeging van Laynez luidde derhalve: „Decernit insuper ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primae publicationis in eadem parochia factae numerandos".

De nieuwe wet van 1563, bekend als het Tametsi-decreet, kwam dus hierop neer: dat er slechts één geldigheid mogelijk is voor *forum externum* en *internum* en dat voor die geldigheid de tegenwoordigheid vereist werd van de pastoor of ordinarius van de woonplaats van een der partijen, als die gelegen was in een streek of parochie waar deze nieuwe wet gepromulgeerd was. De toepassing der wet werd dus afhankelijk gemaakt van twee factoren: bepaling van domicilium of quasi-domicilium en het historische feit van al of niet promulgatie.

In protestantse streken, waar bisschoppen en priesters verdreven en kerken gesloten waren, zou het decreet niet afgekondigd kunnen worden, zou dus de oude wet nog van kracht blijven die de *forma praescripta* niet *ad validitatem* eiste, terwijl in alle andere plaatsen de *forma praescripta* wel *ad validitatem* urgeerde. In feite werd het decreet niet afgekondigd in missielanden en in die streken waar het protestantisme overheerste, nl. in Engeland, Scandinavië, Pruisen, Saksen en andere streken. In die landen werden door de Kerk dus voor de geldigheid van een katholiek huwelijk geen uiterlijke formaliteiten of getuigen geëist; wederzijdse toestemming zonder meer was voldoende. In de katholieke landen, waar met toestemming der civiele overheid het decreet was afgekondigd, werd het huwelijk een *contractus solemnis* dat slechts dan geldig was, indien aan de voorgeschreven vorm, sc. drie getuigen, onder wie een gemachtigd priester, voldaan was.

Dit waren de twee enige categorieën waarmede in de Tridentijnse wetgeving rekening gehouden werd. Hoewel meerdere bisschoppen de mogelijkheid naar voren brachten dat een katholiek van een parochie, waarin het decreet was afgekondigd, ten tijde van zijn huwelijk geen gemachtigd priester zou kunnen vinden, werd dit probleem toch niet verder geanalyseerd en werden de toepassingen in abnormale omstandigheden aan toekomstige pausen en canonisten als niet te benijden erfenis overgelaten.

b. *Toepassing Tametsi-decreet in abnormale omstandigheden*

Het leven laat zich niet in waterdichte schotten indelen en de kaleidoscopische variaties van de actualiteit lokten reeds spoedig meerdere richtlijnen uit van Rome om de toepassing van Tametsi zo zuiver mogelijk te verzekeren.

Clemens X vaardigde in 1670 een streng voorschrift uit betreffende het onderzoek naar de *status liber* van de partijen, alvorens het huwelijk mocht gecelebreerd worden (Coll. n. 1363).

Daar sommige bisschoppen door laksheid in het geven van dispensatie van de ‚*bannae*' toch nog geheime huwelijken, i.e. weliswaar in tegenwoordigheid van twee bevriende getuigen en de pastoor maar onbekend aan de buitenwereld, in de hand werkten en toelieten en daardoor het doel van het Tametsi-decreet toch nog fnuikten, vaardigde Benedictus XIV in 1741 een decreet uit, waardoor het aan de bisschoppen verboden werd dergelijke huwelijken om andere dan zeer ernstige redenen toe te staan. Tegelijkertijd vaardigde deze paus het zogenaamde ‚Benedictijnse privilege' uit (14 Nov. 1741), waardoor het Tametsi-decreet niet toepasselijk verklaard werd op huwelijken van ketters onder elkaar of met katholieken (Fontes, vol. V, p. 967 n. 3527).

In de loop der jaren kwamen er meerdere gevallen voor waarin het *physice* onmogelijk was om de pastoor en twee getuigen te vinden om bij het sluiten van een huwelijk tegenwoordig te zijn, zoals bijv. in Japan na de kerkvervolging en in Frankrijk na de revolutie, toen er geen enkele priester te vinden was in die streken, waar vroeger het Tametsi-decreet was afgekondigd; of andere gevallen waarin het *moraliter* onmogelijk was om het huwelijk in de *forma praescripta* te sluiten, zoals bijv. in Curaçao waar de regering f 50 eiste voor registratie van een civiel huwelijk dat vóór het kerkelijke gesloten werd, maar f 500 voor registratie van

een civiel huwelijk dat na een kerkelijk huwelijk gesloten werd. Die onkosten dreven er veel mensen toe om een clandestien huwelijk te sluiten.

Voor beide gevallen stond de Kerk toe, dat een huwelijk *coram solis testibus* gesloten werd. „Ubicunque non habeatur copia parochi, matrimonia poterunt iniri praesentibus duobus vel tribus testibus" (S.C. de Prop. Fide, 4 Jan. 1789, Coll. n. 644).

Daar ook de woonplaats van een der partijen een rol speelde bij het bepalen welke pastoor de vereiste *testis qualificatus* was, kwam Rome er toe nauwkeurig te definiëren wat onder *domicilium* en *quasi-domicilium* verstaan moest worden (Instr. S.C. Inquis., 7 Juni 1867, Coll. n. 1407).

Toch werden door deze verschillende beslissingen en decreten van Rome niet alle moeilijkheden uit de weg geruimd. Zo waren b.v. de auteurs het er over eens dat de dispensatie van de tegenwoordigheid van de pastoor slechts gold als de *physica vel moralis impossibilitas communis vel generalis* was, maar niet als het slechts een *impossibilitas particularis* was, dus niet in een geval van *periculum vel articulum mortis* binnen het Tametsi-gebied.[1] Deze canonieke anomalie van verschillende huwelijksvoorwaarden voor verschillende landen of zelfs parochies, en enge interpretatie van ‚*impossibilitas*' voor dispensatie, werd ten slotte opgeheven door de promulgatie van het decreet *Ne Temere* op 19 April 1908.

4. HET NE TEMERE-DECREET

DOOR dit decreet werden de drie grote handicaps van het Tametsi-decreet verbeterd. Immers (1) het Ne Temere decreet werd overal gepromulgeerd en werd bindend verklaard voor alle katholieken; zelfs als slechts een der partijen katholiek was. (2) Het eiste voor de geldigheid van het huwelijk niet de tegenwoordigheid van de pastoor of ordinarius van een der partijen, maar van de plaats waar het huwelijk gesloten werd; en in gevaar van sterven kon elke priester assisteren. (3) Bovendien werd toegestaan dat een katholiek huwelijk geldig voltrokken kon worden in tegenwoordigheid van slechts twee getuigen zonder priester, als het onmogelijk was een priester te bereiken. Hierbij moeten we echter opmerken dat, om van deze *forma extraordinaria* gebruik te mogen maken in stervensgevaar, twee *causae motivae* vereist waren, nl. dat het nodig was voor de gewetensrust der partijen en om de kinderen te wettigen. Om er gebruik van te mogen maken buiten stervensgevaar

[1] Aldus SANCHEZ: De Matrimonio l. III, disp. 17; GASPARRI; WERNZ-VIDAL; SCHERER.

werd er geëist dat er geen gemachtigd priester in die streek te vinden was en dat die toestand reeds een maand duurde. Er werd geen onderscheid meer gemaakt tussen *impossibilitas generalis* of *particularis* en de auteurs waren het er over eens dat het niet *impossibilitas physica* of absolute onmogelijkheid behoefde te zijn, doch dat *impossibilitas moralis* voldoende was, i.e. dat een priester niet gevonden of bereikt kon worden *sine magna inconvenientia* ofwel dat een groot gevaar de priester bedreigde als hij zou assisteren. Volgens meerdere auteurs was in dit laatste geval *recursus* nodig en wel *ad validitatem.*[1]

Moest onder de Tametsi-wet een priester slechts tegenwoordig zijn, onder de Ne Temere wetgeving moest de priester de toestemming der partijen vragen en in ontvangst nemen. Hij vervulde dus niet meer slechts een passieve rol zoals dat vroeger het geval was en huwelijken bij verrassing (b.v. dat twee partijen zonder voorafgaande waarschuwing wederzijdse toestemming uitwisselden in tegenwoordigheid van een gemachtigd priester) waren niet meer mogelijk.

De ontwikkeling der huwelijks-viering in de Kerk laat zich derhalve aldus recapituleren:

a. *Vóór het Concilie van Trente* bestond er geen forma praescripta welke de geldigheid van een huwelijks-sluiting tussen katholieken regelde.

b. *Na het Concilie van Trente* werden alle gedoopten door het Tametsi-decreet verplicht hun huwelijk te sluiten in tegenwoordigheid van de pastoor van een der partijen en twee getuigen, in die streken waar het decreet gepromulgeerd was. Waar het niet gepromulgeerd was, gold dezelfde wetgeving als vóór het Concilie.

c. *Vanaf 1908* door de *promulgatie van het Ne Temere-decreet* waren alle katholieken overal verplicht hun huwelijk te sluiten in tegenwoordigheid van de pastoor der plaats en van twee getuigen. Indien het echter physice of moraliter onmogelijk was een gemachtigd priester te bereiken, stond het Ne Temere-decreet toe dat een huwelijk gecelebreerd werd *coram duobus testibus tantum: in periculo mortis*, als er twee causae motivae aanwezig waren; *extra periculum mortis*, als die afwezigheid en die omstandigheden reeds een maand duurden.

d. *Vanaf 1918* trad er met de publicatie van de *Codex* een nieuwe wet in werking, welke op het eerste gezicht op het Ne Temere-decreet lijkt, maar bij nadere studie blijkt dat deze nieuwe wet op meerdere punten verbreed en aangepast is aan de ondervindingen opgedaan in de vorige eeuwen.

[1] OESTERLE in: Ius Pontificium 1929, p. 156; WERNZ-VIDAL: o.c. p. 693, nota 68.

5. CANON 1098

De tekst van de canon luidt als volgt: „*Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius vel sacerdos delegatus qui matrimonio assistant ad normam canonum 1095, 1096:*
1° *in mortis periculo validum et licitum est matrimonium contractum coram solis testibus; et etiam extra mortis periculum, dummodo prudenter praevideatur eam rerum conditionem esse per mensem duraturam;*
2° *in utroque casu, si praesto sit alius sacerdos qui adesse possit, vocari et, una cum testibus, matrimonio assistere debet, salva coniugii validitate coram solis testibus*".

Deze canon verklaart dus een huwelijk geoorloofd en geldig, hetwelk bij noodgedwongen afwezigheid van een gemachtigd priester gesloten wordt in tegenwoordigheid van twee getuigen. Deze exceptionele wijze van huwelijks-sluiting tussen twee katholieken of tussen een katholiek en een anders-denkende staat bekend als de *forma extra-ordinaria.* De canon staat deze wijze van huwelijks-sluiting toe in twee gevallen, sc.: in stervensgevaar, en buiten stervensgevaar, in beide gevallen natuurlijk onder speciale voorwaarden.

Voor een overzichtelijke studie van deze canon lijkt het mij het beste om eerst een duidelijke definiëring en omschrijving te geven van de twee gevallen om daarna de specifieke voorwaarden van elk dezer gevallen te analyseren.

a. *Het eerste geval,* sc. *in periculo mortis*

1. Er wordt vereist en het is voldoende dat er een zodanig stervensgevaar is als vereist wordt om het Viaticum te mogen toedienen. Het is dus voldoende als het stervensgevaar volgens voorzichtige schatting nabij is en men behoeft niet te wachten tot er direct gevaar van sterven aanwezig is, i.e. het behoeft geen *articulum mortis* te zijn.

2. Het komt er niet op aan waardoor het stervensgevaar veroorzaakt wordt, of het nu een *causa interna* of *externa* is, e.g. ziekte, kraambed, oorlog, storm, overstroming, doodstraf enz.

3. Het is natuurlijk voldoende dat het gevaar slechts een der huwenden bedreigt en het komt er niet op aan om welke redenen zij nu willen trouwen.[1]

[1] Wernz-Vidal: o.c. V., n. 544, nota 61.

4. Het stervensgevaar moet waarschijnlijk zijn, i.e. volgens de normale schatting der mensen moet er ernstige twijfel bestaan of men het huwelijk wel zo lang kan uitstellen totdat men de pastoor of een gemachtigd priester gevonden heeft. Als men dan later ontdekt dat men zich vergist heeft, is er toch geen reden om aan de geldigheid van het huwelijk, wat voltrokken was zonder *testis qualificatus*, te twijfelen, tenzij men zeer onvoorzichtig in zijn gissing geweest is.[1]

De causae motivae, welke in het Ne Temere-decreet werden voorgeschreven, nl. gewetensrust en legitimering der kinderen, zijn met opzet uit de Codex weggelaten en zijn dus niet meer vereist.[2]

5. De wederzijdse toestemming moet in woorden worden uitgedrukt indien de partijen kunnen spreken; indien dit onmogelijk is, kan men volstaan met tekenen, volgens C. 1088.

b. *Het tweede geval*, sc. *extra periculum mortis*

DIT soort gevallen komen wel het meeste voor, nl. buiten stervensgevaar, wanneer men voorziet dat de physieke of morele onmogelijkheid om de pastoor of een ander gemachtigd priester te bereiken waarschijnlijk een maand zal duren.

1. Het is duidelijk dat het hier over een waarschijnlijkheid gaat, niet over een zekerheid. In verband hiermede antwoordde de Codex-commissie op 10 Nov. 1925 (AAS 1925, p. 583), dat het niet voldoende was dat de pastoor op het moment der huwelijkssluiting afwezig was, maar dat er vereist is dat men volgens normale schatting oordeelt dat hij niet binnen een maand bereikt kan worden. Het begin der maand moet dus berekend worden vanaf het moment der huwelijkssluiting.

2. Het komt er niet op aan of de *testis qualificatus* reeds lang geleden of pas kort geleden aanwezig was. Het is voldoende dat men op het moment der huwelijkssluiting ‚*prudenter*' oordeelt dat hij niet binnen een maand terug zal komen. Men zou zelfs kunnen wachten totdat de priester weg is, en dan *coram solis testibus* het huwelijk sluiten. Ook dat zou geldig zijn.[3]

3. Bij deze schatting mag en moet men volgens de gewone normale loop der omstandigheden oordelen en men behoeft geen rekening te

[1] CAPPELLO: o.c. p. 782; NOLDIN: o.c. III, n. 645; CHELODI: De Matr. n. 136.
[2] VROMANT: De Matr. n. 202; CAP.: o.c. p. 782, n. 691; DE SMET: De Spons. et Matr., n. 131; GENICOT-SALSMAN: Theol. Mor. II, n. 474.
[3] VROMANT: o.c. p. 165, n. 206; PAYEN: o.c. II, p. 222, nota 1.

houden met de mogelijkheid van de onverwachte komst van een priester.[1] Het huwelijk is derhalve niet ongeldig en er is geen reden tot ongerustheid, indien kort na de sluiting van het huwelijk een gemachtigd priester zou komen, of indien men zich vergist had bij de schatting, zolang het maar een waarschijnlijke en voorzichtige schatting geweest is.

4. Ofschoon *de schatting* (*praevisio*) van de duur der onbereikbaarheid of van de duur van het grote bezwaar natuurlijk op de eerste plaats de huwenden aangaat, indien het uitsluitend een persoonlijk ongemak is, is het toch blijkbaar niet nodig dat, indien de onbereikbaarheid zowel algemeen als persoonlijk is, de huwenden ook zelf het oordeel over dit feit vormen. Het is derhalve voldoende dat de mensen op die plaats, waar de nupturientes zich bevinden, het waarschijnlijk oordelen dat de pastoor of een ander gemachtigd priester niet binnen een maand zal komen (*haberi*) of bereikt kan worden (*adiri*). Met opzet zegt de Codex: „ut prudenter *praevideatur*" en *niet*: „ut nupturientes prudenter *praevideant*". Zelfs geldt dit ook als het incommodum grave niet commune is maar personale en als het oordeel, wat hen direct aangaat, niet door hen zelf maar door een derde persoon gegeven wordt, e.g. als de dokter oordeelt dat de ziekte van een der partijen of van de gemachtigde priester nog een maand zal duren.[2]

5. De maand moet ononderbroken en volledig zijn en berekend volgens C. 34 par 3, i.e. van datum tot datum, b.v. 20 April tot 20 Mei inclusive.

c. *In beide gevallen*

Reeds hebben we vermeld dat *voor deze beide gevallen* (nl. in stervensgevaar en buiten stervensgevaar als de pastoor waarschijnlijk nog een maand onbereikbaar zal zijn) er *twee voorwaarden ad validitatem* door de Codex zijn voorgeschreven. De *eerste* voorwaarde luidt:

„*Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus ....*"; de *tweede* voorwaarde eist: „*praesentia duorum testium*".

Daar het hier een uitzondering op de normale wet betreft, moeten we als princiep voorop stellen canon 19: „*Leges quae exceptionem a lege continent, strictae sunt interpretationis*". Derhalve moeten we bij het bestuderen van deze voorwaarden de strikte interpretatie volgen.

(Wordt vervolgd)

[1] S.C.C. 27 Juli 1908 ad VI; cf. Cappello, n. 693, p. 784; Vromant, n. 207.
[2] Vromant, p. 166, 3, en voetnoot 2; Payen II, n. 1819 voetnoot.

J. KLEIJNTJENS S.J. †[1]

UIT HET VERLEDEN DER FLORESMISSIE

IN zijn studies over de Dominicaner Solor-Flores Missie spreekt dr G. P. Rouffaer[2] de wens uit, dat de Dominicaner Missie op Timor (ca 1560-1850) eens monographisch behandeld moge worden „met eerst Solor en na 1613 (definitief na 1636) Larantoeka als religieuze achtergrond". En hij wijst er op, dat in de „Dagh-Registers" onnoemelijk veel stof over dit onderwerp te vinden is, alsmede in de Archieven der Dominicanen te Rome. Wat dit laatste archief betreft, zo is Rouffaer's veronderstelling, dat daar „onnoemelijk veel stof ligt" onjuist, zoals ons bij een onderzoek bleek; overigens werd dit archief door p. Biermann O.P. voor zijn artikelen over de Soenda-eilanden geheel onderzocht.[3] Wel berust in het Archief der Propaganda te Rome en in enkele andere archieven nog enig materiaal.

De 8ste Januari 1522 kwam in de Solor-Archipel de Spanjaard Sebastiaan de Elcano met zijn schip aan, en werd deze als het ware voor de westerlingen de ontdekker van die streken. De 11de Januari landde hij op Alor en de 22ste van die maand legde zijn schip aan in de buurt van het tegenwoordige Atapoepoe op Timor. Wel werden reeds vroeger deze eilanden door Javaanse en Chinese handelslui bezocht, maar een missionaris had nog geen voet aan land gezet in deze gebieden en ook op De Elcano's vaartuig bevond zich geen geloofsverkondiger. Met zekerheid kunnen we van de missie op de Solor-eilanden vóór 1559 alleen mededelen, dat uit een schrijven van Balthazar Diaz S.J. d.d. 3 Dec. 1559 blijkt, dat de Portugezen, die op het eiland Solor verbleven, er al bekeringen hadden gemaakt.[4] Na die datum treden de Dominicanen als de enige missionarissen daar op.

De eerste bisschop die naar Malakka ging, Don Jorge de Santa Luzia, behoorde tot de Orde der Dominicanen en bracht drie kloosterlingen van die orde mee, om op Solor het Evangelie te verkondigen.

In 1562 werd er een vaste missie gegrondvest en een kloostertje gebouwd, dat later tot een vesting uitgroeide. De missie gedijde zo goed, dat reeds enige jaren later in de Flores-Solor Missie 17 paters arbeidden, die ongeveer 5000 inheemsen doopten. Weldra verrees een tweede klooster op Poeloe Ende (1570), een eilandje

[1] Het zal wellicht weinig bekend zijn, dat de overleden historicus, pater Jos. Kleyntjens S.J., het brede veld van zijn belangstelling ook uitstrekte tot de geschiedenis der katholieke Missiën, in het bijzonder die van Solor en Flores. Uit het door hem nagelaten materiaal publiceren wij hierbij een eerste bijdrage. Th. W. Geldorp S.J.

[2] G. P. ROUFFAER: Naschrift over het Oud-Portugeesche fort op Poeloe-Ende en de Dominikaner Solor-Flores Missie (1561-1638), pp. 121, 141; IDEM: Chronologie der Dominikaner Missie op Solor en Flores, vooral Poeloe Ende circa 1556-1638, pp. 204-256, in: Nederlandsch-Indië Oud en Nieuw VIII (1923-1924) 121-128; 141-148; 204-222; 256-260.

[3] B. M. BIERMANN O.P.: Die alte Dominikanermission auf den Solorinseln, Zeitschrift für Missionswissenschaft XIV (1924) 12 sq., 269 sq.

[4] Brief van p. Balthazar Diaz S.J. aan de Provinciaal. Het origineel van deze brief ligt in het Algemeen Archief der pp. Jezuïeten te Rome: Goa 10, II Fol. 465-466.

dat tegenover de Zuidkust van Midden-Flores ligt en waar men eveneens een kloostervesting bouwde.[1]

In 1565 was reeds de eerste martelaar, p. Antonio Pestano, gevallen en in 1581 onderging ook p. Simas das Montanhas de marteldood. In 1592 begonnen de Javaans-Mohammedaanse zeerovers hun strijd tegen de jonge christenheid op de Soenda-eilanden.

In 1596 werd p. Francisco Calassa in Troppobello vermoord, in 1601 p. Alvara te Paga en de pp. Gaspar de Sa en Manuel de Lanabuo. In hetzelfde jaar vielen als slachtoffers voor hun geloof p. Diego de Rosari en Andre e Reynel, Luiz de Spirito Santo en João da Peidardo. In 1618 werd Augustinus della Magdalena uit Savoye en 20 Jan. 1621 Giovanni Battisto van het fort van Malakka en Simone della Madre di Dio uit Cochin door de Mohammedanen afschuwelijk om het geloof ter dood gebracht.[2]

Kort te voren in Juni 1614 waren ook 3 leken, bekeerlingen der Dominicanen, de marteldood gestorven bij Ende, nl. Salvatore en Pietro de Carvalhaes en Emmanuel de Lima. In 1640 vinden we nog 2 martelaren vermeld: Albertus van Timor, 17 jaar oud, en Antonius van Solor, oud 40 jaren.[3]

Van groot belang voor de Missie op Flores was de komst van p. Miguel Rangel O.P. als visitator en vicaris-generaal der Oost-Indische Congregatie der Dominicanen. Deze Rangel, geboren te Aveiro in Portugal, trad in de orde der Dominicanen, werd professor der exegese en novicenmeester in Beneficia en kwam in 1614 als vicaris in Goa aan.

In 1616 zond hij, nadat de Hollanders het vorige jaar Solor verlaten hadden, p. João das Chagas als visitator naar de Solor-Archipel om daar alles te reorganiseren. Deze laatste kwam in gezelschap van enkele andere Dominicanen, o.a. Luis d'Andrada[4] op de 15de Jan. 1617 te Larantoeka aan, vanwaar hij in Augustus van hetzelfde jaar naar Malakka terugkeerde om aan Rangel verslag uit te brengen over zijn visitatie. Rangel zond daarop nieuwe missionarissen naar de Solor-eilanden.[5] In 1623 vertrok hij over Lissabon naar Rome om daar verslag uit te brengen over de toestand van de missie op de Soenda-eilanden.[6] In 1624 zond hij

[1] Cf. het verslag van p. Miguel Rangel O.P. in Arch. della S.C. de Prop. Fide: Lusitania 194, p. 12-16.

[2] Streit-Dindinger: Asiatische Missionsliteratur V, 122; Arch. Prop. Fide, Scritture riferite nella Congr. Gen. 1629, vol. 189, pp. 292-295.

[3] Arch. Prop. Fide vol. 189, p. 298.

[4] Luigi d'Andrada verbleef op de Solor-eilanden van 1617-1626, waar hij in Larantoeka ruim 3000 inwoners bekeerde. Daarna vertrok hij naar het eiland Rotti, waar reeds meerdere christenen woonden. Toen het vanwege het optreden der Hollanders onmogelijk werd op Solor met vrucht te werken, vertrok hij naar Timor, waar hij nog korte tijd werkzaam was.

[5] Cf. Antonio da Encarnação: Relação dos christiandades e ilhas de Solor, p. 18. Deze Relação verscheen in 1635 bij Lourenço Crasbeeck te Lissabon. Het origineel berust in het Arch. Prop. Fide, Lusitania 194, 380-387. Een andere Relação bevindt zich in het British Museum 493, h. 4.

[6] Arch. Prop. Fide: Lus. vol. 189, pp. 47-52.

aan de koning zijn Memoriaal over de Missie.[1] Twee jaar later keerde hij met enige medebroeders naar Goa terug om in 1629 op Flores nieuwe standplaatsen op te richten. In 1631 benoemde de paus hem tot bisschop van Cochin en na het overlijden van de aartsbisschop Telles werd hij gedurende 2 jaar belast met het bestuur van het aartsbisdom Goa.

In 1633 bracht hij wederom een bezoek aan Solor, waarover hij op 13 Dec. van hetzelfde jaar een rapport opstelde voor de koning.[2] Dit rapport is vrijwel gelijkluidend met het verslag in 7 hoofdstukken aan de Propaganda gedateerd Goa 2 Febr. 1635.[3] Hierin geeft hij een beschouwing over het eiland Solor zowel op geestelijk als stoffelijk gebied, over de gebruiken en zeden der bewoners etc. In hfdst. 3 en 4 behandelt hij de geschiedenis van het fort op Solor tot April 1613. Hij verhaalt hoe dit fort tot tweemaal toe door de Hollanders bezet en verlaten werd tot 1629. Hoofdstuk 5 en 6 brengen een overzicht van de toestand van het fort in 1635 en memoreren de pogingen door de Dominicanen na 1629 in het werk gesteld, om het door de Hollanders opgeblazen fort weer op te bouwen en te versterken, wat ten slotte gelukte, vooral door de steun van rijke katholieke kooplieden in Macao die er zelf een klooster en kerk lieten bouwen. Verder dringt Rangel er op aan, dat men een bisschop voor Solor zou benoemen. 14 Sept. 1646 overleed hij in zijn bisschopsstad Cochin[4]; de Propaganda had toen nog geen beslissing genomen over de benoeming van een bisschop voor Solor.

Reeds in zijn verslag van 24 Sept. 1623 had Rangel er op gewezen dat zelfs 50 priesters niet voldoende zouden zijn om op de Solor-eilanden het geloof te verkondigen en het doopsel toe te dienen vanwege de enorme uitgestrektheid van het arbeidsveld en de bereidwilligheid van de bevolking om zich te bekeren. Men zou daar volgens het voorschrift van het Concilie van Trente een seminarie moeten oprichten om inheemse priesters te vormen. Er zou voorts een klooster moeten komen waar tenminste 12 paters leefden; de onkosten zouden moeten bestreden worden door de financiële steun van Portugal en een geldelijke bijdrage voor één keer, die de paus aan de gehele christenheid zou vragen.

Tot 1640 vielen de Soenda-eilanden onder de iurisdictie van de bisschop van Malakka. De inname van deze stad door de Hollanders beroofde echter ook de Floresmissie van haar bisschop en het werd dus meer dan ooit gewenst een eigen bisschop voor deze gewesten te benoemen. Kort voor zijn dood kwam Rangel nogmaals op deze kwestie terug in een memorandum voor de Propaganda.[5] Verschillende malen werd de zaak te Rome ter sprake gebracht[6] maar tot resultaten kwam men niet. Het probleem der dotatie bleef een onoverkomelijke hinderpaal. Tot 1640 ontvingen de Dominicanen hun onderhoudskosten van de douane te Malakka; sindsdien echter waren zij op eigen krachten aangewezen.

[1] Arch. Prop. Fide: Lus. vol. 101, pp. 113-116.
[2] Arch. Prop. Fide: Lus. 194, pp. 380-387.
[3] Arch. Prop. Fide: Lus. 194, pp. 1-16.
[4] Cf. Lucas de Santa Catharina O.P. in zijn IVa Parte da historia de S. Domingos, 3a ed. 1866, pp. 319-323.
[5] Arch. Prop. Fide, vol. 109, a. 1646, p. 139.
[6] Arch. Prop. Fide, Acta Congr. 19 Mrt 1635, 14 Apr. 1636, 3 Juli 1645, 2 Oct. 1645, 13 Mrt 1646, 22 Juni 1648.

Zij moesten zelf hun kloosters en kerkjes bouwen, vestingen aanleggen, kapiteins en manschappen in dienst nemen en betalen. Van de benoeming van een bisschop kwam niets, en het zou nog 300 jaren duren voordat deze eilanden hun eigen bisschop kregen.

Een enkel woord willen we hier nog wijden aan het fort Henricus op Solor, welks voortbestaan door Rangel beschouwd werd als een levenskwestie voor de missie, en waar hij in zijn rapporten herhaaldelijk op terugkomt.[1] Reeds lange tijd woedde er een verbitterde strijd tussen Portugezen en Hollanders, die de eersten uit Solor wilden verdrijven om er het monopolie van de handel te verkrijgen. Apollonius Scotte, Raad van Indië, was in 1612 naar de Solor-Archipel gezonden waar hij 20 April 1613 het fort tot overgave dwong. Intussen had Scotte door Willem Jacobsz Timor laten bestoken, die er een schip met 250 balen sandelhout buit had gemaakt. Scotte sloot met verschillende inheemse hoofden op Timor vriendschapsverdragen.

Had Pieter Both de bezetting van Solor van vitaal belang geacht voor de handel op Timor, zijn opvolger was een andere mening toegedaan en liet het fort slechten. In 1618 werd het echter herbouwd en kreeg de naam van Frederik Hendrik.

Opnieuw begon de strijd van de Hollanders en hun Mohammedaanse trawanten tegen de jonge christengemeente, die er echter onder leiding van p. d'Andrada in slaagde de Hollanders tot tweemaal toe terug te slaan. Blijkens het verslag van kapitein Francesco Fernandez landden ongeveer 500 Hollanders onder Cryn van Raemburg te Larantoeka en dreven de bevolking op de vlucht de bossen in.[2] P. Luigi d'Andrada bewapende een dertigtal Florinezen, die zich in een hinderlaag legden en de Hollanders overvielen; deze lieten meer dan 100 doden achter. Deze militante Dominicaan onderhield ook op kosten der missie een groot schip, uitgerust met geschut en musketiers. Het verraad van de Portugese commandant van Solor maakte echter al deze tegenstand vruchteloos.

Toen de V.O.C. in 1629 Solor weer verliet, werd het dadelijk weer door de Portugezen bezet. Op aandringen van Rangel, die het fort Henricus onmisbaar achtte voor de bescherming der missie, werd de sterkte weer opgetrokken. Geholpen door rijke giften van kooplui uit Macao en door de gouverneur, die 12 kanonnen schonk, verrees de vesting weldra weer met haar kerk en klooster.

Maar alles zonder succes. In 1637 werd het fort voorgoed verlaten: de Portugezen vestigden zich in Larantoeka. Er braken voor de christenen treurige tijden aan: zij moesten Solor verlaten. Tot 1653 bezette de Compagnie het fort Henricus; het werd toen vervangen door het kasteel Concordia te Koepang.[3]

[1] Cf. ook Katholieke Missiën Sept. 1939, pp. 368-369.
[2] Arch. Prop. Fide: Lus. India N. 189, p. 49.
[3] F. W. Stapel: De Archipel en het Maleische Schiereiland in 1619 en 1650 (1928), pp. 14 en 21, in: Geschiedkundige Atlas van Nederland. Toelichting op blad 2, 3.

CORN. VERWOERD C.M.

DE CATALOOG VAN DE PE-T'ANG BIBLIOTHEEK TE PEKING

Wanneer men Voorrede (pp. III en IV) en Inleiding (pp. V-XXVII) van de „Catalogue of the Pei-t'ang Library" [1] aandachtig leest, en daarna geruime tijd zich neerbuigt over de eindeloze lijst van incunabelen en 16e en 17e eeuwse drukken, over circa 660 blz. met elk twee kolommen, dan is er niet te ontkomen aan een zekere huivering en aan een groeiend gevoel van eerbied en bewondering: 4101 werken van groot formaat, in 5133 delen, trekken voorbij, „relieken" van meer dan twee eeuwen beschavingsarbeid, die in stilte tot u spreken. Eerbied en bewondering ook voor de man, die in 1940, met een kleine staf van medewerkers, praktisch alleen overbleef om die cultuurschat te catalogiseren, en zijn werk, in uiterst moeilijke omstandigheden, met taaie volharding tot stand bracht.

De oude boekerij van de Pe-t'ang was, tot voor slechts enkele jaren nog, niet toegankelijk voor het publiek. In het steeds aangroeiend intellectuele milieu van China's hoofdstad in het Noorden, groeide echter ook voortdurend het verlangen om deze merkwaardige verzameling te mogen benutten, en een officiële aanvraag daartoe, bij het bestuur der missie, Z.H.Exc. Mgr Montaigne C.M., ingediend, werd goedgunstig ontvangen. Al spoedig was men het eens hoe het plan zou kunnen worden uitgevoerd: de boeken zouden eerst in een speciaal gebouw moeten worden ondergebracht, en er moest een cataloog worden opgemaakt volgens de regels van de moderne bibliographie. Er werd besloten, dat de missie een van haar gebouwen zou afstaan en voor de nodige meubilering zou zorgen: kasten, planken, etc., alsook een kleine leeszaal. Pater dr Rud. Rahmann, Superior van de paters van het Goddelijk Woord, en vice-rector van de Fu Jen Universiteit, nam de zorg op zich voor het maken van de cataloog en belastte daarmee pater Th. Rühl S.V.D., prof. aan de Universiteit. De „Rockfeller Foundation", hiertoe door verschillende bevriende instanties aangezocht, verleende een aanzienlijke subsidie om de onkosten te dekken.

Het werk begon in 1939. Reeds acht maanden later kwam tegenslag op tegenslag. De oorlog van 1940 dreigde alles stop te zetten. Pater Rühl en weldra zijn opvolger, pater dr Jos. Goertz, bibliothecaris van de Universiteit, zagen zich genoodzaakt al spoedig China te verlaten. Er bleef nog over de eigen bibliothecaris van de Pe-t'ang, de Z.E.Heer Hubert Verhaeren C.M. maar deze kon iedere dag verwachten om naar het Japanse concentratiekamp van Weihsien te worden verwezen: gelukkig mocht hij om gezondheidsredenen op zijn post blijven. Alle relaties met Europa en Amerika, vanwaar men kostbare inlichtingen verwachtte, die in Peking ontbraken, waren verbroken. Bibliothecaris Verhaeren pakte nu zelf maar aan, en zette praktisch alleen het werk voort. In 1944 had hij een eerste gedeelte gereed, dat der boeken in de Franse taal: „*French Section*" (nos 1-709 incl.; kol. 1-194).

[1] H. Verhaeren C.M.: Catalogue of the Pei-t'ang Library, Lazarist Mission Press, Peking 1949.

Prijzen van materiaal en lonen waren intussen onrustbarend gestegen. Wat te doen? Ditmaal kwam de Franse ambassade met een aanzienlijke subsidie te hulp en een eerste publicatie kon geschieden. Het catalogiseringswerk ging weer voort.

Toen kwam de bevrijding, helaas gevolgd door de burgeroorlog. Desniettemin waren in 1948 ook gereedgekomen een tweede gedeelte: ,,*Latin Section*" (nos 710-3136; kol. 197-920), en een derde gedeelte: boeken in verschillende Europese talen: *Italian Section* (409 werken), *Portuguese* (213), *Spanish* (126), *German* (112), *Greek* (55), *Dutch* (23), *English* (18), *Hebrew* (3), *Polish* (3), *Slavonic* (1), plus nog 2 in Supplement (French). De hoge onkosten dreigden ook nu weer alles in manuscript te moeten laten. Een tweede maal hielp de ,,Rockfeller Foundation" uit de nood. — Eindelijk kon in 1949 ook de zeer interessante ,,*Introduction: Historical Sketch of the Pei-t'ang Library*" worden gedrukt, met nog twee inhoudstafels: *Index A*: namen van schrijvers, vertalers, compilatoren, en uitgevers, alsook van *oude* boekverkopers of drukkers van vóór 1640 (kol. 1209-1268) en *Index B*: titels en onderwerpen van de boeken (kol. 1269-1334) [1]

De nu voltooide cataloog verscheen in twee uitgaven, die enkel verschillen door de taal waarin Voorwoord en Inleiding werden geschreven: een Franse en een Engelse. De eigenlijke cataloog is in beide uitgaven een en dezelfde druk.

Dat er belangstelling was voor Peking's missiebibliotheek bleek al spoedig uit verschillende tijdschriftartikelen of recensies bij de eerste gedeeltelijke publicaties. In ,,Het Missiewerk" van 1948, toen nog slechts de ,,French Section" verschenen was, gaf dr André van den Eerenbeemt C.I.C.M. een klein geschiedkundig overzicht van het ontstaan van de huidige bibliotheek, en publiceerde tegelijk de volledige titels van 21 Nederlandse boeken die zich in de bibliotheek bevinden.[2] In het ,,Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft" (1948), toen ook de ,,Latin Section" was uitgekomen, gaf prof. dr Joh. Beckmann enkele weloverwogen, deskundige beschouwingen, waarin de betekenis van bibliotheek en cataloog uit diverse gezichtspunten worden belicht, en waarbij in de voetnoten enige belangrijke artikelen betreffende de bibliotheek worden vermeld.[3] — Na het verschijnen van het gehele werk schreef F. Combaluzier C.M. in de ,,Annales de la Congrégation de la Mission" (1951) [4] een kort overzicht van de inhoud en zijn waarde, en wijdde in het juist genoemde ,,Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft" enige blz. aan no 3397 van de cataloog: *Sonate a violino* van Nepridi (= Th. Pedrini C.M.), gevolgd door levensbizonderheden van deze missionaris-musicus aan het hof.[5]

Bij het aangeven der boeken heeft de auteur zich niet enkel tevreden gesteld met schrijver, titel, uitgever en plaats en datum van verschijnen te noemen, doch

[1] Cf. Preface, p. III en IV.

[2] P. 174-182. Volgens de telling van Verhaeren zijn het er 22, plus nog een: Biglotton amplificatum sive Dictionarium Teutonico-latinum van Binnart, Martinus (no 4055). N.B. Bibliophielen vinden ook in de ,,Latin Section" tientallen van werken, voornamelijk uit de 17e eeuw en handelend over exacte wetenschappen, uitgegeven in Nederland: te Amsterdam, o.a. bij Blaeu, Elzevier, Jansonius, etc.; verder te Arnhem, Franeker, Leiden, Middelburg, etc.

[3] P. 275-278.

[4] P. 126-127.

[5] P. 270-287.

hij verschafte ook alle voor boekenkenners begerenswaardige gegevens: toestand van het boek, afmeting, vermelding van met de pen aangebrachte eigenaarsnamen of opdrachten, stempels, voor de meest typerenden een fac-simile van de titel-pagina, en ten slotte, zo mogelijk, een verwijzing naar biographische en bibliographische werken, waar nadere bizonderheden te vinden zijn.

Het waren vooral de talloze „merken", in handschrift of in stempel (de helft der boeken is er van voorzien), die Z.E.Heer Verhaeren in staat stelden zijn historische schets op te bouwen, en soms bracht dit onverwachte bizonderheden naar voren. 't Is o.a. merkwaardig hoe de serie boeken die aan de Legaat Mezzabarba heeft toebehoord en die hem vooral diende om tijdens zijn lange reis van Lissabon naar Peking (6 maanden) zijn tijd nuttig te besteden, een blik werpt op zijn smaak die voornamelijk in de historische richting scheen te gaan.[1] De „Collectie Trigault" (geschenk van paus Paulus V aan pater Nic. Trigault S.J. in 1615), welke men hier kan overzien, getuigt eens te meer van de daadwerkelijke belangstelling van de paus voor de missie van Peking. Andere opschriften spreken van goede betrekkingen met vrienden in het moederland. De bibliotheek in haar geheel verplaatst ons onwillekeurig in een wetenschappelijk milieu van de 17e en 18e eeuw, waar naast standaardwerken van de z.g. beroepskennis der missionarissen (theologie, ascese, pastoraal, patrologie, etc.) de exacte wetenschappen rijkelijk vertegenwoordigd zijn: astronomie, cosmographie, wis- en natuurkunde, aardrijkskunde, muziek, en niet te vergeten, de geneeskunde. Men heeft zelfs gesproken van een behouden „medische bibliotheek uit de renaissancetijd".[2]

De bizondere waarde evenwel van deze afgesloten, in zekere zin „dode" bibliotheek, ligt hierin, aldus de Inleiding, dat deze boekenschat „de bijna unieke bron is geweest waaruit, voor de twee eerste eeuwen van haar bestaan, de christelijke literatuur van China heeft geput, en dat zij door ons moet worden gezien als de schakel die toen de twee grote beschavingen van Oost en West in een vredelievende ontmoeting verbond".[3] De thans uitgegeven cataloog, met zijn uiterst nauwkeurige beschrijving van de boeken (waar nodig ook nog met opgave van de inhoud) biedt stof om zich daarin te verdiepen, en zelf na te gaan van welke samenstelling en edel gehalte deze schakel is geweest en welk haar innerlijk draagvermogen kon zijn.

Wij zijn de Z.E.Heer Verhaeren dankbaar dat hij ons het middel aan de hand deed om met Peking's cultuurschat enigermate in contact te treden. Na de voltooiing van zijn werk was het de 74-jarige missionaris niet gegeven ter plaatse de vruchten van zijn arbeid verder te zien rijpen. Hij moest China verlaten, als zovele anderen, maar dacht er aan een exemplaar mede te brengen dat hij aan het Missiologisch Instituut van de Nijmeegse Universiteit ten geschenke gaf.

Wat zal de toekomst brengen? „Laat ons hopen," zo eindigt zijn *Inleiding*, „dat de gesel van de oorlog eens te meer dit eerbiedwaardig erfdeel onzer Vaderen moge sparen."

[1] Introduction, p. XVIII-XIX.
[2] N.Z.f.M. 1948, p. 277, voetnoot 7.
[3] Introduction, p. XXVII.

SCIENTIA, MISSIONUM ANCILLA

DOCTORI ALPHONSO MULDERS DONUM NATALICIUM

BIJ gelegenheid van zijn zestigste verjaardag, op 31 Januari 1953, hebben vrienden, collega's en leerlingen, gevolg gevend aan het initiatief van prof. dr J. Wils en drs Ed. Loffeld C.S.Sp., MGR PROF. DR ALPH. MULDERS, oprichter en directeur van het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit te Nijmegen, vereerd en verblijd met een Donum Natalicium, getiteld: *Scientia, Missionum Ancilla*, hetwelk de Jubilaris tijdens een receptie te midden van zijn medewerkers, bij monde van prof. Wils werd aangeboden.

De vreugde en de dank die thans in u leven — zo zeide de Spr. — leven evenzeer in degenen die met u de dagelijkse zorgen delen voor het werk dat u dierbaar is. Uw positie als hoofdredacteur van Het Missiewerk, als hoogleraar in de missiologie en als directeur van het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit kan men niet beter karakteriseren dan als een „intellectueel missionarisschap". Want missionaris zijt gij naar uw hart, al is het u nimmer gegeven geweest zelf het missieveld te betreden. De verbinding van missie en wetenschap, ziedaar het ideaal dat aan uw leven en uw werken richting heeft gegeven.

En overziet men uw leven, dan is het alsof O. L. Heer u a.h.w. langzaam voor deze grote taak heeft voorbereid. Reeds in uw dissertatie te Fribourg hebt gij met grote kracht het volkomen bovennatuurlijk en apostolisch karakter van het priesterschap verdedigd. Tot professor in de dogmatiek en de kerkgeschiedenis aan het Groot-Seminarie van uw bisdom benoemd, hebt gij van den beginne af bijzondere aandacht besteed aan de theologische en historische vraagstukken, die verband houden met het heil der heidenen en de hereniging der afgescheiden christenheid. En toen gij eenmaal geroepen waart om de missiologie aan onze universiteit te introduceren, hebt gij door onvermoeide pioniersarbeid het onderwijs en de wetenschap op voortreffelijke wijze gediend, zoals uw zorgvuldig-voorbereide colleges en uw talrijke publicaties getuigen.

Dank zij uw organisatietalent en doorzettingsvermogen zijt gij er bovendien in geslaagd aan onze universiteit een Missiologisch Instituut op te richten. Dit in beginsel volledig Missiologisch Instituut, waarin uw ruime blik niet alleen de theologie, maar ook profane vakken in dienst heeft gesteld van de missionerende Kerk, beantwoordt geheel aan de inzichten, door de laatste pausen in hun missie-encyclieken neergelegd. Zonder enige uiterlijke plechtigheid, maar daarom niet minder effectief, is dit Instituut onder uw bezielende leiding in 1948 met zijn werkzaamheden begonnen.

Dat er ook offers werden gevraagd bij deze arbeid — de Spr. herinnerde hier kort aan het overlijden van prof. Vroklage, de eerste hoogleraar in de volkenkunde —, dat er ook thans nog wensen overblijven in dit verband, zal niemand verbazen. Elke missionaris draagt nu eenmaal het hart vol verlangens, en ook in de sfeer van onderwijs en wetenschap kunnen soms allerlei klemmende noden en vragen bestaan, niet minder dan op het missieveld zelf.

Ten slotte bood Spr. als *Donum Natalicium* en als „geestelijk portret" van het leven en het streven van de Jubilaris een keurig-verzorgd boekwerk van blijvende waarde aan, getiteld: Scientia, Missionum Ancilla, waarin twintig geleerden van uit-

eenlopende studierichting hebben uiteengezet, hoe de studie van hun eigen vak zou kunnen bijdragen tot de missionering. Missietheologie, missiepastoraal, missiegeschiedenis, missiographie, godsdienstwetenschap, Islamologie, ethnologie, taalkunde, katechetiek, paedagogiek, sociographie enz. hebben in dit kader elk hun aandeel gekregen.

In zijn antwoord zeide de Jubilaris, dat hij bij alle lof voortdurend gedacht had aan het woord van de H. Schrift: ,,We zijn onnutte dienstknechten; we hebben alleen maar gedaan, wat we moesten doen"; dat hij de dank goeddeels overdroeg op zijn naaste medewerkers, op wier bereidwilligheid hij nog nooit tevergeefs een beroep had gedaan; dat hij niettemin zeer erkentelijk was voor zoveel blijken van oprechte belangstelling en hartelijk medeleven, die hij bij deze gelegenheid had mogen ontvangen, o.a. van Zijne Eminentie de Kardinaal-Aartsbisschop en HH. HH. Exc. de Bisschoppen van Nederland, HH. Exc. de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, de Curatoren, Rector Magnificus en Professoren van de R.K. Universiteit, de Provinciale Oversten van de missionerende Orden en Congregaties, verschillende vakgenoten uit het buitenland, tal van missionarissen enz.; zulks verheugde hem hierom vooral, omdat hij meende daarin een bewijs te mogen zien, dat wetenschappelijk werk ten bate van de missie aldoor meer gewaardeerd wordt. Bijzonder ingenomen toonde hij zich met het aangeboden Donum Natalicium, omdat daarin — zo zeide Spr. — ,,als ik mij mag veroorloven mij aldus uit te drukken, het streven van mijn leven ligt gekristalliseerd.

Scientia, Missionum Ancilla, de wetenschap in dienst van de missie: dat is de strekking van de leeropdracht, die in 1930 voor het eerst aan onze Universiteit werd verleend.

De wetenschap in dienst van de missie: dat is de toeleg van het tijdschrift ,,Het Missiewerk", waarvan mij in genoemd jaar de redactionele leiding ten deel viel en dat sinds 1946 deze opzet nog meer accentueert in zijn ondertitel: ,,Nederlands tijdschrift voor missiewetenschap".

De wetenschap in dienst van de missie: dat was de grondgedachte van de rectorale rede ,,Missie en Wetenschap", die in 1946 op de 23e dies natalis van onze universiteit werd gehouden.

De wetenschap in dienst van de missie: dat was de bedoeling der oprichting van het Missiologisch Instituut, hetwelk in 1948 op universitair niveau in werking trad.

De wetenschap in dienst van de missie: dat is de dringende eis van onze tijd, en een onmisbaar element bij de menselijke pogingen voor de uitbreiding van het Godsrijk op aarde.

Collega Wils, lid van de Raad van het Missiologisch Instituut, en pater Loffeld, oud-student van het Missiologisch Instituut, uw weloverwogen opzet en uw onverdroten arbeid hebben een boek doen samenstellen, van welks inhoud ik uiteraard nog geen kennis heb kunnen nemen, doch waarvan ik na de warme woorden van Wils zonder meer aanneem, dat de waarde ervan verre uitgaat boven die van een gelegenheidsgeschrift; hier werden niet slechts willekeurige artikelen gebundeld, hier werd een doel nagestreefd, een geheel gevormd, een synthese geschapen. Gij hebt een persoonlijk feit slechts willen aangrijpen als een gelegenheid om een zakelijk pleidooi te doen houden, op internationaal niveau, voor het belang van

de wetenschap in dienst van de missionering. Zulks past niet alleen in een academisch milieu, maar belicht ook meteen de achtergrond van deze huldiging, waartoe ik mij, zonder dit perspectief, nooit zou hebben geleend. Dit te bedoelen was voor u een stimulans om u zoveel moeite te getroosten voor de vervaardiging van dit verjaardags-geschenk; dit te bedenken zal voor mij een bron blijven van onvermengde vreugde en een spoorslag om mij te blijven wijden aan mijn roeping en mijn taak, zolang God mij het leven laat en de kracht tot werken geeft."

De jubilaris besloot met een woord van St Paulus, de apostel der heidenen: „Ik breng dank aan God, zo dikwijls ik aan u denk en met blijdschap voor u allen bid" (Phil. 1,3).

Ongetwijfeld zal het mondiale boek: *Scientia, Missionum Ancilla*, waaraan vakgeleerden uit twaalf verschillende landen hun sympathieke medewerking hebben willen verlenen — de bijdragen zijn in het Latijn, Frans, Engels, Duits en Italiaans gesteld — in de wetenschappelijke wereld sterk de aandacht trekken.

Ter voorlopige oriëntatie volgt hier een overzicht van de rijke inhoud,

Na een gelukwens-schrijven van mgr H. van Hussen, Nationaal Directeur van de Priestermissiebond in Nederland (blz. V), een korte levensschets van prof. Mulders (blz. VII-IX) en een verkorte lijst van zijn geschriften (blz. XV-XXVII) komen de artikelen, waarvan de hier volgende titels meteen aangeven, in welke taal ze geschreven zijn.

Dr X. Paventi (Roma): L'influsso degli studi missionologici nel governo delle missioni (blz. 1-5); *Drs Ed. Loffeld C.S.Sp. (Gemert):* La raison d'être de la missiologie (blz. 6-45); *Pierre Charles S.J. (Louvain):* Les sources du „De Procuranda salute omnium Gentium" (blz. 46-53); *Dr A. Seumois O.M.I. (Rome):* L'évolution de la théologie missionnaire au XXe siècle (blz. 54-65); *Dr O. Dominguez O.M.I. (Madrid):* Theologia adaptationis et praxis missionaria (blz. 66-83); *Dr Gregorius van Breda O.F.M.Cap. (Tilburg):* Missionsmethodische Richtlinien nach den Schriften des hl. Paulus (blz. 84-101); *J. de Reeper M.H.F. (Mill-Hill, London):* The Importance of Mission Pastoral Theology (blz. 102-109); *J. Hofinger S.J. (Baguio, Philippijnen):* Katechetik und Pädagogik im Dienste der Mission (blz. 110-123); *Dr J. Beckmann S.M.B. (Beckenried, Schweiz):* Die Bedeutung der Missionsgeschichte für die praktische Missionsarbeit (blz. 124-137); *Dr A. Freitag S.V.D. (Steyl):* Katholische Missionskunde (blz. 138-152); *J. Considine M.M. (Maryknoll, New-York):* Education to World Christianity (blz. 153-158); *L. Denis S.J. (Mayidi, Belg. Congo):* Un tournant dans l'œuvre missionnaire en Afrique noire (blz. 159-172); *Dr J. P. Steffes (Münster i.W.):* Die Religionswissenschaft im Dienste der Mission (blz. 173-179); *Dr J. Houben S.J. (Maastricht):* The Need for Islamic Studies (blz. 180-191); *Dr R. Mohr (Nijmegen):* Die gegenwärtige Ethnologie in missionarischer Sicht (blz. 192-210); *G. Zeegers - C. Thoen ('s-Gravenhage):* Soziographische Forschung in der Missionierung (blz. 211-242); *Dr J. Wils (Nijmegen):* The Mission und Linguistics (blz. 243-253); *Dr Christine Mohrmann (Nijmegen):* Le problème du vocabulaire chrétien. Expériences d'évangéisation paléo-chrétiennes et modernes (blz. 254-262); *Dr H. Urban (Innsbruck):* Psychiatrie, Tiefenpsychologie und Mission (blz. 263-283); *Dr Max Bierbaum, (Münster i.W.):* Das Verhältnis der Mission und Missiologie zu den Profanwissenschaften (blz. 284-299).

Miscellanea

Z. Em. Celso Kard. Costantini. — Bij de laatste kardinaalsbenoemingen heeft Z. H. Paus Pius XII ook Z.H.Exc. Mgr Celso Costantini tot het kardinalaat verheven; deze benoeming van de secretaris der S. Congregatio de Propaganda Fide was een verwachte en verdiende uitverkiezing. Mgr Costantini begon zijn arbeid ten bate van de missie in 1922 als Apostolisch Delegaat in China. Reeds in 1924 organiseerde hij het eerste Chinese Concilie, dat van 14 Mei tot 12 Juni te Shanghai werd gehouden en waarin het missiedoel als volgt werd omschreven: „Primarius cuiuslibet missionis finis est Evangelium gentibus annuntiare et Ecclesiam ex clero indigena constantem praeparare" (no 17). In 1926 geleidde hij zes Chinese priesters naar Rome, die door paus Pius XI in de Sint Pieter tot bisschop werden gewijd. Toen mgr Costantini in 1932 naar Europa terugkeerde, waren er van de 120 missiegebieden in China reeds 20 aan de inheemse clerus toevertrouwd. In 1935 werd mgr Costantini benoemd tot secretaris van de S. Congregatio de Propaganda Fide en gedurende de 17 jaar, dat mgr als zodanig werkzaam was, bleek zijn invloed o.a. door het steeds groeiend respect voor de echte cultuurwaarden van de te evangeliseren volkeren. De opvatting, dat deze waarden voor zover mogelijk in het katholicisme moeten worden ingelijfd, wordt thans algemeen gehuldigd.

Nederlandse Missieprelaten. — Z.H.Exc. Mgr M. Lucas S.V.D., tit.-aartsb. van Adulfi, die sinds 1945 Apostolisch Delegaat van Zuid-Afrika was, is benoemd tot Apostolisch Internantius in India. Mgr Lucas is de opvolger van Z.H.Exc. Mgr L. Kierkels C.P., die in Juni 1952 om gezondheidsredenen uit zijn functie werd ontheven.

Z.H. Exc. Mgr H. Leven S.V.D., tit.-bissch. van Arca, oud-Apost. Vicaris op Flores, is op 30 Jan. 1953 te Steyl vrij onverwacht overleden. Ofschoon Z.H. Exc. Duitser van geboorte was, vermelden we Z.H. Exc. hier met ere onder de Nederlandse missieprelaten, omdat deze missionaris vanaf 1920 in Indonesië werkzaam was. In 1933 benoemd tot Apost. Vic. van de Kleine Soenda-eilanden, verbleef hij sinds 1934 onafgebroken op zijn post, totdat in 1951 ziekte hem dwong de verantwoording voor zijn geliefd arbeidsveld neer te leggen. Het grote offer van het neerleggen van zijn taak op Flores werd verzacht door het zeldzame feit, dat mgr Leven zijn drie opvolgers, mgr G. Manek, mgr A. Thijssen en mgr W. van Bekkum tot bisschop mocht wijden; daarna is hij als dienaar Gods op Diens woord in vrede heengegaan. Zijn wapenspreuk siert thans zijn graf op het kloosterkerkhof van het Missiehuis te Steyl: O Crux Ave Spes Unica. R.I.P.

Indiase Kardinaal. — In de boodschap, gericht tot de gelovigen van India, ter gelegenheid van de feestelijkheden bij de herdenking van het feit, dat 19 eeuwen geleden de Apostel Thomas de prediking in die landen begon, en de herdenking van het afsterven van de H. Franciscus Xaverius, 400 jaar geleden, heeft Z.H. Paus Pius XII de nadruk gelegd op het universele karakter van de Kerk, die zowel

aan het Oosten als aan het Westen behoort en niet gebonden is aan enige bepaalde vorm van cultuur en die op haar plaats is onder allen, die Gods geboden in acht nemen. Deze verzekeringen van de Paus hieromtrent hebben des te meer kracht en betekenis, nu de H. Vader een lid van het Indiase episcopaat, Z.H. Exc. Mgr VALERIANUS GRACIAS, aartsbisschop van Bombay, in het college der kardinalen heeft opgenomen en die op deze wijze de eerste Indiase kardinaal in de geschiedenis is geworden.

Nederlandse Missiologische Week. — Van 14-16 April 1953 zal te Nijmegen wederom een Nederlandse Missiologische Week worden gehouden, ditmaal gewijd aan „het élite-vraagstuk en de missie". De toegang tot de bijeenkomsten, die zullen plaats vinden in het Parochiehuis, van Slichtenhorststraat 81, Nijmegen, is kosteloos; programma's zijn gratis verkrijgbaar bij de penningmeester, P. C. Moerel W.P., Heemraadsingel 109, Rotterdam.

Hier volgt een overzicht van het programma der N.M.W.

Dinsdag 14 April 1953

3 uur:	Opening door de voorzitter, mgr prof. dr Alph. Mulders, directeur van het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit.
Referaat:	Het vraagstuk als zodanig: begrip, belang en vereisten van de élite, door p. dr Gregorius O.F.M.Cap.
Co-referaten:	Bijzondere aspecten van het vraagstuk:
	in Afrika, door p. R. Jaspar W.P., oud-missionaris in Afrika;
	in India, door p. dr F. van der Heyden O.Praem., oud-missionaris in India;
	in het Verre Oosten, door p. drs Ger. Groot S.V.D., oud-missionaris in Japan.

Woensdag 15 April 1953

9 uur	
Referaat:	Inheemse geestelijkheid en élite-vorming, door p. V. Rondelez, C.I.C.M., oud-missionaris in China
Co-referaten:	Inheems kloosterleven, door zr Lucia C.P.S., oud-missionaris in Afrika.
	De lessen van het Verre Oosten, door H. van Musch C.M., oud-missionaris in China.
	De ervaring van Afrika, door p. Jos Declercq C.S.Sp., oud-provinciaal en oud-missionaris in Afrika.
3 uur.	
Referaat:	Het catechisten-vraagstuk in de moderne missiestructuur, door Very Rev. J. de Reeper M.H.F., oud-missionaris in Afrika en assistent-generaal te Mill-Hill.
Co-referaten:	Religieuze catechisten, door br Irenaeus B.D.O., oud-missionaris in Indonesië.
	Europese voorzieningen, door mej. dr L. Veldhuis, Vr. van Nazareth, directrice van de missieschool voor Jonge Vrouwen te Ubbergen

Donderdag 16 April 1953

9 uur Referaat:	De vorming van een leken-élite in en buiten schoolverband, door p.Th. Keet M.S.C., missionaris en superior relig. op de Philippijnen.
Co-referaten:	Unesco en Missie, door mgr mr F. Op de Coul, directeur van het Centraal Bureau voor Opvoeding en Onderwijs. Het vraagstuk van de meer ontwikkelden, door p. J. van der Kooy S.M.A., oud-missionaris in Afrika.
3 uur Referaat:	Studerenden van overzee in Europa en Amerika, door H. Haas S.M.A.
Co-referaat:	De Europese leken in de missie, door mr Th. Bot, voorzitter van de A.L.M.A.
Sluiting	

Journées d'Etudes te Parijs. — Voor de vierde maal zullen te Parijs „Journées d'Etudes" worden gehouden, voortaan getiteld: Journées d'Etudes „Ethnologie et Chrétientés", en wel van 29 Juni–4 Juli 1953. Het algemeen onderwerp luidt: *Les missionnaires et les diverses conceptions du monde invisible.* De kosten van deelneming bedragen 500 frcs. Inlichtingen worden op aanvraag verstrekt door het Secretariaat, 35 rue de Sèvres, Paris VIe.

Het verslag van de Journées d'Etudes 1952, getiteld: Les Missionnaires et les religions non-chrétiennes, zal dit jaar gepubliceerd worden in het tijdschrift Rythmes du Monde, dat vanaf Jan. 1953 wordt samengesmolten met het Bulletin des Missions van de Abdij Saint-André-lez-Bruges.

Voordracht prof. Mohr. — Op 4 Dec. 1952 hield prof. dr R. MOHR te Saarbrücken een voordracht over het volkenkundig resultaat van de Atlas- en Noord-Sahara-expeditie, waaraan hij in Juli-Augustus l.l. in opdracht der regering van de Saar met nog twee andere onderzoekers had deelgenomen. Prof. Mohr wijdde hierbij bijzondere aandacht aan de megalith-cultuur en wees er op, dat de tijd dringt om ethnologische vraagstukken betreffende Algerije op te lossen, omdat de binnendringende Europese beschaving in dit gebied vroegere sporen dreigt uit te wissen.

Missieverenigingen op de Groot-Seminaria. — De missievereniging Sint Franciscus Xaverius op het Groot-Seminarie HOEVEN gaf ter gelegenheid van haar zevende lustrum, hetwelk gevierd werd op het vierde eeuwfeest van het zalig afsterven van haar hemelse patroon (3 Dec. 1952) een lezenswaardig „Gedenkschrift" uit, waarin na een verantwoordend voorwoord van de voorzitter, de eerw. heer J. Jansen, o.a. de secretaris, de eerw. heer G. Don, een geschiedkundig overzicht geeft van de jubilerende vereniging (blz. 13-25) en de eerw. heer J. Berende, leider van de brokkenactie, deze actie van S.F.X. beschrijft (blz. 26-32). Nog spreken verschillende oud-leden van S.F.X. zich uit over missie-actie en missievereniging, terwijl ook het werk in de missiewetenschappelijke sector wordt belicht (blz. 5-9).

De missievereniging St Franciscus Xaverius van het Theologicum te WARMOND gaf haar 36e jaaroverzicht uit, getiteld: Journaal van een missievereniging. Dit prettig-geschreven verslag levert een bewijs van haar veelvormige activiteit, die haar uitlopers in het bisdom Haarlem heeft.

Boekbespreking

DIEDRICH WESTERMANN: *Geschichte Afrikas. Staatenbildungen südlich der Sahara*, mit 58 Abbildungen und 20 Kartenskizzen, XI + 492 pp., Greven-Verlag, Köln 1952.

DIE Geschichte Afrikas im spezifischen und eigentlichen Sinne steht heute wohl an ihrem Ende. Auch dieser Erdteil, dessen Geheimnisse namentlich in den letzten hundert Jahren so viele Forscher in ihren Bann gezogen haben, ist nun so weit, dass er auch im Schmelztiegel der europäisch-amerikanischen, alles gleichschaltenden Zivilisation eingeschmolzen wird. So ist nun der Zeitpunkt gekommen, um einen zusammenfassenden Rückblick zu werfen auf die so wechselreiche Geschichte, die sich in diesem Erdteile abgespielt hat. Ist schon eine historisch ausgerichtete Untersuchung der niederen Kulturen Afrikas von hohem Reiz, so ist das nicht weniger der Fall, wenn der Blick sich richtet auf die eigenartigen kulturellen Gebilde, die sich im Laufe der Zeiten als eine Art von Hochkulturen in Afrika herausgebildet haben. Hier ist auch mehr als bei den niederen Kulturen eine im engeren Sinne historische Betrachtungsweise möglich, obwohl auch hier die Forschung meist nur mit mündlichem Quellenmaterial aus den Überlieferungen der Eingeborenen arbeiten kann. Aber Westermann schreibt mit Recht diesen Überlieferungen ein hohes Mass von Zuverlässigkeit zu. Natürlich ist dabei selbstverständliche Voraussetzung, dass dieselben sorgfältig kritisch gesichtet werden. Wenn aber einer berechtigt ist, die schwierige Aufgabe zu übernehmen, die Geschichte dieser afrikanischen Hochkulturen darzustellen, dann ist das Diedrich Westermann. Hat der doch nunmehr 77-jährige Gelehrte den grössten Teil seines arbeitsreichen Lebens der Erforschung Afrikas im Felde sowohl als am Schreibtisch gewidmet. Und es ist eine reife Frucht seines Geistes und seiner Arbeit, die er uns in der „Geschichte Afrikas" vorlegt.

Das Buch, das bereits im Jahre 1939 als Manuskript begonnen wurde, kann ein rechtes Kind unserer so traurig-bewegten Zeit genannt werden. Es sollte als Teil der „Grossen Weltgeschichte" des Bibliographischen Instituts in Leipzig erscheinen. Der Satz wurde aber zuerst in Leipzig und dann ein zweites Mal in Wien durch Bomben vernichtet. Wenn der Greven-Verlag in Köln es nun in vorbildlicher Aufmachung herausgebracht hat, so können wir uns für diese wertvolle Publikation nur dem Danke anschliessen, den der Verfasser im Vorwort seines Werkes dem Verlag ausspricht.

In eingehender Weise ist im Hauptteil des Buches die Geschichte der vielen Staatenbildungen südlich der Sahara, im Sudan, in Ost- und Südafrika, der Reihe nach dargestellt. In dieser Darstellung baut Westermann auf der bereits 1908 erschienenen, nunmehr natürlich überholten Darstellung von Heinrich Schurtz im dritten Bande der Weltgeschichte von Helmolt auf. Selbstverständlich muss es auch Westermann ablehnen, hier eine erschöpfende Darstellung geboten zu haben. Dafür sind schon die historischen Grundlagen vielfach zu lückenhaft, um damit in das oft hoffnungslose Wirrsal eine objektiv vollkommen befriedigende Ordnung zu bringen. Auch gibt Westermann nur selten eine Deutung der Vorgänge und

Tatsachen. Es entspricht das nicht der Art, wie er im allgemeinen arbeitet. Auch meint er, wir wüssten dazu zu wenig über die innere Haltung des Afrikaners.

Zu begrüssen ist, wie entschieden sich Westermann für die völkerkundlichen Gegebenheiten zum historischen Gedanken bekennt. Er sagt klar heraus, dass die Völkerkunde im eigentlichen Sinne die vornehmlich auf die Naturvölker bezogene Geschichtswissenschaft sei. Er erkennt ausdrücklich nicht an, dass es so etwas wie Völker ewiger Urzeit gebe, auch dort sei Geschichte. Das scheint nur nicht der Fall zu sein, weil diese Geschichte einen sehr langsamen Gang hatte. Und dieser langsame Gang hatte eine sehr bezeichnende Ursache. Es fehlte nämlich an den Gesichtspunkten materialistischer Art, die das Tempo der europäischen Entwicklung bestimmen und vorantreiben. Man war mit dem Vorhandenen zufrieden, man begnügte sich mit einem Mindestmass an Lebensgütern und Naturbeherrschung. Ja, die Stellung zur umgebenden Natur war überhaupt nicht ein Streben nach aktiver Beherrschung, die nur zu oft Vergewaltigung ist, sondern ein Streben nach passiver Anpassung. Und all das kam daher, dass etwas ganz anderes als materieller Kulturfortschritt im Vordergrund des Interesses stand. Es war das, was der europäischen Haltung vollkommen abhanden gekommen ist, nämlich die religiöse Ehrfurcht vor der Schöpfung Gottes, vor den Vorfahren und dem, was sie geschaffen und überliefert haben.

Wenn es nun trotzdem auch in der afrikanischen Geschichte Fortschritt auch im materialistischen Sinne gegeben hat, so darf nicht übersehen werden, dass dieser Fortschritt von einem Bevölkerungselement aus geht,dessen innere Haltung nicht der eben gekennzeichneten entspricht. Es geht das zwar aus der Darstellung Westermanns hervor, er müsste es aber noch mehr ausdrücklich herausstellen. Dass wir es nämlich nicht mit dem „Afrikaner", sondern mit zwei ihrer inneren Haltung nach wesentlich verschiedenen Menschengruppen im afrikanischen Raume zu tun haben. Nur von dem einen dieser Elemente sind die von auswärts herangetragenen, von Westermann gekennzeichneten Kulturgüter materieller, namentlich wirtschaftlicher Art eigentlich übernommen und dem Afrikanischen eingegliedert worden. Man kann sich nicht dem Eindruck entziehen, dass der Verfasser zu wenig das für die völkerkundliche Forschung so entscheidende Prinzip des Vergleichs anwendet. Sonst würde er sehen, dass wir über die innere Haltung des Afrikaners doch so viel wissen, um die Ursachen zu erkennen, warum der zivilisatorische Fortschritt von der einen Bevölkerungsgruppe ausgehen musste, die Westermann sehr zutreffend als verantwortlich hinstellt für die Entstehung der afrikanischen Grosstaaten. Es ist richtig, was der Verfasser sagt, dass die normale politische Einheit für den Neger der Stamm mit dem Häuptling an der Spitze sei, wenn man das Wort „politisch" wirklich in seiner spezifischen Bedeutung nimmt. Westermann gibt aber selbst zu, dass es in Afrika soziologische Gruppierungen gibt, die nicht politisch in diesem Sinne sind, sagen wir besser, die, nämlich aus ihrer inneren Haltung heraus, nicht politisch sein können, weil sie aus dem organischen, unpolitischen Gebilde der Familie herausgewachsen sind und eine Häuptlingsmacht nicht kennen.

Schon Leo Frobenius hat durch die geschickte methodische Anwendung des Vergleichs diese grundlegende Zweigleisigkeit der afrikanischen Kulturen klar erkannt und herausgestellt als Hamitik und Äthiopik. Aus der Darstellung von

Westermann geht hervor, dass für die Herausbildung der afrikanischen Grossstaaten nur die Hamitik in Frage kommen kann. Allerdings scheint das eine durch Mischung mit Äthiopik schon differenzierte Hamitik zu sein. Diese hat ein sakrales Häuptlingstum entwickelt, eine Entwicklung, die anscheinend aber nur in Gang kommen konnte durch ausserafrikanische Einwirkungen erythräischer und anderer Kulturströmungen aus dem Osten und Norden, wie sie Westermann im Anschluss an Hermann Baumann und Leo Frobenius annimt. Die Unterschiede zwischen dem negerischen und dem so entstandenen absoluten Königtum hat Westermann gut dargestellt.

Eine von vergleichender Betrachtung getragene Forschung wird überhaupt die Frage aufwerfen, ob eine endgültige Darstellung der afrikanischen Geschichte möglich ist, ohne diese in viel grössere Zusammenhänge hineinzustellen. Das tut z.B. in vorbildlicher Weise D. J. Wölfel in Wien, und auch Frobenius hat von dieser Erkenntnis aus seine Forschungen über Afrika hinaus ausgedehnt. Westermann weist nur in einer Anmerkung auf die Übereinstimmungen der afrikanischen Königssitten mit polynesischen Sitten hin, und auf den in diesem Zusammenhang so bedeutsamen Komplex der weltweit verbreiteten Megalithkulturen kommt er nicht zu sprechen.

Damit soll aber keineswegs der sachliche Wert des vorliegenden Buches herabgesetzt werden. Es bildet eine ausgezeichnete Grundlage für weiter ausgreifende Untersuchungen. Hier muss auch hingewiesen werden auf die instruktiven, von Dr Oswin Köhler entworfenen und gezeichneten Kartenskizzen, ferner das gute Literaturverzeichnis und die beiden Register, die dem Werke beigegeben sind und seine wissenschaftliche Verwertung erleichtern.

Eine besondere Bedeutung für den Missionar und jeden, dem die Sache der Mission am Herzen liegt, hat das letzte Kapitel des Buches: „An der Schwelle der neuen Zeit". Hier wendet sich der Verfasser funktionalen Erwägungen zu. Er fasst die Art und Weise ins Auge, wie sich der Afrikaner mit der europäischen Zivilisation auseinandersetzt. Auch in dieser Frage wäre wieder die Anwendung des Vergleichs sehr fruchtbar und könnte auch auf diesem Gebiete einen Unterschied zwischen den beiden verschiedenen geistigen Haltungen in Afrika nachweisen.

Sehr prägnant stellt Westermann das Positive wie das Negative heraus, das der Europäer nach Afrika gebracht hat und kennzeichnet gut die Verschiedenheit im Vorgehen der beiden grössten Kolonialmächte Afrikas. In diesem Zusammenhang weist er hin auf die Bedeutung der Schule. Man möchte wünschen, dass er noch mehr herausgestellt hätte, wie es gerade eine falsch aufgebaute Schule ist, die den Eingeborenen von seinem eigenen Volkstum loslöst und ihn mit einem fremdartigen Volkstum nicht nur vertraut macht, sondern ihm dessen Formen anklebt, indem sie in ihm die Überzeugung weckt, dass die Erlebnisse und Erfahrungen seines eigenen Volkes nicht der Rede wert seien und nur das Europäische gross und bewundernswert sei, indem sie ihn sogar seiner Muttersprache entfremdet.

Ob dieses Europäische heute noch einen wirklichen kulturellen Wert darstellt, neben dem die kulturellen Werte, die im Volkstum des Negers lebendig sind, für diesen nichts mehr bedeuten sollten, das dürfte man doch mit einigem Recht bezweifeln. Ist das wirklich und im wahren Sinne wertvoll für den Neger, dass von Europa her in ihm ein Anreiz zu vermehrter Arbeit, das Verlangen nach dem

Besitz europäischen Geldes und der Erwerbssinn — ein Wort, mit dem man so gern rein materialistische Habsucht umschreibt — geweckt wird? Dinge, die nun auch dem Neger, wie dem Europäer, die innere Ausgeglichenheit und Harmonie des Wesens rauben, die ihn in die tragische soziale Auseinandersetzung hineinzerren, an der Europa jeden Tag zugrunde gehen kann. Es ist bezeichnend, dass Westermann feststellen muss, wie sehr auf wirtschaftlichem Gebiete die Weissen in Afrika allenthalben den Vorrang haben, dass selbst dort, wo die Voraussetzungen für ein selbständiges Unternehmertum der Eingeborenen gegeben sind, von diesen kaum davon Gebrauch gemacht wird. Das zeigt doch mit aller Deutlichkeit, dass diese Dinge der seelischen Grundhaltung der eigentlich afrikanischen Kultur widerstreben. Wird hier nicht etwas nach Afrika hineingetragen, was zur Struktur des afrikanischen Menschen nicht passt, und muss aus dem Zusammenstoss so unorganischer Elemente in demselben Individuum nicht eine Spaltung der Persönlichkeit, eine Entwurzelung des inneren Menschen und all das folgen, was man heute schon nicht mehr nur in afrikanischen Hafenstädten mit Schmerz beobachten muss?

Hier liegt eine der Hauptaufgaben, welche die Mission zu lösen hat, wenn es nicht schon zu spät ist. Der Missionar ist wie kein anderer berufen, mit dem grossen Verantwortungsbewusstsein des christlichen Menschen den Neger vor dem Andringen des materialistischen Geistes zu schützen dadurch, dass er die Werte des Christentums organisch hinzubauen sucht in das alte Volkstum Afrikas, so weit es noch vorhanden ist. Denn das Christentum kennt nicht die Enge der europäischen Zivilisation, die Enge des Materialismus, es ist so weit, dass es jedes Volkstum erfüllen, verklären und zu seinem letzten Ziel führen kann.

Nijmegen R. J. MOHR

DR PAUL WIRZ: *A Description of Musical Instruments from Central North-Eastern New Guinea.* On Some hitherto Unknown Objects from the Highlands of Central North-Eastern New Guinea, 31 pp., Uitgave Koninklijk Instituut voor de Tropen, Mededeling C. Afdeling Culturele en physische Anthropologie nr 43, Amsterdam 1952.

PAUL WIRZ, einer der besten Kenner von Neu-Guinea, legt uns hier die Beschreibung einiger ethnographischer Gegenstände vor, die er im Jahre 1950 im zentralen Teil von Nordost-Neu-Guinea gesammelt hat. In der ersten der beiden Arbeiten handelt es sich um Musikinstrumente, und zwar Mouth-harps, End-blown Flutes, „Spirit"-Flutes und Ocarinas. Als Ergänzung dazu untersucht J. Kunst die Tonhöhen der beschriebenen Instrumente.

Der zweite Aufsatz von Wirz beschreibt einige bisher nicht bekannte Objekte aus den Bergländern von Zentral-Nordost-Neu-Guinea. Es handelt sich um einen Kopfhalter, der in derselben Weise benutzt wird, wie die bekannte Koprbank, nur dass er mit dem unteren zugespitzten Ende in die Erde gesteckt wird, ferner um geschnitzte Bretter, die an den Hauswänden und Zäunen hervorragender Persönlichkeiten angebracht werden. Wirz betont, dass diese Bretter an Ort und Stelle keine religiöse oder rituelle Bedeutung haben. Es ist aber wohl anzunehmen, dass sie eine solche früher hatten, entweder dort, wo Wirz sie fand, oder dort, woher sie anscheinend übernommen sind, nämlich im Purari-Delta. Sie dürften

wohl ein Element der Megalithkultur sein. Wirz verzichtet auf weitergehende vergleichende Betrachtung. Er will nur eine ethnographische Beschreibung vorlegen.

Die Abbildung der beschriebenen Objekte ist vorbildlich und gibt besonders auch die für vergleichende Betrachtung so wichtigen Ornamente ausgezeichnet wieder.

Nijmegen R. J. MOHR

DR W. H. VAN DE POL: *Karakteristiek van het Reformatorisch Christendom*, 395 blz., J. J. Romen & Zonen, Roermond 1952.

DIT boek, hetwelk een samenvatting biedt van de stof, die ingevolge de leeropdracht voor de phaenomenologie van het protestantisme gedurende de cursusjaren 1948-1952 aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen is gedoceerd, bedoelt een zo werkelijkheidsgetrouw mogelijke voorstelling te geven van het reformatorisch christendom, zoals het is en bedoelt te zijn, afgezien van welke beoordeling ook.

Sch. gebruikt hiervoor de phaenomenologische methode; wat hieronder verstaan wordt, heeft hij elders aldus geformuleerd: „de phaenomenologie is geen speculatieve, redenerende, bewijzende en oordelende, maar een positieve, beschrijvende, vergelijkende en verduidelijkende wetenschap" (Geloof en Werkelijkheid in het Reformatorisch Protestantisme, Nijmegen-Utrecht 1948, blz. 4).

De karaktertrekken van het reformatorisch christendom worden verstaanbaar gemaakt uit de eigen beginselen van de Reformatie en geïllustreerd met citaten uit de werken van de reformatoren; bovendien zijn deze citaten zodanig gekozen, dat de lezer tevens op de hoogte wordt gebracht van de voornaamste reformatorische werken, die in de laatste tijd met name in ons eigen land zijn verschenen.

Het eerste hoofdstuk draagt een oriënterend karakter; het handelt over het protestantisme in het algemeen, de geschiedenis van de studie van het protestantisme en van de polemiek (controverstheologie en godsdienstig gesprek), het geeft tevens een inleiding in de bronnen en in de voornaamste literatuur.

Om verschillende, door hem nader ontvouwde, redenen begint sch. in het tweede hoofdstuk zijn eigenlijke karakteristiek van het reformatorisch christendom met een behandeling van de vraag, waarin volgens reformatorische overtuiging het eigenlijke wezen van de Openbaring bestaat, in welke vorm de Openbaring tot de mens komt en welke de grens is tussen wat werkelijk openbaring is van Godswege en wat bij het spreken over openbaring stamt uit de mens.

In het derde hoofdstuk zet sch. uiteen, dat het reformatorisch verstaan van het wezen der openbaring een bepaalde visie inhoudt op het karakter van „Waarheid" in schriftuurlijke zin, op de wijze, waarop de Waarheid de mens bereikt, nl. door Gods Woord, en op het karakter van de geloofsact, waardoor het Woord als Gods Woord wordt verstaan en aanvaard.

Het vierde hoofdstuk ziet de vraag onder de ogen, in welke zin de reformatorische christen spreekt van een Werkelijkheid, die God in de Openbaring aan de gelovige bekend heeft gemaakt. Het is van groot belang om hier goed toe te zien en te onderscheiden, omdat bij alle overeenstemming, die er tussen reformatorische en katholieke christenen op het punt van het geloven bestaat, het cardinale verschil juist hierin gelegen is, dat de Openbaring voor de reformatorische christen in het

hier en nu het karakter draagt van een Woordopenbaring en voor de katholieke christen dat van een Werkelijkheidsopenbaring. Tot dit cardinale punt zijn volgens de geliefkoosde stelling van sch. alle andere verschillen van dogmatische, kerkelijke, liturgische, devotionele en spirituele aard te herleiden.

De twee laatste hoofdstukken zijn gewijd aan de reformatorische anthropologie, d.w.z. aan de reformatorische visie op de mens in het licht van de Openbaring: op de mens als zondaar en als gerechtvaardigde, op de gevallen en de geredde mens, de „oude" en de „nieuwe" mens. Bij de behandeling van het reformatorisch verstaan van de zonde (vijfde hoofdstuk) komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen ter sprake: zonde en openbaring; het wezen van de zonde; het mysterie van de zonde; de zonde en Gods toorn; de zonde en de Wet Gods; de zonde en het geweten; de zonde en de wil.

In het zesde hoofdstuk, getiteld: rechtvaardigmaking, bespreekt sch. achtereenvolgens de reformatorische opvatting over: Gods gerechtigheid, het wezen van de rechtvaardigmaking, het „sola fide", geloofszekerheid en heilszekerheid, de goede werken, wedergeboorte en de nieuwe mens.

Dit belangrijk en oorspronkelijk werk is niet alleen bestemd voor vaktheologen en studenten, maar ook voor allen, die belang stellen in het wezen van het reformatorisch christendom of in het godsdienstgesprek tussen katholieken en protestanten. Voordat immers de tijd rijp is voor een principiële discussie zal men aandachtig en geduldig naar elkaar moeten luisteren. In deze phase, die voornamelijk een informatorisch karakter draagt, kan het onderhavige boek, hetwelk overeenkomstig zijn opzet geen bestrijding noch weerlegging van de reformatorische leringen bevat, goede diensten bewijzen. Moge het met dezelfde openheid, ernst en liefde bestudeerd worden als waarmede het geschreven werd door een, die daarbij heeft kunnen putten uit het vele, dat hij aan zijn reformatorisch verleden te danken heeft!

A.M.

Theologisch Woordenboek onder hoofdredactie van dr H. Brink O.P., aflevering 2, kol. 441-856, J. J. Romen & Zonen, Roermond en Maaseik 1952.

Te oordelen naar de twee tot dusver verschenen afleveringen belooft het Theologisch Woordenboek een verrijking te worden van de Nederlandse theologische literatuur. De alfabetische volgorde van het Woordenboek stelt de priester en belangstellende leek in staat zich vlug en gemakkelijk te oriënteren en de resultaten van de theologische wetenschap in zich op te nemen. Behalve de strikt theologische onderwerpen vinden sociale en economische, medische en juridische vraagstukken, voor zover deze raakpunten hebben met de theologie, in dit woordenboek een principiële behandeling. Hetzelfde geldt voor problemen van het practische kerkelijke leven.

De tweede aflevering, die wij hierbij mogen aankondigen, loopt van Bellarminus tot Communisme. Over het algemeen zijn de artikelen beknopt; slechts enkele, o.a. over de biecht (kol. 531-565) en de communie (kol. 829-846), maken hierop een uitzondering. Van de kloosterorden komen in deze aflevering de Benedictijnen, Capucijnen, Carmelieten en Cisterciënsers ter sprake, welke laatste uitvoeriger

(kol. 779-801) worden behandeld. Hoe ernstig men de behandeling opvat, moge blijken uit het artikel over canon, waaraan drie deskundigen hebben medegewerkt.

Met belangstelling en vertrouwen zien we de volgende afleveringen tegemoet.

A.M.

MGR DR B. J. ALFRINK: *Josue*, deel III, boek I van *De Boeken van het Oude Verbond*, J. J. Romen & Zonen, Roermond 1952.
DR J. VAN DER PLOEG, O.P.: *Spreuken*, deel VIII, boek I, id.

DEZE eerste afleveringen van Romen's lang verbeid commentaar op het Oude Testament geven heel wat stof tot reflectie. Daar is vooreerst de keuze van de boeken die de afleveringen behandelen. Josue en Spreuken behoren zeker niet tot de meestgelezen delen van het O.T. Practisch ingestelden kunnen zich afvragen, waarom de uitgever niet is begonnen met Isaias, Genesis of Psalmen — een kundig hofmeester schenkt immers eerst de beste wijnen. Lezers van dit tijdschrift hebben daarenboven zonder twijfel reeds opgemerkt dat, missiologisch gezien, in deze keuze de uiterste tegenstellingen zijn samengebracht. Josue's missie vereiste immers een meedogenloos uitroeien van de andersdenkende bevolking van Kanaän — hier leidde het voorrecht van de ware godsdienst tot een particularisme van de wreedste soort. Het boek der Spreuken vermijdt zorgvuldig om Israël ook maar te noemen en rept nooit van het Verbond, dat Gods welbehagen concentreert op een kleine groep uitverkorenen; de wijsheid spreekt er tot iedereen en vindt haar genoegen in het verkeer met alle kinderen van Adam — hier wordt dus van openbaring en uitverkiezing gezwegen zodat de verdraagzaamheid tot het uiterste kan gaan. Is het mede wegens deze extreme posities dat beide boeken reeds in het N.T. weinig worden geciteerd en dat nu nog priesters niet zelden moeten bekennen, dat zij noch Josue noch Spreuken ooit van het begin tot het einde hebben gelezen?

De reden ligt wel dieper. Hoe men het dogma van de Inspiratie ook theologisch uitwerkt, geen theorie kan voorbijgaan aan het feit, dat vele stukken van het O.T. aan het christelijke geloofsleven geen direct verteerbaar voedsel bieden. Dit is a priori te verwachten wanneer men het O.T. ziet als een erfstuk van het oude Israël, gelegeerd aan het nieuwe Godsvolk. Het is een erfgoed, een landgoed met tuinen en gaarden waarin vele bomen nog steeds sappige en voedzame vruchten leveren. In het oude landhuis zijn schatkamers met munten die nu nog gelding hebben. Maar het huis heeft ook ouderwetse kabinetten, met familieconterfeitsels en wapenstukken aan de muur, en antieke snuisterijen op de schoorsteen. De jonge familie die het landgoed heeft geërfd, cultiveert de gaarden en gebruikt de munten; de ouderwetse „onbruikbare" zaken bewaart zij met piëteit. Deze dingen getuigen immers van de lotgevallen der voorvaderen, van hun karakter en hun smaak. Eerbiedwaardig voor ieder lid van de familie, zijn zij bovendien een belangrijk object van studie en reflectie voor de leidende telgen, die de tradities van het geslacht hebben voort te zetten en zijn adel te bestendigen: zij moeten nauwkeurig kennis hebben van de steen waaruit zij werden gehouwen. In het O.T. behoren de talrijke genealogische lijsten, de minutieuze wetten voor de offerdienst enz. tot dat overgeërfde „antiek", en evenzo de uitgebreide topografische aanduidingen in Josue en vele ons profaan schijnende en dikwijls raadselachtige gezegden in Spreuken.

Het lijdt geen twijfel dat de uitgever juist met deze twee commentaren is begonnen om een andere reden dan de inhoud dier bijbelboeken, nl. omwille van de schrijvers. In dit opzicht heeft hij zich wel een kundig hofmeester getoond. Want Alfrink en van der Ploeg zijn auteurs, wier wetenschappelijke faam zich ver buiten de grenzen van ons taalgebied heeft verbreid. Beide commentaren zijn dan ook zeer doorwrocht en men vindt er de resultaten van diepgaande voorstudies. Zo is de serie, met deze inzet, ineens op een hoog niveau gestart, dat door de gelijksoortige werken die momenteel van katholieke zijde in het buitenland verschijnen, zeker niet wordt overtroffen.

Wel zullen deze eerste afleveringen de illusie teniet doen van inschrijvers, die meenden in de serie een handig middel te zullen krijgen om zonder moeite in het O.T. thuis te raken. Het lijkt wel of beide auteurs hebben samengespannen om eventuele vermetele verwachtingen in deze richting terstond te verijdelen. Wie op de eerste pagina van Alfrink's inleiding de beknopte analyse van de inhoud heeft gelezen, stoot dan op de laconieke zin: „*De auteur van Josue, verder als R aan te duiden, heeft aan het ontstaan van het boek een vrij groot aandeel gehad*". Deze deur leidt de lezer in een analytisch laboratorium, waarin hem alle elementen, waaruit R zijn boek heeft samengesteld, haarfijn worden uiteengelegd. Dit geschiedt uiterst zorgvuldig, en soms zo subtiel, dat vakgenoten wel eens zullen aarzelen de resultaten te aanvaarden. Van der Ploeg vleit zijn lezers evenmin. Zowel de aanhef als het slot van zijn inhoudrijke en heldere inleiding bevatten de uitdrukkelijke vaststelling, dat Spreuken een zeer moeilijk boek is en dat sommige gezegden vier of vijf geheel verschillende uitleggingen toelaten zonder dat men tot een zekere keus kan komen.

De lectuur van deze commentaren vraagt inspanning en geduld. Dat zullen ook de volgende afleveringen doen. Want ook de meer bekende stukken van het O.T. en de boeken die ons christelijke gemoed meer aanspreken, wortelen toch geheel en al in de denkvormen en de — altijd door het godsdienstige beheerste — interessen van het oude Godsvolk. In deze gedachtenwereld hebben ook topografische lijsten en raadselspreuken een plaats, naast verheven messiaanse profetieën en innige psalmgebeden. En alle elementen van een gedachtenwereld worden belangrijk, wanneer zij recipiënt en instrument mocht worden van Gods Openbaring.

Ongetwijfeld zal naar aanleiding van deze nieuwe uitgave de vraag naar de „geestelijke zin" weer dringender worden gesteld. En wel door degenen die vertrouwd zijn met commentaren van Kerkvaders en van hun moderne epigonen. Critici, die liever een meer spirituele exegese hadden gezien, zal men kunnen verwijzen naar Alfrinks inaugurale rede over „De typologische exegese van het Oude Testament" (Nijmegen 1945). Hij heeft daarin aangetoond, dat de allereerste taak van de uitlegger bestaat in het vaststellen van wat de gewijde schrijver wilde zeggen, en dit met behulp van tekstcritiek, philologie, stijlcritiek, historie, archeologie enz. Wel zouden dan die critici uit dezelfde rede een soort argumentum ad hominem kunnen opdiepen en deze passus kunnen citeren: „*Wanneer deze eerste taak volbracht is en met behulp van alle aanwezige technische hulpmiddelen de sensus litteralis van de Schrift is vastgesteld, komt het er op aan deze letterlijke zin uit te diepen, theologisch te benutten en toe te passen op het christelijke leven. Men zal dan kunnen spreken over de betekenis van de onderhavige schriftplaats voor de heilsgeschiedenis, over de waarde van*

de gevonden letterlijke inhoud voor het christelijk geloof, en over de levenslessen die erin besloten liggen voor de mensen van thans. De nieuwe encycliek beveelt meerdere malen aan, dat de katholieke exegeet alle aandacht zal besteden aan deze 'theologische' verklaring van de Schrift" (p. 6). Zij zouden hieraan kunnen toevoegen: juist omdat wij dit soort theologische verklaring hier niet vonden, voelden wij ons enigszins onbevredigd. Waarop de auteurs slechts kunnen antwoorden, dat alleen het volbrengen van die allereerste taak door de opzet van dit commentaar werd vereist.

L. GROLLENBERG O.P.

PROF. DR GERTRUD HERZOG-HAUSER: *De godsdienst der Grieken*, 366 blz., J. J. Romen en Zonen, Roermond-Maaseik 1952.

Dit werk is deel 5 uit de serie „De godsdiensten der mensheid", indertijd opgezet door wijlen prof. dr B. Vroklage S.V.D. Deze laatste zou zijn naam als ethnoloog en zijn positie aan het missiologisch instituut te Nijmegen geen eer hebben aangedaan, als hij niet getracht zou hebben voor deze serie medewerkers te vinden, die het echt godsdienstige element bij ieder volk uit heden en verleden zouden weten bloot te leggen. Hij zal zijn medewerkers ook wel gestuwd hebben in de richting van zijn ethnologisch interesse, dat proberen wilde verband te vinden tussen alle godsdiensten der mensheid. Dan is hij bij prof. dr Gertrud Herzog-Hauser zeker geslaagd. Deze docente in de klassieke philologie aan de universiteit van Wenen promoveerde indertijd tot doctor op een proefschrift, dat een onderzoek instelde naar een oud-Grieks sprookjes motief. Daaruit bleek al, dat zij van meet af aan de Griekse godsdienst in wijder perspectief wilde zien tegen de meer algemene achtergrond der folklore. Deze trek is in dit boek ook nog merkbaar. Vaak worden parallellen getrokken zowel met oud-germaanse, romeinse als met vroegere en hedendaagse christelijke gebruiken. De Griekse godsdienst wordt zo weer meer godsdienst in plaats van enkel godendienst te zijn, gelijk de gangbare voorstelling was. Dit is een moeilijke opgave geweest voor de schrijfster. Want de bonte godenwereld der Grieken is er en imponeert iedereen, of hij nu over de philologie of over de archeologie en de kunsthistorie haar ontdekt. De auteur heeft deze ook niet weggemoffeld in algemene en vage beschouwingen. In tegendeel. Het stramien van haar boek zocht zij juist in de verscheidenheid der goden: een voor een komen zij achtereenvolgens ter sprake. Maar de grondstrekking en kernbedoeling er van bleef toch, om die verscheidenheid, in zoverre dat geoorloofd en verantwoord was, tot een diepere eenheid te herleiden. In dit opzicht is het boek van prof. Herzog-Hauser leerzaam ook voor hen, die op missiologisch terrein werkzaam zijn en daar vaak een zeer verwarde mythologie en een bont geheel van godsdienstige gebruiken van nu nog levende volken moeten interpreteren. Dit boek over de godsdienst der Grieken geeft het princiep, waarmee men de veelheid één kan maken, en werkt daarnaar. Dit princiep ligt in de grondovertuiging, dat godsdienst dienst van God is. Deze kan zich zeer verscheiden uiten, maar is in de diepste kern toch één en verwant. Dit werk van de Weense doctor en professor past wonderwel aan bij de grote Weense school op ethnologisch, missiologisch terrein en het past ook uitstekend — juist daarom — in de waardevolle serie van prof. Vroklage.

Warmond DR KLAAS STEUR pr

DR J. J. HOUBEN S.J.

GODSDIENSTVRIJHEID IN DE ISLAM

In de donkerste uren van de laatste wereldoorlog gaf President Roosevelt in zijn boodschap tot het Amerikaanse Congres op 6 Januari 1941 een proklamatie uit over de vier vrijheden van de mens, die in korte, krachtige bewoordingen het ideaal uitdrukte, waarvoor men de oorlog voerde. Hij noemde de vrijheid van het woord, de vrijheid van godsdienst, het vrij zijn van gebrek en het vrij zijn van vrees.

In de ideologische strijd tussen de vrije wereld en het Nazisme werd deze uitspraak tot een geducht wapen, dat de volkeren van het Westen tot steeds sterker binding bracht. Deze doelstelling werd opnieuw beklemtoond door Roosevelt en Churchill samen in het Atlantic Charter van datzelfde jaar (14 Augustus 1941). Hierin werd verklaard, dat er na afloop van de oorlog en na de vernietiging van het Nazisme een internationale orde moest gevestigd worden, die aan alle volkeren der wereld een leven zonder vrees en zonder gebrek moest garanderen.

Niet dat deze proklamaties een novum waren in de geschiedenis van de mensheid. Wij behoeven in de geschiedenis niet eens zo ver terug te grijpen om soortgelijke verklaringen te ontmoeten, zoals in de grote vrijheidsbewegingen in Noord Amerika (Declaration of Independence, 4 Juli 1776) en in Frankrijk (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen, 26 Augustus 1789). Wat aan de nieuwste verklaringen haar grote waarde gaf, was, dat zij in enige kernachtige punten het wezen weergaven van de democratische geest der westerse wereld in tegenstelling tot elke tyrannie en vooral tegen de tyrannie der staatsvergoding.

Nog voordat de overwinning geheel bevochten was, werd in Dumbarton Oaks deze verklaring verder uitgewerkt, om even later, begin 1945 in S. Francisco, in het Charter, het Handvest der Verenigde Naties, te worden samengesteld en aanvaard. Te Dumbarton Oaks werd uitdrukkelijk gesteld, dat de nieuw te scheppen Wereldorganisatie de „Rechten van de Mens en van diens fundamentele Vrijheden" zou moeten bevorderen. In S. Francisco werd de bescherming van die Rechten als een der voornaamste doeleinden van de Nieuwe Wereldorganisatie naar voren gebracht. Tot dat doel werd in 1946 een Commissie in het leven geroepen, die onder leiding van mevr. Roosevelt en onder medewerking van 18 landen in twee jaren tijds de „Verklaring van de Rechten van de Mens" voltooide, samen met een Conventie „The Covenant of Human Rights", nl. een tractaat dat het maximum bevat van door de Staten op dit terrein aanvaardbare verplichtingen en met als derde „The Measures of Implementation", nl. het toezicht, opdat die Rechten worden nageleefd en de instantie, die bij schending er van met gezag zal kunnen optreden. Deze drie stukken, de „Verklaring", de „Conventie" en de „Middelen van nakoming" hebben samen de naam gekregen van de „Bill of Human Rights", het „Statuut van de Rechten van de Mens".

Het eerste deel van deze trilogie, de „Verklaring van de Rechten van de Mens" werd in de Vergadering van de Verenigde Naties behandeld in Parijs en werd daar op 10

December 1948 door 48 van de aangesloten landen goedgekeurd. Tegenstemmen deed niemand, maar twee der leden waren afwezig en acht leden, waaronder de zes van het Slavische blok, onthielden zich van stemmen. Dit resultaat werd echter niet bereikt dan na langdurige gedachtenwisselingen en niet dan nadat van verschillende zijden tegen sommige van die artikelen bezwaren werden ingebracht.

Voor ons doel is van de grootste betekenis het meningsverschil omtrent artikel 18 van de „Verklaring van de Rechten van de Mens", hetgeen luidt: „Een ieder heeft het recht op vrijheid van denken, van geweten en godsdienst; dit sluit in de vrijheid om van godsdienst of geloof te veranderen . . ."

Toen reeds eerder dit artikel in bespreking was in de Derde Commissie, hadden de delegaties van Pakistan alsook die van Saoudie Arabië, van Yemen en verschillende andere Arabische delegaties zich tegen de laatste paragraaf verzet, omdat, zoals zij zeiden, het voor een Muslim onmogelijk is van godsdienst te veranderen. Op de laatste vergadering echter op 10 December trad de Minister van Buitenlandse Zaken van Pakistan, CHAUDRY MUHAMMAD ZAFRULLAH KHAN, zelf naar voren en verklaarde plechtig in naam van zijn land: „Toen deze vraag eerder aan de orde was in de Derde Commissie is de delegatie van Pakistan in verwarring geraakt wat betreft het lid van het artikel, waarin sprake is over het recht om van de ene godsdienst naar een andere over te gaan. Wij vrezen, dat als deze verwarring niet wordt opgehelderd, een misverstand zou kunnen rijzen. Ik wil daarom hier duidelijk de mening van de delegatie van Pakistan wat betreft deze zeer gewichtige zaak weergeven. Pakistan staat zonder weifeling en onherroepelijk in voor vrijheid van geweten en godsdienst, daarbij inbegrepen alle vrijheden, die in dit artikel worden naar voren gebracht. Ware dit een zaak van minder gewicht, dan behoefde ik aan deze verklaring geen enkel woord toe te voegen. Voor ons is dit echter een zaak van het grootste gewicht, want zij raakt de Eer van de Islam. Daarom mogen wij niet riskeren, dat er een meningsverschil zou kunnen blijven bestaan, vooral nadat onze gedelegeerde gemeend heeft in de Commissie ons inzicht op de juiste wijze te hebben weergegeven."

De plechtige fierheid en moed, die uit deze woorden spreken, kunnen alleen begrepen worden, als wij de achtergrond kennen en het verschil van opvattingen, die er in de Islamwereld bestaan. Maar alvorens de Islamleer op dit punt uiteen te zetten, is het wenselijk ons eerst te bezinnen op de katholieke leer over de gewetensvrijheid.

KATHOLIEKE LEER OVER GEWETENSVRIJHEID EN PERSOON

In onze dagen is voor elk westers land de vrijheid van geweten, als onderdeel van de vrijheden van de mens, een eis van democratie. Zelfs voordat er sprake was van het Atlantic Charter of van de Rechten van de Mens, zou men zich geen democratie hebben kunnen voorstellen, waarin niet die vrijheid onverkort werd aanvaard. Dat betekent echter geenszins, dat de algemeen geldende denkbeelden precies overeenstemmen met de katholieke leer in deze zeer principiële vraag, ook al kan niemand het betwijfelen, dat het christendom de oorsprong was, waaruit de waarde en de vrijheid van de persoon ontsproten zijn. Om dit duidelijk te maken is het voldoende er op te wijzen, dat de democratische vrijheden, zoals deze door velen worden geïnterpreteerd, een erfenis zijn van de liberale denkbeelden der vorige eeuw. De bourgeois-democratie, waarvan Rousseau de geestelijke vader was, evengoed als de democratische vormen van Amerika, Engeland en Frankrijk dragen nog de kenmerken van die afkomst, al moge het dan ook al waar zijn, dat door achtereenvolgende reacties van godsdienstige invloeden de oorspronkelijke christelijke geest weer meer naar voren komt. Voor het liberalisme van de 18e en 19e eeuw werd de democratie een absolute eis. De princiepen echter, waaruit men die eis afleidde, waren even voos en verwerpelijk als de inhoud die men in liberale kringen aan het woord democratie gegeven heeft. Dat de ontwikkeling der democratische gedachte ten slotte in grote lijnen parallel kon lopen met de christelijke eis van de heiligheid van het geweten en van de persoon, moet men op rekening stellen van de inconsequenties, die noodzakelijk moeten volgen, als men eenmaal een deelwaarheid als grondwaarheid heeft aangenomen. Die deelwaarheid van het liberalisme was ontstaan uit de morganatische koppeling van stelsels als dat van Hume en Rousseau, samen met het opportunisme van Locke in de 17e en de reformatorische reactie in de 16e eeuw. Het liberalisme was de mode-philosophie van de vrijdenkende bourgeoisie, die zich, verbonden met de praktische politiek van het imperialisme en de overwoekering van de techniek, in de 19e eeuw aan de westerse wereld in groeiende mate kon opleggen. Vrijheid moest er zijn zonder staatsinmenging, vrijheid bij verkiezing, vrijheid van drukpers, vrijheid van het woord en van de handel. Men redeneerde, dat de veiligste en zekerste weg om het volk gelukkig te maken hierin bestond, dat men aan ieder de grootste vrijheid moest laten voor zover dit althans kon samengaan met de vrijheid van iedere andere mens. Aldus drukte de Nationale Conventie dit uit (Acte Constitutionnel, art. 6, van de Franse Revolutie, 1793): „La liberté est le pouvoir qui appartient à l'homme de faire tout ce qui ne nuit pas aux droits d'autrui: elle a pour principe la nature; pour règle la justice; pour sauve-garde la loi; sa limite morale est dans cette maxime: ne fait pas à un autre ce que tu ne veux pas qu'il te soit fait".

De vrijheid is inderdaad een begerenswaardig goed, maar ongetwijfeld is voor de christen die vrijheid toch wel iets anders dan het voze princiep, dat enkel gebaseerd is op de natuur. De laatste oorlog heeft toch minstens, om niet te spreken van andere bewijzen die hij bracht, het bewijs geleverd van het bankroet van deze op de natuur gegronde eis, vervat in de bourgeois-mentaliteit van het liberalisme. Als de vrijheid van de wil aan banden gelegd moet worden door de norm, dat ook elk ander mens die vrijheid bezit, als dus haar zedelijke waarde slechts aangetoond kan worden door te wijzen naar een zedelijke grens, kan zij onmogelijk gedijen. Homo homini lupus. Dat het liberalisme niet bij machte was de moeilijkheden op te lossen en de reden waarom men aan de democratie van het liberalisme geen vaste inhoud kan geven, spruit voort uit het feit, dat het liberalisme geen doel weet aan te wijzen voor haar vrijheid behalve dat ene doel: de vrijheid zelf

Omdat het liberalisme een deelwaarheid vooropstelde waaraan het geen positieve inhoud wist te geven, werd het door de pausen zozeer afgekeurd. Als deelwaarheid op de maatschappij toegepast moest het liberalisme de grootste schade toebrengen aan de

onvervalste waarheid. En dus leidde het tot het laisser-aller in het economische leven en tot de uitbuiting van de ene klasse of het ene volk door het andere. Immers, hoe waardevol de vrijheid van de publieke opinie ook moge zijn, zij kan niet gediend zijn door aan mensen, die in politieke of economische of sociale zaken geen inzicht hebben, een beslissende stem te geven. Welke excessen hebben wij niet beleefd waar de vrijheid van meningsuiting onverkort wordt toegekend en demagogen het onontwikkelde volk tot opstand en verzet kunnen voeren.

Het sterkst heeft reeds paus Leo XIII het liberalisme bestreden op het punt van de gewetensvrijheid, niet omdat de paus gekant was tegen gewetensvrijheid opgevat volgens juiste en ware principen, maar wel omdat hij zich absoluut verzette tegen gewetensvrijheid zoals die opgevat werd in het liberale kamp, waar elke objectieve basis voor het morele oordeel van de mens wordt te niet gedaan, zodat iedere mens een norm wordt voor zíchzelf met verwerping van de natuurlijke zedenwet en de geopenbaarde leer van God. Deze liberale houding over de moraliteit moest de Kerk onherroepelijk afwijzen, want de absolute onafhankelijkheid van het geweten, zoals het liberalisme die preekte, is hierom alleen reeds een absurditeit, omdat de ziel van de mens nu eenmaal geschapen en verlost is door God. Als vrijheid van geweten betekent, dat het geweten niet onderworpen is aan God en Zijn wet, kan geen mens, die in God gelooft, er zijn instemming aan geven. Maar als zij betekent, dat iedere burger van de staat de wil van God mag volgen en uit het bewustzijn van zijn plicht en vrij van elke tegenwerking of inmenging van buiten, Gods geboden mag opvolgen, dan is dat de ware vrijheid, een vrijheid, die door de Kerk altijd werd nagestreefd en gekoesterd.

In deze zin houdt dit recht ook onherroepelijk in, dat de mens, handelend volgens zijn geweten, van de ene godsdienst naar de andere kan overgaan. Dit recht is immers gebaseerd op de eerbied, welke elke cultuur, die haar naam waardig is, moet schenken aan de menselijke persoon. Te zeggen, dat de mens een persoon is, betekent immers, dat hij in het diepste van zijn wezen meer een geheel is dan een deel. Dit maakt dat de waarde van de persoon, dat zijn vrijheden en rechten behoren tot de meest heilige zaken in de orde van de natuur. En zij hebben die heiligheid ontvangen door het feit, dat de mens geschapen is naar het beeld van God. De persoon bezit juist die absolute waardigheid, omdat hij in verbinding staat met het absolute, dat hij zich noodzakelijk tot doel stelt. Toch is van de andere kant die persoon weer niet een geheel, dat op zichzelf en in zichzelf gesloten is. Niet alleen vanwege de behoeften, eigen aan de menselijke natuur, tot welker vervulling de hulp van andere mensen nodig is, maar ook vanwege het openstaan van de persoon voor contacten van de geest. De persoon, die als een kleine cosmos is, zoekt door de verstandsactiviteit en door de liefde in edelmoedige overgave en overstromende liefde de band en binding met andere personen, zodat de mens van nature tevens gemeenschapswezen is. Dit neemt niet weg, dat de persoon in de gemeenschap en als deel van die gemeenschap toch een geheel blijft. Er volgt alleen uit, dat de gemeenschap opgebouwd is uit in zich volledige delen, waarvan elk afzonderlijk geheel eigen vrijheden en onafhankelijkheden bezit in al die aspecten welke tot de volle uitbloei van de persoon en voor zijn boventijdelijke en geestelijke vervolmaking noodzakelijk zijn. Welnú, onder dezen behoort ook de vrijheid van godsdienst, die de mens voor God en geweten meent te moeten aanhangen. Vanwege zijn boventijdelijk doel stijgt de mens als persoon boven de staat uit. De staat, die geen heilsinstituut noch ingeschakeld is in een bovennatuurlijke finaliteit, kan dus de persoon in zijn godsdienstige en gewetensplicht niets decreteren of in de weg leggen, zolang de mens die plicht volgens zijn innerlijke finaliteitsdwang in Godsvertrouwen nakomt.

De Kerk staat niet afwijzend tegenover welke vorm van regering ook, zolang als deze de heilige rechten van de persoon en zijn eeuwige roeping erkent, zolang deze in staat is in de behoeften van de gemeenschap van personen te voorzien en niet dank zij ver-

krachting van het recht is tot stand gekomen. Zij staat dus ook niet afwijzend tegenover de democratie, en dit te minder naarmate de democratie, ontdaan van de liberalistische deelwaarheid, ingezet wordt ter verdediging van de ware vrijheden van de mens.

KORANLEER OVER PERSOON EN VRIJHEID

Om de leer van de Islam over de godsdienstvrijheid te leren kennen, zouden wij eigenlijk moeten kunnen volstaan met na te gaan wat de Koran omtrent de menselijke persoon leert. Zo eenvoudig liggen de zaken echter niet en wel vanwege de orthodoxe theologische leer, die sinds duizend jaren de hele Islam heeft beheerst. Wij zullen daarom eerst de stellingname van de Koran nagaan en vervolgens zien hoe de orthodoxe theologie deze opvattingen heeft omgebogen.

Het is zeer duidelijk dat de Koran een grote waardering uitspreekt voor de persoon. De God van de Islam, sprekend door de mond van de profeet, legt bijna op elke bladzijde grote nadruk op de plicht van de mens aan zijn redding te denken en aan zijn geluk in het toekomstig leven. De Koran wil daarvoor een leiding zijn, die als weldaad door God geschonken is, omdat anders de mens op dwaalsporen zou geraken. Hoe de mens zonder en zelfs met die leiding onder voorafgaande profeten toch telkens in afgodendienst vervallen is, wordt aan vele voorbeelden uit de vroegere profetengeschiedenissen bewezen. Welnu, deze nieuwe en laatste openbaring moet de mens de waarheid doen zien, die hem als medicijn geestelijke kracht zal schenken en zal voorkomen dat hij de geestelijke dood zal sterven. Het is een Boek, een Schrift van God zelf, van de persoonlijke God, hun Heer van hemel en aarde, aan Wien honderd heilige namen worden gegeven, maar vooral die van Majesteit en Macht. De mens, die dienaar van God is, moet zijn ware roeping gedenken, welke Islam is, d.w.z. overgave aan Gods wil. Als de mens weigert te gehoorzamen, zal de hel hem wachten, is hij waarlijk Muslim dan zal het hemelloon hem niet worden onthouden. Om als Muslim te leven moet de mens de rituele gebeden vijfmaal daags trouw bidden en de andere canonieke plichten vervullen: vasten, bedevaart naar Mekka en Medina, het geven van aalmoezen en de belijdenis van zijn geloof. Hij moet niet alleen geloven, maar dat geloof ook beleven in goede daden, welke hem de vergiffenis der zonden deelachtig maken.

Er is dus geen twijfel mogelijk, dat de persoonlijkheid van de mens door de Koran hogelijk wordt geacht en dat een nog grotere glorie den mens in het komende leven beloofd wordt, althans als hij Muslim is. Wat enigszins aan de verhevenheid van de mens afdoet, zijn die verzen,

welke de ontologische vrijheid van de mens in twijfel trekken, een vrijheid echter die in veel andere verzen beleden wordt. De Koran zegt: „Dus laat God dwalen wien Hij wil en leidt Hij wien Hij wil" 74/34. Eveneens 28/56 „God leidt wie Hij wil", en 32/13 „Als Wij (God) gewild hadden zouden Wij elke ziel geleid hebben. Maar noodzaak is het woord van Mij: dat Ik de hel zal vullen met mensen en jinn (geesten) te zamen". Ook 10/100 „Het is onmogelijk voor de mens om te geloven tenzij met Gods verlof", en „Aldus hebben Wij het (ongeloof) doen doorboren het hart van de schuldigen, zij zullen niet geloven er in totdat zij het vreselijke lot zien" 26/200-201. En toch lezen wij van de andere kant in de Koran „Men zal u vragen over wat gij gedaan hebt"; welnu, dit betekent dat de mens verantwoordelijk is voor zijn daden. In vele andere verzen wordt de mens vrijheid toegeschreven voor zijn daden en ook voor zijn geloof. Aldus zegt 18/28 „De waarheid is van de Heer; laat hij dus, die wil, geloven, en laat hij die wil, ongelovig zijn", 6/105. Wordt hier niet godsdienstvrijheid verdedigd?

De meest gunstige verklaring is inderdaad, dat de Koran de godsdienstvrijheid verdedigt. Dit zou spreken zowel uit het vers, juist aangehaald, als ook uit dat andere vers: „Laat er geen dwang zijn in de godsdienst" 2/256. De betekenis van dit laatste vers is echter niet heel duidelijk. Het zou kunnen betekenen, dat men de mens niet moet dwingen de geloofsbelijdenis uit te spreken. Immers, de godsdienst in de taal van de Koran is de Islam, zoals 3/18 zegt: „De godsdienst van God is de Islam". De veronderstelling ligt hier ten grondslag, dat er geen andere godsdienst bestaat. Maar zelfs als wij de gunstige verklaring ten opzichte van beide boven gegeven verzen aannemen, als men dus volgens de Koran-leer vrij kan beslissen welke godsdienst men wil aanhangen, dan nog blijft het een open vraag of de Koran werkelijk aanvaardt, wat wij vrijheid van geweten noemen. Wat immers gebeurt er, als de mens in vrijheid verkiest niet Muslim te zijn en dus niet tot de gemeenschap van de Islam te behoren? In dat geval trekt de Islam de handen van hem terug, bekijkt hem niet meer . . . God zal hem beschamen en God is vrij van elke plicht ten opzichte van die mens. Aldus zegt vers 10/42: „Als zij u van onoprechtheid betichten, zeg dan: Mijn werk voor mij en uw werk voor u. Gij zijt vrij van wat ik doe en ik ben vrij van wat gij doet". Volledige vrijheid van geweten echter betekent, dat de geloofsovertuiging van elke persoon wordt geëerbiedigd. Voor de Koran echter betekent het, dat wie niet tot de Islam behoort, geïsoleerd wordt, niet de volledige status van

medeburger bezit en voor een minderwaardig mens wordt aangezien.

Maar er is nog meer. Voor de Muslim is de aanvaarding van de Islam iets absoluuts en onherroepelijks. Als men eens Muslim geworden is, als dit geschiedt door geboorte en opvoeding evenzeer als wanneer dit geschiedt op latere leeftijd, kan men niet meer van godsdienst veranderen. Dit is de interpretatie van het Koranvers 2/214, als wij het vertalen: „Wie van de godsdienst afvalt, laat hem sterven, en hij is een ongelovige" (*wa man yartadid minkum ʿan dînihi fayamut*). Er is slechts een kleine kans, dat de profeet bedoelde: „Wie van de godsdienst afvalt en sterft is een ongelovige", te meer daar de Arabische tekst na de voorafgaande conjunctie *wa* laat volgen *fa* + *jussief*. Er is echter in het geheel geen twijfel mogelijk over de interpretatie, die de meest beroemde interpretatoren en geheel de latere orthodoxie aan dit vers gaven, en over de praktijken, die volgens die interpretatie werden toegepast. Dit bewijst dus, dat terwijl de Koran, en God die er in spreekt, zijn handen wast van de ongelovigen en daardoor in zekere zin hun vrijheid van geweten respecteert, als ze althans niet afvalligen van de Islam zijn, Hij die vrijheid in hen meer respecteert dan Hij het met de Muslims zelf doet, want de laatsten zijn niet vrij de Islam te verlaten.

De volledige draagwijdte van deze houding ten opzichte van godsdienstvrijheid kan niet naar waarde geschat worden tenzij wij ook onze aandacht schenken aan de staatsleer van de Islam. Deze bestaat in het geloof in de absolute souvereiniteit van Allâh, welke heel de wereld en ook alle activiteit van de mens beheerst. Deze hele eigen theocratische opvatting van de Koran valt niet te ontkennen. Luistert wat de Koran zegt: „De jurisdictie (het oordeel-*al-hukma illâ lilâhi*) behoort bij God alleen" 12/40. Dit betekent volgens de algemene verklaring, dat God souverein is over alles, op directe wijze, niet alleen wat betreft de godsdienst, maar ook wat betreft de profane aangelegenheden van het leven en van de staat. Nergens wordt in de Koran het onderscheid gemaakt, dat het christendom kenmerkt: „Geef aan de keizer wat des keizers en aan God wat Godes is". In tegendeel bevat de Koran als onderdeel van de openbaring evenzeer bepalingen over de eredienst en het geloof als over de verdragen en verhoudingen met andere volkeren, als over de beschikkingen in verband met erfenissen en burgerlijke twisten. Geheel in deze lijn zegt de Koran: „O Allâh, bezitter van macht, Gij geeft de macht aan wie Gij wilt en onttrekt de macht aan wie Gij wilt; Gij verheft wie Gij wilt en vernedert wie Gij wilt; werkelijk Gij hebt

over alle dingen macht" 3/25. De eeuwige Schepper schept eeuwig en onderhoudt voortdurend alle levenswaarden. Het is niet zeer duidelijk hoe dit te rijmen valt met de eigen activiteit van de mens. Maar wel is het duidelijk, dat alle macht van God komt. „Hij is het, die u plaatsvervangers gemaakt heeft op de aarde en sommigen boven anderen gesteld heeft in rang om u zo te beproeven door wat Hij u gegeven heeft" 6/165.

Toch ontbreekt het in deze theocratie niet aan zekere kenmerken van meer democratische aard. De gelovigen moeten aan de leiding gehoor geven „O gij, die geloofd hebt, gehoorzaam aan Allâh en gehoorzaam aan de apostel en aan hen van u die het bevel voeren, en indien gij in twist geraakt over iets, breng het dan voor aan Allâh en de apostel . . ." 4/62. In deze democratische geest schrijft de Koran ook rechtvaardigheid voor onder de Muslims. „Indien twee partijen van gelovigen in twist geraken, maak dan vrede onder hen, maar als een van beiden de grenzen tegen de ander te buiten gaat, bestrijdt dan degene die de overtreding begaat, totdat hij het bevel van God nakomt; maar als hij dat nakomt, sticht dan vrede onder hen beiden in rechtvaardigheid en weest eerlijk" 49/9. In wezen immers zijn alle mensen gelijk: 49/13 „O mensheid, Wij hebben u als man en vrouw geschapen en u gevormd tot naties en stammen, dat gij elkaar zoudt kennen . . ." Om deze democratische grondgedachte te bewijzen verwijzen moderne Muslims gaarne naar vers 3/153, waar God na de slag bij Uhud tot de apostel zegt: „. . .zie hun vergrijp over het hoofd en vraag vergiffenis voor hen; vraag hen om raad in deze zaak, en als gij tot een besluit gekomen zijt vertrouw dan op Allâh".

Deze theocratie echter slaat alleen op Muslims. Zoals wij zagen, trekt immers God de handen terug van niet-Muslims. Het is derhalve niet juist als MAJID SIDDIQ[1] schrijft, dat de Muslims de khalifa, plaatsvervangers zijn van Allâh en de leiders van het hele mensdom. Zoals dezelfde schrijver elders zegt (p. LXI) is de Muslim-ummah een politico-religieuze gemeenschap enkel bestaande uit Muslims. Er zijn echter andere verzen in de Koran te vinden die deze laatste stelling schijnen te weerspreken. Het zijn die plaatsen, waar gesproken wordt over de jihâd, de godsdienststrijd. Deze kwestie van de jihâd is juist in onze dagen een zeer betwist punt vanwege de propaganda van modernistische zijde. Moderne Muslims willen onder de jihâd niet de godsdienststrijd verstaan,

[1] Pakistan, the Islamic State, Lahore 1369 A.H., pag. 12.

maar de strijd, door Allâh aan de mens opgelegd, tegen eigen hartstochten en fouten. Het is onmogelijk deze kwestie hier in alle details te behandelen. Wij mogen dus volstaan met het wezenlijke. Ongetwijfeld glipt MUHAMMAD 'ALÎ in zijn boek „The Religion of Islam" te gemakkelijk heen over menige tekst zowel van de Koran, als van de traditie, als van het recht van de Islam, met de bedoeling alle moeilijkheden, die in hun verband gemaakt kunnen worden, weg te redeneren. Het is waar, dat de profeet niet zelf de wereld verdeelde in de twee vijandige kampen van de dâr al-harb (land van de oorlog) en de dâr al-Islâm (land van de Islam), zoals het muslimrecht dit ongetwijfeld wel deed. Maar van de andere kant is het evenzeer waar, dat het leven van de profeet op het punt van de jihâd een onmiskenbare evolutie heeft doorgemaakt. Het zou trouwens onnatuurlijk zijn en een constant wonder, als de profeet zowel als de gemeenschap, die hij stichtte als combinatie van godsdienst en van menselijke staat op aarde, niet omlaag getrokken werd in de hogere geestelijke aspiraties, omlaag van de hoogte, waarnaar de menselijke ziel vanwege haar ingeboren gelijkenis met God (en dit is een waarheid, die ook door Muslimtheologen als AL-GHAZÂLÎ wordt aangenomen) wel streven moet. De Islam als staat kan onmogelijk die morele idealen nakomen, die de Koran oplegt, en de geschiedenis biedt er voldoende bewijzen van dat dit ook niet gebeurd is.

Om de democratische geest van de Muslim-theocratie nog verder te schetsen, moeten we hier nog enige andere punten noemen. Het is plicht, volgens de Koran, dat de Muslims elkaar bijstaan, aalmoezen geven aan de armen, de weduwen helpen, slaven moeten voeden en kleden en dat zij rechtvaardig moeten zijn jegens hun vrouwen. Dit laatste punt, dat zozeer deel moet uitmaken van werkelijke achting van de menselijke persoon en de graadmeter genoemd kan worden voor de waardering van de menselijke persoon in welke cultuur dan ook, is tevens een strijdpunt tussen de traditionele Islamverklaring en de modernistische strevingen. De Koranleer over de vrouw is ongetwijfeld een grote vooruitgang als men ze vergelijkt met de praktijken van het oude voor-Islamietische Arabië. Aldus zegt de Koran: „Wie dan ook, man of vrouw, die gelovige is, en die een goede daad stelt, zij zullen de tuin (paradijs) binnengaan" 40/43. Vervolgens 4/36 „Aan de man behoort een gedeelte van wat hij voor zichzelf verdiend heeft en aan de vrouw een gedeelte van wat zij voor haarzelf verdiend heeft". Ten slotte 30/20 „Onder Zijn tekenen is, dat Hij voor u geschapen heeft van uw eigen

soort echtgenoten, dat gij met haar moogt wonen, en Hij heeft liefde en erbarmen gezet tussen u". Een heel ander geluid klinkt er echter uit andere plaatsen: „Degenen onder u, die niet wachten kunnen, totdat zij gelovige vrije vrouwen huwen, mogen van hen, die hun rechter hand bezit (slavinnen) gelovige slavinnen nemen . . ." 4/29, en 4/28 „Het is verboden getrouwde vrouwen te huwen, behalve diegene welke als slavinnen in uwe handen zijn gevallen. Zo gebiedt God het u. Al het overige wat hier niet wordt verboden, is geoorloofd. Gij kunt u vrouwen nemen naar uw vermogen, maar altijd sober levende en u niet aan ongebondenheid overgevende. En voor het genoegen, dat gij met haar smaakt, zult gij haar een beloning geven, overeenkomstig hetgeen is voorgeschreven". Geen spitsvondige commentaren kunnen aan deze veelzeggende teksten iets afdoen. Het geheel wordt gekenmerkt door het weldra volgende vers: „Allâh wil het u licht maken, want de man is zwak geschapen" 4/32.

Zoals wij eerder reeds zeiden, is God niet alleen de persoonlijke Schepper, Hij onderhoudt ook alles wat bestaat. Hij is levend, blijvend, Hij kent en ziet de mens als centrum van het heelal. De persoonlijkheid van God schittert in alle attributen, die Zijn wezen verheerlijken als wijs en genadig, al is het ook waar, dat boven alle andere attributen Zijn majesteit en Zijn macht de volle klemtoon krijgen. Omdat de Koran echter ook telkens verklaart, dat God aan niets behoefte heeft, en dat Hij als enige God van het strenge monotheïsme geen gezel of wat dan ook naast zich dulden kan, moeten wij concluderen, dat Zijn persoonlijkheid het karakter krijgt van algehele afgeslotenheid. Elke associatie met God van wat dit ook moge zijn, is de meest afschuwwekkende zonde die de Koran als *shirk* kent. Hierdoor wordt echter de persoonlijkheid van God twijfelachtig gemaakt, ook al wijzen alle attributen, die de Koran aan God geeft, op een persoonlijke God. Het is niet, zoals MAX SCHELER meende[1] dat de persoon beslotenheid is in zelfbezit. De natuur van de persoonlijkheid is, dat, ofschoon een geheel vormend in zichzelf vanwege haar geestelijk zelfbezit, zij toch andere personen onherroepelijk tot de volmaking van haar eigen natuur, eist. Persoonlijkheid, die geest moet zijn om persoon te kunnen zijn, is onmogelijk zonder kennis en liefde en zonder overgave van zichzelf. Welnu, ook de persoonlijkheid in God eist Zijn andere, dus een andere Goddelijke Persoon als oneindig

[1] Der Formalismus in der Ethik und die materielle Wertethik.

voorwerp van Zijn eindeloze kennis en een derde Persoon als de adem van Zijn oneindige liefde om volledig wijs en volledig liefdevol te kunnen zijn in eigen Wezen. Dit bewijst hoe onmogelijk de positie van de Islam is, die van de ene kant een persoonlijke God belijdt, versierd met vele attributen, en deze toch wil vatten in de abstracte belijdenis van het strenge Koran-monotheïsme. Wij mogen hieruit dus concluderen, dat alleen de christelijke opvatting van de Triniteit (welke door de tritheïstische aanklacht van de Koran niet geraakt wordt), de alleen geldende grondslag kan zijn van waar personalisme van de mens als beeld van God en van goedbegrepen godsdienstvrijheid, die uit de verhevenheid van de persoon van de mens moet worden afgeleid. Wij moeten ons dus niet verwonderen, als in de Islam vanwege het starre monotheïsme van zijn leer in de Koran en meer nog in de latere orthodoxie het persoonsbegrip en de godsdienstvrijheid wel lijden moet.

DE LEER DER ORTHODOXE SCHOLEN

In scherp contrast met deze Koranleer staat de orthodoxe leer, zoals die later door theologische scholen werd ontwikkeld en als alleengeldend voor geheel de Islamwereld werd geproclameerd. Het Ash'arisme, dat tenslotte na een strijd van twee eeuwen zegevierend te voorschijn trad na twisten tussen Khariji en Murji'i, Jabarieten en Qadarieten en tussen Mu'tazilieten en Ḥanbalieten, verzette zich tegen ware persoonlijkheid zowel in God als in de mens zo niet formeel dan toch zeker in zijn consequenties. Om dit duidelijk te maken is het nodig in het kort iets te recapituleren van wat wij onlangs schreven in het artikel „The Need for Islamic Studies". [1]

Welke zijn de voornaamste leerstellingen van die theologische scholen wat betreft ons onderwerp? Allereerst de absolute transcendentie van God: dat Allâh is absolute macht en dat er geen andere macht bestaat dan die van Allâh. Al de andere attributen van God in de Koran worden overschaduwd door Gods macht, zij krijgen nauwelijks enige aandacht en zeer zeker niet daar, waar uit het wezen van God de consequenties voor het mensenleven getrokken worden, ook al worden die andere attributen zelf niet als zodanig ontkend. Uit deze absolute transcendentie en alwerkzaamheid van God, volgt als eerste consequentie dat er geen vrijheid bestaat in de mens, maar predestinatie; dat er geen vrijheid

[1] „Scientia Missionum Ancilla" Clarissimo Doctori Alphonso Joanni Mariae Mulders dedicant amici occasioni sexagesimi eius anniversarii, Dekker en van de Vegt N.V., Nijmegen 1953, p. 180-191.

bestaat waar dan ook, ook niet in de natuur en dus geen zelfwerkzaamheid. Dus bestaat er geen natuurwet of wet van causaliteit. Gods macht moet ongelimiteerd zijn en kan zelfs niet begrensd zijn door Zijn eigen natuur en Wezen, noch door Zijn Wijsheid en Zijn verstand. Zij moet om oneindig te kunnen zijn, denken zij, in zichzelf geheel arbitrair zijn, zodat God elk ogenblik moet kunnen doen wat Hij wil en zoals Hij het wil. Te vragen waarom Hij iets doet, zoals Hij het doet, is een goddeloze vraag waardoor de vraagsteller zijn gebrek verraadt in zijn geloof aan Gods absolute macht. Het atomisme van deze Asha'rietische scholen leert dat een schepsel geen twee achtereenvolgende ogenblikken bestaat, omdat met de atomen van tijd en ruimte de substantie van de mens afhangt van de accidenten, die voortdurend door God nieuw geschapen worden, het accident van dood of het accident van leven, zonder welke de substantie in het geheel niet bestaan kan.

Het is niet moeilijk het verband te zien tussen deze theologische leer en de theocratische en wel hier de absoluut theocratische macht van God en de macht van de regeerder op aarde alsook de predestinatie van de Muslim-onderdaan. De „schaduw van God op aarde" en de „plaatsvervanger van God" zoals wij de Koran hoorden verklaren, deelt in de absolute macht van God, dat betekent de sultaan of khalief in de staat en de man in het huisgezin. De theocratie is zo innig met deze leer verbonden, dat er volgens deze theologische leer geen andere staatsleer mogelijk is.

Welke zijn de gevolgen van deze leer wat betreft de waarde der persoonlijkheid, de godsdienstvrijheid, de positie van de vrouw en de godsdienstoorlog?

Als er geen vrijheid is in God, immers vrijheid kan niet gevonden worden in loutere willekeur, maar moet om ware vrijheid te zijn de geestelijke vrucht zijn van de redelijke natuur en kan dus ook niet gedijen tenzij in de harmonische samenwerking van verstand en wil, echter nooit uit loutere macht, als er geen ware vrijheid is in God en God dus zijn karakter van persoon verliest, hoe kan men dan verwachten dat dit systeem vrijheid zou toekennen aan de mens? Door de invloed van deze leer, die na afloop van de Mihna (Inquisitie) in de 9e eeuw de steun ontving van de wereldse heersers en die op haar beurt die wereldse heersers hielp en bestendigde in hun despotische macht, werd de interpretatie van de Koran wat betreft de punten van menselijke vrijheid en apostasie in de meest despotische zin verklaard. Met hetzelfde despotisme

werd de orthodoxe leer als de alleenzaligmakende leer aan alle Muslims opgelegd en werd elke andere leer als ketters verworpen onder de bedreiging anders te kort te schieten in ware onderwerping aan God.

Laten wij deze houding illustreren aan hun leer over de apostasie, wel bedenkend wat wij reeds eerder als de Koranleer in dit punt releveerden. In vers 4/90-91 zegt de Koran: „. . .maar als zij hun rug keren (afvallen) grijp hen dan waar gij hen ook vindt". In orthodoxe zin verklaarde de vereerde BAIDHÂWÎ dit vers „Elkeen, die zijn geloof de rug toekeert, afvalt (irtada), openlijk of in het geheim, grijp hem en doodt hem". [1] Al de andere standaardcommentaren stemmen overeen met Baidhâwî. Vervolgens wat betreft het vers dat wij boven aanhaalden 2/214 „Wie afvalt van zijn godsdienst en sterft (of: laat hem sterven), hij is een ongelovige", het volgende. Aldus is het commentaar van AL-KHAZAN (die voortdurend gebruikt wordt in de eeuwenoude Universiteit der orthodoxie al-Azhar in Cairo) „Al de daden van de apostaat worden nul en van geen waarde in dit en in het volgende leven. Hij moet gedood worden". ATH-THA'ÂLIBÎ († 873 A.H.) zegt, dat welke grammaticale constructie men ook aan het vers wil geven, het in alle geval de dood eist van de afvallige. [2] Dezelfde mening wordt voorgestaan door FAKHR AL-DÎN RÂZÎ. ZURQÂNÎ († 1099/1688) zegt in zijn commentaar: „overgang van de Islam tot welke andere godsdienst ook eist de doodstraf". [3] Vervolgens geeft IBN ATHÎR een aantal voorbeelden hoe de wet in deze zin daadwerkelijk is toegepast. [4] IBN AṬ-TIQTAQÂ (701/1301), wiens werk „al-Fakhrî fî'l-âdâb as-Sulṭanîya" als tekstboek gebruikt werd in Egypte op de middelbare scholen, verhaalt hoe de Khalief ABÛ BAKR al de apostaten van Mekka na de dood van de profeet liet ombrengen. [5]

Aldus is het geval in de Korancommentaren, maar dezelfde houding vinden wij terug in de traditie en zelfs nog veel sterker in de Fiqh (wet). Het zou ondoenlijk zijn hier alle teksten weer te geven. Laat ons volstaan met één voorbeeld uit de wet, dat voldoende representatief is voor de geest die de wet van de Islam in dit geval kenmerkt. BURHÂN AL-DÎN 'ALÎ AL-MARGHÎNÂNÎ, die een wetboek schreef, dat grote autoriteit bezit en op wetscholen als handboek werd gebezigd, schrijft aldus: „Wanneer een Muslim van het geloof afvalt, moet een uitleg van het geloof aan

[1] Ed. Fleischer I, p. 223, 13.
[2] al-Jawâhir al-hisân, Algiers 1323, I, p. 167.
[3] Sharh al-Muwattâ III, p. 193.
[4] al-Nihâyat fî gharîb al-hadîth, Cairo IV, p. 35.
[5] Cairo, 1317, p. 67.

hem voorgelegd worden, zodat indien zijn afval voortkomt uit een of andere religieuze twijfel of scrupel, deze uit de weg geruimd kan worden. De reden, waarom een uitleg van het geloof aan hem wordt voorgelegd is de mogelijkheid dat er een dwaling of twijfel in zijn geest opgekomen kan zijn, die door die uitleg verdreven wordt; en omdat er twee manieren zijn om de zonde van apostasie te verdrijven, nl. vernietiging (dood) of Islam, en omdat Islam de voorkeur verdient boven vernietiging, moet het kwaad veeleer door een uitleg van het geloof verhinderd worden . . . Een apostaat moet men gevangen nemen gedurende drie dagen, binnen welke tijd, als hij tot het geloof terugkeert, is alles goed; maar zo niet, dan moet hij gedood worden . . . Men verhaalt van Abû Hanîfa en Abû Jûsuf dat volgens hen het toestaan (van een uitstel) van drie dagen prijzenswaardig is . . . en over al-Shâfi'î dat het uitstel een verplichting is die op de imâm rust. De argumenten dezer leraren over dit punt zijn tweevoudig: het eerste is, dat God in de Koran zegt: ‚Doodt de ongelovige' en de apostel heeft ook gezegd: ‚Doodt de mens die van geloof verandert', zonder iets te zeggen over een uitstel. Het tweede is, dat een apostaat een vijandig ongelovige is, die de roep tot het geloof ontvangen heeft, en om die reden mag hij ogenblikkelijk gedood worden zonder uitstel. Een apostaat wordt hier een vijandig ongelovige genoemd, omdat hij dit ongetwijfeld is". [1] Deze houding van de orthodoxe wetswetenschap behoeft geen verdere verklaring.

Hetzelfde geldt ten opzichte van de godsdienststrijd, de jihâd. In menig vers van de Koran betekent jihâd ongetwijfeld „dienst aan de Islam", niet alleen in de zin van oorlog (qitâl). Die ruimere betekenis werd echter door de orthodoxie ingekort tot de uitsluitende betekenis van godsdienstoorlog in de door hen geformuleerde leer van „gebied van de Islam" en „gebied van de oorlog". Zelfs Muhammad 'Alî is genoodzaakt dit toe te geven, als hij schrijft: „Samen met deze vereniging van de betekenis van jihâd ontwikkelde men ook de gedachte, dat de Muslims oorlog moeten voeren tegen ongelovige naties en staten, of ze al aangevallen waren of niet, en dit idee is vreemd aan de Koran". [2] De juristen passen jihâd toe op alle landen en volkeren, die niet het „gebied van de Islam" uitmaken. Dit idee werd ten slotte gemeengoed in heel de orthodoxe Islam tot deze dag en wordt geleerd in alle scholen, waar mullahs en 'ulamâ' worden opgeleid. Kan men anders verwachten,

[1] Cf. T. Hamilton: Hadâya or Guide. A Commentary on Mussulman's Law II, p. 227.
[2] The Religion of Islam, p. 551.

dan dat door deze houding de Islamwereld zichzelf geïsoleerd heeft van de rest van de wereld en dat men elke niet-Muslim als een vijand beschouwde?

Een andere reden van die isolatie was en bleef de leer over God als arbitraire macht, over het atomisme en de ontkenning van de natuurwet, welke ontkenning als verdere consequentie inhoudt de ontkenning van elke wetenschap, die op wetten en regels gebouwd is. Naast dit systeem kan geen ander gedachtensysteem geduld worden noch van philosophie noch van theologie. Om hun eigen eenzelvige leer veilig te stellen tegen elke inbreuk en om de daarmee samenhangende macht en invloed op het gewone Muslimvolk te verzekeren, was er geen beter middel mogelijk dan de algehele isolatie en het weren van elk contact met de buitenwereld te zamen met een onafgelaten zorgzaam toezien dat geen enkel tegengesteld gedachtensysteem binnen de Islam zelf ooit mogelijk werd.

De eenzijdige verklaring van de Koran door de orthodoxie moest wel tegenweer oproepen van Muslims zelf en dit gebeurde dan ook herhaaldelijk in de loop der eeuwen, maar telkens werden die pogingen met kracht onderdrukt. De recitatie en studie van de Koran kan bij elke Muslim andere conclusies doen rijzen die minstens even koranisch en zelfs veel meer koranisch zijn dan de zogenaamde „orthodoxe" leer over God, de staat, de vrijheid van geweten, over menselijke activiteit en wetenschap, ook over de positie van de vrouw, die als gevolg van deze leer, zoals JAFRI [1] zegt, een louter „chattel" (roerend goed) geworden is, omdat volgens diezelfde schrijver [2] lief te hebben volgens de mullah's der orthodoxie gelijkgesteld moet worden met te zondigen. Als God volgens de orthodoxie enkel macht is en geen liefde, kan men dan een andere houding verwachten ten opzichte van de vrouw? Hoe kan in die leer de menselijke persoon als menselijke persoon zijn noodzakelijke waardering ontvangen?

MODERNE POGINGEN TOT VERNIEUWING

GEDURENDE de laatste 50 jaren en vooral in deze laatste tijd is er een ontzaggelijke crisis in de Islam losgebroken. Ontelbare modernisten zijn bezig de orthodoxe ideeën te bestrijden en doen pogingen om tot de oorspronkelijke geest van de Koran terug te keren. Beïnvloed door de democratische geest die er over de wereld gaat, stellen zij alles in het werk

[1] FAREED JAFRI: The Liberation of Islam, Karachi 1952, p. 21.
[2] Ibidem.

om een nieuwe Islam op te bouwen volgens de begrippen van persoonlijke vrijheid, van wetenschap en philosophie. Zoals wij uit de woorden van de Minister van Buitenlandse Zaken van Pakistan konden horen, neemt dat land een zeer vooruitgeschoven post in in die vernieuwing. ZAFRULLAH KHAN fundeerde zijn verklaring, die wij boven reeds aangegeven hebben, op de Koran, als de authentieke en meest zekere leer van de Islam. Wanneer men probeert het geweten van de mens te dwingen, zo zeide hij, kweekt men daardoor huichelaars, en er zijn geen mensen, die zozeer de toorn van de profeet opriepen als juist de hypocrieten. Dat was de reden, dat de Koran zei: „Laat hij die wil geloven, geloven, en laat hij die niet wenst te geloven, ongelovig zijn". „Beschouw de zaak van alle kanten," zo riep ZAFRULLAH KHAN in Parijs uit. „Lees de Koran van het ene einde tot het andere en gij zult zien dat niets zozeer veroordeeld wordt als huichelarij. Zou het niet onredelijk zijn voor zichzelf het recht van dwang op te eisen en dat recht te ontzeggen aan anderen? Welnu, de Koran verklaart op duidelijke wijze, dat er geen dwang moet zijn in de godsdienst. Daarom is het voor Pakistan een plicht artikel 18 van de Verklaring van de Rechten van de Mens plechtig te onderschrijven." Dat dit geen phrase was van deze moedige man, bewijst het feit, dat hij in zijn land onverschrokken deze zelfde visie voorstaat tegen de vijandigheid van de orthodoxie in, een vijandigheid, die tot fanatisme en levensbedreiging gevoerd heeft.

Welnu, meer stringente bewijzen voor de vaste wil van de modernisten om tot bevrijding uit de oude dwingelandij en tot begrippen van democratie en gewetensvrijheid te komen bestaan er niet en kunnen er niet bestaan. Deze feiten bieden gegronde hoop voor een nieuwe en vrijere Islam.

DR NIC. ONSTENK M.S.C.

MISSIEACTIE EN KERKELIJK RECHT

Aan een ieder, die enigszins ter zake kundig is, zal het bekend zijn, dat in de practijk van de missieactie en missiepropaganda een van de herhaaldelijk terugkerende moeilijkheden wordt gevormd door de verhouding tussen wat men officiële, hiërarchische, pauselijke missieactie noemt en wat men gewoonlijk onder particuliere missieactie verstaat. Het zou als een veeg teken kunnen worden aangezien, dat men reeds meerdere malen het verlangen heeft geuit om deze zaak ook eens op juridische basis te onderzoeken, want een beroep op het Recht bewijst somtijds, dat een minnelijke schikking niet volledig is gelukt. Anderzijds is een duidelijke rechtsgrond een kostbaar uitgangspunt voor een regeling, die door wederzijds begrip en oprecht vertrouwen zal moeten worden gedragen. Omdat bovendien Rome zelf herhaaldelijk in deze zaak de canons van het kerkelijk wetboek ter sprake brengt, kan het niet misplaatst worden genoemd, een poging te wagen de rechtspositie te bepalen van de „particuliere" missieactie, waaronder dan wordt verstaan de missiepropaganda, die onder de katholieken wordt gevoerd vooral door de onderscheiden missionerende instituten ten bate van de missiegebieden, die aan hun zorg zijn toevertrouwd.

I. DE PLAATS VAN DE PAUSELIJKE MISSIEGENOOTSCHAPPEN

Overbekend is het feit, met welk een nadruk Rome wenst en propageert het lidmaatschap van alle gelovigen wat betreft de drie Pauselijke Missiegenootschappen (P.M.G.), de Voortplanting des Geloofs, de H. Kindsheid, het St Petrus Liefdewerk. Het is overbodig daarvoor teksten en uitspraken ten bewijze aan te halen, maar het is van belang[1] een juist inzicht te hebben in de situatie, die immers een „feitelijke" is, daterend van het jaar 1922. Toen immers werden, zoals Pius XI in het motu

[1] Het is b.v. onjuist om uit de algemene missieplicht der gelovigen zonder meer te besluiten tot een verplicht lidmaatschap der genoemde P.M.G., alsof dus die plicht ook niet zonder dat lidmaatschap zou kunnen worden nagekomen. (Zie de opmerking in Missieactie 7 (1952) 200, naar aanleiding van een „individuele missionaris", die met een respectabel bedrag „ging strijken", juist alsof hij dat geld voor persoonlijke behoeften in zijn zak zou hebben gestoken.) Men heeft ook reeds herhaaldelijk — en terecht — geprotesteerd tegen de bewering, dat door dat lidmaatschap altijd iedereen aan zijn volledige missieplicht zou hebben voldaan.

proprio „Romanorum Pontificum" [1] verklaarde, de drie genoemde genootschappen door de Apostolische Stoel tot de „hare" gemaakt, ofschoon dit „pauselijk" karakter niet voor alle drie hetzelfde betekent. Met name voor het genootschap der H. Kindsheid is het vooral een hoge onderscheiding, goedkeuring, aanmoediging en bescherming, want de centrale zetel van dat genootschap bevindt zich nog steeds in Parijs en het ressorteert (nog) niet onder de „Congregatio de Propaganda Fide", waar het wel nauw mede samenwerkt. [2] De beide andere genootschappen, evenals de Pia Unio Cleri pro Missionibus (Priestermissiebond) ressorteren daar wel onder: ofschoon zij niet opgaan in de „Propaganda Fide", zijn zij toch van haar afhankelijk, zoals wel zeer sterk tot uiting komt in de plaats, welke, volgens de respectievelijke statuten, de secretaris van de Romeinse Congregatie in het bestuur als voorzitter inneemt. Men kan dus zeggen, dat Rome, door het positieve ingrijpen van Pius XI, deze genootschappen (behalve de H. Kindsheid) omgevormd heeft tot zijn organen en werktuigen in het universele missiewerk.

Op de eerste plaats heeft deze ordening ingrijpende gevolgen gehad voor de missieactiviteit der *residentiële bisschoppen.* Als leden van de door Christus zelf ingestelde hiërarchie dragen ook zij, met en naast en onder de Paus, verantwoordelijkheid voor het missiewerk der gehele Kerk Hun bevoegdheid blijft echter beperkt tot de grenzen van het hun toevertrouwde bisdom, maar daar zijn zij, op zich genomen, dan ook volkomen vrij tot het nemen van de maatregelen, die zij persoonlijk nuttig of nodig achten ter bevordering van het algemene missiewerk.

De laatste Pausen, zonder nog een strikte verplichting op te leggen, wensen wel zeer nadrukkelijk, dat in alle bisdommen en parochies de P.M.G. zouden worden opgericht en georganiseerd. Dát betekent echter ook, dat de aldus bijeengebrachte geldsommen niet door de bisschoppen mogen worden besteed, maar naar de Romeinse centrale moeten worden opgezonden, die er dan naar eigen goeddunken over beschikken zal. Het is natuurlijk niet verboden, dat de bisschop buitendien nog een andere actie organiseert, maar eerst en vooral moet aandacht worden besteed aan de P.M.G., die in geen geval schade mogen lijden of op een tweede plan mogen geraken. Het is zelfs waar, dat

[1] A.A.S. 14 (1922) 321-330.

[2] Aldus mgr Bressolles, president van het Genootschap der H. Kindsheid (Missieactie 6 (1951) 114). Het schijnt echter wel in de bedoeling van Rome te liggen om ook dit genootschap „pauselijk" te maken zoals de beide andere genootschappen.

Rome een doorbreking van haar centraliserende invloed niet gaarne ziet.[1] Toch hebben de Pausen nooit een monopolie van de P.M.G. verdedigd of geürgeerd. Er blijft volop plaats voor een missieactie, die, omdat zij gevoerd wordt door de bisschop in zijn eigen diocees, in werkelijke zin „hiërarchisch" mag heten. Tot deze actie heeft de bisschop het volste recht, ofschoon zij niet zal mogen gevoerd worden ten koste van de pauselijke actie, want ook de Paus heeft in zijn souvereine functie het recht om de medewerking van alle gelovigen te vragen voor het universele missiewerk der Kerk. Hij doet dat door middel van zijn officieel orgaan, de „Propaganda Fide", die, ofschoon haar jurisdictie beperkt is tot streken „ubi status missionis perseverat" (can. 252, par. 3), toch ook bevoegd is alles te doen wat nodig is om in de noden van de missies te voorzien.[2] Dat deze bevoegdheid echter exclusief zou zijn, zodat met name de missieactiviteit, die de bisschop binnen de grenzen van het eigen bisdom uitoefent, zou worden uitgesloten, moet ten stelligste worden ontkend.

Is er ook nog plaats voor missieactie, gevoerd door de *missionerende instituten?* Moet die actie beschouwd worden als een storend en verwarrend element: hier ligt de kern van het probleem en het merkwaardige is, dat Rome zelf eigenlijk verantwoordelijk is voor de bestaande moeilijkheid. Want wat is het geval?

Een missiebisschop heeft eens gezegd, dat zijn „particuliere" missieactie zich met volle recht „pauselijk" mocht noemen. Men is geneigd deze uitspraak als rhetoriek te beschouwen, maar bij nader toezien bevat zij toch een kern van waarheid. De missiebisschoppen immers (Apostolische Vicarissen enz.) besturen hun gebied niet in eigen naam, zoals de residentiële-bisschoppen dat doen voor hun bisdom, maar in naam en opdracht van de Paus, wiens plaats zij innemen, die zij vervangen en vertegenwoordigen. In juridische termen uitgedrukt hebben zij wel „gewone", maar geen „eigen" macht. Ook dit is een gevolg van de door Rome gewilde centralisatie van het gehele missiewerk, waardoor ook

[1] Ten bewijze hiervan kan dienen de afwijzende houding, die Rome inneemt tegenover een soort adoptiesysteem, dat tegenwoordig door sommigen wordt gepropageerd. In een studie van de hand van mgr PAVENTI, Missionswissenschaftliche Studien, Festgabe Prof. Dr J. Dindinger O.M.I., Druckerei u. Verlagsanstalt Wilhelm Metz, Aachen: L'azione missionaria delle dioecesi, 152-171 (zie ook Het Missiewerk 31 (1952) 130-134) wordt dit systeem afgewezen wegens de grote practische bezwaren en wordt ook een beroep gedaan op de tegengestelde practijk van de „Propaganda Fide".

[2] Can. 252, par. 1 en 3; „Romanorum Pontificum", 3 Mei 1922.

het onmiddellijk bestuur in handen ligt van mensen, die niet enkel, zoals de residentiële bisschoppen, door Rome worden benoemd en gecontroleerd, maar ook in naam en opdracht van de Paus handelen. Daarom: als zij uit hoofde van hun ambt en aanstelling voor het hun toevertrouwde gebied ijveren en werken, dan moet die activiteit steeds gezien worden tegen deze achtergrond. Hun „missieactie" is, omdat zij teruggaat op een Romeinse opdracht, niet „particulier" in de zin van „persoonlijk", maar werkelijk „hiërarchisch".

Iets dergelijks geldt ook voor de missieactie, die gevoerd wordt door orden, congregaties en andere instituten, aan wier zorgen een bepaald missiegebied ter bewerking is toevertrouwd. Het is bekend, dat ook deze zaak centraal door Rome is geregeld in deze zin, dat alleen Rome deze opdrachten verleent, zodat er geen plaats meer is voor een particulier initiatief van een of andere instelling, welke een gebied ter missionering tot zich zou trekken. Maar Rome, dat de opdracht geeft, bepaalt er ook de inhoud van. Welnu: in de bekende instructie van de Propaganda Fide van 8 Dec. 1929 [1] wordt deze opdracht ter missionering omschreven als „generosum auxilium operariorum evangelicorum et mediorum ad opus exsequendum". Het missionerend instituut heeft van Rome een helpende taak gekregen, die bestaat in het verschaffen van personeel en middelen aan het gebied. Aan een taak, een plicht, beantwoordt volgens de algemene regels ook een recht. Als Rome dus aan een missionerend instituut officieel de opdracht geeft om een bepaald missiegebied bij te staan en te helpen, dan zit daarin opgesloten het recht, niet alleen om die hulp ook te verschaffen (eventueel met en naast anderen), maar ook om de middelen te gebruiken om tot die hulpverlening in staat te zijn. Het heeft geen zin iemand tot helper aan te stellen, als die persoon niet tevens de bevoegdheid krijgt om de hulpverlening te organiseren. Het missionerend instituut krijgt dus het recht om, met alle geoorloofde middelen, binnen de grenzen van het recht, met inachtneming van de regels der voorzichtigheid en der discretie, de van hem verwachte hulp ook mogelijk te maken, nogmaals: altijd „servatis servandis". Iedere actie die daartoe ondernomen wordt steunt dus uiteindelijk op de van Rome ontvangen opdracht, die van het instituut een edelmoedige hulpverlening verwacht.

Het blijkt dus, dat de Paus de hulpverlening aan het missiewerk langs een dubbele weg heeft georganiseerd, want naast de pauselijke genoot-

[1] Instructio „Quum huic Sacrae", 8 Dec. 1929, A.A.S. 22 (1930) 111-115.

schappen gaf Hij ook aan anderen de opdracht om het missiewerk (en dan in een bepaald gebied) te steunen en te helpen. Daarom is het eigenlijk misleidend om deze activiteit als „particulier" te bestempelen *in zoverre* dat een tegenstelling zou vormen met hiërarchisch.[1] Er bestaat zuiver „particuliere" missieactie, die nl. gevoerd wordt op eigen, persoonlijk initiatief. Maar de actie van een missionerend instituut voor „zijn" missiegebied, is niet in dezelfde zin „particulier" als b.v. een bedelactie, die gevoerd wordt door een Carmelietessenklooster in Nederland, dat restauratie of uitbreiding behoeft. Men is geneigd om de acties van missionerende instituten met zulke gevallen gelijk te stellen en toch is er een fundamenteel verschil.

Om wille van de pauselijke opdracht, medegedeeld door middel van de „Propaganda Fide", zijn die acties in werkelijke zin „hiërarchisch" en voegen zij zich dus volkomen in het grote, door Rome zelf opgezette plan. Het is uiteindelijk Rome zelf, dat oorzaak is van de meervoudige missieactie, ook buiten de strikt particuliere of persoonlijke om. Daarom schuilt er een onvolledigheid in de opmerking, dat de Kerk de steun van de directe missieprediking organiseert „door dien steun gedeeltelijk zelf ter hand te nemen in eigen pauselijke genootschappen en gedeeltelijk over te laten aan het particulier initiatief harer kinderen". [2] Rome zelf immers heeft ook nog aan bepaalde instanties opdrachten gegeven om het missiewerk (en dan in bepaalde gebieden) te steunen en met name gaf het die aan de missionerende instituten.

Samenvattend zou men de missieactie kunnen onderscheiden in een „*hiërarchische*", die officieel uitgaat van de dragers der hiërarchie zelf, en een niet-hiërarchische, die geboren wordt uit en gedragen wordt door het particulier initiatief, en daarom „*persoonlijk*" zou kunnen genoemd worden. De hiërarchische missieactie kan worden onderverdeeld in een *pauselijke*, die uitgaat van de Paus zelf, en een *bisschoppelijke*, die gevoerd wordt door de residentiële bisschoppen in hun eigen bisdom. De pauselijke missieactie is tweevoudig, naar gelang zij ijvert voor de missies in het algemeen, hetgeen gebeurt door de pauselijke missiegenootschappen (*algemene* missieactie) ofwel gericht is op bepaalde missiegebieden en daarom „*bijzondere*" (particuliere) mag heten. Dit laatste gebeurt ofwel rechtstreeks door Rome zelf (de collecte op Driekoningen) ofwel door middel van daartoe aangestelde personen, te weten: de missie-ordinarii en de missionerende instituten. (Het spreekt vanzelf, dat ook de bisschoppelijke en de persoonlijke missieactie kan worden onderscheiden in een algemene en bijzondere, naargelang de actie zich richt op alle missies of op een bepaald gebied.) We kunnen dus tegenover elkaar plaatsen algemene en bijzondere (particuliere), hiërarchische en persoonlijke missieactie. Uit het bovenstaande volgt dat de bijzondere missie-actie niet louter uit particulier initiatief geboren

[1] Het Missiewerk 22 (1941) 164–170: „Hiërarchische missiezorg" door C. van Dijck pr.; Missieactie 3 (1948/1949) 192–194: „Particuliere en algemene missieactie" door G.G.
[2] Het Missiewerk 7 (1926) 73.

wordt, maar ook officieel d.i. hiërarchisch kan zijn. Het lijkt ons nuttig dat te onderstrepen en wij zouden de wens uit willen drukken, dat men in dit verband „particulier" niet verstaat als „persoonlijk" tegenover „hiërarchisch".

Er werd gezegd, dat de missionerende instituten hun acties „servatis servandis" moeten voeren. Welke is met name hun verhouding ten opzichte van de algemene pauselijke genootschappen? Deze valt af te leiden uit een drietal documenten. Het eerste, uitgaande van de algemene raad van de P.M.G., dateert van 9 Juli 1923. [1] Het tweede is een officieel schrijven van de „Propaganda Fide", gericht aan de nationale directeur van de P.M.G. in Italië en op de algemene vergadering te Rome aan de nationale directeuren van de andere landen ter hand gesteld. (Langs deze weg verscheen het in Missieactie. [2]) Het derde document is een instructie van de „Propaganda Fide" van 29 Juni 1952 [3], welke kan worden beschouwd als de officiële veralgemening van het schrijven van 1951, dat feitelijk slechts aan één groep bekend was gemaakt. De instructie legt er nog eens de volle nadruk op, dat de missionerende instituten zich, negatief, dienen te onthouden van alle propaganda en actie, welke verwarrend zou kunnen zijn en schade doen aan de P.M.G., en, positief, zich moeten beijveren om de P.M.G. te bevorderen en te doen groeien, ook in hun eigen parochies en kerken. Met name moeten zij alles doen om de jaarlijkse missiedag (Missiezondag) te doen slagen en zich daarbij stipt houden aan de door Rome gegeven voorschriften, b.v. wat betreft de dan te houden collecte.

In elk der drie documenten vinden we een erkenning van het goed recht der missionerende instituten tot het voeren van hun eigen propaganda, „hetzij in woord, hetzij in geschrift". Voor hen is plaats *naast* de pauselijke genootschappen of is het misschien juister te zeggen, dat zij daar *onder* staan? Niet iedereen is van mening dat dit een loutere woordenkwestie is. [4] In het document van 1951 wordt uitdrukkelijk gesproken van „voorrang, die hun toekomt op grond van door de H. Stoel zelf uitgevaardigde officiële stukken", maar ook bekend is het woord van kardinaal van Rossum: „Als het derhalve een eerste plicht is de algemeene genootschappen te steunen, een andere aan dezen gelijk is het de Missie-instituten krachtdadig te onderhouden". Er is zeker „voorrang",

[1] A.A.S. 20 (1928) 266–267.
[2] Missieactie 6 (1951) 133–135.
[3] A.A.S. 44 (1952) 549–551; Katholiek Archief 7 (1952) col. 667, 668; Het Missiewerk 31 (1952) 228.
[4] Zie Missieactie 3 (1948/1949) 193.

in zoverre Rome verlangt, dat alle gelovigen lid worden van de voor hen aangewezen P.M.G., terwijl het dat niet vraagt van alle gelovigen ten opzichte van alle particuliere missiewerken.[1] Het is echter onjuist om de gelovigen een keuze voor te stellen tussen het een *of* het ander. Wij mogen en moeten hen zien te brengen tot het een *en* het ander en als wij beide niet kunnen bereiken, dan zal aan het lidmaatschap der pauselijke genootschappen de voorkeur moeten worden gegeven. Op deze basis kunnen de verschillende acties tot overeenstemming komen, want van beide zijden moeten, gezien de situatie die Rome zelf heeft gecreëerd, monopolistische tendenzen vermeden worden. Noch de pauselijke genootschappen, noch de bijzondere acties staan *alleen* voor het werk en uit het feit, dat Rome niet verlangt (natuurlijk niet), dat *alle* gelovigen lid zijn van *alle* particuliere missiewerken, volgt nog niet, dat Rome ook niet zou verlangen dat alle of tenminste zeer vele lid zijn van een of andere particuliere missievereniging. De wederzijdse verhouding kan men aangeven met het woord „voorrang", maar men moet dat niet als een monopolie verstaan. Er moet samenwerking zijn: *niet onder* elkaar (zeker niet in zoverre dat afhankelijkheid zou betekenen), ook *niet naast* elkaar, maar *met* elkaar arbeiden voor het gemeenschappelijke doel, dat is: steun op geestelijk en stoffelijk gebied aan het missiewerk der Kerk en onder haar hiërarchische leiding.

II. DE BEVOEGDHEID VAN DE BISSCHOP

WANNEER men aanneemt, dat, zoals werd uiteengezet, de missionerende instituten het recht en de plicht hebben tot het voeren van acties ten bate van de hun toevertrouwde gebieden, dan wil dat geenszins zeggen, dat zij daarbij ongelimiteerd hun gang kunnen gaan. Zij moeten blijven binnen de grenzen van het recht en die grenzen worden getrokken gedeeltelijk door de drie grote pauselijke genootschappen, waarover reeds gesproken werd, maar ook door de residentiële bisschoppen binnen de bisdommen, waar de acties worden gevoerd.

Het staat vast, dat de bisschop de missieactie, die onder en door en met zijn diocesanen wordt gevoerd, kan ordenen en regelen; hij draagt de verantwoordelijkheid, dat zij in juiste banen wordt geleid en dat de excessen van onberaden ijver en indiscreet „lastig vallen" worden voorkomen of onderdrukt. Met verordenende maatregelen is hij volkomen op eigen terrein en binnen de grenzen van eigen bevoegdheid. Zijn

[1] Missieactie 3 (1948/1949) 193.

maatregelen zullen echter plaats moeten laten voor een zo groot mogelijke bloei der P.M.G. en bovendien zal er een redelijke kans moeten blijven minstens voor de acties der missionerende instituten. Met opzet werd geschreven: een „redelijke" kans, want het is duidelijk, dat er een onbeschrijfelijke chaos moet ontstaan als alle missionerende instituten in elk diocees op hoogspanning zouden gaan werken. Er moet dus een zekere ordening komen, die dikwijls een schifting zal betekenen en de bisschop is de daartoe bevoegde instantie. Welke maatregelen kunnen door hem worden genomen?

Op de eerste plaats treffen wij reeds in de Codex enkele regelingen aan. Het zijn met name de *bedelnormen*, vervat in can. 622, par. 1 en 2, can. 691, par. 3, 4 en 5, can. 1503. De inhoud van deze canons wordt in de Nederlandse bisdommen elk jaar aan de gelovigen ter kennis gebracht door het voorlezen van een bekendmaking, die overal vrijwel gelijkvormig is. [1]

Opvallend is de uitdrukkelijke vermelding van het „vreemdeling-zijn" der inzamelende personen: Roermond en ook Haarlem laten zonder meer afkondigen, dat het „extraneis vetitum est". Hieruit mag echter niet worden geconcludeerd, dat het aan inwoners van een plaats zou zijn toegestaan zonder verder bisschoppelijk verbod te „bedelen", want dat gaat rechtstreeks in tegen de Codex, die door de bisschop niet kan worden afgeschaft. Het is immers niet aan te nemen, dat de bisschop daarvoor aan iedereen, die inwoner is, een habitueel verlof zou hebben gegeven. De waarschuwing echter betreft de vreemdelingen, omdat van die zijde het meeste gevaar dreigt.

Het is onverschillig van *wie* de bedelpartij uitgaat: met uitzondering van de strikte bedelorden heeft iedereen verlof nodig van de plaatselijke bisschop (en soms ook nog van andere overheden), hetzij hij optreedt als privaat persoon (can. 1503), hetzij hij een kloostercongregatie (can. 622) of een andere kerkelijke vereniging vertegenwoordigt (can. 691). [2] Om te bedelen heeft dus ieder missionerend instituut, dat geen echte bedelorde is, het geschreven verlof nodig van de bisschop der plaats.

Wat wordt er precies verboden? De Codex gebruikt in de respectievelijke canons verschillende termen, zonder een nauwkeurige omschrijving te geven. Wij spreken over „bedelen", „collecteren", terwijl in de in

[1] Het uitvoerigste is de mededeling gebruikelijk in het bisdom Den Bosch: „De bisschop verzoekt alle gelovigen geen aalmoezen te geven aan priesters, religieuze broeders of zusters, aan studenten of leken die, ofschoon niet ter plaatse woonachtig, voor een of ander godsdienstig of liefdadig doel een inzameling komen houden, en niet voorzien zijn van een door de bisschop van Den Bosch voor die tijd en die plaats geldend verlof, dat bovendien door de pastoor der plaats schriftelijk is bevestigd".

[2] Aangenomen moet worden, dat ook de orden, die geen bedelorden zijn, verder de „societates sine votis" en de nieuwe „instituta saecularia" onder deze regels vallen, ook al worden ze niet met name vernoemd.

het bisdom Den Bosch gebruikelijke bekendmaking wordt verklaard, dat „onder het houden van een inzameling wordt verstaan: inzameling van gelden of goederen, alsmede het aanbieden van almanakken, annalen, prentjes en andere voorwerpen waarvan de opbrengst strekken moet voor een godsdienstig of liefdadig doel". De Codex verbiedt zeker het collecteren of houden van een geld- of goedereninzameling langs de huizen, zó dat men niet bij enkele, bekende of zelfs onbekende, mensen aanklopt, maar, moreel genomen, geen huis overslaat. Dat men daarbij, uit dankbaarheid of herinnering, een plaatje of medalje of iets dergelijks achterlaat verandert niets aan de zaak, die „collecteren" blijft. Het te koop aanbieden van almanakken, annalen e.d. is wel „geld inzamelen", maar valt niet onder het begrip „bedelen" en moet dus niet onder het Codexverbod worden gerekend. [1]

Over het collecteren in de kerken, bestaat verschil van mening. Mulder [2] zegt dat het houden van een inzameling in de kerk *zeker* onder deze bepalingen valt, maar Clementinus van Vlissingen O.F.M.Cap. [3] ontkent dat, en hij staat daarbij niet alleen.

Waar de bisschop zijn macht in dezen niet uitdrukkelijk heeft gebruikt (zoals in Den Bosch gebeurde), lijkt „collecteren in de kerk" niet onder het Codexverbod te vallen en is het verlof van de pastoor dus voldoende.

Volgens de zo goed als algemene mening is ook het collecteren per brief, circulaire of drukwerk niet door de Codex verboden, ofschoon Mulder (l.c.) ook hier een vraagteken plaatst. Het doel van de wet lijkt echter hier een verbod niet zo dringend te eisen. Wel zal er aan gedacht moeten worden, dat, in voorkomende gevallen, volgens de voorschriften van can. 1385 en 1386 verlof van de bisschop nodig kan zijn voor het uitgeven van boeken of blaadjes. Men kan echter niet zonder meer zeggen, dat alle propagandamateriaal altijd bisschoppelijke goedkeuring ter uitgave eist.

Een andere canon, die in dit verband ter sprake gebracht moet worden, is can. 1341, waarin geregeld wordt het *preken* door priesters, die woonachtig zijn buiten het bisdom waar gepreekt wordt. Voor hen moet tijdig door de pastoor der plaats preekverlof worden aangevraagd aan

[1] In Den Bosch is het echter verboden krachtens bisschoppelijke bepaling, welke enkel geldt voor de in het verbod met name genoemde personen.
[2] Parochie en parochiegeestelijkheid, 2e ed., n. 106, p. 120.
[3] Het Kerkelijk Recht, Romen's compendia, n. 311, p. 318.

de plaatselijke bisschop. Op zichzelf is dat nodig voor ieder voorkomend geval, maar er zijn schrijvers — en hun uitleg lijkt niet onwaarschijnlijk [1], — die deze eis niet stellen, als het gaat over de gewone en regelmatig terugkerende preken. Alleen bij buitengewone gevallen moet het verlof voor die keer worden aangevraagd. In andere gevallen — tenzij de bisschop zelf het anders heeft bepaald — volstaat het *habitueel* preekverlof van de *plaatselijke* bisschop. Nu wordt in de Nederlandse kerkprovincie de preekjurisdictie gewoonlijk gegeven samen met de biechtjurisdictie en op die grond zouden dus kloosterlingen (gedacht kan worden aan paters-propagandisten) kunnen preken buiten hun eigen bisdom krachtens habitueel (d.i. niet pro casu aangevraagd) verlof, dat de bisschoppen in Nederland hebben verleend bij gelegenheid zelfs van een „simplex assistentia". [2] Het lijdt geen twijfel, dat daaronder ook mag worden gerekend het preken onder een of meer HH. Missen op een Zondag, ook al gebeurt dat niet op uitnodiging, maar enkel met instemming en goedkeuring van de pastoor of rector. [3] Het feit van „ergens jurisdictie hebben" is echter niet voldoende, want in de bepaling van het Concilium Provinciale Ultrajectense wordt uitdrukkelijk geëist, dat die jurisdictie afkomstig is „ab ordinario suo" [4], d.w.z. van een plaats die behoort tot de Utrechtse kerkprovincie. Wil iemand (b.v. een missionaris op vacantie), die geen jurisdictie heeft van een Nederlands bisdom, preken, ook al is het slechts voor één keer, dan zal, summo jure, krachtens de bepalingen van can. 1341, preekverlof moeten worden aangevraagd. [5] Het is echter mogelijk, dat de bisschop het in het algemeen aan het voorzichtig oordeel van de pastoors overlaat om een predikant van buiten het bisdom uit te nodigen en te laten preken. [6] De mildere practijk, die misschien op sommige plaatsen bestaat, is zodoende niet in strijd met de bepalingen van het algemene recht; misbruiken (waaronder ook het te dikwijls vervallen van instructie en/of Zondagspreek moet worden gerekend) kunnen echter een strakkere regeling nuttig of nodig maken.

[1] Aldus M. A CONTE CORONATA, Institutiones iuris canonici, 1939, vol II, 266, nota 2.
[2] Verklaring van 19 Dec. 1928 (Nederl. Kathol. Stemmen 29 (1929) 33).
[3] Cf. het artikel van F. v. WESTERHOVEN SS.CC. in Analecta Bisdom Roermond 32 (1951) 128.
[4] Acta et Decreta Concilii Provincialis Ultrajectensis, 1924, 99.
[5] MULDER: l.c. n. 209, p. 229.
[6] VERMEERSCH-CREUSEN: Epitome II, 5e ed., n. 676, p. 469. De bisschoppelijke synode van Roermond staat uitdrukkelijk toe, dat priesters, die in een ander Nederlands bisdom preekjurisdictie hebben door de pastoor worden uitgenodigd (Acta et Statuta 1938, 88).

De bevoegdheid van de bisschoppen om verordenende maatregelen op te stellen voor de missieactie binnen hun bisdom, is niet beperkt tot de canons van het kerkelijk wetboek, die tot nu toe werden besproken. Zij kan ook verder gaan en in Nederland hebben de bisschoppen van deze macht zonder enige twijfel gebruik gemaakt.

Naar aanleiding van een nieuwe vorm van missieactie, het oprichten nl. van een soort „missiethuisfront", werd er door zeer gezaghebbende zijde aan herinnerd, „dat voor het houden van openbare acties ten bate van de missie, overleg moet worden gepleegd met het diocesaan missiecomité, welks goedkeuring moet zijn verkregen". [1] Het ligt voor de hand om deze maatregel strikt te interpreteren, temeer daar het zeker niet de bedoeling van het Episcopaat is geweest de particuliere missieactie zó aan banden te leggen dat zij feitelijk geen bewegingsvrijheid meer overhoudt. Als er voor iedere stap verlof moet worden gevraagd, vergaat de lust tot lopen.

Het gaat om acties, die grootscheeps, op ruime schaal, systematisch en vooral indien blijvend worden opgezet, want daar ligt het gevaar voor een overdadige en daardoor verwarrende en op slot van rekening, voor het geheel van de missieactie, ook schadelijke activiteit. Daarvoor moet een regelende en vooral coördinerende gezagsinstantie waken; binnen de grenzen van het bisdom is dat het bisschoppelijk gezag.

In Nederland hebben de bisschoppen in hun bisdommen een daartoe geëigend orgaan ingesteld in de vorm van het *diocesaan missiecomité* of -bureau. Zij werden opgericht in de jaren 1917-1919 en herhaaldelijk door Rome als ideale organisatie aan alle bisdommen der wereld voorgehouden. In de instructie van de „Propaganda Fide" van 1952 [2] lezen we: „Bij alle activiteit tot steun aan de missiën hebben de missie-instituten steeds de goedkeuring nodig van de plaatselijke bisschop en wel door tussenkomst van de diocesane directeur van de pauselijke missiewerken". Opgemerkt dient te worden, dat die goedkeuring niet voor kortweg

[1] Missieactie 5 (1950) 70: „Een nieuwe vorm van missieactie", Hoofdred. Hiermee stemt overeen wat b.v. in het bisdom Haarlem werd bepaald, waar voor een missieactie van meer dan parochiële omvang toestemming moet worden gevraagd aan het diocesaan missiecomité (Acta et Statuta, 1949, appendix 11, sub II, 4). Ook in andere bisdommen bestaat het voorschrift, dat het „houden van missiefeesten en missiedagen met openbare vergaderingen buiten de kerk, het houden van missietentoonstellingen en alles wat daarmede verbonden wordt" alleen gebeuren mag met goedkeuring van het D.M.C. (De Priestermissiebond, 1933, p. 64).

[2] A.A.S. 44 (1952) 549-551.

alle „particuliere" missieactie wordt voorgeschreven, maar betrekking heeft op de acties, die door de instituten als zodanig worden gevoerd en die daardoor een zeker officieel karakter dragen. Maar ook voor die „instituutsactiviteit" is een habitueel verlof zeker voldoende en behoeft geen goedkeuring te worden aangevraagd voor iedere conferentie, lezing of avond. Het gaat niet over een goedkeuring van geval tot geval, maar over een verleende toestemming aan een missionerend instituut om binnen de grenzen van het bisdom propaganda te voeren voor het toevertrouwde missiegebied. Hoe die actie dan verder gevoerd wordt, is aan het eigen initiatief overgelaten (met inachtneming van het bedelverbod en de eisen voor preekjurisdictie). Overleg met het D.M.B. is daarbij zeer zeker wel gewenst, vooral opdat „zou worden voorkomen, dat een al te ruim en systematisch opgezette propaganda-actie van de kant der missieinstituten" (aldus het decreet van de Propaganda van 1951), schade zou doen aan het werk der pauselijke genootschappen. [1]

Men zou daarom bezwaren kunnen maken tegen de bewering, dat de missiepropaganda buiten de kerken door vergaderingen enz. of door het plaatsen van missiebusjes of door het ophalen van contributie door middel van zelatricen, thuis hoort onder de Priestermissiebond „volgens de in Holland bestaande regeling". [2] Ongetwijfeld bekleedt de *Priestermissiebond* (P.M.B.) een zeer belangrijke plaats in het geheel der missieactie. Hij is immers de vereniging, die zich ten doel stelt „de priesters van liefde voor het werk tot bekering der heidenen te bezielen, opdat juist door hen heel het christenvolk ontvlamd worde van ijver voor de katholieke missies" (Algemene statuten, n. 4). Het was echter niet de bedoeling een nieuw genootschap te stichten, dat zich met geldinzameling zou belasten of de leiding van andere missie-instellingen tot zich zou trekken: zijn eerste en voornaamste taak is een stimulerende. [3] Vooral verwachten de Pausen, dat, door stuwing en aansporing van de leden

[1] Het is onder meer om deze reden dat de Nederlandse bisschoppen, gebruik makend van hun macht in dezen, voorafgaand verlof eisen voor het houden van missiefeesten of -dagen met de daarbij behorende optochten e.d. Er is niemand die deze maatregel niet ten volle zal billijken, zonder echter te menen, dat voor iedere „particuliere" missieactie eenzelfde verlof zou moeten worden aangevraagd of dat een algemeen verlof voor een missionerend instituut onvoldoende zou zijn voor de niet met name genoemde of practisch daarmee gelijk te stellen acties. Dat is noch uit de Propagandadecreten, noch uit de bisschoppelijke bepalingen in Nederland te concluderen.

[2] Mgr Bekkers in: Laboremus pro Missionibus, vol. I, 285.

[3] Missieactie 3 (1948/1949) 159: „De P.M.B., een band, die ons verenigt".

van de P.M.B., het lidmaatschap der P.M.G. onder de gelovigen algemeen zal worden. Toch kan daarmede niet worden volstaan en het is niet de bedoeling van de Pausen, dat de aandacht van de leden van de P.M.B. uitsluitend zou uitgaan naar de P.M.G. Er wordt ook positieve medewerking verwacht aan de noden van particuliere missiegebieden en -instituten.[1] De P.M.B. is immers algemeen en breed van opzet, niet alleen door de doelstelling (waaronder ook het herenigingswerk valt), maar ook omdat alle leden van heel de clerus er in thuis horen. Hij is geen uitsluitend seculiere priestervereniging.[2] Het lidmaatschap staat uitdrukkelijk open voor seculiere *en* reguliere geestelijkheid.[3] Men zou de P.M.B. verkeerd begrijpen door hem een exclusief karakter te geven — de Nederlandse bisschoppen hebben dat ook zeker niet bedoeld —: hij is een stimulerend orgaan voor het gehele veld der missieactie.[4]

Dat geldt ook voor de diocesane besturen of diocesane missiecomité's, zoals zij in het huishoudelijk reglement der P.M.B. in Nederland worden genoemd. Ook zij mogen geen exclusief karakter dragen, noch in zoverre zij alleen maar aandacht zouden mogen besteden aan de P. M.G., noch in zoverre iedere missieactie, die door een ander orgaan zou worden gevoerd, zonder meer verboden zou zijn. Dat zou ingaan tegen de algemene statuten, volgens welke de P.M.B. niet in de plaats komt van andere missieverenigingen of het bestuur daarvan tot zich trekt. Wanneer dan ook over „leiding geven" gesproken wordt, moet dat in deze zin worden verstaan: geen uitschakelen van andere acties, maar inschakelen, stimuleren, coördineren, helpen en bevorderen. Daarom is het passend, behoorlijk en soms noodzakelijk, dat er voor iedere actie van enige omvang, die min of meer in het „openbaar" wordt gevoerd, overleg wordt gepleegd met het D.M.B. Mocht het dan in bepaalde gevallen, gezien de omstandigheden van plaats, tijd en personen, beter zijn dat een bepaalde actie niet wordt gevoerd, dan kan dat niet formeel door het diocesane bestuur van de P.M.B., op zich genomen, worden verboden, maar dan moet er een beroep gedaan worden op de

[1] Enkele documenten daarover worden opgesomd door TH. M. BOURS in: Missieactie 5 (1950) 8: „Naar aanleiding van een discussie".

[2] Dit in afwijking van het bekende voorstel dat mgr HERMUS, als een der eerste initiatiefnemers, indertijd heeft gedaan (Ned. Kath. Stemmen 17 (1917) 161-172).

[3] Zo bedroeg het aantal leden van de P.M.B. op 31 Dec. 1950 een totaal van 9961, waarvan 3954 seculieren en 6007 regulieren (Missieactie 6 (1951) 108).

[4] Cf. het reeds geciteerde artikel in Missieactie 3 (1948/1949) 160.

daartoe strekkende volmacht, die de bisschop, als de bevoegde leider van de missieactie in het bisdom, aan die instantie geven kan en in de Nederlandse bisdommen ook gegeven heeft. [1] Het is van belang hier deze onderscheidingen te plaatsen, omdat anders vergissingen niet kunnen uitblijven. Men zou kunnen gaan denken, dat de P.M.B. een monopolie van missieactie zou hebben: dat is theoretisch en practisch onjuist. Ook de missionerende instituten zijn gerechtigd om missieactie te voeren. In de algemene P.M.B. moeten beide groepen elkaar vinden en gaarne onderschrijven wij de conclusie, die mgr Bekkers aan het einde van het geciteerde artikel opstelt: „het systeem deugt om het probleem van de samenwerking op te lossen".

In de Nederlandse bisdommen wordt aan het voeren van missieactie nog een feitelijke beperking opgelegd door het bij herhaling ingescherpte verbod schoolkinderen in te schakelen bij „geldinzamelingen, hetzij direct, hetzij indirect, voor welk loffelijk en goed doel dan ook". De instantie om zulk een verbod uit te vaardigen is voor de „kerkelijke scholen"[2] ongetwijfeld de bisschop, maar niet elke katholieke school is door het feit alleen ook een „kerkelijke"[3] school. Het is duidelijk, dat de bisschoppelijke macht over scholen, die niet zijn opgericht door het bisdom of onderdelen daarvan, zich minder ver uitstrekt dan over de kerkelijke scholen. Omdat nu het verbod van geldinzamelingen door schoolkinderen niet lijkt te behoren tot een uitoefening van de meer negatieve macht van can. 1381, par. 2, stelt zich de vraag, of het verbod ook geldt voor scholen (schoolbesturen) die niet aan de bisschop „rekenplichtig" zijn.

Het verbod zelf laat weinig speling toe: het is met opzet zeer stringent gegeven, omdat het verleden bewezen heeft, dat alleen een zeer principiële houding (d.w.z. altijd weigeren) een voldoende rem tegen misbruik is. [4] Een excusatio legis zal dus niet spoedig kunnen worden aangenomen, zonder daarom volledig te zijn uitgesloten. Pogingen om de wet te ontduiken, tegen de duidelijk uit de letter sprekende geest, zijn af te keuren, maar er zullen twijfelgevallen blijven. Het kan echter niet in de bedoeling gelegen hebben *alle* activiteit van de schoolkinderen „voor de missie" te verbieden. Er mag dus zeker „*iets*" gebeuren en, als dat te veel dreigt te worden, kan dat door de leiding van de school altijd worden geregeld.

[1] Zie b.v. de desbetreffende bepalingen daarover in Acta et Statuta Synodi Harlemensis, 1949, appendix 11 en Syn dioec. n. 123. Eveneens de instructie van de Propaganda van 29 Juni 1952.

[2] „Schola ecclesiastica" zegt het Concilium Provinciale (Acta et Decreta, p. 207).

[3] Dat hangt af van de instantie, welke de school heeft gesticht en er nu bestuur en leiding van heeft. De omstandigheden in ons land waren zodanig, dat hier de Kerk een veelvuldig gebruik heeft gemaakt van het in can. 1375 uitdrukkelijk geformuleerde recht, dat echter niet als een monopolie kan worden opgevat. Het blijft dus mogelijk, dat er scholen zijn, waar „katholiek" onderwijs gegeven wordt en die niet door een kerkelijke instantie zijn opgericht. In het „Jaarboek van het onderwijs en de opvoeding der R.K. Jeugd", 1930, p. 417, worden de besturen onderscheiden in vier groepen: bisdommen, kerk- of armbesturen; plaatselijke verenigingen van pastoors met enkele wereldlijken; onderwijsgevende congregaties; verenigingen van wereldlijken.

[4] Zie circulaire van 16 Dec. 1949 namens de Ned. R.K. Schoolraad.

III. HET RECHT VAN DE PASTOOR

BINNEN de grenzen van een bisdom zal de missieactie zich niet enkel te houden hebben aan de regels en bepalingen, die door het bisschoppelijk gezag zijn opgesteld, maar zij zal ook haar houding hebben te bepalen ten opzichte van de persoon, die de leiding heeft van het parochiële leven.

Het is onmiskenbaar, dat de pastoor in deze materie gezag heeft, ook al is het misschien moeilijk om de aard en grenzen van dat gezag juist te bepalen. Op de eerste plaats zullen de van hogerhand gegeven normen moeten worden geëerbiedigd. In de parochies zullen de P.M.G. moeten worden opgericht, ijverig gesteund en aanbevolen, maar ook de „particuliere" missiewerken zullen niet stelselmatig, blijvend of absoluut mogen worden geweerd. Hieruit volgt echter niet, dat iedere bijzondere missieactie het recht heeft om in iedere parochie zonder meer te mogen werken: de pastoor heeft het recht om daarin te worden gekend en ordenend, eventueel ook verbiedend en weigerend, op te treden. Dat wordt geëist door het welbegrepen belang èn van de parochie èn van de missieactie zelve. Het is daartoe immers niet altijd voldoende, dat de missieactie zich richt alleen naar de in het bisdom bestaande bisschoppelijke bepalingen, die immers niet kunnen worden afgestemd op de concrete, locale omstandigheden van iedere parochie. [1] Men kan niet buiten de pastoor om te werk gaan. Dat is apert voor elke actie, die zich binnen het kerkgebouw afspeelt: collectes, preken in de kerk. Maar ook in deze materie mag de invloed van de pastoor niet worden teruggedrongen binnen de kerkmuren. [2] Wat zou men als algemene regel kunnen opstellen?

De beste regel is eigenlijk de gulden raad, die eens van gezaghebbende

[1] Het is dan ook zeer verklaarbaar, dat in de Nederlandse kerkprovincie aan het bedelverbod van de Codex een bepaling is toegevoegd, volgens welke het verkregen verlof eerst aan de pastoor der parochie moet worden getoond (Acta et Decreta Concilii Provincialis Ultrajectensis, 1924, p. 222). Dit is niet louter bedoeld als een formaliteit, want, zoals de statuten van het bisdom Den Bosch opmerken (Statuta, 1938, p. 147), kan de pastoor voor zijn parochie de door de bisschop verleende bedeltoestemming weigeren. De bisschop van Roermond vermaant, dat zij dat niet mogen doen, tenzij om zeer gewichtige redenen (Analecta bisdom Roermond 20 (1935) 176).

[2] Daarom werd in het bisdom Haarlem bepaald: „Voor iedere missieactie (speciaal voor missietentoonstellingen, missiedagen, missieavonden, missiefeesten) binnen een parochie is de toestemming van de pastoor der parochie vereist" (Acta et Statuta, 1949, appendix 11, sub II, 3).

zijde werd gegeven, om bij elk bezoek van enige duur of belang zich bij de pastoor te vervoegen en dus niet in het geheim te werken, alsof men iets verkeerds aan het ondernemen is. Er moet een geest van soepele samenwerking zijn, die men nooit zal bereiken (en nog veel minder in stand zal houden) door een angstvallig bewaarde geheimzinnigheid. Toch blijft het nuttig om te weten waartoe men strikt verplicht is. Het volgende kan worden vastgesteld: er is toestemming van de pastoor nodig voor een actie, die werkelijk de parochie, of althans een aanmerkelijk deel er van, betreft. Het gaat dus over een actie, die zich niet beperkt tot enkele parochianen, gezinnen of families, maar die min of meer algemeen is, naar buiten merkbaar, die het parochiële leven beroert. Het is eigenlijk vanzelfsprekend, dat de pastoor het recht heeft om van zulke acties op de hoogte gebracht te worden, juist omdat zij het parochiële leven raken. Bovendien zal in deze zaken de algemene regel moeten worden toegepast: praesumptio stat pro superiore, d.w.z. dat in twijfelgevallen, en ook bij meningsverschil, het recht van de pastoor voorgaat, tenzij hij duidelijk in het ongelijk zou zijn. [1]

Wat is hierbij de plaats van de „parochiële missiecomité's"? Deze valt af te leiden uit de „Leidraad", goedgekeurd door het Hoogwaardig Episcopaat. [2] „Het Parochieel Missiecomité (P.M.C.) heeft tot doel in de geheele parochie een waarachtige missiegeest te vestigen en te onderhouden, het initiatief te nemen, een stuwkracht te zijn, en een leidend orgaan van een waarachtig missieleven." Dat leiding geven betekent echter niet, dat alleen het P.M.C. bevoegd zou zijn om iets te doen, of dat alle andere missiewerken daarin zouden moeten opgaan met verlies van eigen zelfstandigheid. [3] Het is de bedoeling een initatief nemend en stimulerend orgaan te hebben, dat ook coördinerend kan optreden. [4] Daartoe zal het nodig zijn, dat er met het plaatselijk comité door anderen overleg wordt gepleegd, terwijl langs de pastoor, die volgens de „Leidraad" de leiding heeft van de parochiële missieactie, ook een

[1] Het is niet gemakkelijk dit met voorbeelden toe te lichten, maar als de actie feitelijk neerkomt op een „bewerken van de parochie", dan mag dat niet gebeuren zonder voorkennis van de pastoor, ook al heeft men de algemene toestemming van de bisschop om in het bisdom en dus in de parochies te werken. Het is onvermijdelijk, dat er in de practijk wel eens meningsverschillen zullen ontstaan, maar die zullen gemakkelijk kunnen worden overbrugd door de soepele geest van samenwerking waarover gesproken werd.

[2] Bij schrijven dato 7-6-1938 van mgr Huibers (De Priestermissiebond 1938, p. 91-93).

[3] Heel uitdrukkelijk wordt dat vastgesteld voor de P.M.G., die „hun eigen organisaties en reglementen behouden", zodat hun parochiële afdelingen niet in het P.M.C. opgaan.

[4] Missieactie 5 (1950) 38.

bindend voorschrift zou kunnen worden gegeven. Het zou echter tegen de opzet zijn, als het comité zijn activiteit exclusief op een of andere vorm van missieactie zou richten. Ondanks alle nadruk, die op „een goede organisatie, functionnering en uitbouw der P.M.G." moet vallen, zal het ook „de actie van de afzonderlijke missieorden en -congregaties welwillend tegemoet" moeten treden (aldus de Leidraad), door ook hun een redelijke kans te laten om met de daarvoor bestemde afzonderlijke groepen en organen (zoals zelatricen e.d.) actief te kunnen zijn. Het comité mag geen voogdij uitoefenen of monopolie opeisen: het wil de vlam der missieliefde brandend houden bij allen, in heel de parochie, tot groter nut van het gehele, zo rijk geschakeerde, missiewerk.

BESLUIT

In het voorgaande werd getracht de structuur te tekenen, die te ontdekken valt in het werk der missieactie en -propaganda. Misschien wekt het een onaangename indruk, dat zo sterk de nadruk werd gelegd op de rechtspositie, welke de betrokken personen toekomt. Het was echter volstrekt niet de bedoeling om de „partijen" er toe te brengen zich in de practijk steeds op het strikte rechtsstandpunt terug te trekken, maar wel is het, voor een wederzijds begrijpen, uiterst nuttig die rechtspositie te kennen. Juist waar velen met grote ijver, liefde en toewijding werken op eenzelfde terrein, is het jammer, als men tegenover elkaar zou komen te staan, doordat men meent, dat de een zich iets aanmatigt, dat eigenlijk aan de ander toekomt. Dan is het goed de diepere achtergrond van de verschillende acties te kennen, want dat kan de samenwerking alleen maar bevorderen. Het bovenstaande werd geschreven als een bijdrage daartoe; het werd niet bedoeld als een critiek of een verwijt; het is, als men wil, een werkstuk uit de studeerkamer, dat de rechtsgrond wil tonen, waarop een bloeiende missieactie in bisdommen en parochies gefundeerd moge zijn.

J. DE REEPER M.H.F.

MATRIMONIUM CORAM SOLIS TESTIBUS

II

ANALYSE EN COMMENTAAR DER ESSENTIËLE VOORWAARDEN

1. De canon begint met de woorden; „*Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus* . . .”, waarin we de eerste voorwaarde vinden aangeduid, welke zowel in sterfgevaar als buiten sterfgevaar aanwezig moet zijn, opdat een huwelijk zonder tegenwoordigheid van een gemachtigd priester gesloten mag worden, i.e. deze voorwaarde geldt voor beide gevallen boven reeds beschreven.

2. De woorden *haberi vel adiri nequeat* bedoelen volgens een officieel antwoord van de Codex-commissie van 10 Maart 1928 (AAS, 1928, p. 120) *absentia physica*. Reeds in 1863, 1 Juli, beschreef het H. Officie dit als ‚*quando difficilis nec tutus est accessus*'.[1] 25 Juli 1931 (AAS, 1931, p. 388) verklaarde de Codex-commissie dat deze *physica absentia* zo moet verstaan worden dat, zelfs al is de pastoor *materialiter* tegenwoordig in de plaats, hij toch niet zonder groot bezwaar bij het huwelijk zou kunnen assisteren. Ook al zou hij per telegraaf of per telefoon bereikt kunnen worden, behoeft men daar geen gebruik van te maken (CIC, 12 Nov. 1922; AAS, 1922, p. 662). Daar de Codex-commissie de uitdrukking *absentia physica* ook bij deze uitleg handhaafde, wendde de bisschop van Metz zich 24 April 1935 tot de S. C. Sacr.[2] met de vraag of de interpretatie in Juli 1931 gegeven aangaande *absentia physica* ook toepasselijk was op het geval dat de pastoor niet kon assisteren omdat de civiele wet onder bedreiging van straf eist dat het burgerlijk huwelijk aan het kerkelijk huwelijk voorafgaat, maar het burgerlijk huwelijk kon niet gesloten worden omdat bijv. enige documenten ontbreken, welke voor het burgerlijk huwelijk vereist worden. Het antwoord was: *Affirmative*. Dit betekent dus dat *absentia physica* ook slaat op het geval dat de gemachtigde priester, hoewel *materialiter praesens in loco, consideratur formaliter absens quoad actum celebrationis*, vanwege een *magnum incommodum* dat hem bedreigt, nl. gevaar voor civiele straf.

[1] Apollinaris I, 1928, pp. 335-336.
[2] Revue ecclésiastique de Metz, 1935, p. 184.

3. *Grave incommodum*, dat aanwezig moet zijn voor een geldig gebruik van deze canon, behoeft niet *absolute grave* te zijn. Dat immers zou een *incommodum gravissimum* zijn. Bovendien is het niet vereist dat het bezwaar of ongemak zeker is, of zeker zeer groot is. Het is voldoende dat volgens een voorzichtig oordeel het gevaar dreigt en ernstig is. [1] Immers C. 84, par. 2 zegt: „*Dispensatio in dubio de sufficientia causae licite petitur et potest licite et valide concedi*".

Het is voldoende dat het *grave incommodum* de huwenden bedreigt, of de *testis qualificatus*, of een derde persoon, of 't algemeen publieke goed en dat het volgens voorzichtige schatting als ernstig wordt beschouwd. [2]

Ook de uitdrukking ‚bedreigt' werd nader gequalificeerd door de Codex-commissie op 3 Mei 1945 (AAS, 1945, p. 144), toen zij besliste dat het *grave incommodum*, vermeld in C. 1098, ook slaat op een ongemak of groot nadeel hetwelk een of beide huwenden in de toekomst zou treffen tengevolge van deze handeling. Volgens commentatoren betekent dit dat door de uitdrukking *immineat* de mogelijkheid wordt verondersteld zowel van *physica praesentia* als om het huwelijk nu op deze plaats te voltrekken, maar in de toekomst dreigt er een *grave incommodum* als ze het doen, en dat constitueert voldoende reden om het huwelijk nu te sluiten zonder *testis qualificatus*. [3]

Bona fide overtuiging der huwenden omtrent de afwezigheid van de pastoor of omtrent de onmogelijkheid hem te bereiken, kan niet als substituut dienen voor het actuele feit, i.e. het ongemak of de *moralis impossibilitas habendi vel adeundi* moet werkelijkheid zijn.

Indien er derhalve geen morele onmogelijkheid, i.e. geen *grave incommodum*, aanwezig was, dan is het huwelijk gesloten in tegenwoordigheid van slechts twee getuigen maar zonder priester, ongeldig. [4]

Het huwelijk is echter geldig ook al zijn de partijen:

a. met opzet naar een plaats gegaan waar een gemachtigd priester niet komen kan. [5] Dit is zelfs een geoorloofde handeling, immers, zegt Wouters (o.c. p. 41 nota) „*Immo satis probabiliter per se ne illicite quidem agit, quia fas est ponere causam qua quis a lege eximatur. Porro positis condi-*

[1] Wouters: De forma promissionis et celebrationis matrimonii, p. 39.
[2] Payen: De Matr. II, n. 1871; Cappello: o.c. p. 782; Wouters: o.c. p. 37; Noldin: o.c. III, n. 652.
[3] Wernz: o.c. p. 698.
[4] Rota 30 Jan. 1926; Bouscaren: Digest II, pag. 335.
[5] S. C. Sacr. 13 Maart 1910 ad III, AAS, 1910, p. 199; cf. Noldin: o.c. n. 652; Cappello: o.c. n. 693, 2° c; Genicot-Salsmans: II, n. 474; Chelodi: De Matr., n. 137.

cionibus potius eximitur quis a lege quam excusatur", d.w.z. zij maken slechts gebruik van hun recht.

b. Hetzelfde geldt voor personen die met opzet hun huwelijk uitstellen totdat de voorwaarden van C. 1098 vervuld zijn. [1]

c. Het is niet nodig dat de huwenden C. 1098 kennen of er aan denken, wanneer zij het huwelijk zonder priester sluiten, *suppositis supponendis* natuurlijk, of weten dat er een uitzondering van deze aard in de wet voorkomt. [2] Immers het algemene beginsel wordt hier slechts toegepast dat luidt: opdat iemand een kerkelijke positieve wet onderhoudt, is het voldoende dat hij inderdaad een zodanige handeling stelt als door de wet is voorgeschreven. Bovendien als het gaat over een *lex irritans*, heeft het niet kennen der wet absoluut geen invloed op de handeling. Gelijk onbekendheid of onwetendheid niet verhindert dat een handeling in strijd met een *lex irritans* bedreven van nul en geen waarde is (C. 16, par. 1), zo is er ook niets tegen dat een handeling, die aan de eisen der wet beantwoordt, geldig is. [3] Het is voldoende voor de geldigheid dat de partijen een echt huwelijk willen sluiten en dat de voorwaarden van C. 1098 vervuld zijn, ofschoon de huwenden, en wellicht ook anderen, *ex conscientia erronea* menen dat zij een zonde bedrijven, of dat het huwelijk ongeldig is. [4] Immers volgens C. 1085: „*Scientia aut opinio nullitatis matrimonii consensum matrimonialem necessario non excludit*".

In het licht van deze gegevens is het duidelijk dat het huwelijk van twee katholieken, voltrokken zonder priester maar met twee getuigen, zoals dat in de missies, achter ‚het IJzeren Gordijn', in China, enz. gebeurt, zeker geldig is als er geen *impedimentum dirimens* aanwezig is. En in deze omstandigheden is het geoorloofd dat de partijen de burgerlijke ambtenaar of de dominee als getuigen laten optreden, doch zij mogen niet toestemmen in een niet-katholieke huwelijksplechtigheid. [5]

4. Het kan een *grave incommodum* zijn voor:

a. de huwenden, als het te duur is voor hen (*relative sumptum*), armoede dus, of als het bezwaarlijk is voor hen, daar er gevaar bestaat voor hun goede naam (*per se*), en als ze geen brief of iemand anders kunnen sturen om de priester te roepen (*per alios*); ook wel grote afstand, ziekte of

[1] Payen: o.c. II, n. 1819, p. 222 nota 1; Vromant: de Matr. p. 165, n. 206.
[2] Vromant: o.c. p. 166, n. 207 nota 2.
[3] Wouters: l.c.; Payen: o.c. II, n. 1819, p. 221 nota 3.
[4] Payen: o.c. n. 1833, p. 232, p. 221 nota 3.
[5] Woywod: A Practical Commentary on the Code of Canon Law I, p. 685.

beroep.[1] *Impossibilitas personalis* is voldoende; *impossibiltas communis vel generalis*, gelijk dat onder het Ne Temere regime vereist werd, is niet langer verplicht.

b. Het kan een *grave incommodum* zijn voor de priester, als hij *physice* afwezig is en niet naar de huwenden kan gaan vanwege gevaar voor gezondheid, te grote onkosten, te druk werk, vanwege een verbod der burgerlijke wet, of zelfs als hij niet wil gaan. In al die gevallen is er voldoende reden voor de partijen om zonder hem en slechts *coram solis testibus* te trouwen.

c. Het *grave incommodum* kan zowel de huwenden als de priester betreffen, het bonum publicum of slechts een derde persoon, b.v. een arts die niet weg kan van een patiënt die gevaarlijk ziek is.[2] In de missie kunnen er immers zovele omstandigheden voorkomen, die verhinderen dat de priester naar de huwenden gaat of zij naar hem komen, b.v. grote afstand gelijk aan één dag gaans, of een kleinere afstand maar zeer moeilijk af te leggen vanwege regenseizoen of overstromingen.[3] Zij behoeven geen gebruik te maken van trein[4], vliegtuig en evenmin van motorfiets of auto als dat buitengewone middelen zijn in die streek[5]; ook niet van telegraaf of telefoon, gelijk de Codex-commissie uitdrukkelijk verklaard heeft op 12 Nov. 1922[6]. Ook gevaar voor besmettelijke ziekte, of vanwege klimaat, dieren, vijanden is een *grave incommodum.*

5. De *tweede essentiële voorwaarde* eist dat *twee getuigen* tegenwoordig zijn. De canon gebruikt de uitdrukking *testes* in het meervoud, en derhalve is één getuige niet voldoende, daar om een wettelijke handeling te bewijzen op z'n minst twee getuigen vereist zijn.

Hun functie: De getuigen behoeven niets te vragen en niet de wederzijdse toestemming in ontvangst te nemen, gelijk de assisterende priester dat moet doen. Het is voldoende, dat de huwelijkstoestemming in hun tegenwoordigheid wordt uitgewisseld. Zij moeten dus tegenwoordig zijn a. persoonlijk (niet per telefoon); b. tegelijk; c. moraliter, d.w.z. zij moeten weten dat er een huwelijk tussen die twee personen gesloten wordt.[7]

[1] VROMANT: o.c. p. 162; PAYEN: o.c. n. 1816, 1; WERNZ: o.c. n. 544, nota 62; CAPPELLO: o.c. p. 782, n. 691.
[2] PAYEN: o.c. n. 1817, p. 220.
[3] Rota 29 Juli 1926; cf. BOUSCAREN: Canon Law Digest II, p. 335.
[4] CAPPELLO: o.c. n. 236, 2°; econtra PAYEN: o.c. II, p. 220 nota 1.
[5] CAPPELLO: o.c. n. 236, 2°; PAYEN: o.c. II, n. 1817, p. 220.
[6] VROMANT: o.c. p. 163 nota 2.
[7] CAPPELLO: o.c. n. 692, p. 784.

Qualitas personae: Opdat het geldige getuigen zijn, i.e. *ad validitatem*, wordt slechts vereist dat zij met verstand begaafd zijn en in staat om te getuigen; derhalve mannelijk of vrouwelijk, mondig of onmondig (*puberes seu impuberes*), katholiek of niet-katholiek, vrijwillig of gedwongen, van te voren gewaarschuwd of geheel onverwacht — zolang ze maar *actu* getuige zijn van de huwelijkssluiting.[1]

6. *Ad liceitatem* een niet-gemachtigd priester.

De Codex legt de verplichting op om, indien er geen gemachtigd priester voorhanden is, maar wel een niet-gedelegeerde priester, deze te roepen. Dit is echter niet *ad validitatem*, maar zijn tegenwoordigheid is vereist *ad liceitatem* en is verplicht *sub levi*. Maar daar hij niet als *testis qualificatus seu auctorizabilis* assisteert, „*neque ad valorem, neque ut videtur, ad liceitatem matrimonii necesse est ut requirat excipiatque consensum*".[2] Zijn tegenwoordigheid is niet alleen vereist met het oog op de waardigheid en heiligheid van het huwelijk, maar zijn tegenwoordigheid kan wellicht nodig zijn *ad validitatem*, als er *impedimenta dirimentia* zijn, die de geldigheid van het huwelijk in gevaar zouden brengen. Het is immers niet zeker dat die in normale omstandigheden door C. 1098 opgeheven worden. Indien er dan een niet-gedelegeerde priester aanwezig zou zijn, heeft hij krachtens C. 1045 de macht ‚*si omnia parata sint ad nuptias*' om te assisteren bij het huwelijk en zelfs om van *impedimenta dirimentia* te dispenseren volgens C. 1044 welke zegt: dat de priester die *ad normam* C. 1098 par. 2 bij een huwelijk assisteert, dezelfde macht heeft als die priester, waarover sprake is in C. 1043. In deze laatste canon wordt namelijk gesproken over dispensatie van alle *impedimenta iuris ecclesiastici* en van de *forma canonica*. Deze allen vallen dus binnen de dispensatiemacht van een niet-gedelegeerd priester, die krachtens C. 1098 bij een huwelijk assisteert.[3]

DE RITU CELEBRATIONIS MATRIMONII CORAM SOLIS TESTIBUS

De Propaganda heeft op 23 Juni 1830 (Coll. I n. 816) een Instructio uitgevaardigd, waarin beschreven wordt, hoe een huwelijk zonder priester gecelebreerd behoort te worden. Te zamen bidden de huwenden met degenen die tegenwoordig zijn een akte van geloof, hoop, liefde en berouw; daarna volgt de wederzijdse huwelijkstoestemming, in tegenwoordigheid van en ten gehore van de getuigen uitgesproken; hierna volgt een gebed van dankzegging.[4]

[1] Cappello: o.c. n. 653.
[2] Payen: o.c. II, n. 1825, p. 227, 4°.
[3] Cappello: o.c. n. 696; Noldin: o.c. III, n. 606.
[4] Cappello: o.c. n. 695, p. 787.

Huwelijk zonder priester en zonder getuigen

Noch de wet noch de authentieke interpretatie staan een zodanige uitleg der wet toe, dat een huwelijk gesloten zelfs zonder de voorgeschreven twee getuigen geldig zou kunnen zijn. Toch is dit voorschrift slechts een positieve kerkelijke wet, welke in zeer buitengewone omstandigheden zou moeten wijken voor het natuurrecht tot huwen, en bovendien voor het principe: „*Lex positiva non urget cum nimio incommodo*". In gewone omstandigheden zou de afwezigheid van priester en getuigen voor een maand, de partijen niet ontslaan van de verplichting om tenminste in tegenwoordigheid van twee getuigen het huwelijk te voltrekken. Hiervan zouden zij wellicht echter ontslagen zijn in zeer buitengewone omstandigheden, als bij voorbeeld twee huwenden alleen op een verlaten eiland gestrand zouden zijn en die toestand naar alle waarschijnlijkheid zeker nog een maand of meer zou duren en zij in naaste gelegenheid tot zonde zouden verkeren.[1] Na het huwelijk op deze wijze zonder getuigen gesloten, zou men naderhand *ad cautelam* indien mogelijk een dispensatie van de *forma canonica* of een *sanatio* moeten bekomen.[2]

Huwelijkszegen later te ontvangen

De Propaganda heeft op 17 Jan. 1821 (Coll. I n. 753) een Instructio uitgevaardigd volgens welke degenen, die een huwelijk zonder priester, doch in tegenwoordigheid van twee getuigen gesloten hadden volgens C. 1098, verplicht zijn in zover en wanneer mogelijk zich tot de pastoor te begeven om van hem de huwelijkszegen te ontvangen. Als er geen twijfel bestaat omtrent de geldigheid, i.e. als er geen *impedimenta dirimentia* waren, moet de priester hen dan eerst onderrichten, dat deze huwelijkszegen niet nodig is *ad validitatem*; daarom laat hij hen de huwelijkstoestemming niet hernieuwen en laat hij de woorden: „*Ego coniungo vos in matrimonium*" in de zegen weg. Maar voor de rest wordt het hele huwelijks-ceremonieel gegeven.[3]

Inschrijving

Volgens C. 1103, par. 3, moeten degenen die krachtens C. 1098 als getuigen bij zo'n huwelijk tegenwoordig waren, zorgen dat het ingeschreven wordt in het huwelijksregister en in het doopregister van de missie, parochie of vicariaat, waarin het plaats vond. Ieder dergenen die tegenwoordig waren, is verplicht *in solidum*, i.e. op ieder individueel rust de plicht om daarvoor te zorgen. Volgens Cappello is dit *sub gravi.*[4]

CONCLUSIE

Uit dit alles volgt dus dat, indien er geen gemachtigd priester voorhanden is noch de partijen tot hem kunnen gaan met gewone middelen (*neque haberi neque adiri poterit*), en zonder groot ongemak uit welke oorzaak dit ook voortkomt (*sine gravi incommodo*), zowel wanneer er waarschijnlijk sterfgevaar dreigt voor een der partijen, als buiten sterfgevaar wanneer volgens een voorzichtig oordeel die onbereikbaarheid

[1] Cappello: o.c. n. 695, p. 788; Vromant: o.c. n. 212, p. 169; Wouters: p. 42; I.E.R., 1946 p. 414; Clergy Monthly, Nov. 1951, p. 396.
[2] Vromant: o.c. n. 66, 205, 212.
[3] Vromant: o.c. n. 213, p. 170; Coll. n. 816; Cappello: n. 695, p. 788.
[4] Cappello: o.c. n. 720, p. 819; Vromant: o.c. n. 214, p. 170; Wouters: o.c. p. 67; Vermeersch: De Forma Sponsalium, n. 81-83.

van een gemachtigd priester nog een maand zal duren, kan een geldig en geoorloofd huwelijk gesloten worden in tegenwoordigheid van tenminste twee getuigen. Het is voldoende als dat sterfgevaar of het grote ongemak om de priester te bereiken volgens voorzichtige schatting aanwezig wordt geacht, en *post factum, standum est pro valore matrimonii.* [1]

De gevallen waarbij dit voor kan komen, kunnen teruggebracht worden tot drie klassen: I twee katholieken; II een katholiek en een niet-katholiek gedoopte i.e. *impedimentum mixtae religionis*; III een katholiek en een niet-gedoopte, i.e. *impedimentum disparitatis cultus.*

Eerste geval: twee katholieken

Twee katholieken leven buiten bereik van een gemachtigd priester. Dit soort gevallen komen veelvuldig voor in uitgestrekte missiegebieden, op de eilanden van Oceanië, gedurende de oorlog in vele missies vanwege internering der priesters, nu nog in China en in landen achter ‚het IJzeren Gordijn'!

Reeds zagen we dat er twee essentiële voorwaarden vereist worden opdat C. 1098 kan worden toegepast, nl. de huwenden kunnen in de ‚*physica absentia*' van een bevoegd priester niet zonder *grave incommodum* tot hem gaan en hij kan niet tot hen komen en volgens een voorzichtig oordeel is het te voorzien dat deze toestand nog een maand zal duren.

a. *Physica absentia* van de testis qualificatus.

Het is voldoende dat het een morele afwezigheid is, d.w.z. wanneer, hoewel wellicht *physice praesens*, de priester toch niet officieel als *testis qualificatus* bij het huwelijk kan assisteren. Ofwel van de kant der huwenden kan het gebeuren dat zij vanwege gevaar voor hun goede naam, de priester niet kunnen vragen om bij hun huwelijk te assisteren.

Wat betreft het *grave incommodum*, kan ik volstaan met te verwijzen naar de commentaar hiervoor gegeven in het eerste gedeelte van dit artikel.

Volgens een antwoord der S. C. Sacr. van 22 Maart 1910 [2] is zo'n huwelijk geldig, ook al zijn de huwenden met opzet naar een plaats gegaan, waar geen gemachtigd priester bereikt kan worden, en dit is zelfs geoorloofd, daar zij immers niets anders doen dan van hun recht gebruik maken. [3] Eveneens is het geoorloofd om het huwelijk uit te stellen totdat al de condities vereist door C. 1098 vervuld zijn. [4] Indien de huwenden dan een huwelijk sluiten volgens de gebruiken der streek, terwijl al de condities van C. 1098 vervuld zijn, is dat een geldig huwelijk ook in het oog der Kerk, al menen de huwenden

[1] Payen: o.c. III, p. 321.
[2] AAS p. 195 ad 3; cf. Payen: o.c. II, p. 222 nota 1.
[3] L. Wouters: o.c. p. 41.
[4] Payen: o.c. II, p. 222 nota 1.

dan ook dat hun huwelijk kerkelijk ongeldig is en dat zij door samen te leven een zonde bedrijven (C. 1085), ook al weten zij van de uitzondering van C. 1098 niets af. [1]

b. ,Ut prudenter praevideatur *per mensem duraturam.*'

Het huwelijk kan voltrokken worden op de eerste dag de beste dat men voorziet dat de afwezigheid van de gemachtigde priester waarschijnlijk nog een maand zal duren. Het komt er niet op aan of de priester reeds lang of pas kort geleden daar ter plaatse was. Zelfs is het geldig en waarschijnlijk ook geoorloofd als men het huwelijk met opzet tot dat moment zou uitstellen. [2]

c. ,*Coram solis testibus.*'

Daar de Codex het meervoud gebruikt, spreekt het vanzelf dat één getuige niet voldoende is. Derhalve worden op z'n minst twee getuigen vereist. Het is voldoende als zij slechts tegenwoordig zijn. Zij behoeven niets te vragen of te doen. Zelfs als onverwacht in hun tegenwoordigheid de partijen hun toestemming zouden uitwisselen, zou dat voldoende zijn om aan de wet te voldoen. [3]

Tweede geval: mixta religio

Het volgende geval speelde zich af gedurende de oorlog in Borneo. Een katholiek meisje trouwde met een protestant ,*coram testibus tantum*', daar alle priesters geïnterneerd waren. De protestant beloofde alles te onderhouden wat in de *cautiones* bevat is en ook de katholieke vrouw gaf op haar beurt de *cautiones*. Na de oorlog keerden de priesters terug en de vraag rees: was dit huwelijk geldig? Wat moet er nog gedaan worden?

In een ander geval waren de *cautiones* niet gegeven, en toen de protestant bij de terugkeer der priesters medegedeeld werd dat hij verplicht was die *cautiones* te geven, weigerde hij. Quid faciendum? Volgens C. 1060 is het *impedimentum mixtae religionis* een *impedimentum prohibens*, dat derhalve het huwelijk tussen een katholiek en een gedoopte niet-katholiek ten strengste verbiedt, maar het niet ongeldig maakt. Bovendien wordt in C. 1061 gestipuleerd dat, alvorens dispensatie van dit impediment kan gegeven worden, eerst de *cautiones* gegeven worden, waardoor de niet-katholieke partij belooft alles te vermijden, wat geloofsverzwakking bij de katholieke partij zou veroorzaken, terwijl

[1] Payen: o.c. II, p. 221 nota 3; Vromant: o.c. p. 166 nota 2.
[2] Vromant: o.c. p. 165, n. 206.
[3] Cappello: o.c. n. 653.

zowel de katholieke als de niet-katholieke partij moeten beloven zorg te zullen dragen voor het doopsel en de katholieke opvoeding der kinderen uit hun huwelijk geboren. Deze *cautiones* zijn nodig *ad validitatem* voor de dispensatie, zelfs in sterfgevaar. [1] Dit komt dus hierop neer: indien er geen *cautiones* zijn, is er ook geen dispensatie van het impediment. En indien bij een gemengd huwelijk geen dispensatie gegeven was, is het daardoor *graviter illicitum* maar toch *validum*, daar het hier gaat om een *impedimentum prohibens*. [2] Indien zij derhalve een huwelijk gesloten hadden zonder dat de *cautiones* noch *explicite* noch *implicite* gegeven waren (het is geldig als zij *implicite* gegeven zijn, volgens een verklaring van het H. Officie, 10 Mei 1941, AAS, 1941, p. 294) zijn zij dus getrouwd zonder dispensatie of suspensie van het impediment, en is de katholieke partij strafbaar volgens C. 2375, i.e. *ipso facto* uitgesloten van alle wettige kerkelijke handelingen en van sacramentaliën. De *latae sententiae* — straf van uitsluiting van wettelijke handelingen, is *vindicative* en veronderstelt volle kennis en overleg, daar C. 2375 de uitdrukking *ausi fuerint* gebruikt, en derhalve onwetendheid, vrees, en elke andere reden welke een vermindering van toerekenbaarheid of *culpa* bepleit, verontschuldigt en ontslaat van de straffen van C. 2375.

De ordinarius kan van deze straf dispenseren. Maar zoals wij reeds zagen, het huwelijk is geldig hoewel strafbaar vanwege afwezigheid der *cautiones*.

Daar het dus geldig is, is een dispensatie van het impediment *mixtae religionis* overbodig [3] en eveneens is een *renovatio consensus* overbodig [4]. Maar de *cautiones* moeten door de partijen toch gegeven worden, indien dat mogelijk is. Indien de protestant weigert, moet tenminste de katholiek de *cautiones* geven [5] en hij moet herinnerd worden aan zijn plicht om te trachten de protestant te bekeren, krachtens C. 1062.

Laten we nog even terugkeren tot het andere geval van een gemengd huwelijk. Per se is het niet geoorloofd voor een katholiek om met een protestant te huwen, vanwege het *periculum perversionis*. Het is immers evident, dat de Kerk nooit zou kunnen toestaan dat mensen zich bloot-

[1] S. Off. 14 Jan. 1932; Vromant: o.c. n. 99, p. 85; De Smet: o.c. n. 762; Wernz-Vidal: o.c. n. 413; Bouscaren: Commentary . . . p. 461 n. 4.
[2] Vromant: o.c. n. 205; Payen: o.c. I, n. 888 en casus 104; Cloran: Previews and Practical Cases, 1951, p. 32; Cappello: o.c. nn. 199, 309.
[3] Cloran: o.c. p. 286.
[4] Payen: o.c. I, n. 891, p. 669.
[5] Cloran: o.c. p. 287; Cappello: o.c. n. 322; Payen: o.c. I, p. 669.

stellen aan het gevaar hun ziel te verliezen. Onder gewone omstandigheden en van nature is er een zodanig gevaar in gemengde huwelijken. Om dit gevaar te verwijderen en om zeker te zijn dat het van *periculum proximum* een *periculum remotum* geworden is, legt de Kerk enige condities (*cautelae*!) op, welke van beide huwende partijen geëist worden, alvorens de Kerk toestemt om het impediment weg te nemen. De partijen moeten plechtig beloven die condities te zullen onderhouden. Die beloften of garanties noemen wij *cautiones* — en daar het hier gaat om een contract *in foro externo*, is het vanzelfsprekend dat die garanties op een *in foro externo* waarneembare wijze gegeven moeten worden, i.e. indien mogelijk geschreven, volgens C. 1062 par. 2, of op een of andere wijze volgens de gewoonte der plaats gemanifesteerd *ad extra.* [1] Vandaar dat S. C. Prop. Fide op 2 Juli 1930 betreffende de cautiones kon zeggen: „ . . . *dummodo moraliter certum sit partem acatholicam universae prolis . . . catholicam educationem non esse impedituram*", terwijl het H. Officie 10 Mei 1941 [2] verklaarde, dat het gebruik van een dispensatie niet ongeldig verklaard kan worden, indien de *cautiones saltem implicite* gegeven waren, i.e. op een zodanige wijze dat het *in foro externo* waarneembaar was. [3] Hierbij moeten we ook nog opmerken dat het H. Officie op 16 Jan. 1942 (AAS, 1942, p. 22) verklaard heeft dat de *cautiones* direct alleen slaan op de kinderen die nog geboren zullen worden, i.e. *prolis nasciturae.*

Zoals duidelijk is, is zowel het impediment *mixtae religionis* als de wet omtrent het geven der *cautiones* een positieve kerkelijke wet. Niet de *cautelae* natuurlijk, want die zijn *iuris divini*. Wanneer het gaat om positieve kerkelijke wetten, excuseert een groot ongemak meestal van alle schuld, daar positieve wetten ophouden te urgeren, indien een groot ongemak of nadeel het onderhouden der wet zeer moeilijk, i.e. *moraliter impossibile*, maakt. Zo'n ongemak wordt geacht aanwezig te zijn, indien een paartje wenst te trouwen, maar er geen priester te vinden is en het volgens voorzichtige schatting zeker nog een maand zal duren alvorens een gemachtigd priester aanwezig kan zijn. Dit ongemak ontslaat de katholiek van de verplichting om de *forma canonica* te onderhouden en om dezelfde reden van het impediment *mixtae religionis*, hetwelk ook op een positieve kerkelijke wet gebaseerd is en ook moet

[1] PAYEN: o.c. I, n. 874; VROMANT: o.c. p. 85 n. 99.
[2] AAS, 1941 p. 294; cf. VROMANT: Fac. Apost. n. 63, p. 66.
[3] S. C. F. 5 April 1919; BOUSCAREN: Digest III, p. 151.

wijken voor de *moralis impossibilitas* om er dispensatie van te vragen of het te onderhouden. Het urgeert dus niet onder die omstandigheden en derhalve kan de katholieke partij, zonder de straffen van C. 2375 op te lopen, een geldig huwelijk met een gedoopte protestant sluiten in tegenwoordigheid van twee getuigen. De huwende partijen moeten vóór hun huwelijk hun bereidheid om de voorwaarden van C. 1061 te onderhouden *ad extra* manifesteren, i.e. zij moeten beloven de *cautelae* te onderhouden, welke belofte *explicite* moet gegeven worden, i.e. *ad liceitatem requiritur ut cautiones dentur explicite*, hoewel een weigering om dit *explicite* te doen de *cautiones* nog niet ongeldig maakt, zolang ze maar *implicite* uit het gedrag of uit andere waarneembare tekenen op te maken zijn. Dat is genoeg voor de geldigheid, i.e. *ad validitatem sufficit ut implicite manifestentur*. Indien er enige twijfel omtrent het doopsel van de niet-katholieke partij bestaat of bij de revalidatie ontstaat, moet men volgens C. 1070 par. 2 de geldigheid van het aldus gesloten huwelijk krachtens C. 1014 presumeren, totdat voor zeker bewezen is, dat de ene persoon geldig gedoopt was en de andere partij zeker niet.

Derde geval: disparitas cultus

a. WAT betreft het geval van een katholiek die krachtens C. 1098 met een heiden trouwt, moeten we eerst het impediment *disparitatis cultus* analyseren.

Het *impedimentum disparitatis cultus* is *impediens ex iure divino* maar *dirimens vel irritans ex iure ecclesiastico*, d.w.z. volgens het goddelijk recht en de natuurwet is het verboden zich aan een *periculum perversionis* bloot te stellen door een huwelijk met een ongedoopte. Daarom heeft de Kerk katholieken *inhabiles* verklaard om met een ongedoopte te huwen. Dit wil dus zeggen dat een huwelijkscontract, dat door een katholiek met een ongedoopte gesloten wordt zonder dat de katholieke partij van te voren door de Kerk van dit impediment gedispenseerd was, ongeldig is, daar de katholiek onmachtig is verklaard door de Kerk om zo'n contract te sluiten. Daar de Kerk zelf dit impediment heeft ingesteld, kan het ook door de Kerk worden weggenomen door een dispensatie. Als dat gedaan is, kan de katholiek weliswaar een huwelijk sluiten met de ongedoopte partij, maar dat huwelijk is natuurlijk geen sacrament, daar een unilateraal huwelijkssacrament onmogelijk is.

b. Ons probleem is nu: wordt dat *impedimentum irritans disparitatis cultus* ook weggenomen door een *grave incommodum*?

Het is waarschijnlijk dat het ophoudt te binden vanwege een reële, blijvende, algemene onmogelijkheid om ofwel met een gedoopte te huwen of om een dispensatie van dit impediment te vragen.

Algemeen, i.e. als het toepasselijk is op elk huwelijk in die streek, zodat een katholieke partij noodzakelijkerwijze gedoemd zou zijn om ofwel ongehuwd te blijven ofwel met een heiden te huwen. In die omstandigheden heeft het natuurrecht om te huwen de voorrang boven deze kerkelijke wet welke het verbiedt; de Kerk immers kan en wil niemand dwingen door haar *leges irritantes* om ongehuwd te blijven. Dat is de bedoeling van die wetten niet. [1] In het onderhavige geval gaat het echter over een *bonum privatum*, en de vraag is: houdt het *impedimentum disparitatis cultus* op te urgeren in zulke geïsoleerde gevallen, i.e. in private gevallen? Als het gaat over een onmogelijkheid die gemeenschappelijk is aan alle inwoners van een gehele streek, dan gaat het weliswaar in de strikte zin niet over een *impossibilitas particularis*, en derhalve wordt deze *impossibilitas* door meerdere schrijvers op één lijn gesteld met *impossibilitas communis*. En in zo'n eventualiteit houdt het *impedimentum disparitatis cultus* op te urgeren. [2] Cappello is duidelijk genoeg als hij zegt (III, n. 199, 2): „*Si in aliquo casu particulari lex vergeret in detrimentum animarum . . . affirmamus saltem probabiliter impedimentum dirimens* (*iuris ecclesiastici*) *non urgere*", en hij sluit een *impedimentum publicum* niet uit: „*modo sit certe mere iuris ecclesiastici et gravissima necessitas matrimonium exigat*" (III, n. 236, 3), maar hij voegt er aan toe dat in zo'n geval men zich zo spoedig mogelijk tot de kerkelijke overheid moet wenden, „*ut valor matrimonii certus omnino fiat*" (l.c.). Payen stemt daarmede in, zich beroepend op het epikeia-principe (o.c. I, n. 567, 2°; n. 1100). Kardinaal Gasparri, na als algemene regel vastgelegd te hebben dat *ignorantia et impossibilitas* niet ontslaan van een impedimentum dirimens, voegt er aan toe: „*Excipe, si impedimentum iuris ecclesiastici in illis circumstantiis sit in oppositione cum iure naturali ad matrimonium, quia quis a matrimonio simpliciter abstinere deberet. Tunc enim impedimentum quatenus iuri naturali oppositum, cessare non est dubium*". [3] Wernz-Vidal voegt er op zijn traditioneel-voorzichtige manier aan toe: „*cui allegatae rationi sua probabilitas non videtur posse negari*" (V, n. 273 nota 41).

c. Vandaar dat volgens de algemene opinie van auteurs *urgente*

[1] PAYEN: o.c. I, n. 567; III, n. 1099; II, n. 1099-1102.
[2] PAYEN: o.c. I, n. 1099 ad finem; DE SMET: De Spons. et Matr. n. 469, p. 413 nota 5.
[3] GASPARRI: De Matr. I, n. 260, 595; CAPPELLO: III, n. 199, 2.

necessitate periculi mortis een huwelijk, krachtens C. 1098, waarschijnlijk geldig kan gesloten worden ook al is er een *impedimentum iuris ecclesiastici* aanwezig, niet krachtens een dispensatie, maar vanwege een suspensie der kerkelijke wet in dit conflict tussen kerkelijke wet en natuurrecht. [1]

d. Om ons geval te kunnen oplossen moeten wij echter nagaan, of deze opinie ook de oplossing geeft voor gevallen buiten gevaar van sterven. Cappello (o.c. III, n. 199, 238) zegt: „*Hinc si in aliqua regione infidelium ita pauci essent christiani, ut non possent inter se matrimonia contrahere, et propter distantiam locorum aliasve circumstantias non possent dispensationem petere super disparitate cultus, hoc impedimento christiani saltem probabiliter, non tenerentur*". [2]

Betreffende deze kwestie haalt Vromant een antwoord van het H. Officie, gegeven 4 Juni 1851 (Coll. I, n. 1062), aan, waarin gezegd wordt, dat christenen, die geïsoleerd temidden van heidenen buiten het bereik van een priester wonen, in een *moralis impossibilitas* derhalve verkeren om een dispensatie aan te vragen: „*Si in huiusmodi angustiis nuptias ineant cum paganis, ne cogantur manere coelibes seu innupti, non sunt inquietandi, etsi nullam dispensationem acceperint*". Derhalve, concludeert Vromant, zodanige huwelijken zijn geldig, niettegenstaande het *impedimentum disparitatis cultus.* [3] Volgens Payen heeft de H. Stoel daarmede impliciet willen verklaren dat het impediment was weggenomen. [4] Dit schijnt bevestigd te worden door het antwoord van S. C. Prop. Fide op 28 Mei 1900: „*Non constare in simili casu de nullitate matrimonii sine dispensatione contracti*". [5]

Ten overvloede komt De Becker (o.c. p. 236) ons nog te hulp door nogmaals duidelijk te maken dat er geen kwestie behoeft te zijn van een absolute onmogelijkheid, maar dat een *moralis impossibilitas* voldoende is, i.e. een grote moeilijkheid of ongemak om een gemachtigd priester te bereiken: „*Exceptio tamen facienda esset pro casu plane extraordinario, quo christiani in morali impossibilitate versarentur adeundi locum in quo sunt alii baptizati vel dispensationem impetrandi . . . dummodo removeantur rationes periculi proximi*". Payen is het hier roerend mee eens (o.c. I, n. 1100,

[1] Cappello: o.c. n. 199, 692; Genicot-Salsmans: Theol. Mor. II, n. 523; Vlaming: Praelectiones Iuris Canonici I, n. 198; Vromant: o.c. n. 205; Payen: o.c. II, p. 221 nota 1.
[2] Gasparri: o.c. n. 711; Noldin: o.c. I, n. 199; Coll. I, n. 1392.
[3] Vromant: De Matr., 1938, n. 66, p. 63; cf. Van Hove: De legibus ecclesiasticis, 1930, n. 294; Gasparri: o.c. I, n. 595; Vlaming: o.c. I, n. 198; Payen: o.c. I, n. 1099 sqq.
[4] Payen: o.c. I, n. 1101; De Becker: De Spons. et Matr., p. 230.
[5] Coll. Societatis Missionum 1905, n. 2283; cf. Payen: o.c. I, n. 1101, p. 805 nota 1.

p. 804), terwijl Wernz-Vidal hierover zegt: „*cui allegatae rationi sua probabilitas non videtur posse negari*" (o.c. V, n. 273 nota 41).

Uit dit alles kunnen we dus concluderen, dat volgens gezaghebbende auteurs het *impedimentum disparitatis cultus* ophoudt, als het voor de katholieke partij zeer moeilijk zou zijn om een priester te bereiken [1] en hij anders zeer lang of altijd ongehuwd zou moeten blijven. [2]

e. *Quid de cautionibus hoc in casu?*

Reeds zagen we dat de *cautiones* vereist worden *ad validitatem* voor een dispensatie van het *impedimentum mixtae religionis* (C. 1061) en hetzelfde geldt voor een dispensatie van het *impedimentum disparitatis cultus* volgens C. 1071. Derhalve zelfs bij gevallen, waarin C. 1098 toepassing vindt, kan de *dispensatio vel suspensio impedimenti* slechts zijn effect bereiken als de *cautiones* aanwezig waren. Bij afwezigheid der *cautiones* is de *dispensatio* of *suspensio* ongeldig en derhalve zal ook het huwelijk daardoor ongeldig zijn, daar het hier gaat om een impedimentum dirimens.

De *cautiones* behoeven echter niet altijd *formaliter* gegeven te worden, maar het is voldoende als ze tenminste *aequivalenter* gegeven worden, of om de woorden van de S. C. Prop. Fide op 2 Juli 1930 (AAS, 1930, p. 294) te gebruiken: „*dummodo moraliter certum sit partem acatholicam universae prolis catholicam educationem non esse impedituram*". Indien derhalve de niet-katholieke partij weigert de *cautiones* te geven, kan er geen kwestie zijn van een geldige dispensatie van het *impedimentum disparitatis cultus.* [3] Zo'n huwelijk was en is derhalve ongeldig, en indien zij later tot de priester komen en de niet-katholiek nog weigert de *cautiones* te geven, kan een *sanatio in radice* gegeven worden, wanneer het gemengde huwelijk niet verhinderd of ontbonden verklaard kan worden zonder dat een groter kwaad daaruit voortvloeit. [4] Bij zo'n *sanatio* zal dan de katholieke partij natuurlijk *formaliter et explicite* de *cautiones* moeten geven, en is het voldoende als men „*moraliter certum sit partem acatholicam universae prolis catholicam educationem non esse impedituram*".

Indien beiden bereid zijn de cautiones te geven, kan het ofwel zijn dat zij ze reeds gegeven hadden ofwel dat zij vanaf het begin van hun

[1] PAYEN: o.c. I, n. 1099 ad finem.
[2] PAYEN: o.c. I, n. 1102 nota 2.
[3] S. C. S. Off. 14 Jan. 1932. AAS, 1932 p. 25.
[4] S. C. S. Off. 12 April 1899; cf. DAVIS: Moral and Pastoral Theology IV, p. 109.

huwelijksleven daartoe bereid waren, maar uit onwetendheid geen cautiones gegeven hadden, tenminste niet explicite. Maar dan is het toch waarschijnlijk, dat zij er implicite waren. Toch moet men volgens de algemene opinie van auteurs na een zodanig huwelijk, wat slechts volgens het epikeia-principe door toepassing van C. 1098 geldig geacht werd en gedispenseerd was van het impedimentum disparitatis cultus, een dispensatie ad cautelam geven van dit impediment bij de convalidatie of sanatio. Vóór de hernieuwing van de wederzijdse toestemming moeten dan de cautiones explicite indien mogelijk, of anders op een ad extra waarneembare wijze gegeven worden.[1]

Het zal nu wel duidelijk zijn, hoe belangrijk deze canon 1098 in sommige omstandigheden kan zijn. En zij die op de eerste plaats hieromtrent volledig ingelicht moeten zijn, zijn toch wel de missionarissen, opdat zij precies weten hoever zij met toestemming der Kerk kunnen gaan en opdat zij zodoende de juiste inlichtingen en leiding kunnen geven aan de hun toevertrouwde kudde. Onnoemelijk veel kwaad kan er gesticht worden, als in dergelijke omstandigheden de mensen worden beschuldigd van zonde of wangedrag, terwijl in werkelijkheid de Kerk speciale wetten gemaakt heeft om hen in hun moeilijke dilemma te helpen. Wij moeten die wetten kennen en weten toe te passen: de grote taak van missiepastoraal en missierecht!

[1] Vromant: o.c. p. 64 n. 66; Van Hove: o.c. n. 294; Payen: o.c. I, n. 1148 sqq.

TH. W. GELDORP S.J.

ROND HET ONTSTAAN DER SOLORMISSIE

De berichten, die ons enig licht kunnen verschaffen omtrent het begin van de missie in de Solor-Archipel, zijn uiterst schaars. Tot de bronnen, die ons het eerst hierover iets melden, behoort de brief van Balthazar Diaz S.J. d.d. 3 Dec. 1559, gericht tot de provinciaal van Portugal. We moeten dan weer 12 jaren wachten voordat Emanuel Acosta S.J. ons in zijn „Rerum a Societate Jesu in Oriente gestarum ad annum usque 1568 commentarius" (Dillingen 1571) [1] nadere mededelingen doet.

Het origineel van Diaz' brief berust in het Algemeen Archief der pp. Jezuïeten te Rome: Goa 10, II Fol. 465-466. B. M. Biermann O.P. benutte voor zijn artikel over de Solormissie [2] het regest van deze brief, zoals P. A. Tiele die geeft in zijn opstel: „De Europeeërs in den Maleischen Archipel" [3]. Tiele zelf verwijst weer naar de Spaanse vertaling van deze brief, die in 1562 te Madrid werd uitgegeven in: „Copia de algunas cartas de los padres y hermanos de la Compañia de Jesus 1557-1561". In de „Documenta Indica" van J. Wicki S.J., waarvan het tweede deel in 1950 te Rome verscheen en de periode van 1550 tot begin 1553 omspant, is deze brief begrijpelijkerwijs nog niet gepubliceerd. Ook in de tot dusver uitgekomen delen van de „Documentação para a História das Missões do Padroado Português do Oriente" (Lissabon 1947 — . .) die tot 1554 gaan, zal men dit document dus nog niet kunnen aantreffen. [4]

Gezien de schaarste van het bronnenmateriaal kan het zijn nut hebben de passages in de brief van p. Diaz, die op de Solormissie betrekking hebben, hieronder in extenso te laten volgen. Een critische vergelijking met de tot dusver verschenen monographieën van Tiele, Biermann, Visser en Wessels, zoals wij dit in enkele noten zullen aanstippen, kan wellicht helpen enige nuancering aan te brengen in het beeld, dat wij ons tot dusver omtrent het ontstaan van deze missie hadden gevormd. De letterlijke, Nederlandse vertaling van het Portugese origineel is van de hand van J. Kleijntjens S.J.

„Solor ligt op 8¾° Zuiderbreedte. [5] Deze streek is arm aan voedingsmiddelen, die zij van de omliggende landen betrekt, die deze overvloedig opleveren; het is een zeer gezonde streek. De Portugezen, die op het eiland verblijven, hebben vele bekeringen tot stand gebracht; de mohammedaanse secte heeft vele aanhangers; men vindt er een moskee met vele Moren; zij zijn zeer onbeschaafd en

[1] Dit geschrift verscheen in 1572 te Parijs onder de titel: „Historia rerum a Societate Jesu in Oriente gestarum".

[2] B. M. Biermann O.P.: Die alte Dominikanermission auf den Solorinseln, in: Z.M. XIV (1924) 12-48, 269-273.

[3] Bijdragen tot taal, land en volkenkunde van Nederlandsch Indië, 1880, 417.

[4] Cf. B. M. Biermann O.P.: Ein neues Monumentalwerk der Missionsgeschichte, in: Z.M. XXXVI (1952) 294-298.

[5] Een vrij nauwkeurige bepaling. De juiste breedte is 8°27′-8°37′50″.

worden door drie of vier hoofden geregeerd, twee van Calequ [1] en drie van Bengalen; een van die van Calequ vervaardigt buskruit. Indien deze verdreven konden worden zal het land wederom in hun bezit komen, zoals reeds het geval is geweest, toen men, alhoewel niet zonder moeite, een van die aanvoerders heeft verjaagd. [2] Vanuit deze stad [3] vertrekken missies naar Solor en Timor in September Januari, Juni en October. De inwoners van Timor zijn de minst beschaafde van deze streken; zij aanbidden niets, noch hebben zij afgoden en doen alles wat de Portugezen hun bevelen. Hun taal is zeer beperkt en vele woorden lijken op het Maleis. Malakka is van Solor driehonderd mijl verwijderd, van Solor naar Timor is een afstand van tien mijl. De voedingsmiddelen van het land bestaan uit: vlees, rijst, mais, kippen, granen en bonen.

Tegenover Solor op drie mijl afstand bevindt zich een groot eiland, waar minstens tweehonderd christenen wonen, die door een zekere Johannes Soarez bekeerd werden. [4] De verblijfplaats van deze christenen wordt Cobabama genoemd; daarheen begeven zich de koning van het eiland en al de voorname lieden, die onderricht wensen te ontvangen. Talrijke personen van die streek wensen zich te bekeren. Onder voorwendsel de koning en diens hofhouding te bezoeken, zond de Vicarius verleden jaar een priester. Ik beduidde pater Vicarius, dat hij de pater daar niet heen moest zenden; deze ging er toch heen en deed

[1] Calicut

[2] E. Acosta S.J. o.c., geciteerd bij Biermann, vermeldt: „Anno Christi nati 1559 tres quattorve cacitii (hadji's) ex oppidis Calecu et Bengala profecti Meschitam maurico more habere iam coeperant barbarosque multos eiusdem superstitionis infecerant labe dum christiani desunt qui errantibus rectum salutis ac veritatis iter ostendant. Magno tamen labore Malacenses Socii effecere ut Cacitiorum princeps ex iis locis pelleretur in Indiam". Biermann neemt terecht aan, dat met deze Socii de Jezuïeten zijn bedoeld. Het zou interessant zijn te weten, welk aandeel zij in deze uitdrijving gehad hebben. In elk geval blijkt hieruit, dat zij reeds contact hadden met Solor.

[3] Malakka, van waaruit Diaz zijn brief schreef. Merkwaardig is, dat Tiele, Biermann, Visser en Wessels slechts twee afvaarten vermelden, nl. eind September en begin Januari. Daar van November tot Februari in Straat Malakka de N.W. wind waait, lijkt deze mening het meest plausibel. 1 Jan. 1546 zeilde Xaverius van Malakka naar de Molukken. De afvaart naar Japan in 1549 viel echter op 24 Juni, en die naar China medio Juli 1552.

[4] Ten tijde van Xaverius heette de Vicaris van Malakka ook João Soares. Het is echter onwaarschijnlijk dat hier dezelfde persoon in het spel is. Anders zou Diaz het niet hebben gehad over *„een zekere* Johannes Soarez".

B. J. J. Visser M.S.C.: Onder Portugeesch-Spaansche vlag, Amsterdam 1925, schrijft op p. 218: „In een op drie mijlen (= 16½ km) van *Timor* gelegen eiland . . ."

Tiele o.c.: „. . .op omstreeks 20 mijlen van Solor lag het eiland Timor en 3 mijlen van daar een ander groot eiland . . ." Cobabama identificeert hij dan met Anamubang op Timor. Het is echter niet duidelijk, hoe deze plaats op een eiland 3 mijl van Timor kan liggen en tegelijkertijd op Timor zelf.

Aan de hand van het relaas van Acosta o.c. ziet Visser in Cobabama Labonama = Lewo Nama op de N.O. kust van Flores. Dit lijkt ons, gelet op de tekst van Diaz, de meest juiste interpretatie. Maar waarom Visser dit eiland dan nog op 3 mijl van Timor situeert, is niet helder.

Solor aan, hij bezocht de christenen niet, doch regelde zijn zaken en vertrok. [1]

Dit eiland [2] is zeer groot en dicht bevolkt, evenals andere die het omringen. De voedingsmiddelen van deze eilanden zijn: rijst, granen, bonen, hoenderen, varkens, geiten en honig. Zij aanbidden geen afgoden, noch bezitten zij tempels; zij leven niet aan de zeekust vanwege de zeerovers, maar zij wonen in het binnenland, zodat het volgens mijn mening beter is dan Brazilië; het heeft meer bevolking dan de Molukken en volgens de inlichtingen die ik verkregen heb is het veel vruchtbaarder dan Kaap Comorin. In enkele van deze eilanden zijn enige tovenaars, maar dat is van weinig belang, men zal zovelen tot het christendom bekeren als men wenst, maar indien men hen niet te hulp komt of indien men de hoofden niet verwijdert, zullen zij het mohammedaans geloof aannemen. Solor heeft verbindingswegen met de Molukken, er wonen vele Chinezen, ook waar de Portugezen zich gevestigd hebben. Dit jaar hebben meer dan tweehonderd Portugezen er overwinterd, daar de streek zeer gezond is. [3]

Voor zover het mij mogelijk is, breng ik alles in gereedheid voor de paters en broeders die naar Solor zullen vertrekken, zoals: bouwmateriaal, lijfgoed.[4] ......

Deze zijn de weinige inlichtingen, die ik aan Uw Eerwaarde zend; dat Uw Eerwaarde zich niet karig betone met lieden te sturen, want het land is het waard en laten wij ons niet om de Portugezen bekommeren, maar laten wij onze zaken behartigen en komen wij te hulp aan de zielen die verloren gaan en die zó talrijk zijn, dat wij er ons een gewetensbezwaar van moeten maken. [5] En, Pater, dit jaar schrijf ik naar Solor [6] aan de koning en zijne lieden, hen belovende dat wij hen zullen bezoeken om in hun midden te verblijven . . .

Malakka, 3 December 1559
Balthazar Diaz

[1] Een passage, die veel vragen doet rijzen, zonder dat wij in staat zijn de situatie te peilen. In 1558 werd Malakka en het gebied ten O. er van aan de jurisdictie van Goa ontrokken. Tot eerste bisschop werd benoemd Don Jorge de Santa Luzia O.P., die echter pas na enige tijd in zijn residentie arriveerde.

[2] Flores.

[3] Vanwege de sterke moessonwind konden de schepen niet voor de kust van Timor, waar zij het zo zeer begeerde sandelhout haalden, blijven ankeren. De zeestraat tussen Solor en Adonara daarentegen was geheel beschut tegen stormen. Na April begon de moesson te draaien en konden de schepen weer huiswaarts naar Malakka zeilen.

[4] Hieruit blijkt dus wel heel duidelijk, dat de Jezuïeten serieus van plan waren de Solor-eilanden te gaan missioneren. De reden, dat deze plannen niet doorgingen, kunnen wij vinden bij João dos Santos O.P.: Christiandade Oriental, Evora 1609, waar deze vermeldt, dat de Dominicaan Antonio de Taveiro tussen 1555 en 1556 Timor en Flores bezocht, als aalmoezenier aan boord van een koopvaarder. Billijkerwijs konden de zonen van St Dominicus er zich dus op beroepen, dat zij de eersten waren geweest, die daar het kruis van Christus geplant hadden.

[5] Een treffend bewijs, hoe ook de Portugese missionarissen, levend in de tijd van het Padroado, zich los wisten te maken van nationale en imperiale aspiraties.

[6] Klaarblijkelijk bedoelt Diaz hier Flores mee, daar hij slechts op het eiland, dat op drie mijl van Solor ligt, de aanwezigheid van een koning vermeldt.

DR ALPH. MULDERS

DE NEDERLANDSE MISSIOLOGISCHE WEEK 1953

EEN NABESCHOUWING

De Nederlandse Missiologische Week, die van 14-16 April 1953 te Nijmegen werd gehouden, is uitstekend geslaagd; aldus werd ons van verschillende zijden gedurende en na dit missiecongres verzekerd.

Inderdaad waren de opkomst en de belangstelling buitengewoon groot; uit de presentielijsten bleek, dat het aantal aanwezigen op alle bijeenkomsten meer, soms veel meer dan 200 bedroeg; zij behoorden tot 25 verschillende priester-orden of congregaties, 9 zuster-congregaties, 5 broeder-congregaties en 3 leken-instituten, nog afgezien van de seculiere geestelijken en leken. En niet alleen het aantal was groot; de deelnemers vormden ook een uitgelezen gezelschap, waartoe behalve drie missiebisschoppen — Z.H.Exc. Mgr C. Bronsveld W.P., benoemd aartsbisschop van Tabora, Z.H.Exc. Mgr A. Albers O. Carm., Apostolisch Vicaris van Malang en Z. H. Exc. Mgr. C. Kramer O.F.M., uitgewezen bisschop van Luanfu, die alle vergaderingen met hun tegenwoordigheid vereerden en zodoende duidelijk demonstreerden, dat het behandelde hun volle aandacht had — verschillende provinciale oversten van missionerende congregaties, reguliere oversten uit de missie, universiteitsprofessoren, missieprocuratoren, enz. behoorden; van de leiders der missieactie in Nederland had zich mgr H. van Hussen, wegens de vergadering van de Pauselijke Missiegenootschaappen te Rome, verontschuldigd.

Het goede resultaat danken we ook aan verschillende voortreffelijke inleidingen, die aanleiding gaven tot levendige gedachtenwisselingen en nadere bespreking van de gereleveerde problemen, tot uitwisseling van inzichten en ervaringen, zodat dan ook bereikt werd wat de Nederlandse Missiologische Week zich voorstelt te zijn: een gemeenschappelijk beraad tussen missionarissen en beoefenaars van de wetenschap omtrent vraagstukken, die voor de missiearbeid van belang zijn. Wanneer er tussen beide genoemde categorieën van personen vertrouwen bestaat, dan is er saamhorigheid, dan is er begrip voor elkaars opvattingen en standpunten, dan is er een werkbasis voor vruchtbare arbeid ten bate der missie. Dit karakter van een ernstige studiebijeenkomst werd nog geaccentueerd door de afwezigheid van alle uiterlijk vertoon.

Onnodig er op te wijzen, dat het behandelde onderwerp: „*het élite-vraagstuk en de missie*" van buitengewoon practisch belang is bij de tegenwoordige stand van zaken in de missiegebieden. Immers, de opgroeiende inheemse kerken zullen eenmaal, sommige wellicht reeds binnen afzienbare tijd, haar eigen lot in handen moeten nemen. Dit veronderstelt de aanwezigheid niet alleen van bekwame en waardige inheemse priesters, maar ook van leiding-gevende leken; deze laatsten vooral zullen de katholieke beginselen in toepassing moeten brengen op het terrein van het profane en in alle sectoren van het maatschappelijk leven. Bovendien zal het christendom, wil er werkelijk een inheemse Kerk in de missielanden ontstaan, ook weerklank moeten vinden in de heidense omgeving, met name in de leidende lagen der bevolking. Met het oog op deze urgente taak van de Kerk,

in de missielanden zelf een élite te vormen, die mede de leiding zal nemen, wilde de Nederlandse Missiologische Week trachten een bijdrage te leveren tot de problematiek van het élite-vraagstuk, zonder in het minst te pretenderen een definitieve oplossing van de verschillende problemen aan de hand te doen.

Het met zorg samengestelde program, hetwelk een sluitend geheel vormde en eenheid in verscheidenheid bood — zie Het Missiewerk 32 (1953) 54-55 — stelde vooreerst „het vraagstuk als zodanig: begrip, belang en vereisten van de élite" systematisch aan de orde, waarbij vanzelfsprekend ook de theologische achtergrond van het geheel moest worden belicht. Om deze theoretische uiteenzetting reeds aanstonds te confronteren met de praktijk liet men in deze eerste bijeenkomst nog de bijzondere aspecten van het vraagstuk in Afrika, India en Japan afzonderlijk bespreken en wel door missionarissen uit de genoemde gebieden, die de mogelijkheden en moeilijkheden in de praktijk hadden leren kennen.

Nadat door deze fundamentele voordrachten van meer algemene aard de grondslag was gelegd, kon men zijn aandacht gaan schenken aan de onderdelen van het vraagstuk. Ofschoon een afzonderlijke Missiologische Week zou kunnen worden gewijd aan de „inheemse geestelijkheid en élite-vorming", mocht een principiële behandeling hiervan in het kader van de onderhavige opzet toch niet ontbreken. Ook deze uiteenzetting had men zich meer algemeen en theoretisch gedacht, die die dan uit de praktijk zou worden toegelicht door „de lessen van China" en „de ervaring van Afrika", nog aangevuld met een co-referaat over „inheems kloosterleven".

Vroeger behoorden de catechisten in de missie ongetwijfeld tot de élite en was hun invloed zeer groot; tegenwoordig bezitten zij niet genoeg „standing" en is hun invloed verminderd. Vandaar dat „het catechistenvraagstuk in de moderne missiestructuur" een brandende kwestie is geworden, zoals uit de behandeling wel duidelijk bleek. Bij dit stellen van het probleem en het zoeken naar een oplossing sloten de co-referaten over „religieuze catechisten" en „Europese voorzieningen" aan.

Over „de vorming van een leken-élite in en buiten schoolverband" — een even omvangrijke als belangrijke stof — had men een meer principiële behandeling bedoeld en verwacht dan het overigens verdienstelijk referaat, hetwelk zich tot de Philippijnen beperkte, feitelijk gaf, terwijl men „het vraagstuk van de meer-ontwikkelden" graag op andere wijze had benaderd gezien dan door een schildering van de minder hoopvolle ervaringen in Brits West-Afrika. De zeer gewaardeerde voordracht over „Unesco en de Missie" opende ruime perspectieven — researchwerk en planning — en legde de nadruk op de taak van de katholieken, zowel negatief als positief, ten aanzien van genoemd wereldorgaan.

In de laatste bijeenkomst werd de urgentie van de zorg voor de „Studerenden van overzee in Europa en Amerika", o.a. met statistische gegevens aangetoond en een vurig betoog geleverd voor de roeping en de taak van „de Europese leken in de missie". Misschien zou het aanbeveling hebben verdiend, althans voor sommigen uit het gehoor, dat bij de uiteenzettingen hier en daar nog eens uitdrukkelijk aan het theologisch verband ware herinnerd, ofschoon hierop reeds in het begin eens voor al de aandacht was gevestigd.

Aan het einde van de Nederlandse Missiologische Week heeft de voorzitter,

die in zijn openingsrede het belang van het algemeen onderwerp en de bedoeling van dit congres had toegelicht, een woord van oprechte dank gesproken aan het adres van al degenen, die op enigerlei wijze tot het welslagen er van hadden bijgedragen: het bestuur van de Priestermissiebond in Nederland en de missionerende Orden en Congregaties, die door hun financiële steun de organisatie hadden mogelijk gemaakt; zijn medeleden van het comité, bestaande uit vertegenwoordigers van het Missiologisch Instituur der R.K. Universiteit en van de Verenigde Missionarissen, die in de hartelijkste harmonie de plannen mede hadden ontworpen en ten uitvoer gelegd; de inleiders en inleidsters, die zich zoveel moeite hadden gegeven om de referaten en co-referaten samen te stellen; degenen, die aan de levendige gedachtenwisseling hadden deelgenomen; de talrijke aanwezigen van verschillende schakering, die met aandacht en volharding de uiteenzettingen hadden gevolgd en een sfeer wisten te scheppen, die aangenaam en voor de goede gang van zaken bevorderlijk was.

Namens de talrijke deelnemers heeft ten slotte Z.H.Exc. Mgr C. Bronsveld W.P. enthousiast en bewogen dank gebracht aan de voorzitter en de leden van het comité voor de zozeer geslaagde organisatie van deze Missiologische Week; het imponderabele resultaat er van typeerde hij treffend als een verruiming en verdieping van de ideeën; in dit verband drong hij tevens aan op de noodzaak van een gespecialiseerde wetenschappelijke vorming van de élite der toekomstige missionarissen.

Bij nadere overweging heeft het comité gemeend te moeten afzien van het geopperd plan tot uitgave van een verslagboek; wel ligt het in de bedoeling enkele voordrachten in „Het Missiewerk" te publiceren, waardoor trouwens een veelvoud wordt bereikt van de lezers, die, blijkens een voorlopige peiling, zich een verslagboek zouden hebben aangeschaft.

Miscellanea

Missiebisschoppen in Indonesië. — Tot opvolger van Z.H.Exc. Mgr P. J. Willekens S.J., die onlangs op zijn verzoek eervol werd ontheven van zijn functie van Apost. Vicaris van Djakarta, werd een inheems priester benoemd, nl. R.P. A. Djajasepoetra S.J., rector van het Philosophicum der Jezuïeten in Jogjakarta en tevens Provicaris van het Apost. Vicariaat Semarang. Mgr. Djajasepoetra, titulair bisschop van Trisipa, ontving te Djakarta op 23 April 1953 de bisschopswijding uit de handen van Z.H.Exc. Mgr G. de Jonghe d'Ardoye, Pauselijk Intermuntius voor Indonesië.

Tot opvolger van de het vorig jaar overleden Apost. Vicaris van Soerabaja, Z.H.Exc. Mgr M. Verhoeks C.M., werd benoemd R.D. Drs J. Klooster C.M.; als titulair bisschop van Germanicopolis ontving mgr op 1 Mei 1953 te Surabaja de bisschopswijding, eveneens uit de handen van Z.H.Exc. Mgr G. de Jonghe d'Ardoye.

Z.H.Exc. Mgr J. Groen M.S.F., sinds 1949 Apost. Vicaris van Bandjermasin (Borneo), is op 18 April 1953, na een ziekte van enkele maanden, in het ziekenhuis te Surabaja overleden. Hij was de eerste missiebisschop van de Nederlandse Provincie der Missionarissen van de H. Familie.

Tagung für Missionare te Münster i.W. — Van 25-29 Mei 1953 zal te Münster i.W. onder leiding van prof. dr Thomas Ohm O.S.B., directeur van het Missiologisch Instituut der Universiteit aldaar, een Tagung für Missionare worden gehouden, gewijd aan het onderwerp: *Christen und Antichristen. Die Missionen in der religionsfeindlichen und widerchristlichen Welt von heute.* Men kan zich als deelnemer aanmelden bij het Institut für Missionswissenschaft, Johannisstrasze 12, Münster i. Westf.

Missiologische Week te Burgos. — Van 9-14 Augustus 1953 zal te Burgos (Spanje) de VI Semana Misional worden gehouden, georganiseerd door het „Instituto Español de San Francisco Javier para Misiones Extranjeras". Het algemeen onderwerp is: *La espiritualidad misionera,* die achtereenvolgens beschouwd zal worden in haar grondslagen, leerstellingen, geschiedenis en beoefening.

Missiologische Week te Leuven. — Van 25-28 Augustus 1953 zal voor de 23e maal een Missiologische Week van Leuven worden gehouden. Als algemeen onderwerp heeft men deze keer genomen: *Les problèmes du travail et l'effort missionnaire,* dat in de voorlopige Vlaamse circulaire wordt vertaald door: *Arbeidsprobleem en werk van de missionering.*

Rev. Harry Vencken †. — Rev. Harry Vencken, oud-missionaris en schrijver, die ongeveer sinds een jaar als cantor en kapelaan te Doornik werkte, is op 29 Maart 1953 op 44-jarige leeftijd te Eindhoven overleden. Met de bedoeling de missieliteratuur op hoger peil te brengen, schreef hij, behalve verschillende gedichten, o.a. de volgende boeken: „De martelende brand" (1946), „De witte karavaan" (1948), „Rover-Bisschop" (1952), terwijl binnenkort nog een roman van zijn hand „De rode minaret" zal verschijnen. R.I.P.

Missiologische Conferenties te Lyon. — Gedurende elk wintersemester worden aan de Facultés catholiques van Lyon enkele missiologische conferenties gegeven. Het algemeen onderwerp voor 1953 was: *Mission et problèmes humains en Afrique noire.* In de maanden Februari, Maart en April 1953 spraken achtereenvolgens: A. Lawrence, Renaissance politique de l'Afrique noire; J. M. Sédès, Problèmes culturels en Afrique; E. Basse, Travail et travailleurs en Afrique noire; J. Foray, Le laïcat missionnaire en Afrique noire; L. Aujoulat, Les nouvelles orientations de l'activité missionnaire en Afrique Noire.

Kerkelijke Hiërarchie ingesteld in Engels Oost-Afrika. — De H. Stoel heeft de kerkelijke hiërarchie ingesteld in Engels Oost-Afrika, waar vier kerkprovincies werden opgericht, nl. Uganda, Kenya, Oost-Tanganyika en West-Tanganyika. Tot aartsbisschop van de kerkprovincie West-Tanganyika, met zetel te Tabora, werd benoemd Z.H.Exc. Mgr. C. Bronsveld W.P., tot dusver Apost. Vicaris van Tabora. Onder de suffragaanbisdommen, die ressorteren onder het aartsbisdom Tabora, vallen ook Mwanka (mgr J. Blomjous W.P.), Kigoma (mgr J. van Sambeek W.P.) en Mbeya (mgr A. van Oorschot W.P.).

Congregatie der Paters van de H. Geest. — Op 20 Mei 1953 herdenkt de Congregatie der Paters van de H. Geest haar 250-jarig bestaan. Zij werd gesticht op Pinkstermorgen van het jaar 1703, toen de jonge seminarist Claude François Poullart de Places met 12 gezellen neerknielde voor het genadebeeld van Maria van St Etienne des Grés te Parijs en zichzelf en hun onderneming toewijdde aan de H. Geest

en aan de Onbevlekte en op die dag met hen het kloosterleven begon. Dit bescheiden begin is thans uitgegroeid tot een der grootste missiecongregaties, die nu 4362 leden telt, van wie 42 een bestuursfunctie in de kerkelijke hiërarchie bezetten. De Paters van de H. Geest zijn sedert 1904 in Nederland gevestigd en vormen hier sinds 1931 een afzonderlijke provincie. Voor meer bijzonderheden bewijzen we naar het tweemaandelijks missietijdschrift der Paters van de H. Geest, Africa Christo, afl. Maart-April 1953.

Boekbespreking

Scientia Missionum Ancilla. Doctori Alphonso Mulders Donum Natalicium, XXVIII + 304 pp., Dekker & van de Vegt, Nijmegen en Utrecht 1953.

Aan de gelukkig-gekozen titel beantwoordt een keurig boek met zeer belangrijke inhoud. De romeins-genummerde bladzijden geven het ‚geestelijk portret' van de zestig-jarige mgr prof. dr Alph. Mulders: — men zie: ,,Het Missiewerk", aflevering 1, 1953, blz. 52-54. Toekomend aan het eigenlijke boek vinden we drie voorafgaande beschouwingen.

Mgr S. Paventi, ,,L'influsso degli studi missionologici nel governo delle missioni" (blz. 1-5). In deze gezaghebbende bijdrage — van een ‚adiutor a studiis S.C. de Propaganda Fide' — krijgen de tegenwoordige missiologen verdiende lof voor hun trouw aan de normen en voorschriften van Rome. Schrijver verzekert hun dat de Propaganda, uiteraard zelf geen studiekring maar een bestuurslichaam, naarstig haar nut doet met de resultaten van de missiologie, maar wekt hen juist daarom op het accent wat te verleggen van ‚in modo eccessivo' doorgevoerde onderzoekingen, b.v. over het missieconcept, — niet zelden op de terreinen van andere tractaten der theologie — naar vraagstukken die onmiddellijk verband houden met de missie-in-volle-actie, inzonderheid naar de juridische sector.

Pater E. Loffeld C.S.Sp. ,,La raison d'être de la missiologie" (blz. 6-45). De vorige schrijver heeft gelijk, maar in dit boek althans mocht een studie over het ‚waarom' der missiologie toch niet ontbreken. Dat ze misschien de beste van het hele boek is, pleit niet alleen voor de vaardigheid van de schrijver, doch ook voor de belangrijkheid van de zaak en de reeds verworven rijkdom op missiologisch gebied. Wat een perspectief zit er b.v. in de uitdrukking dat het ‚eigen' doel van de missieactiviteit is: ,,une nouvelle ‚incarnation' du Corps mystique dans un peuple". Hoe juist is de opmerking — één uit vele — dat het missiewerk zich wezenlijk en ‚per se' verwerkelijkt door krachten van buiten af ‚gezonden' en dat dus op dit werk alleen de term ‚missie' volkomen en ‚per se' van toepassing is. Wel schijnt — hier en elders in dit boek — de term ‚missiologie' gebruikt te worden nu eens voor de missiewetenschap dan weer voor missietheologie. Over termen gesproken, zouden pater Loffeld en andere medewerkers aan ,,Scientia Missionum Ancilla", die de indeling der ‚sciences auxiliaires' à la Seumois slechts met enige strubbeling aanvaarden, misschien vrede nemen met ‚sciences ancillaires'? De Engelsen spreken al lang van ‚ancillary companies', en dergelijke. De trouwe

,ancilla', dienstvaardig en dienstwillig te allen tijde, is — of was — geen familie, maar wel volop gezinslid.

Pater Charles S.J. zorgt in *Les sources du ,De Procuranda Salute Omnium Gentium'* (blz. 46-53) voor een missiologische sensatie. Hij doet de herkomst van het roemruchtig boek van Thomas a Jesu dusdanig uit de doeken, dat er van de auteur als origineel denker en missioloog weinig overblijft. Ik heb indertijd het vermoeden horen uiten dat Thomas zich voor zijn befaamde 3de Boek, 1ste Hoofdstuk, dat zoveel heeft bijgedragen tot de stichting en inrichting van de Propaganda, zou bediend hebben van het Scriptum D. Joannis Vendvillii, 1589, of/en diens andere Memoranda: maar dit staat blijkbaar nog niet vast.

Nu is het de beurt aan de eigenlijke missiologie en — voor 'n keer — ,ancillaire' wetenschappen. Te beginnen met ,,L'évolution de la théologie missionnaire au vingtième siècle", door pater A. Seumois O.M.I. (blz. 54-65). Bij het lezen van deze gedegen en oriënterende schets krijgt men wel de indruk dat de missiologen der 20e eeuw de zachte berisping van mgr Paventi verdienen. Immers, ten eerste vinden we in dit artikel over de ontwikkeling der ,missietheologie' in de 20e eeuw de zedekundige missietheologie enkel — en maar toevallig — vermeld in een aanhaling uit Alph. Mulders, Missie en Wetenschap; en, ten tweede, geeft de lange lijst van studies over ,bijbelse' missiologie en ,patristische' missiologie, die aan het ,,harmonisch uitwerken van de systematische missiologie moeten ten grondslag liggen", hem reden voor het verwijt dat de missiologen op de terreinen van andere wetenschappen opereren, met name die van schriftuur en patristiek, en eigen terrein laten braak liggen.

Tweede in deze groep is pater O. Dominguez O.M.I. met een beschouwing over ,,Theologia adaptationis et praxis missionaria". Om eerlijk te zijn, als wij geen missiologen hadden dan zou het nog lang geduurd hebben eer wij van de theologen zulk een schone en nuttige proeve van missietheologie te lezen kregen als deze schrijver ons biedt. Hij — en anderen — belichten pracht-aspecten en détails van ,Incarnatio, Ecclesia, Corpus Mysticum, Catholicitas, Adaptatio, etc.', waarvan de theologanten van vroeger het bestaan niet vermoedden.

Eveneens op missie-theologisch terrein wijst pater Gregorius ons ,,Missionsmethodische Richtlinien nach den Schriften des hl. Paulus" aan (blz. 84-101). In een kort onderzoek over de stellingname van de H. Paulus tegenover zijn hellenistische omgeving is hij geneigd een steeds groeiende aanpassing van de apostel aan de culturele achtergrond van zijn toehoorders te zien. De meeste missionarissen zullen uit eigen ondervinding beamen dat deze zienswijze inderdaad psychologisch verantwoord is.

Father J. de Reeper, Mill Hill, doet in ,,The Importance of Mission Pastoral Theology" (blz. 102-109) een goed woord voor haar die tegenwoordig nog zo'n beetje de Cinderella onder de Ancillae Missionum schijnt te zijn. Zijn pakkend pleidooi krijgt, zoals we gezien hebben, sterke steun van mgr Paventi, en geniet blijkbaar sympathieke aandacht op het Nijmeegs Instituut.

Als vijfde in de theologische sfeer schrijft pater Hofinger S.J., in ,,Katechetik und Pädagogik im Dienste der Mission" (blz. 110-123), uitstekend over een der nuttigste onderwerpen van allemaal. De missionaris is immers allereerst geloofs-

verkondiger en het is steeds funest gebleken als hij zich — zoals helaas nogal gebeurt — aan dit zuiver Christus-werk onttrekt ten gunste van tweederangs missietaken. Zelf missionaris en practisch man pleit pater Hofinger voor inwijding van alle missiecandidaten in de moderne didactiek en paedagogiek, catechisten zowel als priesters, door mensen van het vak. Gelukkig vragen de missionarissen te velde nu zelf om de moderne hulpmiddelen en leerboeken. Schrijver geeft m.i. zeer nuttige wenken en nodigt missievrienden uit om royaal te zijn met het schenken van materiaal en lectuur op dit gebied aan de werkers daarginds. Is dit niet een sympathieke taak voor de katechismusleraren in het vaderland?

Pater J. Beckmann S.M.B., brengt ons uit de theologische sfeer in de historische met „Die Bedeutung der Missionsgeschichte für die practische Missionsarbeit" (blz. 124–137). Wist ge dat het missiewerk — afgezien van de genade — op de eerste plaats afhangt van de persoonlijkheid van de missionaris? Dat alle grote missionarissen deze trek gemeen hadden: dat ze onder alle omstandigheden ‚apostolisch' dachten, baden en handelden? Dat vruchtbare missiearbeid de eeuwen door hand in hand ging met de geest van ware aanpassing? Dat de missiegeschiedenis in haar geheel de echtheid getuigt en bewijst van de idee waaraan de missionaris zijn leven gewijd heeft? Dit en veel nuttigs meer leert ons de studie van pater Beckmann.

Het artikel van pater A. Freitag over „Katholische Missionskunde" (blz. 138–152) is gedegen en voorlichtend zoals we dat van hem gewoon zijn. Wel moest ik even terug van de rhetorische vraag op blz.138/9 — over de funeste gevolgen van het samengaan van missiewezen met kolonisatiewezen sedert vierhonderd jaren — naar pater Beckmann's betoog op blz. 128 — over de aanpassingsdurf van de missionarissen der 16e en 17e eeuw — eer ik er, binnensmonds, antwoord op gaf. Pater Freitag's rake en ware opmerkingen over het verhaspelen van statistieken deed mij denken dat hij de juiste man zou zijn om een model-plan voor missiestatistieken te ontwerpen dat algemeen aanvaard kon worden.

Over een nieuwe vorm van thuisfront-werk voor de missie schrijft father J. Considine (Maryknoll) in „Education to World Christianity" (blz. 153-158). Men meent in Amerika dat de tegenwoordige missieliefde nog te veel ontspruit aan medelijden met die tobbers van missionarissen en te weinig aan kennis van en hoogachting voor de volkeren der aarde, onze evennaasten in Christus en zijn Kerk. Men wil dit veranderen door deze frisse en gezonde christelijke solidariteitsidee te propageren, o.a. door de ‚Catholic Geography Series'.

Deze vernieuwing van het thuisfront heeft zijn weerga in wat pater L. Denis S.J. vertelt over „Un tournant dans l'oeuvre missionnaire en Afrique noire" (blz. 159-172). Onder de invloed van missie en kolonisatie is de geestelijke en stoffelijke ontwikkeling in Belgisch Congo enorm. De bevolking van Leopoldville is in achttien jaren van 32 000 opgesprongen tot 250 000. Al die mensen praten, met meer vuur dan begrip, over cultuur, sociale kwesties, politiek en diverse wereldbeschouwingen. Dit artikel is een actuele demonstratie van wat ‚Scientia Missionum Ancilla' op elke bladzijde betoogt: de absolute noodzaak van speciale vorming der missionarissen en hun helpers op velerlei gebied, van organisatie en specialisatie, maar bovenal van begrijpende sympathie en broederlijke toewijding voor de kinderen Gods in Afrika en waar ze ook zijn.

In ieder huis komen, behalve de familie- en gezinsleden, ook vreemden over de vloer, vakmensen en neringdoenden. Ook de missies hebben dergelijke relaties. Met acht ervan maken we kennis. Dr J. Steffes introduceert ,,Die Religionswissenschaft im Dienste der Mission" (blz. 173-179). Zijn wetenschap bestudeert wat de mens in de missie aan ontvankelijkheid en aanknopingspunten meebrengt op godsdienstig, psychologisch, sociologisch en ander gebied, elk met zijn bijdrage aan waarheden, waarden en normen die het instrumentarium van de missionarissen wezenlijk verrijken, als zij — of althans enigen hunner — ervaring hebben in het gebruik van deze heel tere instrumenten.

Bij het lezen der studie van pater J. Houben S.J. over ,,The Need of Islamic Studies" (blz. 180-191), zag ik in de geest prof. dr A. Mulders weer voor me, aandachtig luisterend naar een voordracht van de mohammedaanse bekeerling mgr Mulla over ,Institutiones Islamicae' in het Oosters Instituut te Rome. Na de les was zijn commentaar karakteristiek: ,,Waarom schrijft die man niet?" Pater Houben schrijft wél, en goed, over de verbijsterende philosophie, theologie en daaraan beantwoordende theocratie van de Islam, en poneert dat niets het isolement van de mohammedaanse wereld zal vermogen te breken zolang de machtige en despotische ,orthodoxe' richting haar travestie van de oorspronkelijke leer, en zelfs van de menselijke natuur en haar wetten, als de zuivere theologie van de Islam blijft aandienen. Gelukkig beroeren andere invloeden de geesten; maar het zal de taak der katholieke Kerk zijn om de mohammedaanse wereld te behoeden voor de humanistische interpretatie van haar godsdienst en cultuur, en haar de christelijke beginselen op allerlei gebied bij te brengen.

Uiterst lezenswaardig is wat professor R. Mohr schrijft over ,,Die gegenwärtige Ethnologie in missionarischer Sicht" (blz. 192-210). Hij vertelt ons dat een missionaris — pater Lafitau S.J. — de eigenlijke grondvester der ethnologie is, en dat de katholieke ethnologen de hogere doelstelling en functie hebben om de inboorlingen van dienst te zijn bij hun aanpassing niet alleen aan de moderne beschaving, maar vooral aan het Godsrijk. Toch vraagt hij niet dat alle missionarissen ethnoloog worden of zelfs onderzoeker; maar waar juist de godsdienst hart en ziel van een cultuur is, hebben zij bij de huidige cultuurcrisis in alle missielanden de meest belangrijke taak, scherp omlijnd in dit artikel.

Bij de voorgaande studie sluit logisch aan die van prof. G. Zeegers en C. Thoen over ,,Soziographische Forschung in der Missionierung" (blz. 211-242). Nu het structuurbeeld der samenleving in de missielanden allerwegen een sterk dynamisch karakter begint te vertonen, komt de missie voor nog grotere problemen dan de Kerk in het Westen. Daarom is dit artikel zo belangrijk. De lezer ziet de sociale en politieke chaos, de industrieel-technische ontwikkeling, die het economisch motief overheersend maakt, tegen een nog donkerder achtergrond, en denkt aan de zesde van Hilaire Belloc's Great Heresies. De schrijvers tonen met verbluffende gegevens en tabellen aan dat de Kerk in de missielanden midden in een demografische, economische, politieke en ideologische ontwikkeling komt te staan van ongekende omvang. Haar taak zal zijn ,,de goedertierenheid en mensenliefde van God onze Zaligmaker te openbaren" aan een verdwaalde en verdwaasde wereld. En moge het plan en aanbod van het Katholiek Sociaal-Kerkelijk

Instituut in Den Haag op blz. 241/2 onder de ogen en aandacht komen van alle in Afrika werkzame congregaties.

De beschouwing van prof. J. Wils over „Missions and Linguistics" (blz. 243-253) bewijst dat de twee reeds door prescriptie bij elkaar horen. Bovendien, de taal is een cultuurelement van de eerste rang, de spiegel der ziel. Zeer juist is de opmerking dat de inlandse bevolking het recht heeft dat de missie ook cultureel voor haar optreedt; en zeer van pas de aanhaling uit St Augustinus: Ego in omnibus linguis sum. Ook is het schrijvers goed recht om aan de missionaris te zeggen: do ut des. Bovendien, niet enkel het uitgewisselde maar de uitwisseling zelf is waardevol voor beiden.

Belangrijker en leerzamer dan de titel deed vermoeden bleek het artikel van prof. Christine Mohrmann over „Le problème du vocabulaire chrétien" (blz. 254-262). Geen enkele katechismusvertaler in de missie mag deze — en de vorige — studie overslaan; en ‚interessant' is ze voor iedere priester en student der klassieken. Latijn en Grieks zijn inderdaad de meest geëigende voorbeelden omdat ze de oudste papieren — ik mag zeggen, het oudste doopbewijs — hebben: beiden werden op de eerste Goede Vrijdag met Christus aan het kruis genageld en blijven van die plaats zijn koningschap verkondigen.

In de studie van dr Urban, „Psychiatrie, Tiefenpsychologie und Mission" (blz. 263-283), gaat de aandacht van de trouwe Scientia Missionum Ancilla uit naar geesteskranken in de missielanden; en dit niet enkel om henzelf, maar ook omdat, naar de mening van schrijver, genoemde wetenschappen door hun symboolleer voor b.v. Aziaten wegbereiders kunnen zijn naar de katholieke godsdienst. De weg naar de ziel van de Oosterling is inderdaad eng en steil gebleken, en de missie mag geen betrouwbare gidsen afwijzen, geen goede raad in de wind slaan. Maar stelt dr Urban de psychologische tegenstelling Oost-West niet te scherp? „Menschen sind die Menschenkinder aller Zeiten, aller Zonen . . ." en „Those who have lived among many peoples are impressed not by their differences but by their likenesses . . ." (Scientia Missionum Ancilla, blz. 155).

Prof. M. Bierbaum geeft als slotbeschouwing, een studie over „Das Verhältnis der Mission und Missiologie zu den Profanwissenschaften" (blz. 284-299). Zonder de vraag over de ‚hulpwetenschappen' van de missiologie te durven beslissen, toont schrijver zijn verstandig inzicht in de situatie door er enkele voor bespreking uit te kiezen die, in welke verhouding ook, de missie ‚nuttig' zijn. Ook zijn slotwoord is practisch: laten missie en missiologie uit haar isolement komen, zich op de hoogte stellen van de hulp die de profane wetenschappen kunnen bieden, en deze hulp loyaal aanvaarden; laten de andere wetenschappen, strikt op eigen terrein blijvend, zien hoe en waar ze helpen kunnen. Meer dan ooit is lekenhulp voor de missie onontbeerlijk. Er is al dertig jaren een intieme verstandhouding tussen missie en medici: zou dan een missiejuristische of missiephilologische beweging onmogelijk zijn?

Zo eindigt een keurig, actueel, sympathiek en nuttig boek.

Mill Hill Dr J. Thoonen

J. de Reeper M.H.F., *A Missionary Companion. Commentary on the Apostolic Faculties*, XVIII + 246 blz., Browne and Nolan Limited, The Richview Press, Dublin 1952.

Dat de missionarissen zich in hun eenzaamheid uitermate verheugen op het samen-

zijn met een ,,metgezel" is wel algemeen bekend. Zeer dikwijls echter zullen zij dit gezelschap alleen ,,in boekvorm" kunnen genieten. Father de Reeper, generaal secretaris der Sociëteit van Mill Hill, professor in het Kerkelijk Recht, oud-missionaris van Oost-Afrika, bezorgt hun nu ,,a companion".

In zijn geestelijke geïsoleerdheid en bij zijn vele praktische bekerings- en zielzorggevallen verzucht menig missionaris: ,,Wie verschaft me een boek, waar dit nu eens praktisch en kort bij elkaar staat??" — Father de Reeper verschaft hun als ,,fruit of missionary experience, a commentary based on the best authorities but presented without undue scientific apparatus" (p. IX). Zijn handig en keurig verzorgd boekje is ingedeeld in korte nummers en op het einde voorzien van een zeer overzichtelijk alphabetisch register.

Deze ,,companion" beperkt zich tot de apostolische faculteiten ,,praeter ius", die de missie-ordinarii bij hun benoeming ontvangen: hierop wordt een praktische commentaar gegeven. Men zoeke hier dus niet een gids voor *alle* missierechtelijke kwesties. Toch profiteert de schrijver van de gelegenheid om hier en daar een excursie te maken op ander terrein: zo b.v. de lange passages (81-102; 209-218) over canon 1125. Hier wordt o.a. betoogd (zoals schrijver ook reeds deed in ,,Het Missiewerk"), dat de polygaam (polygamist is een anglicisme), die het doopsel ontvangt, mag trouwen met een samen met hem gedoopte heidense vrouw, *ook al is zijn eerste vrouw reeds gedoopt.*

Schrijver is ook van mening (blz. 5), dat de Vicarius of Praefectus delegatus in de missies onder de term ,,Ordinarius" vallen: dit kan worden bevestigd door een officieel antwoord van de Propaganda aan de Generaal-Procurator der Congregatie van de H. Geest (29 Juli 1947; ,,Bulletin de la Congrégation du St Esprit", tome 40, mai 1946 - déc. 1948, p. 207).

Over het algemeen brengt de schrijver de opinies naar voren, die het de missionarissen het gemakkelijkst maken, al gaat hij niet verder dan canoniek verantwoord is en al wijst ook hij op omstandigheden, waarin het propter favorem fidei gewenst is geen gebruik te maken van de verleende faciliteiten.

Hier en daar ware een aanvulling toch toe te juichen. De auteur zegt b.v., dat de Vicarii en Praefecti delegati ook de apost. faculteiten bezitten; er zijn echter faculteiten, zoals het privilege om het H. Sacrament in een huiskapel te bewaren, die niet gelden voor hen (cfr Paventi, Breviarium iuris missionalis, Romae 1952, p. 38-39). — Iets uitvoeriger had de ,,companion" kunnen zijn over het antimensium (34, 200). — Bij de bespreking van faculteit XLIII betreffende het opleggen van scapulieren, ware het misschien goed geweest, ook de opinie te vermelden, volgens welke alle missionarissen, ook die van na 1 April 1933, ipso facto de privileges van de Priester-Missiebond bezitten (Sartori, Iuris missionalis elementa[2], Romae 1951, p. 86).

Ten slotte zij vermeld, dat de uiteenzetting over het ieiunium eucharisticum (fac. XVIII, p. 53-60) weer verouderd is sinds de Apost. Constit. ,,Christus Dominus" en de begeleidende Instructie van het H. Officie, waarin alle vroeger door de H. Stoel verleende privileges, faculteiten en dispensaties zeer uitdrukkelijk worden herroepen op dit punt (A.A.S. 45, 1953, pp. 24 en 31).

Schrijver en missionarissen feliciteren wij met deze uitgave. Laatstgenoemden zullen echter tòch nog wel eens moeten teruggrijpen naar andere commentaren,

zoals die van de Vlaming Vromant (1947), de Nederlander van Groessen (1949) en de Italiaan Sartori (1951). En zelfs meer uitgebreide werken en enige goede tijdschriften zullen zij op hun boekenplank niet kunnen missen, wanneer zij een gids zoeken bij minder frequente zielzorggevallen.

Kasteel-Gemert DRS ED. LOFFELD C.S.Sp.

ALFRED DIACRE P.B.: *Les baptêmes en danger de mort. Traité théorique et pratique,* 215 pp., en vente chez l'auteur, Pères Blancs, Avenue des Célestins 70, Héverlé-Louvain 1951.

Bedieningen behoren tot het dagelijkse werk van elke priester, en vooral de missionarissen met grote, uitgestrekte missiegebieden brengen een groot gedeelte van hun priesterlijke activiteit door met het bezoeken van stervende gelovigen, om hun de troost der laatste HH. Sacramenten te geven. Daarin heeft elke „man van de praktijk" dan ook heel gauw een zekere routine verkregen. In een zo juist verschenen boekje, geschreven door een oud-missionaris, gaat het echter niet over de gewone routine bedieningen aan de aan ons toevertrouwde gelovigen, maar over de hulp welke de missionarissen kunnen en moeten geven aan niet-gedoopten die in sterfgevaar verkeren. De auteur, Alfred Diacre, Witte Pater, heeft blijkbaar de priesterlijke bijstand aan stervende niet-katholieken tot zijn speciaal apostolaat gemaakt en, uit zijn rijke ervaring puttend, heeft hij ons dit boek geschonken, waarin ons een theoretische en practische verhandeling over dit onderwerp geschonken wordt. Primair handelt hij dus over het dopen van stervenden. Als hij in zijn boek ook andere sacramenten vermeldt, zoals absolutie, H. Oliesel en Viaticum, is dat slechts secundair en mogen we dus geen volledige verhandeling over het toedienen van die sacramenten in sterfgevaar verwachten.

Het boek is verdeeld in drie delen. Het eerste gedeelte behandelt de algemene principes van de voorbereiding tot en de toediening van het doopsel aan heidenen in sterfgevaar. In het tweede gedeelte, hetwelk ik het casuïstieke gedeelte zou willen noemen, bespreekt de schrijver de verschillende gevallen en omstandigheden welke men in de praktijk ontmoeten kan, zoals bijvoorbeeld van kinderen, krankzinnigen, doofstommen, bewusteloze patiënten, schijndoden, polygamen, herdoopsels, en wat er na die doopsel-toediening nog gedaan moet worden. In een aanhangsel, dat eigenlijk als het derde gedeelte kan beschouwd worden, bespreekt de schrijver hoe men stervende ketters en schismatieken kan bijstaan. Een goede alfabetische index vergemakkelijkt het gebruik van het boekje.

Uit deze opgave blijkt reeds dat de inhoud van het boek veel algemener is dan de titel zou doen vermoeden. De schrijver is er op uit om in het sterfuur hen, die gedurende hun leven nog niet ten volle van de rijkdommen der Kerk hebben kunnen genieten, zoveel mogelijk te helpen. En terecht. Immers de goddelijke Meester Zelf heeft de menselijke smart en eenzaamheid en machteloze verlatenheid van het sterfuur willen doormaken en ondervinden, welke Hem de hartverscheurende smartkreet deden slaken: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?!" En die tragische ondervinding heeft Hem doen besluiten tot de instelling van een speciaal sacrament voor stervenden, de vrucht van Christus' doodsangst, het Heilig Oliesel, met de opdracht aan zijn priesters om de stervenden bij te staan en hun laatste uren zoveel mogelijk te verlichten, gelijk Hij het Zelf

voor Dismas gedaan heeft. Geïnspireerd en gestuwd door dit pastorale bewustzijn heeft père Diacre ons de weg willen wijzen, hoe missionarissen niet alleen trouwe katholieken maar ook heidenen, doopleerlingen en alle andersdenkenden kunnen en moeten bijstaan in hun laatste ogenblikken. Met bewonderenswaardige bezorgdheid en nauwgezetheid gaat hij in op alle détails en omstandigheden, welke zich in verschillende gevallen kunnen voordoen, en de ,modus procedendi' in die omstandigheden, zowel voor priesters als voor katechisten, wordt scrupuleus beschreven. Het boekje is geschreven door een man uit de praktijk en derhalve, zoals te verwachten was, gevuld met typisch practische opmerkingen, zoals b.v. op p. 22, b, dat men het verlangen om gedoopt te worden en het daaraan beantwoordende onvolmaakte berouw mag veronderstellen bij een bewusteloze heiden, zolang er geen bewijs van het tegendeel bestaat. Niet alle theologen zijn het hier echter mee eens, b.v. Prümmer (Manuale Theologiae Moralis III, 1936, n. 135), Cappello (De Sacramentis I, 1945, n. 153). Op p. 38 geeft de schrijver een zeer nuttige en practische opmerking over het instrueren van katechisten hoe heidenen in gevaar van sterven te onderrichten alvorens het doopsel i.a.m. toe te dienen; op pp. 99-103 adviseert hij, bij weigering van een stervende om gedoopt te worden, dat men een onderzoek instelle naar de redenen van de weigering en in geval van twijfel, dat men de stervende op het laatste moment toch nog doopt ,sub condicione' natuurlijk; of op pp. 115-116 maant de schrijver aan tot practische voorzichtigheid om in geval van ,bona fide' polygamen hen niet van materiële zondaars tot formele zondaars te maken. Spreken is zilver, maar zwijgen kan goud waard zijn, vooral wanneer het gaat om het winnen van de ziel van een stervende ,bona fide' zondaar. Op p. 133 vestigt de schrijver zeer terecht de aandacht op het gevaar van ergernis geven bij her-dopen of bij het dopen i.a.m. van polygamen.

Als typische voorbeelden hoe radicaal-ver de schrijver wenst te gaan in de bijstand aan stervende niet-katholieken, volsta het te verwijzen naar zijn voorstellen tot dopen van polygamen (p. 111), en het toedienen van het H. Oliesel, Vormsel en Viaticum aan stervende ketters (pp. 148, 159, 166). Dat canon 731 par. 2, welke zegt: ,,Vetitum est Sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis et schismaticis, etiam bona fide errantibus eaque petentibus, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint", wel wat in het gedrang komt, beseft de schrijver ten volle (p. 167). Hij beroept zich op ,,les auteurs" en haalt alleen ,,L'Ami du Clergé" aan, ter bevestiging van zijn bewering. Als hij zelfs zover gaat, dat hij het Viaticum aan ketters, die te goeder trouw dwalen, wil laten toedienen, lijkt mij dat we dan toch wel mogen vragen op welk gezag men zover kan gaan (p. 166 voetnoot); en als hij voorstelt om absolutie en het H. Oliesel toe te dienen aan ketters die tot een secte behoren, welke die sacramenten uitdrukkelijk verwerpen (p. 170-171), zou ik graag de auteurs en Romeinse decisies vermeld willen zien, die dit adviseren of goedkeuren. Wij weten dat ,,Sacramenta sunt propter homines", maar men moet toch niet vergeten dat de ,,intentio habitualis implicita" niet slechts iets negatiefs is, sc. afwezigheid van afkeer, maar iets positiefs, nl. bereidheid om te ontvangen. Ook daarmede gaat Père Diacre wel wat te gemakkelijk te werk (p. 85, 170). Iedere priester zal dankbaar van schrijver's argumenten gebruik willen maken om zijn eigen geweten te overtuigen en gerust te stellen en gaarne

zou men even ver willen gaan als Père Diacre, maar men zou dat eerder durven doen op gezag van meerdere auteurs dan alleen op gezag van Père Diacre. Daarom vind ik het zo jammer dat hij zich niet de moeite getroost heeft, vooral bij op het eerste gezicht drastische uitbreidingen van faculteiten, naam en opgave van bron of auteur te vermelden. Dit dunkt mij is een nadeel hetwelk, zeker bij sympathiserende intelligente lezers, een zekere onvoldaanheid verwekt. De tekst en de uitwerking is wat te schools gehouden en de schrijver vervalt nogal eens in herhalingen. Dit is natuurlijk onvermijdelijk in het casuïstieke gedeelte van het werkje, daar alle gevallen iets met elkaar gemeen hebben. En als die gevallen successievelijk in gesproken lessen behandeld worden, vallen de herhalingen niet zo op, maar in een boek irriteren zij. Maar juist die herhalingen en ook de weglating van bron-vermeldingen geven mij de indruk, dat we hier te doen hebben met een in druk verschenen serie voordrachten over ,,periculum mortis"-gevallen, die over een meer of minder lange periode verspreid gegeven zijn. Om van die ,,periculum mortis"-lessen een boek te maken, had er echter het een en ander aan geschaafd en toegevoegd moeten worden, en voor een eventuele herdruk adviseren wij een zodanige revisie ten sterkste.

Desniettemin zal het aan iedere missionaris de moeite lonen om dit werkje ,,per partes" door te nemen en ik weet zeker dat de schat practische gegevens dankbaar gewaardeerd zal worden.

Mill-Hill — J. de Reeper M.H.F.

W. Demal O.S.B.: *Psychologie in de zielzorg*, vertaald door H. Bless, Romen en Zonen, Roermond-Maaseik 1952.

De schrijver behandelt in dit boek een veelheid van onderwerpen, die eigenlijk ieder op zich een apart boek zouden vragen. In het eerste deel (bl. 19-99) spreekt hij over de ziel op weg naar de volmaaktheid, achtereenvolgens op de weg der zuivering, der verlichting en der vereniging. Het tweede deel (blz. 99-256) handelt over ,,typenpsychologie", waarin psychologisch beken worden 1. verschil in geslacht, 2. verschil in leeftijd, 3. verschil in persoonlijke aanleg, 4. verschil in beroepsstanden, 5. verschil in woonplaats. Het derde deel ten slotte (blz. 286-321) geeft een pastoraalpsychologische pathologie, waarin de zielsziekten besproken worden.

Het maakt de indruk, dat de schrijver alles, wat voor de practische zielzorg op het gebied der psychologie en psychopathologie van belang kon zijn, bij elkaar heeft willen zetten in een compacte omvang en een gemakkelijk begrijpbare vorm. Het streven kan slechts lofwaardig genoemd worden, en het boek bevat inderdaad practisch zeer nuttige beschouwingen en raadgevingen. Wat hij bv. zegt van de behandeling van dwangneurosen, zou iedere in de zielzorg werkzame geestelijke met vrucht kunnen lezen.

Maar een boek als dit dient wetenschappelijk geheel verantwoord te zijn. En wij moeten tot ons leedwezen betwijfelen, of dit het geval is. Wat er bv. over de psychopathologie gezegd wordt, is zeker niet meer op de hoogte van de tijd. Wij zouden wensen, dat dit boek door de kundige vertaler eens geheel omgewerkt en bijgewerkt werd; dan zou het zonder voorbehoud lof verdienen.

A.M.

P. DR GREGORIUS O.F.M.CAP.

HET ELITE-VRAAGSTUK EN DE MISSIE*

HET is mijn taak het vraagstuk van de élite in verband met het missiewerk te bespreken zonder daarbij de verschillende vormen te behandelen, waarin de élite in de missie zelf kan optreden en zonder de plaatselijke toestanden te belichten, die de actualiteit van het probleem aanmerkelijk kunnen verhogen. We kunnen natuurlijk niet helemaal afstand hiervan doen, doch we zullen trachten de problematiek van de kwestie aan te geven en het vraagstuk van missiemethodisch standpunt uit te benaderen.

I. *Het begrip „élite" en de missie*

ONDER élite verstaat men die groep van voorbeeldige, overtuigde en strijdvaardige katholieken, die een leidende functie hebben op de diverse terreinen, waar de belangen van de Kerk in de missie op het spel staan en die uit hun katholiek bewustzijn en onder leiding van de kerkelijke overheid aldaar hun apostolisch werk verrichten.

Het kunnen dus katholieken zijn, die in heel verschillende functies hun apostolaat in de gemeenschap uitoefenen, nl. als priester, als kloosterling, als catechist, op het gebied van het onderwijs, de pers, de sociale actie, de charitas en het bedrijfsleven.

Het kunnen Europese of inheemse krachten zijn. Voorwaarde is slechts dat zij in een of andere vorm in het apostolaat zijn ingeschakeld en hierin een meer of minder leidende functie of beter: invloedrijke plaats bekleden.

De vorm, waarin de élite in de missie optreedt of daarin optreden zal, verschilt naargelang de tijd, de aard van het missiegebied en de actualiteit van de vraagstukken, die om een oplossing vragen.

II. *Het belang van de élite bij het missiewerk*

WANNEER we het belang van het leidersbeginsel in de missionering willen behandelen, kunnen we uitgaan van de concrete situatie op het missieterrein zelf en kunnen we ook redeneren vanuit het missiebegrip. Aan beide aspecten willen we onze aandacht besteden.

A. *Uit de tegenwoordige toestand van het missiewerk*

ALS we de wijde wereldmissie van heden overzien, treden enige gezichtspunten naar voren, die een scherp licht werpen op het belang van het te behandelen onderwerp.

* Inleiding gehouden op de Ned. Missiol. Week te Nijmegen op 14 April 1953.

1. Het actuele vraagstuk van de massa-bekering

WANNEER de H. Vader in „Evangelii Praecones" de vorming van een K.A. in de missie bespreekt, schrijft hij deze behartigenswaardige woorden: „Men dient evenwel bij het oprichten en vormen van deze verenigingen méér te letten op levenswandel, karakter en ijver der leden dan op hun aantal."[1] We staan in verschillende gebieden voor het feit van een massale bekering. We mogen ons hierover verheugen. Toch blijkt spoedig, dat men dan voor grote problemen komt te staan. Hoe leidt men deze massale beweging? Degene, die gedoopt zijn, hebben verder godsdienstonderricht en pastorale zielzorg nodig. De kerkgebouwen moeten worden vergroot. Moet men de krachten voor de zielzorg van de reeds gedoopten aan het eigenlijke bekeringswerk onttrekken? Zal de massa op de duur de leiding van buitenlandse missionarissen blijven aanvaarden? Zal een snelle ontwikkeling van een jonge christenheid ook geen geest van emancipatie kweken op dogmatisch gebied? De ervaring van de geschiedenis geeft alle reden na een massa-bekering een crisis te verwachten.

Met een massa-bekering is bijna onafscheidelijk verbonden een steeds toenemende priesternood. Wanneer voor Europa de maatstaf is: één priester voor 1000 gelovigen, dan moet deze maatstaf voor de missie minstens gehandhaafd blijven, want daar wonen de christenen meer verspreid en temidden van een heidense omgeving en bovendien staat er elke priester toch allereerst voor de bekering van de heidenen. Vandaar eiste de Ap. Internuntius voor China in 1949: één priester voor 500 gelovigen.

Het aantal christenen per priester ligt in de succesvolle gebieden echter gewoonlijk boven deze norm: ruim 2000 per priester en in de afzonderlijke staties 5000 en meer.

Geen enkele missionerende orde of congregatie kan bij een massabekering op de duur het gebrek aan personeel aanvullen. Men zal dus naar andere krachten moeten uitzien.

2. *Te weinig geschoolde werkers*

NAAST de numerieke tekorten bestaat er ook een gebrek aan gequalificeerde werkers. Dit geldt zowel voor de priesters als voor de broeders, zusters en leken.

a. *De missionarissen.* Pius XI schreef in „Rerum Ecclesiae": het is noodzakelijk „dat een talrijker en een veelzijdiger onderlegd aantal priesters worde uitgezonden". Meerdere orden en congregaties stellen zich nog

[1] Vgl. de vertaling in: Het Missiewerk 31 (1952) 17.

tevreden met de minimale eisen wat de opleiding van hun missionarissen betreft, zij beperken zich nl. tot taalonderricht en wat medische opleiding. In de missie zelf, in de z.g. „praktijk" komt dit wel terecht! Daar werpen zij zich echter op de dienstreizen, geven godsdienstonderricht, staan in een polikliniek en dienen de sacramenten toe; zij trachten door een zo groot mogelijk aantal mensen te dopen de statistieken op peil te houden of nog te doen stijgen.

Aan enige strategie en methode, aan de juiste verdeling van krachten en werk wordt te weinig zorg besteed. Wordt hun onsystematisch werken en zwoegen met succes bekroond, dan is heel de „bloeiende" missie na 10-20 jaren uitgebloed en aan het einde van haar krachten, zowel wat het personeel als het geld betreft.

Het gevolg is, dat men de verdere ontwikkeling niet meer in handen heeft. Er wordt veel gesjouwd, doch er is te weinig methode van werken. Zodoende is er een gebrek aan intensiviteit: er zijn te weinig geschoolde krachten voor de opleiding van de inheemse clerus, voor een goede kweekschool, die met die van de staat kan concurreren. Het verenigingsleven op godsdienstig en sociaal gebied blijft in de kinderschoenen steken; de politieke scholing van de christenen blijft achterwege. Het gebied van de film laat men geheel aan neutrale instanties over; voor de middelbare scholen en zeker voor het hoger onderwijs zijn te weinig krachten. Zonder veel economisch inzicht tracht iedereen de hem toegewezen gelden zo nuttig mogelijk te besteden. Voor kernvorming, K.A. en Maria Legioen is er geen tijd en geen centrale, die dit werk systematisch opbouwt.

Vooral de studie in de methodiek van het missiewerk geeft aan onze missionarissen een hogere qualificatie. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken, dat bij het nijpend priester-tekort nog te veel missionarissen hun tijd en energie besteden aan het indirect missiewerk, dat niet achterwege mag blijven (integendeel!), doch dat desnoods door andere krachten kan overgenomen worden. Kan b.v. het onderwijs (inclusief het klein seminarie en de catechistenschool) niet beter aan onze geroutineerde onderwijs-congregaties en heel de ziekenverpleging niet beter aan de natuurlijke aanleg van de vrouw worden overgelaten?

b. *De leken.* Vooral hebben we een nijpend tekort aan geschoolde leken. Het is een bekend feit, dat de opleiding van de catechisten in de oude vorm niet meer aan de eisen voldoet; de „teacher" in Afrika heeft in ontwikkeling en salariëring het vroegere gemoedelijke catechisten-type in de schaduw gesteld. [2] Doch vooral voor het gebied van het

[2] Vgl. JOH. BECKMANN: Die kath. Kirche im neuen Afrika, Einsiedeln 1947, 290.

verenigingsleven, de pers, het onderwijs enz. ontbreken voldoende opgeleide en gevormde lekenkrachten.

3. *Het opdringende communisme*

Omtrent het actuele gevaar van het communisme in heel het Verre Oosten en zelfs ook in Afrika kunnen we ons bij de tegenwoordige wereldsituatie geen optimisme meer veroorloven, evenmin omtrent een eventuele verdraagzaamheid tussen communisme en christendom. Ook is het duidelijk, dat de beslissing of b.v. de Aziatische volken communistisch of christelijk zullen worden, niet af hangt van het numerieke overwicht.

Het is leerzaam te constateren, dat de uitbreiding van het communisme in deze tijd ongeveer dezelfde weg volgt, die in de vorige eeuw de Europese economie en techniek heeft afgelegd. Door het economisch en technisch overwicht heeft het Westen vele volken overrompeld en heeft 't gedroomd van een wereldcultuur, waarvan het zwaartepunt in het westelijk halfrond zou liggen. Feitelijk heeft deze Amerikaans-Europese expansie uit gebrek aan een eigen wereldbeschouwing alleen de communistische ideologie voorbereid, die inderdaad een wereld-cultuur tot stand dreigt te brengen.

Waar ligt de fout? Met de Europese expansie met de wapenen in de 16e eeuw (trouwens ook de communistische expansie schrikt hiervoor niet terug!) heeft het christendom een synthese aangegaan. Het gevolg is geweest, dat met de Europese cultuur ook het christendom naar vele landen is gekomen; we kunnen wijzen naar de Philippijnen en de Midden- en Zuid-Amerikaanse landen. Bij de hernieuwde westerse expansie in de tweede helft van de 19e eeuw ging eerstens de verovering niet meer uit van de zuidelijke katholieke landen, doch van de Noord-Europese en Amerikaanse gebieden en het christendom heeft geen kans gezien deze sociaal-economische expansie van binnenuit met christelijke beginselen te doordringen, zoals het christendom dit wel meer of minder gedaan heeft met de politieke conquista van de ontdekkingsperiode.

Het is daarom de hoogste tijd nu nog zo intensief mogelijk binnen te dringen in de sfeer van de industriecentra en de havenplaatsen en in deze gistende wereld onze sociale beginselen te propageren en in dit milieu door een élite-vorming en door moderne technische middelen de haard van het verzet te bereiden voor het opdringend communisme. De feiten hebben bewezen, dat dit systeem noch door de massa noch van buitenaf bestreden kan worden.[3]

[3] Jos. Peters: Die treibenden Kräfte in der Weltmission von heute, in: Missionswiss. und Religionswiss. 1949, 162-166; A. Freitag S.V.D.: Die neue Missionsärea, Kaldenkirchen 1953, S. 46 ff.

4. Het nationalisme eist allerwege zelfstandigheid

Het koloniale tijdperk loopt ten einde en daarmede een soms onverkwikkelijke verbintenis tussen koloniale en missionaire belangen; we denken aan de verhoudingen van Frankrijk in China en van Portugal in India. Door de politieke zelfstandigheid van vele gebieden heeft zich een sterke nationale bewustwording onder de inheemse bevolking bemerkbaar gemaakt, die onwillekeurig overslaat op het gebied van de beschaving in 't algemeen en op dat van de leiding in godsdienstzaken in 't bijzonder.

We kunnen natuurlijk de religieuze volwassenheid van een christelijke gemeenschap en het tempo, waarin deze tot stand komt, niet afmeten naar haar politieke en economische emancipatie; desniettemin zijn de leiders van deze jonge volken geneigd het tempo van hun politieke en economische groei ook op te leggen aan de ontwikkeling van het kerkelijk leven en moet men met deze conjunctuur rekening houden. Hierdoor krijgt het élite-vraagstuk een bijzondere actualiteit.

Doch ook in de primitievere gebieden rukt de westerse doorbraak met de industrialisatie met kracht aan de feodale verhoudingen van de inheemse maatschappij; zij brengt de moderne geldhuishouding in de tot nu toe gesloten dorpseconomie; zij legt het dorpsleven open voor nieuwe inzichten en waarde-bepalingen.

In deze ,,Umwertung aller Werte'' zendt Moskou zijn propagandisten, zijn élite, om bij de economische verpaupering stemming te wekken tegen het westerse kapitalisme, en — ten onrechte — ook het christendom hierin te betrekken.

Jammer genoeg hebben de westerse onderwijs-instellingen geen of weinig christelijke, doch veel meer materialistische, atheïstische en meestal links-georiënteerde leiders gevormd, zodat de vroeger en nu nog in Amerika, Frankrijk en Nederland gevormde academische krachten dikwijls de grootste propagandisten van het communisme worden. De katholieke scholen echter in de missielanden hadden een te geringe bovenbouw, zodat er bij de nationalistische omwenteling een groot gebrek ontstond aan katholieke élite in het sociale en politieke leven. In 1950 waren op de 41 600 katholieke scholen slechts 5000 middelbare onderwijs-instellingen. [4]

[4] A. Freitag S.V.D.: Kerk en Missie-problemen van onze tijd, in: Het Missiewerk, 29 (1950) 194.

5. De Islam en het élite-vraagstuk

Tot de belangrijke factoren, die de tegenwoordige situatie van het christendom in de missielanden bepalen, behoort ongetwijfeld mede de Islam. Toch zal de opmars van de Islam zeker niet alleen door élite-vorming gestuit kunnen worden, omdat de werving voor de Islam vooral plaats heeft door het persoonlijk contact in het dagelijks leven, door de handel, door de mohammedaanse ambtenaren enz. Misschien wordt de Islam zelfs eerder tegengehouden door een numerieke uitbreiding van het christendom door middel van de extensieve methode. Op Flores b.v. is door deze werkwijze een dam opgeworpen tegen de opdringende Islam langs de Soenda-boog; op Sumatra is door de massale christianisering van de Bataklanden eveneens een wig gedreven tussen het mohammedaanse Atjeh en de mohammedaanse Padangse bovenlanden. Eenzelfde betekenis heeft de christianisering van Nieuw Guinea in de naaste toekomst voor de afgrendeling van de Islam binnen de Indonesische cultuurkring tegenover het uitgestrekte gebied van de Pacific.

Toch raakt ook de Islam het élite-vraagstuk en wel in dubbel opzicht.

1. De Islam is in de minder-ontwikkelde gebieden zelf in zekere zin een élite in haar milieu en heeft een sterke werfkracht door haar godsdienstig, cultureel en politiek overwicht. In Indonesië schaamt men zich bij een volkstelling zich als „animist'' op te geven; men geeft zich daarom officieel als mohammedaan op; men kleedt zich gaarne zoals de mohammedaanse Maleiers doen; de ambtenaren van de belasting, van de rechtspraak, van de bevolking, waarvoor men een huwelijk sluit enz., zijn gewoonlijk mohammedaan. Hierdoor krijgt de inheemse bevolking, die nog niet tot de Islam behoort, een gevoel van minderwaardigheid. Door een invloedrijke christelijke élite-vorming wordt in dit opzicht het evenwicht hersteld.

2. In de Islam zelf is in meerdere landen een sterke hervormingsbeweging gaande. Men heeft het besef, dat de orthodoxe Islam in vele mohammedaanse landen de laatste eeuwen de beschaving niet vooruitgebracht, veelmeer geremd heeft. Men wil met een liberale Koran-uitleg de Islam aan moderne westerse ideeën op sociaal, cultureel en staatsrechtelijk gebied aanpassen. De hervormingsbeweging biedt mogelijkheden tot een ruimer contact met het christendom, althans met de christenen. Uit de aard van de zaak vindt men deze westerse doorbraak en verruiming van opvatting vooral bij de meer vooraanstaande kringen in de Islam, dus bij de mohammedaanse élite, en wel vooral bij degenen, die aan westerse of westers-georiënteerde hogescholen hun intellectuele

en geestelijke vorming hebben genoten. In dit opzicht heeft het contact met een christelijke élite aan de verschillende instellingen van onderwijs, in wetenschappelijke kringen, in het sociaal-maatschappelijke en politieke leven en door de verschillende vormen van publiciteit een uitzonderlijke waarde.

Vooral de emancipatie van de vrouw in de Islam en de minder opvallende, doch sterk doorwerkende invloed van de katholieke vormingscentra van de meisjes alsook van de sociaal-charitatieve verenigingen tot opheffing van de inheemse vrouw kunnen belangrijke contactpunten blijken te zijn voor toenadering tussen het christendom en de Islàm. De christelijke invloed van de vrouwelijke élite kan nog des te meer van belang zijn, omdat zelfs een huwelijk van een mohammedaan met een christelijk meisje volgens de moderne huwelijkswetgeving in enige mohammedaanse landen niet meer wettelijk verboden is [5].

6. Het snelle groeiproces van de protestantse kerken

Een feit, waarop van katholieke zijde weinig de aandacht is gevestigd, is de snelle groei van de protestantse kerken naar zelfstandigheid en eenheid.

Wanneer we ons beperken tot Indonesië, zo zijn hier in de laatste 25 jaar elf protestantse kerken zelfstandig geworden. De eersten werden nog door de Nederlandse zendingsgenootschappen zelfstandig verklaard; de laatsten hebben echter al zelf naar de autonomie gegrepen. Men spreekt in verband met de verhouding tot Nederland al liever niet meer van „zending”, doch van oudere en jonge kerken. Zendeling in Indonesië kan men alleen nog worden, als men vanuit Indonesië gevraagd wordt en de Indonesische kerken zeggen, welke taak de Europese zendelingen er te vervullen hebben.

Deze zelfstandigheid van de protestantse kerken in de missielanden is sterk toegenomen met de overal geldende drang naar staatkundige zelfstandigheid, die zich niet zou verdragen met afhankelijkheid op kerkelijk terrein. [6]

[5] Vgl. A. Freitag: Die neue Missionsärea, l.c. 61.
[6] K. J. Brouwer: Zelfstandigheid van Indonesische Kerken, in: Indonesië, 2 (1948-1949) 189 vv.; vgl. dez.: Copernicus in de zending, in: Sticusa Jaarboek 1952, 81 vv. In „Zending in een gistende wereld” (Amsterdam 1951) verklaart deze schr., dat het normaal is, dat de inheemse kerkgemeenschappen zichzelf zelfstandig verklaren; daarmee spreken zij uit, dat zij zover zijn gekomen, dat zij de verantwoordelijkheid voor eigen bestaan en leven op zich nemen (blz. 19-20). Hier ligt echter het beginsel tot een steeds grotere verdeeldheid en voelt men het gemis van het kerkelijk gezag.

De situatie bij de katholieken is om de ordening in de kerkelijke hiërarchie anders dan bij de protestanten; de roeping tot de genade van het priesterschap ligt in Gods raadsbesluit verborgen en de hoogstaande eisen voor het priesterschap vragen een meer geleidelijke vorming. Toch moet men met dit snelle, soms zelfs overijlde groeiproces van de protestantse kerken ook bij onze élite-vorming rekening houden. In de prikkelbaarheid van het nationalisme maakt men zo gemakkelijk vergelijkingen.

B. *De theologische rechtvaardiging uit het missiebegrip*

Nu we het belang van het élite-vraagstuk hebben belicht vanuit de concrete situatie van de wereldmissie — missiographisch —, kunnen we het belang van het leidersbeginsel in de missionerende Kerk, in 't kort, nog theologisch bespreken.

Vanzelfsprekend behoudt in de missiemethode de priester door zijn priesterlijk karakter zijn uitzonderlijke waarde; hij is krachtens zijn wijding de uitdeler van Gods geheimenissen door de verkondiging van de goddelijke openbaring en de toediening van de HH. Sacramenten. Doch in tijden van bijzondere beslissingen voor de Kerk, zoals in onze tijd, mag men aannemen, dat God ook aan de leken een missie-roeping kan en zal geven, wanneer de inzet van hun persoon en hun talenten een noodzakelijke voorwaarde is voor de vitale uitbreiding van het Godsrijk op aarde.

De inzet van de leken wordt echter ook gerechtvaardigd door het veranderde, in zekere zin verruimde missie-begrip. Het missiewerk wordt niet enkel meer beschouwd als de redding van de onsterfelijke zielen. Deze moeten immers in Vatikaanstad even goed gered worden als in het hartje van Afrika.

Wat is de missionering dan? Het is de actie, die ten doel heeft de zichtbare Kerk van Christus te vestigen in de vele landen, waar nog het heidendom heerst. Er is een sterk-sprekende menselijke factor in het missiewerk gelegen, omdat het als 't ware een voortdurende menswording is van de voortlevende Christus in zwak-menselijke gedaante- en verschijningsvormen. In de gemoedsrijkdom van alle volken, in de kracht van hun goede wil, in de heldere denkkracht van hun verstand, in de soms ontroerende schoonheid van hun kunst, in de traditionele vormen van hun familie-zin en gemeenschapsgeest, in hun eigen hiërarchie, in hun eigen pers en film, in hun opvoedingssystemen en hun sociale en charitatieve verhoudingen, in hun volkseigen verschijningsvormen wil Christus voortleven, onder hen wonen en werken, tot hen spreken.

Missiewerk betekent een Christus-gemeenschap opbouwen, mede uit

de bouwstenen van hun eigen cultuur, betekent heel hun maatschappelijk en geestelijk leven van binnenuit en organisch doordringen met het christelijk beginsel. Het missiewerk richt zich uiteindelijk niet op het individu, doch op de gemeenschap. De arts, die medewerkt aan het „mens sana in corpore sano", de ingenieur, die dijken tegen de overstroming opwerpt — en hij doet dit uit welbegrepen naastenliefde —, de econoom, die het bedrijfsleven met de christelijke sociale rechtvaardigheid doordringt, zij allen werken mede, naast de priester, om een christelijke gemeenschap op te bouwen. Deze christelijke gemeenschap is de zichtbare Kerk met haar liturgische viering van de HH. Geheimen, haar hiërarchie, doch ook met de volle rijkdom van haar christelijke beschaving, wetenschap, kunst en beleving van de christelijke naastenliefde.

Dit is een groeiproces, dat ver uitgaat boven de taak van de priester; het voltrekt zich in en door de hele gemeenschap. In dit proces heeft de leek, de élite, zijn eigen onmisbare plaats naast die van de priester.

III. *Vereisten voor de vorming van een élite*

Het is niet onze bedoeling om te spreken over de vereisten van de élite zelf; doch willen we meer dan in het verleden een élite vormen en deze inschakelen in het missiewerk, dan zal dit alleen gaan in een bepaalde sfeer van verstandhouding en zal de missionering zelf methodisch aan zekere eisen moeten voldoen.

A. *Meer intensivering dan numerieke belangstelling*

Als het succes lokt en de geldelijke middelen spaarzaam zijn, beperkt men zich gemakkelijk tot de plattelandsbevolking en de lagere standen. Hier staat de oogst rijp.

De H. Vader zegt echter in „Evangelii Praecones" als antwoord op het bezwaar, dat speciaal het onderwijs zoveel krachten (en dikwijls juist de besten) opeist en betrekkelijk zo weinig resultaten oplevert: „Daar de jeugd, vooral zij, die in de letteren, de hogere studiën en de vrije beroepen gevormd wordt, eenmaal de richting van de toekomstige maatschappij zal bepalen, zal het wel voor iedereen duidelijk zijn, dat de uiterste zorg dient besteed te worden aan het onderwijs, de scholen en colleges. Wij richten dan ook tot de oversten der missies Onze vaderlijke aansporing geen moeite en, voor zover mogelijk, geen geld te sparen om deze ondernemingen met alle kracht te bevorderen . . . Zo het getal van hen, die zich volledig tot de geboden van de Goddelijke Verlosser bekeren, niet groot mocht zijn, dan zullen toch velen, bij het aanschouwen van

de verheven schoonheid van deze godsdienst en van de liefde van zijn volgelingen, de weldadige invloed ervan ondergaan.” [7]

Duidelijk geeft hier de H. Vader het belang van de élite-vorming aan.

Het gevaar bestaat immers vooral bij een massa-bekering, dat zich een driehoek vormt met een brede basis, met een daarop versmalde bovenlaag van évolués, doch met een te geringe spitsvorming voor de topleiding, de inheemse clerus, de leiders op sociaal-maatschappelijk, charitatief en politiek gebied. Inzake onderwijs staan we b.v. bij onze protestantse broeders nog ver ten achter. Het is tekenend, dat in Japan, waar de verhoudingen lang niet het ongunstigst zijn, op het ogenblik op de katholieke lagere scholen tweemaal zoveel leerlingen zijn als op de protestantse, maar op de universiteiten tienmaal minder katholieke universiteitsstudenten. [8]

Naast het onderwijs noemt de H. Vader als middel tot intensivering van het missiewerk de pers: „Niet minder nuttig is het uitgeven en verspreiden van goede lectuur. Wij achten het niet noodzakelijk bij dit onderwerp lang stil te blijven staan, daar het voor eenieder duidelijk is, van hoe grote waarde de dagbladen, tijdschriften en brochures zijn . . . Al is er op dit gebied reeds veel gedaan, toch blijft er nog veel te doen over.” [9]

De pers wordt hier naast het onderwijs genoemd. Zij heeft bijzondere betekenis in die gebieden, waar een dreigende crisis aanspoort om het personeel en de geldmiddelen voor de meest effectieve werkwijze in te zetten, waar door een massa-bekering gebrek aan personeel ontstaat, waar de godsdienstige nazorg van de reeds bekeerden hierdoor min of meer te kort schiet, waar de christenen bovendien op grote afstand van elkaar wonen en maar zelden bezocht kunnen worden.

De enorme uitbreiding en invloed van de marxistische en godsdienstloze pers moge voor ons een waarschuwend voorbeeld zijn.

Uit de perslijst van de regeringsvoorlichtingsdienst, afd. documentatie, van 1 Maart 1949 bleek, dat er toen in Indonesië (de militaire uitgaven en die van Nieuw Guinea uitgezonderd) alleen reeds 316 periodieken verschenen, waarvan 102 maandbladen, 49 weekbladen en 57 dagbladen.

Voor een élite-vorming is de pers onmisbaar. Wij vormen op onze katholieke scholen in de missielanden ruim 3 millioen leerlingen, leren hen lezen . . . en als zij ’t eenmaal door de inspanning van onze onderwijzers(essen) hebben geleerd, spelen wij het Marxisme in de kaart,

[7] Het Missiewerk, l.c. 18-19, vgl. A. Freitag S.V.D.: Die neue Missionära, l.c. 112.
[8] Vgl. Orientierung, 16e jrg. nr 6, 31 Maart 1952.
[9] Het Missiewerk, l.c. 19.

omdat we geen pers hebben, waaraan deze leerlingen hun verlangen naar voorlichting en ontwikkeling kunnen voldoen.

B. *Uitbreiding van het missiewerk op buiten-kerkelijk terrein*

ZOALS in het Westen speelt zich de strijd tussen geloof en ongeloof niet zozeer af op het terrein van de godsdienst en apologie als veel meer in het sociaal-maatschappelijk leven. Doch dit is het aangewezen gebied van de katholieke leken. Om deze élite te vormen is vereist, dat de Kerk meer dan voorheen haar actie-radius uitstrekt op het buitenkerkelijk terrein van het onderwijs, het verenigingsleven, de pers enz.

Grote waarde hecht de H. Vader in „Evangelii Praecones" aan het sociale vraagstuk. Nog nooit heeft een missie-encycliek hierover zo uitvoerig geschreven. „Nu de communistische leuzen, die tegenwoordig overal worden rondgebazuind, het eenvoudige en onontwikkelde volk misleiden, is het alsof Ons de woorden van Onze Heer Jesus Christus in de oren klinken: ‚Ik heb medelijden met de schare.' Het is dan ook volstrekt noodzakelijk de ware beginselen der Kerk in deze zaak zorgvuldig, ijverig en krachtdadig toe te passen."[10]

De missionarissen moeten echter niet alleen de sociale leer van de Kerk uiteenzetten en verdedigen, doch ook binnen hun terrein deze trachten te verwezenlijken: „het behoort ook tot uw taak, Eerbiedwaardige Broeders, . . . om zorgvuldig te waken, dat deze beginselen en normen worden nagekomen. Rekening houdend met de verschillende omstandigheden van plaats en tijd en na met elkaar overleg te hebben gepleegd op de bisschoppelijke conferenties, synoden en andere bijeenkomsten, moet gij naar vermogen al die economische en sociale groeperingen, verenigingen en instellingen in het leven roepen, die onze tijd en het karakter van uw volk vereisen."[11]

De Kerk, de missionarissen mogen het sociale werk stimuleren; het is vooral de taak van de leken-élite dit werk uit te voeren. Vandaar zegt de H. Vader in „Evangelii Praecones": „Het zal echter goed zijn, telkens als dat mogelijk is, de hulp in te roepen van leken, die door hun uitmuntende levenswandel en practische ervaring bekwaam zijn deze werken te ondernemen en te bevorderen."[12] Op het gebied van de stands- en vakorganisaties moeten we echter over leiders beschikken.

In vele gebieden beperkt zich het missiewerk bijna uitsluitend tot de

[10] Ibid. 20.
[11] Ibid. 22.
[12] Ibid. 20.

agrarische bevolking. Het terrein van de ziekenverpleging is meestal voldoende verzorgd, dat van de sociale voorzieningen wordt te veel verwaarloosd. Vandaar heeft de Missiologische Week van Leuven voor 1953 wederom als hoofdthema gekozen: het arbeidsprobleem en de missionering.

Men mist op sociaal gebied de zo nodige contactpunten, als men niet beschikt over een goed gevormde leken-élite en een sociaal centrum, dat de katholieke richtlijnen propageert, de sociale encyclieken uitgeeft, kernen vormt en het sociale pers-orgaan verzorgt.

C. *Meer samenwerking bij de oplossing van het élite-vraagstuk*

Ondanks het grote belang van de élite-vorming op verschillend kerkelijk en buiten-kerkelijk terrein is het voor de afzonderlijke missiegebieden met hun beperkte reserve aan personeel en geldmiddelen een onmogelijkheid grotere en verantwoorde plannen ten opzichte van het onderwijs, de pers, de uitgeverij, het verenigingsleven enz. ten uitvoer te brengen zonder een royale samenwerking tussen de verschillende missionerende orden en congregaties, die in een groter samenhangend gebied werkzaam zijn.

Neemt alleen reeds het terrein van de pers, de verschillende uitgaven en de sociale werken.

P. Tellkamp[13] vermeldt, dat de communistische krant voor Frans Aequatoriaal Afrika, de „A.E.F. Nouvelle" in de drukkerij van de communistische „Humanité" te Parijs wordt gedrukt; zij tracht de inheemse bevolking tegen de missionarissen op te zetten. Bovendien tracht de Franse regering culturele centra op te richten, die door aankoop van film- en radio-apparaten en door bibliotheken de Franse cultuur bekend maken; natuurlijk is alles z.g. neutraal, d.w.z. geen boek of film mag een godsdienstig karakter dragen. Van katholieke zijde is nog weinig gedaan en is zonder samenwerking van verschillende missiegebieden en de katholieke uitgeverijen van het moederland ook weinig te bereiken. In Frankrijk heeft men sinds 1950 de missie-pers gecentraliseerd in het „Institut de Presse Missionnaire", dat zijn zetel heeft in het bureau van de Voortplanting des Geloofs te Parijs (5, rue Monsieur); alle 14 dagen komt het instituut, waarin ook enige vooraanstaande drukkers en uitgevers zitting hebben, bijeen om de vragen van publiciteit die gesteld zijn vanuit de missiegebieden op te lossen. Het instituut geeft een driemaandelijks tijdschrift „Les Presses Missionnaires" in een oplage van 7000 ex. uit om de leden en de missionarissen in de 5 werelddelen op de

[13] Die Gefahr der Erstickung für die kath. Weltmission, Münster i.W. 1950, 67.

hoogte te stellen van de problemen van de pers. Het instituut stelt zich ten doel: de studie van het vraagstuk van de pers in de missie, de gedachtenwisseling onder degenen, die zich voor deze kwesties interesseren, de uitwisseling van wederzijdse ervaringen, het beschikbaar-stellen van technisch materiaal, de documentatie van de publiciteit op missiegebied, het oprichten van de nodige fondsen en het bevorderen van uitgaven en de verspreiding van drukwerken.[14]

In Belgisch Congo heeft men nu een „Bibliothèque de l'Etoile", die goede lectuur verspreidt. In Indonesië is na veel inspanning de uitgeverij „Obor" gesticht. In de omgeving van Tabora in O.-Afrika is een centrale drukkerij opgericht; de Witte Paters hebben hiervoor de steun mogen ontvangen van alle Ap. Vicarissen van Tanganjika. In Engels Nigeria bestaat een katholieke krant, de „Nigeria Catholic Herald", die 8000 abonnementen telt.[15] Zo zijn er meer resultaten door onderlinge samenwerking bereikt. In Indonesië daarentegen kon men zelfs niet tot een gezamenlijke uitgave van een eenheidscatechismus komen!

Weliswaar heeft men dikwijls gebrek aan vakmensen, aan materiaal en het nodige kapitaal, doch dit gemis zou gedeeltelijk verholpen kunnen worden door een grotere samenwerking tussen meerdere missiegebieden, waar men dezelfde taal gebruikt. Met onze vele missiestaties en -posten tot in de kleinste dorpen beschikken we over een distributie-apparaat, waarop een communistische centrale met reden jaloers zou kunnen zijn.

Er zou voor de vorming en voorlichting van een katholieke élite meer gepresteerd kunnen worden, als de missionerende orden en congregaties voor grotere projecten meer coöperatief te werk gingen.

Meer samenwerking is er ook nodig op sociaal terrein. „De tegenwoordige missie-Kerken zijn over een onmetelijke uitgestrektheid los van elkaar gesticht. Maar ze moeten nu in een wereld, die naar eenheid streeft, nader tot elkander worden gebracht, om de gezamenlijke problemen te kunnen oplossen. Ook moeten ze in contact worden gebracht met de ervaringen en resultaten, die de westerse Kerk op sociaal gebied heeft verworven. Uit de resultaten van het Westen kan de christelijke sociale beweging in de missie zeer veel leren en dit kan haar voor heel wat fouten behoeden. Zo heeft b.v. de christelijke syndicaatsbeweging in Belgisch Congo zich ideëel en organisatorisch voortreffelijk aangesloten aan de christelijke sociale beweging in België. Wanneer wij tegenover de communistische internationale geen ,katholieke inter-

[14] P. Cribier: La presse dans les missions, in: Rythmes du Monde 3 (1951) 93 et suiv.
[15] P. Tellkamp: l.c.

nationale' op sociaal gebied kunnen stellen, dan is het succes van onze pogingen zowel in de moederlanden alsook in de missie zonder meer twijfelachtig. Problemen, die op wereldbasis berusten, kunnen ook slechts op wereldbasis worden opgelost." [16]

Hiertoe zal 't soms aanbeveling verdienen belangenloos andere orden of congregaties aan te trekken, als deze zich voor een onderdeel van het bekeringswerk, vooral wat de élite-vorming betreft op gebied van onderwijs, jeugdzorg, sociaal werk enz. beter gespecialiseerd hebben. [17]

D. *Meer vertrouwen in de jonge christenheid*

De laatste voorwaarde voor de vorming van een élite in de missielanden is het vertrouwen, dat men in de jonge christenheid moet stellen. Van een Ap. Vicaris in China heb ik eens de uitspraak gelezen: „Wij zijn niet verzekerd van de bekering van een Chinees, dan wanneer hij gestorven is!" [18] Zulk een mentaliteit is verouderd, funest en gelukkig een zeldzaamheid. Trouwens zulk een oordeel zou nu vooral een Kerk, die martelaren telt, grof beledigen!

Laten we niet menen, dat we onmisbaar blijven. Volken bekeert men niet van buitenaf, doch volken bekeren uiteindelijk zichzelf. De schoenmaker kan de maat nemen, de betreffende, die de schoen draagt, kan alleen beoordelen, of hem de schoen past!

De protestanten hebben in verband met de numerieke uitbreiding van het christendom, de culturele doorbraak van de westerse mentaliteit in de buiten-Europese gebieden en hun nationaliteitsbeginsel eerder de noodzaak van een élite erkend. [19] Het rapport van de eerste bijeenkomst van de Internationale Zendingsraad na de oorlog in Whitby in Canada in 1947 droeg de sprekende titel „Partners in obedience".

In de laatste wereldoorlog en in de eerste jaren nadien, toen vele missiegebieden niet alleen financieel, doch ook geestelijk „self-supporting" waren, heeft de inheemse leiding en de christenheid zelf alle reden tot vertrouwen gegeven. Goddank, dat dit noodgedwongen experiment is geslaagd!

De prachtige resultaten, die het Maria Legioen overal in de missielanden, zelfs nu nog in China, bereikt, hebben dit vertrouwen bevestigd.

[16] Jos. Peters: Het sociale vraagstuk in de missielanden, in: De Katholieke Missiën, 72e jrg., 84-85.
[17] A. Freitag S.V.D., in: Het Missiewerk 29 (1950) 205; Die neue Missionsära, l.c. 139 ff.
[18] Revue d'Histoire des Missions 10 (1933) 245.
[19] P. Charles S.J.: La formation des élites, dans: Compte rendu de la 5 iemè Semaine de Missiologie de Louvain 1927, 12 et suiv.

We moeten meer aandurven!

Meer dan ooit zal de missionaris van na-de-oorlog de rol van St Jan, de voorloper van Christus, gaan vervullen. Christus zeide van hem, dat er onder al degene, die uit de vrouw zijn geboren, niemand groter was dan hij; doch St Jan sprak in nederige dienstbaarheid: ik moet afnemen, Hij echter moet groeien; ik moet verdwijnen, opdat het Rijk van Christus zich moge vestigen. De groei en zelfstandigheid van de Kerk in deze landen is het enige doel van elke missie-arbeid.

§ § §

De groei en de wasdom van de éne, heilige, algemene en apostolische Kerk in de missielanden is echter alleen mogelijk, wanneer zij beschikt over een eigen volwaardige élite in haar priesters, kloosterlingen, catechisten en strijdbare en goed gevormde leken in het sociaal-maatschappelijk leven. Het is het kern-probleem van de missionering. Doch de oplossing van dit vraagstuk eist het volledige vertrouwen in deze jonge volken, een vertrouwen, dat de H. Vader in zijn toespraak van 1944 [20] met de volgende woorden weergaf:

„De bode van het Evangelie en de heraut van Jesus Christus is een apostel. De taak, die hij vervult, eist niet, dat hij de cultuur der Europese volkeren, geheel in haar eigen gedaante naar de verre missielanden overbrenge, zoals wanneer men een boom zonder meer zou overplanten; doch die taak eist veeleer, dat hij de nieuwe volkeren, die soms op een zeer oude en hoge cultuur roemen, zodanig onderrichte en vorme, dat zij geschikt en bereid gevonden worden om gaarne en daadwerkelijk de beginselen der christelijke zeden en het christelijk leven te aanvaarden: beginselen, die met welke burgerlijke cultuur dan ook, mits deze gezond en niet bedorven is, overeen kunnen komen, en die aan diezelfde cultuur een hogere kracht kunnen geven om de menselijke waardigheid te beschermen en het ware geluk na te streven. Daarom blijven de inheemse katholieken, ofschoon allereerst burgers van de grote familie Gods en van Zijn Rijk (Ef. 2: 19), niet minder burgers van hun eigen vaderland."

[20] A. A. S. 1944, 210; deze uitspraak herhaalde Pius XII in Evangelii praecones: Het Missiewerk 31 (1952) 26.

G. H. L. ZEEGERS

DE UNESCO EN DE MISSIE[1]

In de historische ontwikkeling, die wij in de 20e eeuw ontmoeten en waardoor onze godsdienstige en profane activiteiten diepgaand worden bepaald, kunnen wij *twee essentiële elementen* onderscheiden. Het *eerste element* is dat van *de universaliteit van de voornaamste problemen waarvoor de volken zich heden zien gesteld*, terwijl het *tweede element* wordt gevormd door *het verschijnsel van de groeiende interdependentie, waardoor de totale problematiek van deze tijd zich kenmerkt.*

Voor de positie van de Kerk in deze tijd en in de naaste toekomst zijn deze twee kenmerken van de actuele mondiale ontwikkeling van diepgaande betekenis. De universaliteit van de Kerk, welke een van haar wezenlijke kenmerken is, zal duidelijker gaan spreken tot de volkeren in een tijdsgewricht, waarin aan de vorming van universele politieke, economische en sociaal-culturele ordeningen door vrije internationale organen een beslissende invloed op het handhaven en zich ontwikkelen van de menselijke cultuur wordt toegekend. *De Kerk met haar universele leer en haar universele organisatie staat in een wereld, waarin het bewustzijn van universaliteit groeiende is.*

Van niet minder betekenis voor de Kerk is het verschijnsel van de interdependentie waardoor de problemen van de huidige mensheid gekenmerkt worden, *de toenemende innerlijke afhankelijkheid, welke de politieke, economische, sociaal-economische en cultureel-ideologische problemen in deze tijd vertonen.* De nationale problemen blijken niet alleen samen te hangen met internationale problemen, *doch deze internationale problemen blijken steeds meer aspecten te zijn van het ene vraagstuk der internationale orde, die slechts gefundeerd kan zijn op een internationale moraal.* Hier wordt de onafwendbare problematiek van de huidige mensheid geconfronteerd met de morele universaliteit van de Kerk. De Kerk bewaart en verkondigt de universele morele wet, die geldt voor alle tijden en alle culturen, die normatief is voor alle sociale structuren en voor de zedelijke cohaesie van alle geledingen, waaruit die sociale structuren bestaan.

De ontmoeting van de universaliteit van de Kerk met de toenemende universaliteit van de menselijke betrekkingen komt tot uiting in het groeien van de raakvlakken tussen de godsdienstige en de profane orga-

[1] Inleiding gehouden op de Ned. Missiol. Week te Nijmegen op 16 April 1953.

nen, die door het streven naar universele doeleinden gekenmerkt worden. Het is in dit verband dat zich de onvermijdelijke ontmoeting tussen de missie en de Unesco afspeelt, een ontmoeting van ongekende principiële betekenis voor de geestelijke toekomst van een zeer groot deel der wereldbevolking in Azië, Afrika en Latijns-Amerika.
Het is vooral in de missie dat de universaliteit van de Kerk, haar noodzaak zich uit te breiden over de gehele aarde en onder alle volken tot uiting komt. Vooral sinds de 19e eeuw met het uitbreiden en intensiveren van de verkeersmiddelen en het ontsluiten van tot die tijd ontoegankelijke gebieden, is de Kerk onder alle rassen en volken op indrukwekkende wijze gegroeid. De verkondiging van het Evangelie, de ontwikkeling van de jonge katholieke gemeenschappen tot kerkelijke zelfstandigheid, hetgeen een bepaald niveau van geestelijke, intellectuele en materiële ontwikkeling veronderstelt, brengt de missionering in directe en indirecte aanraking met alle belangrijke maatschappelijke vraagstukken in de niet-westerse wereld.

Aangezien echter in Azië en Afrika de brandpunten zijn gelegen van wereldpolitieke ontwikkelingen en daardoor in deze werelddelen de politieke en economische krachtsinspanningen van de grote wereldmachten steeds meer worden geconcentreerd, zijn de missielanden het krachtveld geworden, waarin de geestelijke krachten van de universele Kerk de geestelijke krachten van naar universaliteit strevende wereldlijke machten ontmoeten. Voor de Kerk is een ontmoeting op het gebied van de geest nimmer een ontmoeting zonder strijd.

Reeds na de eerste wereldoorlog heeft men vanuit de Volkenbond geprobeerd de geestelijk-culturele problemen van de internationale samenwerking te benaderen. In Parijs werd gevestigd het *Internationaal Instituut van Intellectuele Samenwerking* en in Genève het *Internationaal Bureau voor Opvoeding*. Deze instellingen hebben tot belangrijke internationale contacten geleid. Hun ingreep in de maatschappelijke realiteit is echter uiterst gering geweest (hetgeen uit het veelzijdig gestructureerde politieke krachtveld tussen de twee wereldoorlogen ook verklaarbaar is).

Reeds tijdens de tweede wereldoorlog werd het duidelijk, dat niet alleen de na-oorlogse wereld door enkele grote machten zou worden beheerst, doch dat ook van een zo groot mogelijke internationale samenwerking de toekomst van de menselijke cultuur zou afhangen. De na-oorlogse wereld zou bovendien worden gekenmerkt door het wegvallen van de koloniale verhoudingen in grote gebieden en de tendenz bij de

wereldmachten om de niet-westerse gebieden in hun eigen machtsgroepering op te nemen. *De nieuwe internationale organen zouden dus van veel groter betekenis worden dan de Volkenbond, nl. geestelijke en materiële krachtsmiddelen, gericht op het doorzetten van een internationale ontwikkeling.* Naast de Uno als internationaal politiek orgaan verrees de Unesco als internationaal cultureel orgaan, uitgaande van de gedachte, zoals de preambule van de Unesco-Conventie, opgesteld in Londen in November 1945 het formuleert „dat de vrede moet worden gevestigd op de grondslag van de intellectuele en morele solidariteit van de mensheid".

De activiteit van de Unesco beslaat vier grote gebieden:

1. Het aanmoedigen van de vooruitgang van de positieve wetenschappen door middel van steunverlening aan geleerden en onderzoekers.
2. Het bevorderen van activiteiten op het gebied van kunsten en letteren.
3. De verspreiding van wetenschap en beschaving. *Groot belang wordt gehecht aan het onderwijs. Het gaat er niet alleen om, het onderwijs binnen het bereik van allen te brengen, maar dit ook te benutten als een middel tot internationale samenwerking.*
4. De uitwisseling van inlichtingen op het gebied van pers, radio, bioscoop, tentoonstellingen, musea, bibliotheken, boeken, etc.

Van het ontstaan van de Unesco af is de grote strijdvraag geweest of het werk op de bovengenoemde sectoren gedragen moest worden door een eigen filosofie. Julian Huxley, de eerste directeur-generaal der Unesco, heeft deze vraag bevestigend beantwoord. Hij ging uit van het standpunt, dat de Unesco haar levensbeschouwing niet mag vestigen op een bepaald soort godsdienst, Katholicisme, Protestantisme, Islam, Boeddhisme, etc., evenmin op politiek-economische leerstellingen als kapitalisme, liberalisme, socialisme, communisme, en ook niet op de huidige filosofische richtingen als existentialisme, rationalisme of spiritualisme. Volgens Huxley zou het werk van de Unesco gebaseerd moeten zijn op een evolutionistisch wereld-humanisme, dat wetenschappelijk gefundeerd is.

Tegen deze opvattingen van Huxley is in brede kringen verzet gerezen. Men herkende in de theorie van Huxley de agnostistische, anti-godsdienstige kern, zoals deze sedert de 19e eeuw door het materialisme is gepropageerd en vooral in Angelsaksische maçonnieke kringen een drijvende ideologische kracht is geweest.

De Unesco heeft door het verzet van christelijke zijde het exclusieve

standpunt van Huxley niet kunnen volgen. De opvolger van Huxley, de Mexicaan Torrès-Bodet, nam een minder geprononceerd standpunt in, dat hij verdedigde als het z.g. pluralisme. Hij ging uit van de feitelijke aanwezigheid in de wereld van een groot aantal geestelijk-culturele krachten en stromingen, die in vrije en verdraagzame ontplooiing en ontwikkeling het veelzijdig mozaïek van de cultuur der mensheid samenstellen. Als organisator streefde Torrès-Bodet naar het verwezenlijken van plannen, waaraan de verschillende geestelijke stromingen hun medewerking zouden kunnen verlenen.

Het compromis dat op deze wijze tot stand is gekomen, betekent niet, dat daarmede de strijd om de geestelijke macht in de Unesco is beslecht. De godsdienstige, de godsdienstig-indifferente en de anti-godsdienstige krachten blijven leven in de personen, die in de Unesco een rol spelen en die exponenten zijn van de geestelijke machten en machtsvormingen, die zij vertegenwoordigen.

Voordat wij de positie van de katholieken in de Unesco beschouwen, hun standpunt tegenover de verschillende activiteiten van de Unesco en de strategie en tactiek, waarop de activiteit van de Katholieken in de Unesco dient te zijn gebaseerd, zullen wij nader ingaan op een van de voornaamste werkzaamheden van de Unesco, nl. de „fundamental education" („éducation de base"), die voor de godsdienstig-culturele activiteit van de missie van de grootste betekenis is.

Onder „éducation de base" verstaat men het minimum van algemene opvoeding, dat voor kinderen en volwassenen, die van onderwijs verstoken zijn gebleven, het mogelijk maakt de vraagstukken te begrijpen van het milieu, waarin zij leven, zich het juiste idee te vormen van hun individuele en burgerlijke plichten en op de meest doeltreffende wijze deel te nemen aan het proces van economische en sociale vooruitgang in de gemeenschap, waarin zij leven. (Zie Mlle F. de Saint-Maurice: L'Education de base et l'Unesco, Fides-Documentations 14, VII, 1951.)

Het gaat om een minimum van theoretische en technische kennis, onmisbaar voor een noodzakelijk-gewenst levensniveau. Deze opvoeding wordt geconcentreerd op het milieu, op de ontwikkeling van de individuele persoonlijkheid en het sociale leven. Zonder deze basisopvoeding zullen de diensten verricht door organen op het gebied van hygiëne, landbouwvoorlichting etc. geen doeltreffende werking kunnen uitoefenen.

Deze basisopvoeding is gericht op degenen, die geheel analphabeten zijn, d.w.z. op meer dan de helft van de wereldbevolking, woonachtig in de onontwikkelde gebieden van Azië, Afrika en Latijns Amerika.

De Unesco ziet zijn taak t.a.v. deze basis-opvoeding op twee sectoren:

1. het ontwikkelen van methoden van onderwijs, gericht op het verwerven van de kennis en het inzicht in de rechten en plichten, die voorwaarden zijn van persoonlijke en sociale vooruitgang;
2. het ter beschikking stellen van de specialisten, die de methoden van de basisopvoeding kunnen ontwikkelen en verbeteren.

Ter verwezenlijking van dit program heeft de Unesco tot op heden de volgende activiteiten ontplooid;

1. Inrichting van een „*Centre d'Information*", waarin alle inlichtingen over onderzoekingen en ervaringen worden verzameld en de noodzakelijke documentatie opgebouwd.
2. Het uitzenden van z.g. „*missions d'éducateurs*".
   a. „*Missions d'enquête*". Deze onderzoeken de noden in een bepaald land en stellen dan een plan op, inhoudend de noodzakelijk geachte voorzieningen.
   b. „*Missions de conseil*". Deze assisteren het burgerlijk bestuur in een bepaald land in het toepassen van de aanbevolen methoden op het gebied van de opvoeding.

   Sedert 1949 zijn dergelijke missies gezonden naar Afghanistan, Birma, Bolivia, India, de Philippijnen, Thailand, Pakistan, Syrië, Ceylon, etc. Zij helpen deze landen bij de ontwikkeling van hun onderwijssysteem en hun activiteiten op het terrein van de basisopvoeding. Als technische adviseurs zijn door de Unesco in verschillende landen specialisten ter beschikking van de gouvernementen gesteld.
3. *Het organiseren van bijeenkomsten van technische experts en speciale leergangen.* Deze zijn tot dusver voornamelijk tot stand gekomen in Latijns Amerika. Hier worden de specifieke problemen bestudeerd op het gebied van primair onderwijs en basisopvoeding.
4. Het organiseren van *experimenten op het gebied van de basisopvoeding*, waaraan ook andere internationale organisaties, zoals de World Health Organization etc., deelnemen, zoals op Haiti, begonnen in 1947, te Alipur in India, op Ceylon, etc.
5. De grootste krachtsontplooiing van de Unesco op dit terrein heeft geleid tot het vestigen van 6 regionale centra, van waaruit over de gehele wereld de basisopvoeding zal dienen te worden georganiseerd. Dit plan houdt in, dat in 12 jaar opgeleid dienen te worden 4200 specialisten en 6000 algemene deskundigen in elk van deze 6 centra. Het doel van deze regionale centra is:

a. de vorming van onderwijzend personeel dat zelf weer in de verschillende landen nationale onderwijscentra kan oprichten, dat de opleiding van leerkrachten ter hand neemt;
b. het ontwerpen van het geografisch-ethnisch geëigend onderwijsmateriaal.

Het eerste van deze 6 centra functioneert sedert 1951 in Mexico. Op het eind van 1952 telde dit centrum 98 leerlingen (64 mannen en 34 vrouwen) uit Bolivia, Brazilië, Columbia, Costa-Rica, Cuba, Ecuador, San Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexico, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay en Venezuela.

Het tweede centrum is in Januari 1953 geopend bij Cairo. Er zijn reeds 50 leerlingen (beroepsonderwijskrachten) uit Egypte, Jordanië, Irak, Libanon, Saoedie-Arabië en Syrië. In 1955 zal het aantal leerlingen 200 moeten bedragen. Het aanvangsbudget bedraagt meer dan 1 millioen gulden, gefinancierd door het Egyptisch gouvernement en de internationale organen van de Uno.

Het behoeft geen betoog, dat het gehele probleem van de basisopvoeding ten nauwste samenhangt met talloze godsdienstige, culturele en ideologische aspecten, die voor de ontwikkeling van de volken in de missiegebieden van de grootste betekenis zijn. Hieruit volgt, dat de Kerk met de allergrootste waakzaamheid de ontwikkeling van deze activiteiten van de Unesco gadeslaat en de katholieken de plicht hebben die ontwikkeling in de gewenste godsdienstig-morele zin te bevorderen.

MISSIEONDERWIJS EN BASISOPVOEDING

Op de eerste plaats dient te worden vastgesteld, dat de basisopvoeding groter is dan de activiteit, welke de Unesco op dit gebied ontplooit. Door de burgerlijke overheid en door particulieren: de katholieke missie en de protestantse zending, is reeds lang voor de oprichting van de Unesco in talloze gebieden ten koste van zeer grote menselijke en materiële offers en met grootse resultaten het werk van de basisopvoeding ter hand genomen.

Om een voorbeeld te geven van de mondiale grootte van de inspanningen op dit gebied geheel buiten de Unesco om verwezenlijkt, geven we hier enkele cijfers over het onderwijs in de missie.

In de missiegebieden ressorterende onder „De Propaganda Fide" bevinden zich in totaal 41 632 scholen voor elementair onderwijs met te zamen 3 216 720

leerlingen, waaronder alleen in Afrika 27 727 scholen met te zamen 1 904 351 leerlingen.

Dit betekent:

1. dat de wereldmissie op het gebied van de basisopvoeding en dan in de meest brede geestelijk-culturele zin een potentieel vertegenwoordigt dat quantitatief en qualitatief van zeer grote betekenis is en dat de realisaties op dit gebied gestimuleerd door de Unesco verre te boven gaat;

2. dat de wereldmissie beschikt over enorme ervaringen op het gebied van het elementair onderwijs in de meest verschillende ethnologisch-linguistische en maatschappelijke situaties, een fonds van geaccumuleerde ervaringen, waarvan echter de methodisch-wetenschappelijke verwerking en de daarvoor benodigde centralisatie nog niet zijn verwezenlijkt;

3. dat de wereldmissie zijn taak op het gebied van het elementair onderwijs en de basisopvoeding zelfstandig heeft ontwikkeld en van de burgerlijke overheid slechts die financiële en technische hulp vraagt, welke binnen de verplichting van de overheid valt, zonder dat daardoor de overheid inbreuk kan maken op de rechten, welke de ouders en de kerkelijke overheid ten opzichte van de vrijheid van het godsdienstig georiënteerd onderwijs kunnen doen gelden;

4. dat de betekenis van het elementair onderwijs en de basisopvoeding in de missielanden gezien dient te worden in het gehele socio-culturele werk, door de missie gerealiseerd; dit wil zeggen dat naast de meer dan 41 000 scholen voor elementair onderwijs in de missie zich nog bevinden 3800 scholen voor voortgezet onderwijs, 1170 scholen voor middelbaar onderwijs, 740 scholen voor beroepsopleiding, 307 normaalscholen en 46 universitaire centra; dit onderwijspotentieel hangt wat betreft de totale maatschappelijke ontwikkeling samen met de inspanningen van de missie op het gebied van medische zorg, verpleging en hygiëne, met de sociaal-caritatieve instellingen, met de agrarische kolonies, etc.

De gevaren, die het werk van de Unesco op het terrein van de basisopvoeding voor de missie kan opleveren, kunnen als volgt worden samengevat:

1. De Unesco werkt krachtens haar organisatie in eerste instantie en tot dusver bijna uitsluitend samen met de burgerlijke overheid, hetgeen betekent dat nieuwe projecten als zodanig geheel kunnen gezien worden als creaties van de staat, waarin het particulier initiatief is uitgeschakeld. Vooral in de jonge nationale staten van Azië, in India en Indonesië, die grote behoefte hebben aan volksopvoeding in de meest algemene zin,

kan dit zeer gevaarlijk zijn omdat deze jonge staten in belangrijke mate gericht worden door anti-christelijke krachten. Ook al wordt het missieonderwijs om opportunistische redenen nog geduld, kan men toch met hulp van internationale organen een ontwikkeling van laïcistisch en anti-christelijk onderwijs bevorderen.

2. De Unesco kan in niet-christelijke en heidense gebieden in de basisopvoeding de ontmoeting met het geestesgoed van een primitieve bevolking niet ontgaan. Het gevaar is zeer groot, dat de rationalisering van het leven en de nieuwe „diesseitige" instelling van de mentaliteit door deze basisopvoeding veroorzaakt, zal leiden tot een voortijdige diffusie van de bestaande cultuur en tot een voor het christendom funeste negatieve geestesgesteldheid.

3. De Unesco dreigt te vergeten, dat in de grote sociale spanningen welke thans en in de naaste decennia het beeld van Azië en Afrika zullen beheersen, de primaire ontwikkeling van de inheemse bevolking slechts zegenrijk kan zijn, wanneer deze geïntegreerd wordt in een sterke godsdienstige-zedelijke levenshouding, temeer omdat de bestaande culturen essentieel van religieus karakter zijn. Wanneer laïcistisch gekleurde basisopvoeding slechts desintegrerend zou werken, zou slechts het communisme de vruchten kunnen plukken van de offers door de westerse samenleving gebracht.

4. De Unesco kan de arbeid op het gebied van de basisopvoeding slechts dan tot een efficiënte functie maken in de geestelijk-culturele ontwikkeling van de onontwikkelde gebieden, wanneer deze arbeid met grote behoedzaamheid geïntegreerd wordt in het totaal van de reeds bestaande en traditionele instellingen, die voor de basisopvoeding van betekenis zijn. Dit betekent dus dat de Unesco

a. de onvervangbare betekenis van de missie voor de basisopvoeding dient te erkennen;

b. de waarde van de specialistische ervaring van de missie op dit terrein tot gelding moet brengen;

c. bij het onderzoek naar de mogelijkheid van nieuwe projecten in een bepaald gebied rekening dient te houden met het bestaand onderwijs- en opvoedingspotentieel van de missie en geen nieuwe projecten mag entameren wanneer mogelijke financiële en technische steun aan het onderwijs en de opvoeding door de missie meer efficiënt zou zijn;

d. ook daar waar de mogelijkheid tot nieuwe projecten bestaat en de missie geen directe taak heeft, rekening dient te houden met de

godsdienstig-zedelijke normen, die in iedere situatie geldend zijn;

e. de wetenschappelijke bestudering van de taak van de missie op het gebied der basisopvoeding door missiologische organen mede uit haar fondsen mogelijk moet maken.

In Juli 1951 wees mgr Roncalli, de vertegenwoordiger van de paus bij de Unesco, tijdens de algemene conferentie, op de vrijheid van de ouders t.a.v. het onderwijs. In 1952 voerden Jean Larnaud, algemeen secretaris van het „Centre Int. Cath. de Coördination auprès l'Unesco" en pater Quéguiner M.E.P. te Rome besprekingen met een aantal katholieke diplomaten en vertegenwoordigers van religieuze missie-congregaties en missionerende orden over de noodzakelijke deelneming aan het werk der Unesco. In 1952 werd mgr Roncalli, de Apostolisch Nuntius te Parijs, door Z.H. de Paus tot permanent vertegenwoordiger van het Vaticaan bij de Unesco benoemd.

Deze bemoeiingen van de katholieken hebben tot dusver geleid tot het in eerste instantie verblijdend resultaat, dat de Unesco de missie heeft erkend als een organisatie die werkzaam is op het terrein van de basisopvoeding, zodat de Unesco bereid is met de missie tot samenwerking te komen.

Ten aanzien van de samenwerking der katholieken met de Unesco heeft pater Quéguiner M.E.P. de volgende practische mogelijkheden geformuleerd (zie „Ethnologie et chrétientés", no 7, pp. 6 tot 9):

1. *invloed uitoefenen op de regeringen, want de Unesco is essentieel een intergouvernementeel orgaan*;

2. op de katholieke universiteiten en scholen evenals bij de kerkelijke bestuursorganen inzicht verschaffen in de problemen, die met de activiteiten op het gebied van de basisopvoeding samenhangen;

3. er bij de missionarissen en de internationale katholieke organisaties op aandringen de groeiende kracht van dit werk te begrijpen en actief te zijn ter plaatse in ieder land, waar daartoe de mogelijkheid bestaat;

4. in de katholieke openbare opinie een klimaat scheppen, dat de aandacht voor de problemen van de basisopvoeding begunstigt;

5. het bestuderen van de mogelijkheid om nieuwe methoden door de Unesco ontwikkeld aan te passen aan de behoeften der missionarissen op het gebied van onderwijs en opvoeding.

Wanneer wij de strategie en de tactiek van de katholieken in de Unesco zouden willen samenvatten in enkele punten, zouden wij willen komen tot de volgende desiderata:

1. De katholieken in de landen, die lid zijn van de Unesco, dienen

met kracht na te streven zoveel mogelijk naar rato van hun betekenis door een of meer katholieke afgevaardigden op de algemene conferenties van de Unesco vertegenwoordigd te zijn. Deze katholieke afgevaardigden dienen zorg te dragen voor een adequate vertegenwoordiging in de uitvoerende raad en voor de adequate bezetting van de leidende posities in het secretariaat.

Daartoe zal de positie van het „Centre Int. Cath. de Coördination auprès l'Unesco" zo krachtig mogelijk gemaakt dienen te worden.

2. De katholieken zullen in zo breed mogelijke kringen aandacht dienen te hebben voor de financiële bijdragen door de staten aan het werk der Unesco geleverd en er op toezien, dat de gelden die voor een belangrijk deel door de katholieken zijn opgebracht, op de eerste plaats niet tegen katholieke belangen in worden aangewend en op de tweede plaats op een gerechtvaardigde wijze mede aan de katholieke belangen, i.c. de taak van de missie t.a.v. het onderwijs, ten goede komen.

3. *De katholieke missies zullen door de geëigende wetenschappelijke instituten van sociale wetenschapsbeoefening door katholieken het geheel van hun activiteit op het terrein van de basisopvoeding in de onontwikkelde gebieden sociologisch en sociografisch moeten laten bestuderen. De accumulatie van de ervaringen op mondiaal terrein zal leiden tot een invloed, die in de Unesco richtinggevend kan zijn.*

4. Met kracht dient er naar gestreefd te worden door de katholieken specialisten uit eigen kring te vormen, die door de Unesco in de commissies door haar uitgezonden, een functie kunnen bekleden. Zoals pater Quéguiner het formuleert, dienen deze katholieke specialisten a. een universitaire en technische opleiding te hebben gehad in de verschillende vakken, die voor de basisopvoeding belangrijk zijn; b. de psychische en physieke eigenschappen te bezitten, noodzakelijk voor de aanpassing en c. zo mogelijk ervaring te bezitten omtrent de sociaal-economische omstandigheden in de niet-ontwikkelde gebieden.

Hier ligt een grote taak voor de Academische Leken Missie Actie.

5. Omdat vooral in Afrika, waar het zo belangrijke missiewerk geconfronteerd wordt met een brede en diepgaande sociale evolutie, de missionarissen bevreesd zijn voor de ontwikkeling van laïcistisch onderwijs onder invloed van de Unesco, dient vooral de activiteit van de katholieken in de Unesco op Afrika te zijn toegespitst.

6. Voor Nederland ligt ten aanzien van Afrika en de mogelijkheid door het werk van de missie in Afrika invloed te verkrijgen in de

Unesco een grote taak. Met België en Ierland te zamen heeft Nederland een zeer beduidend aandeel in de Afrikaanse missionering, zodat door de samenwerking van de in België, Nederland en Ierland gevestigde missionerende congregaties een strategie kan worden ontworpen, die voor belangrijke delen van Afrika de missionerende activiteiten zo efficiënt mogelijk kan coördineren.

Mgr Op de Coul, president van het „Office International de l'Enseignement Catholique", heeft met ondergetekende ter gelegenheid van het in Maart van dit jaar te Rome georganiseerd congres van katholieke internationale instituten, een rapport uitgebracht betreffende „*La problématique générale et spéciale de l'enseignement catholique dans les pays missionnaires*". In dit rapport wordt uitvoerig uiteengezet de strategische noodzaak om het elementair onderwijs als een primaire activiteit te zien. *Het is vooral in Afrika, dat aan de vooravond staat van grote veranderingen, mogelijk om de verdere uitgroei van het elementair onderwijs en de basisopvoeding voor het overgrote deel te ontwikkelen vanuit het missieonderwijs.*

Het „*Annual Report of the Education Department*" van het protectoraat Uganda voor 1951 vangt aan met de betekenisvolle zin: „IN UGANDA, AS IN SO MANY OTHER AFRICAN TERRITORIES, EDUCATIONAL ENTERPRISE OWES ITS ORIGIN TO MISSIONARY ENDEAVOUR, TO WHICH THE SOLE CREDIT MUST BE GIVEN FOR ITS DEVELOPMENT".

De inhoud van deze uitspraak, uit niet-katholieke en onverdachte bron, moet ten grondslag liggen aan het zelfbewustzijn waarmede de katholieken de strijd zullen voeren voor de volledige waardering van de functie van de missie t.a.v. de basisopvoeding, door de internationale organen.

Door zijn *wezenlijke katholiciteit* is het missieonderwijs in Azië en Afrika van onvervangbare betekenis. In deze waarheid ligt onze kans nu de universele Kerk een wereld tegemoet kan treden, die in het besef van universaliteit groeiende is.

J. DE REEPER M.H.F.

HET KATECHISTENVRAAGSTUK IN DE MODERNE MISSIESTRUCTUUR[1]

1. *Inleiding*

1. Door de eeuwen heen hebben de missionarissen gebruik gemaakt van katechisten. En daar hun bruikbaarheid geheel afhangt van wat zij waard zijn, werden alle pogingen in het werk gesteld om katechisten op te leiden in speciale scholen volgens de normen door de Propaganda daartoe uitgevaardigd.[2] Immers een katechist wordt niet geboren, maar gemaakt of liever gevormd!

Want een katechist moet een man zijn van een hoogstaand moreel karakter, die de redding der zielen als het ideaal van zijn leven stelt.

Hij moet leiders-capaciteiten hebben; immers vaak zal hij op een buitenpost de leiding van een katholieken- en doopleerlingen-communiteit op zich moeten nemen.

Hij moet de vertrouwensman van priester en volk zijn, hun verbindingsman, begaafd met een bezadigd oordeel en van een voorbeeldig en standvastig gedrag.

Hij moet onderricht worden waarin zijn bezoeken aan de zieken moeten bestaan en hoe hij de zieken kan helpen; hij is verantwoordelijk voor het tijdig waarschuwen van de missionaris als een bediening nodig mocht zijn. Hij moet leren hoe de stervenden bij te staan, de juiste manier om in tijd van nood het doopsel toe te dienen en een accuraat rapport daarover aan de missionaris uit te brengen. Zijn katechetische opleiding moet degelijk en diep zijn en hij moet de methodiek leren om het aan anderen te kunnen mededelen. De katechist moet derhalve de medewerker van de missionaris zijn: hij is zijn rechterhand — wij staan op de schouders van onze katechisten. Wij planten, de katechisten besproeien opdat God de wasdom geeft.

Volgens het traditionele missiesysteem is de katechist een man gekozen om zijn degelijk en vertrouwd karakter, een stoere hoogstaande kerel, die met al zijn eenvoud boven het gros der bevolking uitsteekt niet door wetenschappelijke ontwikkeling of begaafdheid, maar door zijn loyaliteit voor de missionaris, en voor alles wat de Kerk en haar belangen

[1] Inleiding gehouden op de Ned. Missiol. Week te Nijmegen op 15 April 1953.
[2] Collectanea nn. 62, 289, 391, 468, 484, 492.

aangaat en door zijn prestige onder het volk. Dat is de traditionele katechist.

Maar de tijden zijn veranderd, ook in de missielanden. De onstuitbare opmars der geschiedkundige ontwikkeling heeft ook tot nog toe onaangetaste gebieden overrompeld. Scholen en industrieën zijn binnengedrongen daar waar enige jaren geleden alleen de missie was doorgedrongen.

2. De fantastische groei en importantie van het onderwijs in de missies is een feit waaraan niet te twijfelen valt. Hoe deze gigantische toename van belangstelling voor het onderwijs te verklaren is, vormt een probleem op zich. In dezelfde missie waar twintig jaren geleden nog maar twee scholen waren, telt men er nu twintig, en waar men toen kon volstaan met door onszelf opgeleide onderwijzers, gewoonlijk gekozen uit onze staf van katechisten, moet men nu door de regering gekwalificeerde onderwijzers aanstellen. Konden wij vroeger zelf de salarissen der onderwijzers volgens de loonschaal der katechisten regelen, nu moet dat gebeuren aan de hand van schema's door de regering opgesteld volgens graad van behaalde diploma's en aantal dienstjaren. Dientengevolge ligt het onderwijzers-salaris aanmerkelijk hoger dan het katechisten-loon, hetgeen in de materialistisch georiënteerde mentaliteit der inlanders de onderwijzer op een hoger sociaal niveau plaatst dan de katechist. Dank zij dit feit en dank zij zijn prestige als geletterde, is nu de onderwijzer de belangrijke man in zijn milieu: tot hem komt men om advies, hij staat op in de vergaderingen om te spreken en naar hem luistert men, hij stelt veranderingen voor, hij becritiseert personen, zaken, maatregelen, hij geeft leiding en heeft een invloed die men niet mag onderschatten. (Het is een welbekend feit dat de neutrale scholen in Kenya de broeinesten waren van de Mau-Mau-beweging onder de leiding van en in de macht van de onderwijzers.) Waar vroeger de katechist het grote woord kon voeren in vergaderingen, wordt hij nu op zijn nummer gezet door een onderwijzer en, omdat hij onderwijzer is, verdraagt het volk het van hem. Immers, hij is geleerd, évolué! Hij kan lezen en schrijven en grote woorden gebruiken! Geen wonder dat het jongere geslacht er naar snakt om ook zo geleerd te worden en ook zoveel prestige te genieten en zoveel geld te kunnen verdienen. Vandaar die drang naar de school, die vraag naar onderwijs, naar boeken, naar geleerdheid, zodat de scholen vol lopen, maar de katechumenaten leeg blijven. De school komt nu op de eerste plaats en het katechumenaat

op de tweede; de onderwijzer op de eerste plaats en de katechist op de laatste plaats. Het prestige van de onderwijzer stijgt naarmate de achting voor de persoon en het werk van de katechist daalt. Het oude heeft afgedaan en de nieuwe tijd is ingeluid met de schoolvlag in top en de katechumenaatsvlag veilig opgeborgen in de sacristiekast!

Geen wonder dat er wrevel en ontevredenheid groeit onder de katechisten, die zich achtergesteld voelen bij de nieuwe generatie van onderwijzers. Zij voelen dat zij niet meer geacht en gewaardeerd worden als voorheen, daar zij als leiding-gevende personen door de onderwijzers en andere „évolués" overvleugeld zijn.

Als vroeger de missionaris een katechist nodig had, kon hij kiezen uit vele gegadigden en uit de besten en hij kon hoge eisen stellen. Het was immers een ereambt dat prestige en een behoorlijke sociale positie verzekerde. Vandaar dat er zulke prachtkerels onder de katechisten gevonden werden, élite in de beste zin des woords. De oude garde is echter aan het uitsterven — en wie zullen hun plaatsen innemen? Het katechisten-ambt is niet meer in trek; er zit geen toekomst meer in, geen prestige, geen verbetering van positie. En voor idealisten die het toch wel zouden willen doen omwille van de goede zaak, zit er geen levensmogelijkheid in om vrouw en kinderen een behoorlijk levensonderhoud te verschaffen. En van idealisme alleen kan men niet leven! Het onvermijdelijk gevolg is dat het katechisten-ambt verpauperd is. Slechts tweede en derde rangs mensjes stellen zich candidaat, maar „de goede soort", hoogstaande kerels die respect afdwingen, bieden zich niet meer aan. Wij zijn in een impasse geraakt wat onze katechisten betreft. Het missiewerk en de missie-structuur zijn voortgehold of meegesleurd met de stroom van moderne kolonisatie en industrialisatie, maar het ambt van de katechist is verankerd gebleven in de oude tradities. Hij is blijven steken in de patriarchale positie, waarin de missionarissen hem verschanst hadden en waar hij nog leeft in een waanpositie van „leider" .... maar zonder volgelingen, als herder .... maar zonder schapen. Wat we nodig hebben zijn herders, die de schapen weer aantrekken en die zij volgen willen, leiders die gegroeid zijn uit dit moderne milieu, en die boven hun milieu uitsteken zowel in persoonlijkheid als in intellectuele ontwikkeling.

3. *Probleemstelling*

We worden geconfronteerd met een gewichtig probleem betreffende

onze katechisten in de *moderne* missies. Let wel dat wij niet generaliseren en dat we slechts spreken over die missies, die onder de invloed der beschavingspogingen van koloniale machten reeds een school-systeem hebben opgebouwd en dus een beschavingspeil bereikt hebben, waarin de „évolués" een niet te veronachtzamen factor geworden zijn. De Goudkust, Nigeria, Kenya, Congo, Uganda, Indonesia, China en Japan zijn allen voorbeelden van moderne missies, waar de katechist aan andere eisen moet voldoen dan in het Afrika van 50 jaren geleden, of in de Amerikaanse, Mexicaanse en Indische missies van enige eeuwen geleden. De niet-ontwikkelde, brave katechist die wel katechismusonderricht kan geven, maar overigens op intellectueel gebied ten achter staat bij zijn eigen doopleerlingen en het merendeel van het jongere op scholen getrainde geslacht, zal in achting en prestige inboeten wat de schoolmeester en de overige „évolués" winnen vanwege hun school-diploma's en hogere salarissen. De vraag is dan ook gewettigd: is er nog plaats voor de traditionele katechist in de moderne missiestructuur, waar men spreekt over, werkt en zwoegt voor scholen, scholen en nog eens scholen. De oudere missionarissen beschouwden en beschouwen ook nu nog het katechumenaatswerk als hun voornaamste taak en de katechist als hun voornaamste helper, en meer dan eens uit zich hun wrevel over de wanverhoudingen die groeien uit het volgens hen veel te grote belang dat aan scholen gehecht wordt in de klacht: „Zijn wij missionaris geworden om schoolmeester te spelen of om het geloof te verkondigen?" Inderdaad, het onderwijs eist meer belangstelling, tijd, energie en geld van de moderne missionarissen dan het katechumenaatswerk, met als gevolg dat ook de katechisten minder geteld, geacht en betaald worden dan de onderwijzers!

Vandaar de vraag: past de traditionele katechist nog in de huidige missiestructuur of behoort ook zijn ambt zich aan te passen bij de historische ontwikkeling der missies? Wat voor eisen moet men stellen aan een katechist in de reeds ontwikkelde missies nu in de 20e eeuw, opdat hij van even veel nut kan zijn voor de missionaris en het missiewerk als zijn naam- en ambtgenoot was in de vorige eeuwen?

Wij spreken hier niet over die missies waar de moderne cultuur en beschaving nog niet doorgedrongen zijn, zoals Nieuw Guinea, Borneo, Soedan, de binnenlanden der Afrikaanse missies, enz. — daar zijn traditionele katechisten nog wel degelijk nodig.

Voor die missies echter, waar de beschavingsinvloed van scholen

en industrie reeds doorgedrongen is, kunnen we niet meer volstaan met het traditionele type van katechist. Daar hebben we katechisten nodig, die in ontwikkeling en standing niet ten achter staan bij de onderwijzers en andere „évolués", jongens dus die een middelbare school doorlopen hebben.

4. *Voorstellen ter oplossing van het probleem*

a. ENIGE jaren geleden deed mgr Crowley, bisschop van Dacca, India, een oproep om B.A.-katechisten, d.w.z. jonge mannen met een universitaire graad. Hij stelde voor, wat wij eveneens zouden voorstellen voor jongens die een middelbare school doorlopen hebben, dat zij na beëindiging van hun profane studies nog een jaar onderricht zouden ontvangen in diepere godsdienstkennis, apologie, methodiek van het godsdienst-onderwijs en andere aanverwante vakken, om dan na een proeftijd van twee jaren een vaste aanstelling als katechist te krijgen. Dit voorstel lijkt opvallend veel op de moderne katechisten-seminaries in Duitsland, zoals kardinaal Frings er nog pas in 1952 een opende te Bonn. In het geheel zijn er 12 dergelijke seminaries, zowel voor mannelijke als voor vrouwelijke katechisten in Duitsland, waarvan drie in Oost-Duitsland achter „het IJzeren Gordijn". Een dergelijke opleiding zou ook voor onze moderne missies een plausibele oplossing verschaffen, indien, ... ja indien de nodige financiën aanwezig waren, zowel voor de opleidingsinstituten als voor de salariëring van die katechisten, daar hun onderhoud natuurlijk geheel ten laste der missies zou komen. En welke missie kan zo iets bekostigen zonder hulp van buiten?

b. Een tweede oplossing is wellicht te vinden in de *onderwijzer-katechist*, d.w.z. een onderwijzer die tevens speciale opleiding genoten heeft om als katechist te fungeren. Hij heeft de standing van een onderwijzer en als katechist kan hij de priester bijstaan in het godsdienstonderricht. Zijn salariëring zal op dezelfde basis moeten geschieden als die der overige onderwijzers, en indien hij ook als onderwijzer in de school optreedt zal die salariëring kunnen geschieden uit dezelfde bronnen als die der onderwijzers.

c. *Religieuze katechisten*, i.e. inheemse mannelijke of vrouwelijke leden van religieuze instituten, die speciaal opgeleid zijn voor katechistenwerk, zouden natuurlijk een ideale oplossing bieden voor ons probleem. Reeds zochten de paters Rhodes and Marques in 1628 de oplossing van het katechistenprobleem in die richting, toen zij hun katechisten-seminarie

te Tonkin oprichtten voor mannelijke katechisten. Na voltooiing van hun katechisten-opleiding legden de candidaten de geloften van zuiverheid en armoede af en werden dan als onafhankelijke katechisten zonder enig communiteitsverband uitgezonden naar de missiestaties, waar zij dan de gelofte van gehoorzaamheid aan de missie-overste aflegden, onder wiens toezicht en gezag zij voor de rest van hun leven als katechisten werkten. Dit systeem boekte enorme successen, zodat in 1658 de missie van Cochin China reeds 300 000 christenen telde onder slechts zes priester-missionarissen, maar geassisteerd door ongeveer 100 katechisten.

Ik moet er hier echter aan toevoegen dat in 1669 Paus Clemens IX dit systeem afkeurde, daar de eed van gehoorzaamheid aan individuele missie-oversten gedaan een hinderpaal bleek voor vrije ontplooiing en gezonde organisatie van het missiewerk. [3] Als dit euvel echter ondervangen wordt, zou dit systeem ongetwijfeld een zeer welkome oplossing bieden voor het probleem nu onder discussie.

d. *Leken-apostelen.* Uit de nood der omstandigheden is in China een oplossing geboren, welke niet tot het rijk der onmogelijkheden voor andere missies in de toekomst moet gerekend worden. Zoals we weten zijn reeds honderden priesters uit China verdreven, vermoord of gevangen gezet. Het gevolg is, dat vele parochies zonder priesters zijn; ja, er zijn hele diocesen waar geen enkele priester meer overgebleven is. Wat zal er gebeuren met de jongere generatie, die nu op de middelbare en hogere scholen is en die dag in dag uit geïndoctrineerd wordt met communisme? Om deze bijna onoverkomelijke druk te weerstaan is gedegen en goed-aangepast godsdienst onderricht nodig. Maar dat is juist het zwakke punt in de katholieke verdedigingslinie. De ouders hebben weinig of geen zeggingsmacht meer over hun kinderen in communistische landen en, ook al hadden zij het, zouden zij dan in staat zijn om de vereiste instructies aan hun kinderen te geven? Gelukkig zijn er moedige en toegewijde leken-apostelen opgestaan, die aan enkelingen of aan kleine groepjes katechismusonderricht geven. Maar slechts een fractie van alle kinderen in China kan op deze wijze bereikt worden. En wat nu in China gebeurt, kan morgen in andere missie-gebieden geschieden: ook daar kan het satanische communisme losbarsten en in zijn pogingen om het katholicisme uit te roeien, zal men ook daar beginnen met het vervolgen, gevangen zetten, uitdrijven of vermoorden der priesters. En dan moeten onze Katholieke-Actie-mensen klaar zijn

[3] Collectanea nn. 62, 492.

om in de bres te springen. Zij moeten dus opgeleid zijn om de kern der strijdende Kerk te vormen, om het Geloof en de Kerk te kunnen behouden in een gemeenschap waar geen priesters meer zijn — zij moeten de plaats der priesters kunnen innemen en onafhankelijk kunnen werken. Om die kern der Strijdende Kerk dan klaar te hebben, moeten we nu een intense kern-vorming toepassen. Kern-vorming is een noodzakelijke eis van de moderne tijd voor onze missies, want slechts uit zo'n élite kan men hopen de katechisten voor het heden en voor de toekomst te kweken.

5. *Financiering*

Uit deze vier voorstellen ter oplossing van het katechistenprobleem, blijkt duidelijk dat het finantiële probleem zeer nauw hiermede verbonden is. Immers, is de lage salariëring, welke wij aan onze katechisten kunnen geven niet een van de voornaamste redenen waarom wij geen geschikte jongemannen meer kunnen recruteren voor dit allerbelangrijkst beroep in de missionering der volkeren? En met recht vraagt men zich af: waar kunnen de missionarissen de benodigde gelden vinden? Uit welke fondsen of bronnen moeten die salarissen bekostigd worden? Het is ondoenlijk om hier alle verschillende bronnen van inkomsten der missies te bespreken. Uit brieven, artikelen, lezingen enz. van missionarissen en uit eigen ondervinding is ons bekend, dat de missies in de physieke onmogelijkheid verkeren om uit eigen collecten, industrieën of kerkelijke belastingen de salarissen van al hun „évolués"-katechisten te bekostigen. Daar hebben zij absoluut hulp van buiten hun missies voor nodig, en zonder die noodzakelijke hulp zullen zij nooit uit de huidige crisis komen. Het onvermijdelijke gevolg van het uitblijven van die hulp is dat we wel mooie schoolgebouwen (met staatshulp gebouwd misschien) propvol met leergrage jeugd hebben, maar geen katechisten die het daar zo moeizaam geplante zaadje van de godsdienst na de schooljaren kunnen verzorgen en in de buitenscholen en katechumenaten het godsdienstige en morele niveau kunnen handhaven. Een ander gevolg is: dat we ook geen katechisten hebben om volwassen bekeerlingen te winnen en te onderrichten, om zieken te bezoeken, stervenden bij te staan en om al die duizend andere werkzaamheden te verrichten, die buiten het bereik van de toch al overwerkte missionaris liggen. Zonder goede katechisten is het missiewerk gedoemd tot een bloed-armoedig bestaan. De katechisten zijn als het ware de bloed-

transfusie-dienst van het missiewerk. Zij geven en behouden het godsdienstig leven op gezond peil door geregelde toevoer van het essentiële levenssap.

Het is dan ook de overtuiging van vele missie-oversten dat alleen een katechistenfonds ongeveer in de geest van het Opus Sancti Petri of van de H. Kindsheid in het leven moet geroepen worden, een organisatie die specifiek als uitsluitend doel heeft een fonds te stichten waarmede de opleiding en het onderhoud van katechisten kan bekostigd worden. Meerdere malen is dit reeds te Rome voorgesteld, maar tot nog toe heeft men nog geen goedkeuring van dit voorstel kunnen verkrijgen. Het laatste voorbeeld hiervan dateert van 15 Maart 1951. Op een voorstel van het Provinciaal Concilie van India, in October 1950 te Bangalore gehouden, om een „Opus Sancti Pauli" voor de opleiding en het onderhoud van katechisten in Rome te stichten, luidde het antwoord weer: „Non expedire". Rome acht de tijd dus nog niet gekomen om zo'n Opus exclusief voor katechisten-werk op te richten. Voor die beslissing buigen we nederig het hoofd; maar men moet het daarom nog niet interpreteren alsof het een verbod bevatte om hetzelfde nogmaals en dan wederom voor te stellen, totdat het „non expedire" in „expedire" verandert. En dat zal komen — als de missie-oversten het advies van Christus maar opvolgen en niet ophouden te vragen en de opportuniteit en noodzaak van zo'n „Opus Sancti Pauli" te benadrukken.

Een gedeeltelijke oplossing zou op sommige plaatsen wellicht gevonden kunnen worden door het Duitse voorbeeld voor de verzorging en opleiding van hun katechisten na te volgen. Honderden kinderen in de katholieke scholen betalen als leden van de „Engelbewaarder-missies" elke maand een kleine bijdrage uitsluitend voor dit doel, wat per jaar ongeveer een millioen twee honderd duizend gulden opbrengt. Ook in Amerika zijn er afdelingen van de Bonifacius-vereniging der Duitse katechisten, en dank zij de bijdragen van die Amerikaanse afdelingen te zamen met de opbrengst der „Engelbewaarder-missies" zijn de Duitse bisschoppen in staat hun 12 katechisten-seminaries en de actieve katechisten te onderhouden.

Besluit

Uit het voorgaande is het duidelijk, hoop ik, dat er een acuut katechistenprobleem in de moderne missies zich aan het ontwikkelen is of reeds

bestaat. Soepele adaptatie aan de nieuwe omstandigheden is een vereiste van gezonde missieactiviteit. Goed-bedoeld halsstarrig vasthouden aan oude methoden en systemen is misplaatst en funest. Propaganda heeft keer op keer de noodzaak van adaptatie bepleit op alle gebied van missionering. En dit betreft ook de aanpassing van het katechistenprobleem aan de moderne missiestructuur. Hiertoe moeten we zowel de opleiding als de organisatie en financiering der katechisten rekenen. En in geval de middelen daartoe nog ontbreken, behoort het ook tot een gezonde adaptatiepolitiek de tot nog toe gevolgde methode van fondsen-aanwerving en -toewijzing te herzien. Hier ligt een prachtige taak voor de theoretische missiologen om baanbrekend informatief werk te verrichten aan het thuisfront om de missiezwoegers in de vuurlinie in staat te stellen de hun toevertrouwde taak van de vestiging van het Godsrijk in de missiegebieden mogelijk te maken.

M. VAN OSS C.I.C.M.

DE KADERS VAN DE KERK IN JAPAN

Wie op een frisse zomermorgen het *Catholic Directory of Japan for 1953*[1] thuis gestuurd krijgt en er de rest van zijn dag aan kan besteden, beleeft uren van intens, zo niet onverdeeld genot. Het boek beslaat 317 dicht bedrukte bladzijden, terwijl aan de binnenkanten van de omslag een kaart van Japan staat geprojecteerd en een grafische voorstelling van de ontwikkeling der hiërarchie wordt gegeven.

Aan de hand van deze officiële uitgave, welke verzorgd werd door het National Catholic Committee of Japan, zouden we — bonum est diffusivum sui — een kijk willen geven op de huidige toestand van de Kerk in dit land en daarbij vooral letten op de kaders van de organisatie: de hiërarchie, het personeel: priesters, broeders en zusters, met de parochies en de instellingen van onderwijs en liefdadigheid en tevens wijzen op de resultaten van hun werk, voor zover deze in cijfers, in casu het aantal doopsels, kunnen worden uitgedrukt. Als vergelijkingsmateriaal gebruikten we de statistieken van 1931 en 1932 welke in J. M. Planchet C.M., *Les missions de Chine et du Japon* (Peking 1933) staan aangegeven. Dit was de laatste maal, dat Planchet de missie van Japan in zijn „jaarboek" behandelde.

Ofschoon statistieken gevaarlijk materiaal zijn in de handen van een buitenstaander, durven we er ons hier toch mee bezig houden. Ze kunnen ons tenminste een idee geven van voor- of achteruitgang.

De vertegenwoordiging van de H. Stoel in Japan ontwikkelde zich vanaf 1919, toen mgr Pietro Fumasoni Biondi tot apostolisch delegaat werd benoemd, tot de oprichting van de apostolische internuntiatuur op 28 April 1952 met mgr Maximilien de Fürstenberg als eerste titularis. Vooral gedurende de lange ambtsperiode van mgr Paolo Marella (1933-'49) maakte de missie vooral ten gevolge van het opgeschroefde nationalisme van de Japanse regering een ernstige crisis door, waarbij van de leiders grote tact en Godsvertrouwen werden geëist.

De organisatie van de kerkelijke bestuursdistricten is in de laatste

[1] Het *Catholic Directory of Japan for 1953* is te verkrijgen aan het adres van het National Catholic Committee: 10, Rokubancho, Chiyoda-ku, Tokyo. Hier kan men ook bestellen *The Missionary Bulletin*, het tweemaandelijks in het Engels verschijnend tijdschrift voor de missionarissen van Japan, waarin tal van bizonderheden over methoden, sociale actie, catechese enz. Prijs per jaar 1,50 $.

20 jaar niet noemenswaardig veranderd: in 1933 waren er één aartsbisdom, Tokyo, vier bisdommen, Nagasaki, Osaka, Hakodate en Fukuoka, twee apostolische vicariaten, Hiroshima en Sapporo, vier apostolische prefecturen, Shikoku, Niigata, Nagoya en Kagoshima, en één onafhankelijke missie, Miyazaki. Thans bestaan nog dezelfde 5 bisdommen — alleen is Sendai bisdom geworden in plaats van Hakodate — en zijn er drie bijgekomen, Yokohama (1937), Kyoto (1951) en Sapporo (1953), terwijl Hiroshima nog steeds vicariaat is, Miyazaki tot prefectuur is verheven en Urawa er in 1939 als dusdanig is bijgekomen.

Als „national office of the hierarchy" fungeert het Nationale Katholieke Comité van Japan. Dit werd opgericht in de buitengewone vergadering van de hiërarchie op 28 November 1945 om tegemoet te komen aan de nieuwe situatie van na de oorlog. Het heeft thans een bestendig karakter gekregen en schijnt wel als model te hebben het National Catholic Welfare Committee of America. Het staat onder de leiding van de hiërarchie met de oversten van de missionerende instituten als raadsleden en werkt door middel van een algemeen secretariaat. Het uitvoerend comité heeft de apostolische internuntius als voorzitter met als leden drie bisschoppen of apostolische prefecten en drie oversten, die door de raadsleden zijn gekozen. Dezen komen meermalen per jaar tezamen met het algemeen secretariaat „to clarify and expedite the policies formulated by the hierarchy". Het secretariaat omvat de volgende afdelingen: algemene zaken, opvoeding, wetten, liturgie en liturgische kunsten, „planning" en catechese, pers, sociale actie, studenten, jeugd. Elk dezer afdelingen heeft haar eigen directeur, die in verbinding staat met de organisaties op de genoemde verschillende gebieden, waarvan zij ook meestal in het hoofdbestuur zitting hebben of de leiding er van hebben. Het imposante hoofdgebouw van het comité te Tokyo kwam in 1952 tot stand door de vrijgevigheid van de aalmoezeniers van de Amerikaanse troepen.

Tot voor de laatste oorlog waren de missiegebieden gewoonlijk toevertrouwd aan de zorg van één instituut. In 1846 was het apostolisch vicariaat van Japan opgericht en in handen gegeven van de Missions Etrangères de Paris. Vanaf het begin dezer eeuw kwamen anderen een gedeelte van hun taak overnemen: Dominicanen van Manila (1904), de Sociëteit van het Goddelijk Woord (1907), Duitse en Spaanse Jezuïeten (1908), Franciscanen van de provincie van Fulda (1908), van Canada (1910), van Silezië (1911). De Salesianen van Don Bosco vestigden

er zich in 1926, Canadese Dominicanen in 1928, Poolse Conventuelen in 1930, Italiaanse Paulisten in 1934, Amerikaanse Maryknollers in 1935. In 1933 waren Canadese priesters van S. Sulpice aangekomen; in 1931 Amerikaanse Benedictijnen.

Het bisdom Nagasaki werd het eerst, 16 Maart 1927, aan de inheemse seculiere clerus overgedragen. In 1936 volgde de ap. pref. Kagoshima, in 1937 het aartsbisdom Tokyo en in de jaren 1940-'41 werden alle buitenlandse missie-oversten vervangen door Japanse administratores apostolici. Deze maatregel bleef na de oorlog gehandhaafd. Bij decreet van 20 Juli 1950 werden de bisdommen, apostolische vicariaten en prefecturen van Japan *de iure* aan de Japanse seculiere clerus overgedragen behalve het apostolisch vicariaat Hiroshima, dat aan de Sociëteit van Jesus toevertrouwd bleef „ad nutum Sanctae Sedis". Het lijkt ons niet inopportum hier de hele tekst van dit Romeinse document over te schrijven, omdat hieruit m.i. blijkt, welke taak voor de missionarissen in „missielanden" als Japan in de toekomst is weggelegd.

„Cum in Japonia ante nonnullos annos, maxime autem flagrante per totum orbem recentiore bello, ita arduum evasisset alienigenis Missionum Ordinariis ministerium explere, ut satius ipsi ducerent se munere abdicare, atque Ssmus Dom. Noster Pius Divina Providentia Papa XII ab eis sponte libereque oblatam renunciationem acceptasset; haec Sacra Congregatio Christiano Nomini Propagando, de mandato Ssmi Domini Nostri, Administratorem Apostolicum ex Japonensi clero delectum singulis Missionibus praeponere sollicite curavit, nempe dioecesibus de Fukuoka, Osakensi, Sendaiensi, Yokohamensi, item vicariatui de Sapporo, necnon praefecturis apostolicis de Karafuto, de Kyoto, de Miyazaki, de Nagoya, de Niigata, de Shikoku, ac de Urawa.

Quod ea mente actum, ut quae Missiones *de facto* Japonensi clero tunc committebantur, deinceps, pro temporum opportunitate, eidem *de iure* concrederentur.

Sacra itaque haec Congregatio adventasse nunc tempus rata ut propositum in rem deducatur, omnes et singulas superius memoratas Missiones saeculari Japonensi clero per praesens Decretum *de iure* tradit, certa spe freta ut auxilium ex animo praebentibus missionariis etiam alienigenis, praeprimis ex iis Societatibus quae impenso labore et diuturna opera Ecclesiam in Japonia fundaverunt et solidaverunt, eaedem Missiones felicioribus in dies incrementis gaudeant.

Apostolici vero vicariatus de Hiroshima, Societati Jesu commissi, juridicum statum immutatum manere eadem haec Sacra Congregatio constituit, ita scilicet ut eadem Societas Vicariatum ad nutum Sanctae Sedis in curis habeat."

Zowel op aandringen van Rome als op verzoek van de Japanse bisschoppen kwamen sedert het einde van de oorlog talrijke nieuwe missionerende instituten naar Japan om er, in veel gunstiger omstandig-

heden dan vroeger, aan de kerstening mede te werken. Om een idee te geven van de groei van het getal missionarissen geven we een opsomming van de namen der nieuw aangekomen instituten of van de religieuze provincies van instituten, die er soms reeds werkzaam waren. We volgen hierbij de tijdsorde van hun aankomst in Japan. In 1948 arriveerden Canadese Redemptoristen van Quebec, Belgische Missionarissen van Scheut, Canadese priesters van het missieseminarie van Scarboro, Canadese Redemptoristen van Toronto, Canadese Clerici S. Viatoris, Zwitserse priesters van het missieseminarie van Bethlehem, Ierse missionarissen van de missiesociëteit van S. Colomban, Amerikaanse Oblaten van Maria en Amerikaanse Franciscan Friars of the Atonement (S.A.). In 1949 voegden zich hierbij de paters van de HH. Harten uit Amerika, Missionarissen van het H. Hart van de Australische provincie, Lazaristen, Franciscanen van de Romeinse provincie, Maristen uit Australië, Italiaanse missionarissen van Parma. In 1950 Franciscanen van de provincie van New York, Missionarissen van Milaan en Italiaanse Clerici Regulares Scholarum Piarum. In 1951 Spaanse Missionarissen, Zonen van het Onbevlekte Hart van Maria, Italiaanse Ongeschoeide Carmelieten. In 1952 Amerikaanse Augustijnen en Passionisten. Volgens het *Directory* van 1951 behoorden de missionarissen tot 33 nationaliteiten. De Apostolische internuntius met de functionarissen van de internuntiatuur staan aangegeven als zijnde van de nationaliteit van het Vaticaan. Onder de priestermissionarissen treffen wij slechts vijf Nederlanders aan: vier missionarissen van het Goddelijk Woord en één Jezuïet. In verhouding tot het aantal Nederlandse missionarissen over geheel de wereld is het Nederlandse aandeel in Japan klein te noemen.

Wie een weinig nadenkt zal moeten zeggen, dat er aan de Japanse clerus hoge eisen gesteld moeten worden. Als men zich in onze bisdommen met hun honderden priesters wel eens afvraagt, wie er tot de volheid van het priesterschap waardig en geschikt zal bevonden worden, dan behoeft het niet te verwonderen, dat er bij een bisschopskeuze in een land met 15 bisdommen, waar er nauwelijks tweehonderd candidaten zijn, moeilijkheden rijzen. Van de andere kant is het aantal Japanse priesters zeer hoog te noemen, vooral als men zich realiseert, dat deze moeten voortkomen uit een groep van 170.000 christenen, waarvan de meesten pasbekeerden zijn en die allen nog leven in een omgeving waar de christelijke geest nauwelijks ontloken is. Bovendien mag men niet

HET AANTAL PRIESTERS, BROEDERS EN ZUSTERS (op 1 Juli 1952)

BISDOM	Priesters				Broeders		Zusters	
	Japanse		buiten-landse		Japanse	buiten-landse	Japanse	buiten-landse
	Sec.	Reg.	Sec.	Reg.				
TOKYO	28	8	—	181	47	28	251	231
FUKUOKA	14	1	2	55	10	1	186	77
KYOTO	6	—	—	60	—	12	35	40
NAGASAKI	53	5	5	20	19	7	457	16
OSAKA	25	3	2	100	6	12	213	153
SENDAI	12	9	—	43	36	7	293	84
YOKOHAMA	9	1	9	78	—	28	216	159
HIROSHIMA	2	3	—	42	2	5	55	47
SAPPORO	9	3	—	20	9	3	68	35
KAGOSHIMA	5	—	—	—	2	5	8	8
MIYAZAKI	1	1		26	4	7	42	11
NAGOYA	6	2	1	49	6	4	31	43
NIIGATA	2	—	—	19	—	—	48	8
SHIKOKU	3	—	—	18	—	—	38	5
URAWA	2	—	—	30	3	3	10	1
JAPAN	177	36	19	741	146	122	1.951	918
IN 1951	155	31	19	589	149	116	1.752	781
IN 1931:	65		150		77	134	307	241

vergeten, dat er in een bisschop leiderscapaciteiten vereist worden, welke over het algemeen niet aanwezig zijn bij hen, uit wier milieu de priesters zijn voortgekomen.

Vanzelfsprekend wordt er ook van de missionarissen veel gevraagd: het leren van een zeer moeilijke taal, de aanpassing aan een zeer gevoelig milieu en tot zekere hoogte de samenwerking in een internationaal samengesteld geheel. In het bisdom Osaka b.v. heeft de bisschop tot zijn vicarii foranei benoemd de regionale oversten van de Missions Etrangères, van Scheut, van de missionarissen van S. Colomban en van die van Parma. In het Aartsbisdom Tokyo hebben naast Japanse seculiere geestelijken de volgende instituten de zorg voor een of meerdere parochies: Conventuelen, Franciscanen, Missions Etrangères, Dominicanen, missionarissen van Maryknoll, die van Steyl, Jezuïeten, Benedictijnen, Salesianen van Don Bosco en missionarissen van S. Colomban. Al zijn allen katholieke priesters en al zijn allen het ongetwijfeld eens

over de essentiële punten van actie, toch brengen zij allen iets mee uit hun vaderland, dat zij in hun nieuw milieu zullen moeten laten varen. Men begrijpt dan ook, dat de oprichting van een National Catholic Committee noodzakelijk was om tot de gewenste en de hoogst mogelijke efficiency te komen.

In 1931 waren er 148 staties met residerende priesters, in 1952 waren er 392, terwijl er twee maal zoveel buitenposten zijn met kapel, welke slechts nu en dan bezocht worden. Van de parochies zijn er 263 toevertrouwd aan buitenlandse en 127 aan Japanse priesters. 50 van de laatsten zijn dus niet in de rechtstreekse zielzorg werkzaam, terwijl van de buitenlandse het merendeel daar buiten staat. Daar de meesten dezer echter slechts de laatste jaren zijn aangekomen, verblijven nog velen in de centrale huizen om de taal te leren en zich op het moeilijke missiewerk voor te bereiden.

Sedert het einde van de oorlog tot aan 1 Mei 1951 werden 143 nieuwe kerken gebouwd. Vier kerken, die tijdens de oorlog op bevel van de regering afgebroken waren om brandgevaar te voorkomen, worden om uiteenlopende redenen niet meer herbouwd.

Wat het onderwijs betreft is het zeer moeilijk een juist beeld te geven, omdat het onderwijssysteem te zeer verschilt van het onze. Wij schrijven daarom de statistiek over, met behoud van de Engelse benamingen.

STATISTICS OF CATHOLIC SCHOOLS 1952

	Number of Schools:	Students and Pupils:			Professors and Teachers:		
		Man	Woman	Total	Religious	Lay	Total
University	2	29	10	39	100	259	359
College	5	2.127	808	2.935			
Junior College	7	64	882	946	67	254	321
High Middle	111	10.247	25.686	35.933	465	1.453	1.918
Elementary	25	2.159	6.034	8.363	82	232	314
Vocational	16	150	1.623	1.773	59	97	156
Total:	166	14.676	35.313	49.989	773	2.295	3.068
In 1931:	48			13.203			

In de statistiek van 1951 werd er nog geen melding gemaakt van een University. Is men sedertdien begonnen met de eigenlijke univer-

sitaire cursus? De Sophia-university te Tokyo van de pp. Jezuïeten werd begonnen in 1922, die van de pp. van het Goddelijk woord te Nagoya in 1949. Gelijksoortige hogescholen voor meisjes worden geleid door de zusters van Sacré Coeur te Tokyo en te Obajashi en door Dienaressen van het H. Hart van Jesus te Yokosaku en Okayama. Veel verdiensten voor het onderwijs hebben sedert vele jaren ook de broeders Maristen.

Op caritatief gebied heeft de missie grote financiële offers gebracht. Er zijn 13 hospitalen, 9 sanatoria, 26 apotheken, 2 leprosaria. Verder 14 tehuizen voor kinderen (baby homes), 3 „boys or girls towns", 8 huizen voor ouden van dagen, 5 „homes for mothers", 68 „Kindergarten", 38 weeshuizen.

Wat de publicaties betreft, noemde het *Directory* van 1951 12 nieuwsbladen en 15 tijdschriften, in het Japans, meestal voor parochiële of diocesane circulatie of bestemd voor studenten of andere speciale groepen; het *Missionary Bulletin* voor de buitenlandse missionarissen en een gelijksoortig maandblad, in het Japans, voor de inheemse; de wetenschappelijke *Folklore Studies* van St Albert Home S.V.D. en de hoogstaande *Monumenta Nipponica* van de Sophia-Universiteit. Werden er in het *Directory* van 1951 nog 17 boekhandels genoemd, volgens dat van 1953 zijn er slechts 9 meer, wellicht een gevolg van grotere centralisatie.

Van de seminaries geeft het laatste *Directory* geen samenvattend overzicht. In dat van 1951 werden verschillende klein-seminaries genoemd: Fukuoka, Nagasaki, Osaka, Nagoya, Sendai en Tokyo, terwijl meerdere instituten hun eigen klein-seminaries hadden, zoals de Salesianen van Don Bosco, de Conventuelen, de Canadese Franciscanen en de paters van het Goddelijk Woord. Als groot-seminaries werden, en worden ook in 1953, genoemd het interdiocesaan seminarie van Tokyo, met een staf van 9 Jezuïeten en 6 seculiere priesters uit verschillende bisdommen, en het groot-seminarie voor het eiland Kyushu onder leiding van de Priesters van S. Sulpice. Dit laatste telde volgens het *Directory* van 1953 22 studenten in de theologie, 14 in de philosophie en 25 die Latijn studeerden. Voor het seminarie van Tokyo werden er in 1951 70 studenten aangegeven. Er wordt niets gezegd over priesterstudenten in het buitenland, hetzij aan universiteiten, hetzij in scholasticaten van orden of congregaties.

Bekend is de trek van de Japanners naar het contemplatieve leven. Reeds in 1897 begonnen de Trappisten een nederzetting op Hokkaido.

Zij tellen thans 10 priesters, waarvan drie buitenlanders, 10 Japanse scholastieken en 27 broeders. Zij staan onder een Japanse abt.

Van Cisterciënser-nonnen zijn er twee kloosters, een gesticht in 1898, waarin thans 36 moeders (van wie vijf Franse) en 69 zusters zijn, onder een Franse abdis, en een, gesticht in 1935, met 30 moeders en 73 zusters onder een Japanse overste.

Carmels zijn er drie, gesticht vanuit Frankrijk en België, met in totaal 51 leden, van wie 12 buitenlandse. De eerste Carmel werd gesticht in 1933, de tweede in 1947 en de derde in 1951.

Vanuit Nederland vertrokken in 1949 zes Nederlandse Redemptoristinnen naar Japan om zich in Maizuru-shi, bisdom Kyoto, te gaan vestigen. Van dezelfde congregatie zijn in 1952 Canadese zusters een stichting in het bisdom Yokohama begonnen.

In het geheel zijn er in Japan 66 orden of congregaties van zusters werkzaam.

Ten slotte geven wij de statistiek van het aantal inwoners per bisdom met de „resultaten" van het missiewerk per 1 Juli 1952:

Bisdom	Inwoners	Katholieken	Catechumenen	Doopsels		
				Volwassenen	Kind. (v.chr.)	in art. mortis
TOKYO	9.203.654	20.398	4.329	1.891	512	477
FUKUOKA	6.302.833	14.596	1.317	473	506	502
KYOTO	4.919.194	7.601	3,006	1.377	180	215
NAGASAKI	1.645.492	67.328	503	437	2.759	39
OSAKA	8.149.095	13.174	5.691	2.103	355	400
SENDAI	6.385.411	6.955	2.287	747	184	427
YOKOHAMA	7.831.337	11.217	2.917	1.236	254	187
HIROSHIMA	6.796.676	6.769	1.808	1.045	221	153
SAPPORO	4.295.567	6.650	1.093	548	198	382
KAGOSHIMA	1.804.118	986	320	72	13	2
MIYAZAKI	2.344.426	3.379	728	236	101	165
NAGOYA	7.653.566	3.643	945	588	95	119
NIIGATA	5.127.375	3.580	1.957	626	119	256
URAWA	7.337.707	3.771	1.208	517	76	52
SHIKOKU	4.220.285	1.738	427	282	32	56
TOTAAL:	84.370,895	171.785	28.356	12.178	5.605	3.432
IN 1931:		94.859		1.646	3.181	2.009

Enkele beschouwingen mogen we hier wel aan toevoegen.

1) De invloed van de Kerk in Japan is ongetwijfeld veel groter dan het geringe aantal van haar volgelingen zou doen vermoeden. Dit is voor een groot deel te danken aan de speciale plaats welke de H. Stoel in de huidige wereld inneemt en aan de supranationale zending, waarvan de Kerk de draagster is. Reeds voor en tijdens de oorlog bleek, dat de Japanse leiders tegenover de Kerk meer consideratie gebruikten.

2) Ofschoon het merendeel der katholieken op Kyushu en in Tokyo woont, is de Kerk toch verspreid over heel Japan. Van de 44 prefecturen (zoveel als onze provincies) is er geen, waar geen katholieken wonen en waar geen priesters gevestigd zijn. Vergeleken met de zg. Christelijke Eeuw rond 1600, toen de missie een aanmerkelijke aanhang veroverd had, is dit een zeer grote vooruitgang. Toen immers waren de katholieken geconcentreerd op twee of drie plaatsen, waar bovendien de bekeringen grotendeels waren tot stand gekomen door politieke factoren hetzij van buitenlandse hetzij van binnenlandse aard. In de moderne tijd, d.w.z. de laatste honderd jaar heeft de missie zich moeten ontplooien tegen de verdrukking in. En de Japanse katholieken hebben zich trouw getoond zowel tegenover de Kerk als tegenover hun vaderland. 'n Belangrijke factor daarbij is m.i., dat de Japanse bekeerlingen individueel onderricht krijgen, waardoor de taak van de missionarissen wel verzwaard wordt, maar waardoor ook meer standvastigheid is gewaarborgd.

3) De Kerk alleen kan de problemen waarmede Japan te kampen heeft niet oplossen. Dat is ook Haar zending niet. In de huidige wereld zijn er te veel factoren welke buiten Haar invloed staan. Door Haar levensbeschouwing wijst Zij echter wel het doel aan, waarnaar gestreefd moet worden en wijst Zij op de gevaren die moeten worden vermeden. Zoals de inleiding tot het *Directory* zegt: „The Church opens its arm to all as a rallying-point for the forces of faith and justice and charity and certainty in a chaotic society that has lost its spiritual moorings."

H. GEURTJENS M.S.C.

MOEILIJKHEDEN BIJ DE ELITE-VORMING

Het is de bedoeling in deze bijdrage te wijzen op enkele moeilijkheden, die zich bij de vorming van een élite in de missiegebieden kunnen voordoen.

Wanneer de missie haar intrede doet bij een primitieve heidense samenleving zal haar doelstelling zijn, niet dezer maatschappelijke toestanden te ontwrichten, doch daarop zoveel mogelijk voort te bouwen, door nieuwe en hogere levensvoorwaarden in te voeren en misbruiken uit te roeien.

Dit is echter de grote moeilijkheid. In mijn boek „Oost is Oost en West is West" betoogde ik reeds, dat in zulk een samenleving een eenvoudig vakschooltje reeds een splijtzwam vormt, dat de voorvaderlijke maatschappelijke verhoudingen zal ondermijnen.

De enige, maar dan ook zeer nauwe saamhorigheid welke deze volkeren kennen, is de klan of het familieverband. Dit is een zeer hechte verbondenheid. Persoonlijk bezit van enige betekenis is uitgesloten want eenieder is volkomen self-supporting. Al wat op de gemeenschappelijke gronden groeit, is ter beschikking van elk lid der gemeenschap, die daar ook zijn tuinen en plantingen kan aanleggen; op de gemeenschappelijke jachtterreinen kan hij jagen; in de gemeenschappelijke viswaters kan hij vissen en daardoor is hem zijn levensonderhoud verzekerd. Het klanhoofd zal hem een echtgenote bezorgen, want het huwelijk is de hoge politiek die door de ouderlingen gevoerd wordt en waardoor de invloed van de klan moet onderhouden en zo mogelijk uitgebreid en versterkt worden.

Zulk een volk wil de missie tot ontwikkeling brengen. Zij richt eenvoudige dorpsschooltjes op. Doch ook moet zij er op bedacht zijn de daarvoor nodige katechisten te vormen. Er komt dus al gauw ook meer uitgebreid onderwijs. Niet allen, die de cursus doorlopen hebben, blijken geschikt voor de taak van goeroe of katechist. Wordt het land onder enigszins intensief bestuur gebracht, dan voelt dit bestuur ook al gauw de behoefte aan ontwikkelde jongelui voor zijn ondergeschikte betrekkingen. De afgestudeerden voelen er natuurlijk niets voor, om in hun kampong terug te keren en daar als gewone inlander door handenarbeid in hun levensonderhoud te voorzien. Zij voelen zich hele heren tegenover hun vroegere dorpsgenoten en zoeken elders een deftiger baantje, al is dat vaak tegen een hongerloontje. Zij voelen er natuurlijk ook helemaal niets voor om met een nog onbeschaafd meisje van hun klan te trouwen. Zij zijn voor hun samenleving verloren.

Op een Missiologische Week te Leuven hoorde ik, dat in Belgisch Kongo dit soort ontwikkelden, daar évolué's genoemd, een zeer pijnlijk vraagstuk vormen. Als muggen door de lamp worden zij aangetrokken door de grote centra, schroeien daar hun vleugels en gaan verloren voor hun volk en meestal ook voor de Kerk.

Zelfs een eenvoudige vakschool sluit dit gevaar niet geheel uit. De broedersvaklieden beginnen met jongelui in dienst te nemen en praktisch op te leiden. Wanneer dezen zich een behoorlijke vakkennis hebben eigen gemaakt, gaat alles goed, zolang ze bij de missie in dienst kunnen blijven. In hun eigen omgeving kunnen ze echter hun kundigheden niet uitbuiten. Daar is naar zulk werk nog geen

vraag. Daar behelpt men zich nog op alle gebied op de voorvaderlijke primitieve wijze. Hij is dus ook aangewezen op de ondernemingen van vreemden, waar hij wel een gretig emplooi vindt, maar waar hij ook van zijn eigen gemeenschap zal vervreemden. Ware hij thuis gebleven, dan was hij daarop aangewezen zowel voor zijn levensonderhoud als voor zijn huwelijk. Nu kan hij als loontrekker op eigen benen staan en gaat voor zijn gemeenschap verloren.

De maatschappelijke ordening, berustend op het familieverband of het klanwezen, welke men bij vele primitieve volkeren aantreft, is niet te handhaven bij enige sociale en economische ontwikkeling, die toch onvermijdelijk is, wanneer deze volken in aanraking komen met de beschaving. Het aangewezen en schijnbaar voor de hand liggende middel om te voorkomen, dat zij niet geheel uit haar verband wordt gerukt, zou zijn, ook de meisjes meer ontwikkeling bij te brengen.

Dit is echter als algemene maatregel uitgesloten. In onze samenleving zijn de geslachten in alle sociale verhoudingen steeds meer gelijkgeschakeld. De vrouw kan zowel als de man volkomen zelfstandig optreden. In deze primitieve samenleving kan daarvan geen sprake zijn.

De jongens vormen het organisch deel van de klan. Zij zullen door hun huwelijk de klan versterken. Zij zijn, zoals men dat noemt, de *blijvers*; de meisjes daarentegen de *emigranten*; zij zullen in een andere klan worden uitgehuwelijkt (endogamie is uitgesloten). Haar taak is daar duidelijk afgebakend, want de sexuele indeling van de arbeid is duidelijk omschreven. Door haar moeder worden zij volledig voor haar levenstaak opgeleid.

De uithuwelijking der meisjes vormt bij deze mensen de hoge politiek. Daardoor moet de klan nieuwe en nuttige verbindingen sluiten en deszelfs macht en invloed versterken.

Bij een Missiologische Week te Leuven trad de overste ener congregatie van Zusters op. Zij had in Belgisch Kongo de eerste inheemse Zusters opgeleid. Velen hadden dat al vergeefs beproefd, verklaarde de voorzitter, doch al hun pogingen stuitten af op het bezwaar van het klanverband. Doch deze had de gevoelige snaar getroffen. Dat klangedoe van jullie, had zij gesproken, is maar klein en pietepeuterig, maar het grote klanverband der Kerk, dat is pas groot en verheven; daarin moeten jullie door het kloosterleven worden opgenomen. Dat had ingeslagen.

Ik opponeerde, dat dit volgens mijn bescheiden mening meer poëzie dan werkelijkheid was. Ik heb, zo sprak ik, vele jaren gewerkt bij stammen, waar het klanwezen nog in zijn volle glorie bestond. Het zou onmogelijk geweest zijn, daar een meisje uit los te peuteren voor een religieuze roeping en de overheid had dan ook de missionarissen streng verboden daartoe pogingen aan te wenden.

Deze laatste woorden klonken in sommige oren bijna als een ketterij.

Veronderstel het geval: de ouderlingen hebben maanden en maanden vergaderd en geredeneerd om zo'n huwelijk te bedisselen, zoals dat voor elk meisje gebeurt. soms zelfs aleer ze geboren zijn! De ouderlingen zijn overtuigd eindelijk een voordelige onderhandeling te hebben afgesloten. Dan komt de missionaris en zegt: hoor eens hier, van alles wat jullie daar zo moeizaam bekokstoofd hebt, kan niets komen want ik heb dat meisje overgehaald om Zuster te worden.

Dat zou in die vergadering klinken als een donderslag bij heldere hemel. Wat? zo'n missionaris, zo'n vreemdeling, die onze voornaamste voorvaderlijke instel-

lingen zo maar negeert! .... Wij zouden al deze invloedrijke personen zozeer tegen ons innemen, dat het missiewerk daar voor ons onmogelijk werd gemaakt. Beid uw tijd is hier de aangewezen gedragslijn.

Alleen dan, wanneer het klanverband door de indringende beschaving veel van zijn invloed heeft ingeboet, wordt de mogelijkheid van kloosterroepingen opengesteld. Dat dit in de missiegebieden, waarvan ik zoëven sprak, thans een gewoon verschijnsel geworden is, is door zijn gewoonheid voor ons, die daar eens de baanbrekers waren, iets zeer buitengewoons. Het is een tastbaar bewijs, dat het christendom daar thans stevig gegrondvest is, dat de christelijke geest daar ook de maatschappelijke ordening heeft doordrongen.

Men zal inmiddels wel pogen, op de internaten der Zusters, meisjes wat meer ontwikkeling bij te brengen. Met dezen kunnen dan later de vooruitstrevende jongelui een wel-geassorteerd huwelijk aangaan. Toch schijnt deze maatregel niet overal een afdoende goede uitwerking te hebben, en zal men nog naar andere middelen moeten uitzien.

Dit is niet de enige moeilijkheid aan dit vraagstuk verbonden. In een primitieve heidense samenleving is elke bekeerling feitelijk een élite en vormt een jonge christenheid daar een keurkorps.

De levensvoorwaarden hunner omgeving zijn uiterst primitief, doch het christendom brengt vanzelf ook enige beschaving mee. Die beschaving schept nieuwe behoeften, al zijn die aanvankelijk nog zeer beperkt. Men denke slechts aan kleding, wat nettere behuizing, enz. Dan dienen er ook economische mogelijkheden te zijn, om aan deze behoeften te kunnen voldoen. Misschien biedt het inzamelen van ter plaatse aanwezige bos- of zeeproducten een mogelijkheid. Zo niet, dan zal die gevonden moeten worden in landbouw, veeteelt of nijverheid, die aangepast zullen moeten zijn aan de plaatselijke omstandigheden als daar zijn bodemgesteldheid, afvoermogelijkheden, en dergelijke. Daar is die primitieve samenleving soms volstrekt niet op ingesteld. Dan blijft er voor de jonge christenen niets anders over dan, vaak ver van hun dorp, bij een of andere onderneming dienst te nemen als contract-koelie. Iedereen begrijpt, dat deze toestand niet ideaal is en op vele plaatsen grijpt daarom het burgerlijk bestuur regelend en beperkend in, om te grote nadelen, daaraan verbonden, te voorkomen.

Op N. Guinea b.v. is dit een zeer pijnlijk probleem, zowel in het Nederlandse als in het Australische gedeelte en wellicht ook in vele andere primitieve missiegebieden. Sommige stammen leven hoofdzakelijk van de jacht en zijn nomaden. Zij zijn dus moeilijk onder bestuur te brengen en nog moeilijker tot een te beleven christendom. Wil men ze met de sterke arm sedentair maken, dan is dit een hard en vaak noodlottig ingrijpen in hun levensvoorwaarden, wijl dan de jachtvelden in de naaste omgeving al spoedig afgejaagd zullen zijn en de overige te ver afgelegen en de vrouw, die voor de steeds in meerder mate noodzakelijk, doch ook steeds schaarser wordende bijvoeding moet zorgen, steeds meer overbelast wordt. En dit beïnvloedt weer op zeer nadelige wijze haar taak als moeder. Dan is het enige middel, te beproeven dit volk door landbouw en veeteelt nieuwe levensvoorwaarden bij te brengen en het daardoor aan de grond te hechten.

Doch ook dit is niet overal mogelijk. Op Zuid N. Guinea b.v. wonen talrijke stammen in moerassen, waar heinde en verre geen droog stukje land valt te be-

kennen. Zij vinden hun levensonderhoud in de daar volop groeiende sago en in de visserij. In hun uiterst primitief bestaan vinden zij daarin het nodige. Maar indien men die mensen tot enige ontwikkeling wil brengen, hoe hun dan enig winstgevend bedrijf aan de hand te doen om in de nieuwgeschapen behoeften tegemoet te komen?

Met grote voldoening vernam ik daarom, dat het Gouvernement deskundigen wil uitzenden, om te onderzoeken of het mogelijk zou zijn, deze streken te draineren en ze om te vormen tot sawah's, die dan de rijstschuur zouden zijn voor geheel N. Guinea.

God geve, dat deze plannen mogen slagen! Dat zou ook voor het missiewerk in deze gebieden een grote uitkomst zijn.

Miscellanea

Journées „Ethnologie et Chrétienté". — Van 29 Juni - 4 Juli 1953 werden te Parijs voor de vierde maal de studiedagen „Ethnologie et Chrétienté" gehouden. Ofschoon het vorig jaar bepaald was, dat de studiedagen in dit jaar zouden gewijd worden aan het onderwerp „Les missionnaires et les diverses conceptions du monde invisible", had men sindsdien besloten het thema te wijzigen in „*La sociologie religieuse au service des missions*", zulks in verband met de „Journées d'études sur la cartographie des religions en Afrique", die te zelfder tijd in Parijs werden gehouden.

In de voormiddagen kwam men, onder voorzitterschap van Z.H.Exc. Mgr Blanchet, bijeen in de gebouwen van het Institut Catholique (rue d'Assas 21), waar de volgende referaten werden gehouden: A. Perbal O.M.I., Commentaire de la lettre d'approbation adressée par S. Exc. Mgr Bernardini, Secrétaire de la Propagande; P. de Menasce O.P., Les principes philosophiques et théologiques; G. Le Bras, Le questionnaire sur les religions non-chrétiennes; P. Meille, La vie religieuse de l'Inde; P. Humbertclaude S.M., Le Shintoïsme japonais; M. Dumézil, Un prédicateur des Indiens du Pérou au milieu du XVIIe siècle: D. Francisco Davila Cartajena; M. l'abbé Idiart, Les peuples dits primitifs; P. Rondot, L'atmosphère religieuse d'aujourd'hui dans le Sud-Vietnam: culte des ancêtres, vénération du génie du foyer; Yves Claeys, Les rites pratiqués en Indochine.

In de namiddagen kwam men bijeen in het Centre d'études sociologiques (rue de Varennes 54), waar vakspecialisten voorbereidende voordrachten hielden om te komen tot de samenstelling van een kaart der godsdiensten in het zwarte werelddeel: de Islam in zijn verschillende vertakkingen, het christendom (katholicisme en protestantisme) en de z.g. animistische godsdiensten.

Rythmes du Monde. — Het Belgisch tijdschrift „Le Bulletin des Missions" van de abdij St André te Brugge is samengesmolten met het Franse tijdschrift „Rythmes du Monde". De redactie van het nieuwe tijdschrift ,dat „Rythmes du Monde" blijft heten, is toevertrouwd aan een comité, waartoe de voornaamste redacteuren

van de beide vroegere periodieken behoren. Het nieuwe tijdschrift beoogt voor Frans-sprekende intellectuele kringen een katholiek tijdschrift te zijn, dat een gedegen documentatie over de hedendaagse missieproblemen verschaft.

Fordham University Conference of Mission Specialists. — Op 24-25 Januari 1953 vond te New York voor de eerste maal de „Fordham University Conference of Mission Specialists" plaats, gewijd aan „The Training of Converts", hetgeen wij zouden omschrijven door catechumenaat, catechisten en catechese. Voor een auditorium, bestaande uit ongeveer honderd toehoorderessen en toehoorders werden 7 referaten gehouden, telkens door 2 co-referaten gevolgd.

Missiologische leeropdracht te Würzburg. — P. Dr Fridolin Rauscher W. P. aanvaardde een leeropdracht voor missiewetenschap aan de universiteit te Würzburg. Wij wensen hem van harte goed succes.

Indonesische kalender. — Op aansporing van verschillende Indonesische kerkvoogden heeft de Sint Claverbond, de uitgever van de Algemene Missiekalender, voor 1954 ook een geïllustreerde weekkalender uitgegeven in de Indonesische taal. In zijn uiterlijke gedaante heeft hij veel weg van de A.M.K.; de keuze der foto's en de tekst is echter niet op de missie gericht, maar bedoeld om in de gezinnen van Indonesia de katholieke familiegeest te bevorderen. De uitgave heet daarom ook: Penanggalan untuk keluarga, d.i. kalender voor de familie. Hij bevat vooral religieuze kunstplaten. Daarnaast echter ook prachtige foto's uit het Indonesische katholieke leven. Aan de uitgave is alle zorg besteed; hij ziet er smaakvol en interessant uit; hij is dan ook in alle streken van Indonesia begroet als een ware bondgenoot van de missionaris. Tegelijk is hij een uitdrager van de juiste Indonesische godsdienstige termen, die bij het opkomen der Bahasa Indonesia veelal nog gevormd moeten worden.

Voor belangstellenden is hij ook hier in Nederland bij de Sint Claverbond Graafse weg 7, Nijmegen, verkrijgbaar.

Boekbespreking

Bibliotheca Missionum. Begonnen von P. Rob. Streit O.M.I., fortgeführt von P. Joh. Dindinger O.M.I. XVII. Bd: *Afrikanische Missionsliteratur 1700-1879,* no 5152-7723. Veröffentlichungen des Instituts für missionswissenschaftliche Forschung, XII + 23* + 1026 S., Verlag Herder, Freiburg 1952.

De politieke gisting en de geestesstromingen, die in de loop van de 18e eeuw zich altijd meer in Europa deden gelden, zijn in grote lijnen algemeen bekend. De terugslag ervan op de missiebasis in Europa en op het missieveld in Amerika en Azië werd in de inleidingen op de desbetreffende delen van dit standaardwerk reeds voldoende gesignaleerd. In Afrika had het missiewerk in het verleden overi-

gens niet die hoogte bereikt als in Amerika en Azië. In Noord-Afrika ging de missie of liever de zielzorg onder slaven en gevangenen haar moeizame weg, min of meer belemmerd door de mohammedaanse overheid. Het herenigingswerk onder de Kopten in Egypte maakte ternauwernood vooruitgang. In Ethiopië was een langduriger arbeid onmogelijk; talloze brieven werden geschreven en van tijd tot tijd herleefde de hoop, maar feitelijk kwam er niets van betekenis tot stand. Het antagonisme tussen Italiaanse en Franse missionarissen, waarvan zo dikwijls sprake is, heeft blijkbaar op de gebeurtenissen weinig invloed gehad en moet dientengevolge niet zo tragisch opgevat worden als veelal geschiedt. De missiepogingen in Nubië en Midden-Soedan bleven zonder resultaat en werden opgegeven. Aan de Oostkust van Afrika geraakte men niet verder dan een begin van de missiearbeid. Over de verwaarlozing van de missie op de West-Afrikaanse eilanden vernemen we bittere klachten. In Congo-Angola werkte men met betrekkelijke intensiteit en resultaat. Omtrent Mozambique vernemen we, dat de zwarten er meestal pas in stervensgevaar gedoopt werden, omdat ze anders toch niet standvastig bleven. Op Madagascar mislukten de missiepogingen telkens opnieuw. Aan de mohammedaanse Oostkust van Afrika had men ook voorheen geen noemenswaardig resultaat kunnen boeken.

Daarbij kwam in de tweede helft van de 18e eeuw de stormloop van Pombal tegen de Jezuïeten, waarbij de Bourbonse hoven zich aansloten. Door de opheffing van de Jezuïeten werd ook de missie in Afrika getroffen en de slag tegen de Sociëteit deed zich nog omstreeks het midden van de 19e eeuw in Afrika gevoelen, omdat de oversten de te beginnen missies in Liberia en Natal uit gebrek aan personeel niet durfden aannemen; intussen waren zij echter in de veertiger jaren van de 19e eeuw in Algerië en op de Oost-Afrikaanse eilanden met de missionering begonnen.

Tegen het einde van de 18e eeuw vertoont de missie in Afrika een droevig beeld. Door de Franse revolutie, het optreden van Napoleon tegen de paus en de Romeinse Curie en het voortduren van de Napoleontische oorlogen werd de toestand nog treuriger. De Franse revolutie had echter juist voor Afrika dit goede gevolg, dat de bevrijding van de slaven aan de orde kwam, een belangrijke factor voor de missiewerkzaamheid. Dan volgden de ontdekkingsreizen naar Centraal-Afrika en de voortgaande kolonisatie van het zwarte werelddeel. Kolonisering en economische betrekkingen werden ook hier de gangmakers voor de missie.

Naast de oude missionerende orden ontstonden nieuwe instituten, die aan het missiewerk gingen deelnemen, hetgeen natuurlijk buitengewoon gunstige gevolgen had. Van bijzondere betekenis voor de missie onder de negers werden de pogingen van P. Libermann. Met gelijkgezinden, die de werkelijke toestand der negers kenden, richtte hij „l'Oeuvre des Noirs" op; de stichting van een religieus genootschap en de versmelting van deze jonge stichting met de uitstervende Congregatie van de H. Geest en haar koloniaal seminarie — Libermann zelf meende blijkens een brief van 25 Juli 1849 aan p. Arragon, dat deze versmelting eerder een „substitution" dan een „réunion" was — vormden verdere phasen van zijn ideeën en plannen. Toen zijn Congregatie met de missiearbeid begon, toonde Libermann zich een leider van formaat, die open oog had voor de brandende problemen. Inheemse clerus, inheemse lekenhelpers als cultuurdragers, scholen, duidelijk onderscheid tussen de bevoegdheden van de kerkelijke en van de reguliere oversten,

intensieve hulp van zusters voor ziekenzorg en onderwijs, komen voortdurend als postulaten terug in zijn omvangrijke correspondentie (o.a. blz. 463-468, 480-490, 499-510, 514-524, 529-540, 553-563, 568-583, 587-601, 607-622). Voor iemand, die zich tegenwoordig voor de tijdrovende taak ziet geplaatst om, zonder te beschikken over een bureau, jaarlijks honderden brieven in het belang van de missie te moeten schrijven, is het een bemoediging te constateren, hoe mannen als Libermann ook hieraan een goed deel van hun kostbare tijd hebben besteed.

In 1856 stichtte mgr Marion de Brésillac te Lyon de Sociëteit voor de Afrikaanse missies, die aanstonds flink aanpakte. Een eigen plaats neemt de geschiedenis van de missie in Centraal-Afrika in. De zware offers en de ontmoedigende tegenslagen, ondanks de beste wil en de bewonderenswaardige edelmoedigheid der missionarissen, toonden aan, hoe verstandig het oordeel van de Nederlandse generaal der Jezuïeten, Ph. Roothaan, was, om vóór de eigenlijke stichting de mogelijkheden van de missie te onderzoeken. Ten slotte gelukte het Comboni de bijna hopeloze onderneming ondanks alles door te zetten en daarvoor een afzonderlijke missiecongregatie te stichten. In Abessynië werkte een heilige, Justinus de Jacobis C.M., als baanbreker van de opnieuw begonnen missie, naast wie we voor de missionering onder de Galla's p. Massaia O.F.M.Cap., de latere kardinaal, mogen noemen. In Zuid-Afrika, vooral in het binnenland, begonnen onder grote moeilijkheden de Oblaten van de Onbevlekte Ontvangenis van Maria met de geestelijke verzorging van de blanken en de bekering van de zwarten in het uitgestrekte gebied van Natal. In een gedeelte van dit gebied, Basutoland, zou het onder tranen uitgestrooide zaad heerlijke vruchten voortbrengen. De ver-reikende plannen van Henri de Solages voor de eilanden-wereld ten Oosten van Afrika met inbegrip van Oceanië, leverden slechts voor Oceanië, maar niet voor Afrika, zichtbaar resultaat op. Het werk van kard. Lavigerie komt in dit deel weliswaar reeds even ter sprake (blz. 757-771), doch zal in het volgend deel uitvoeriger behandeld worden.

Dit alles en nog veel meer kan men opmaken uit dit lijvige deel, waarin de documenten van de 18e eeuw, met inbegrip van enkele ongedrukte en linguistica, 355 bladzijden beslaan. Vanaf blz. 356 tot 890 vindt men de Afrikaanse missieliteratuur van 1800-1879, waarna nog vijf registers (schrijvers, blz. 891-928; personen, blz. 929-978; zaken, blz. 979-1004; plaatsen, landen en volken, blz. 1005-1021; talen, blz. 1022-1026) volgen. De eigennamen worden verschillend geschreven, al naargelang men ze in de documenten aantrof. Van de bibliografische hulpbronnen werden, als naar gewoonte, slechts die aangehaald, welke ook feitelijk benut werden. De inhoud van het jaarlijks rondzendschrijven der Algemene Oversten van de Lazaristen wordt telkens geanalyseerd met betrekking tot alle missiegebieden, en niet slechts tot Afrika, omdat zulks in de vorige delen niet geschied was.

Reeds een vluchtig doorbladeren van dit deel geeft een indruk van zijn rijke inhoud. Nu eens wordt men verrast door een gedetailleerde inhoudsopgave van een minder bekend of bereikbaar werk; dan weer vindt men verschillende documenten betreffende een bepaalde gebeurtenis overzichtelijk samengesteld; elders krijgt men inzage in de menigvuldige zorgen, die een missieleider blijkens zijn briefwisseling te dragen had.

Onnodig hieraan toe te voegen, dat de kundige en ervaren samenstellers zich

ook thans weer van hun taak hebben gekweten op een wijze, die de toets der kritiek glansrijk kan doorstaan. Hartelijke hulde en oprechte dank!

Nijmegen ALPH. MULDERS

P. DR FRIDOLIN RAUSCHER W.V.: *Die Mitarbeit der einheimischen Laien am Apostolat in den Missionen der Weissen Väter.* Missionswissenschaftliche Abhandlungen und Texte, Heft 17, XXIII + 325 S. + 4 Uebersichtskarten, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster Westfalen 1953.

HET doel van dit vrij omvangrijk werk, waaraan noeste arbeid ten koste werd gelegd, is te onderzoeken, hoe de medewerking der leken aan het apostolaat in de missiegebieden der Witte Paters van de grondbeginselen van hun stichter uitgaat en hoe deze medewerking de arbeid der priester-missionarissen ondersteunt, verbreedt en verdiept.

Sch. gaat bij de logische opbouw van zijn doorwrocht boek dan ook uit van de stichter der Witte Paters, die zozeer de nadruk legde op de fundamentele betekenis van de inheemse medewerking en nieuwe wegen zocht om deze in praktijk te brengen. Reeds in 1874 had kard. Lavigerie de noodzakelijkheid hiervan betoogd: ,,Les missionnaires devront surtout être des initiateurs, mais l'oeuvre durable doit etre accomplie par les Africains eux-mêmes, devenus chrétiens et apôtres''. Deze woorden leggen getuigenis af van een reële kijk op datgene, wat voor een breedziende en succesvolle missiearbeid nodig is. De beginselen en het voorbeeld van kard. Lavigerie hebben de missiearbeid van de Witte Paters bezield en gestuwd en hierop zijn eigen stempel gedrukt.

In het tweede deel onderzoekt Sch. het arbeidsveld. Immers de eerste en fundamentele factor voor de medewerking aan het apostolaat zijn de inheemsen zelf met hun gunstige of minder gunstige aanleg en begaafdheden. Bij de grote uitgestrektheid van dit arbeidsveld en de veelvuldigheid der problemen, die er zich voordoen, moest dit deel wel uitgroeien tot een tamelijke omvang. Men zal er de Sch. geen verwijt van maken, eerder wensen, dat hij nog uitvoeriger en meer systematisch ware ingegaan op het nieuwe heidendom, dat in het gevolg van de westerse beschaving het oude Afrika aldoor meer in gisting brengt.

In het derde deel bestudeert Sch. de methodische verwerkelijking der grondbeginselen van kard. Lavigerie over de medewerking der inheemse leken aan het apostolaat in de missiegebieden der Witte Paters. De dogmatische fundering van de apostolische medewerking der leken ligt in het sociale karakter van doopsel en vormsel; de intensiteit en kracht van de medewerking hangen echter in hoge mate af van de belichaming van het christelijk levensideaal in de afzonderlijke personen en in de families. Een inleidend hoofdstuk van dit derde deel handelt dan ook over de fundering en het uitgangspunt van het lekenapostolaat. De rechtstreekse vormen van de apostolische medewerking worden onderverdeeld in niet-georganiseerde en georganiseerde medewerking. De niet-georganiseerde medewerking omvat de apostolische invloed van mens tot mens, het apostolaat ,,ex spiritu'', hetwelk individueel wordt uitgeoefend; de georganiseerde medewerking daarentegen is het apostolaat ,,ex missione'', dat in opdracht van de hiërarchie en in samenwerking met haar verwerkelijkt wordt. De afzonderlijke vormen voeren

tot het hiërarchisch apostolaat terug, vanwaar zij uitgaan en waarvan zij haar opdracht ontvangen.

Het onderzoek bood de Sch. tevens gelegenheid om enkele bijzonder karakteristieke vormen der medewerking van leken onder de loupe te nemen, o.a. het merkwaardig instituut van Malta, de uiterst leerzame methode van mgr Hirth en die van mgr Gorju, welke tot dusver geen wetenschappelijke behandeling hadden gevonden. Sch. beperkte zijn onderzoek tot de missionering van de negers, met name in het hart van Afrika, en liet het totaal anders geaarde missiewerk onder de mohammedanen buiten beschouwing. Bij zijn methodologisch onderzoek greep Sch. weliswaar terug op missiegeschiedkundige of missiographische gegevens, doch benutte deze slechts ter illustratie van de ontwikkeling der missiemethode van de Witte Paters, waarin de ontwikkeling van de medewerking der inheemse leken besloten ligt.

Het resultaat, waartoe Sch. bij zijn zorgvuldig en gedetailleerd onderzoek kwam, verdient de aandacht. De Witte Paters hebben het grondbeginsel van hun stichter welbewust in praktijk gebracht en in de intensieve medewerking van de inheemsen ligt een voorname factor van het kwantitatief en kwalitatief succes van hun missiearbeid. Tegelijkertijd werd door dit systematisch betrekken van de inheemsen in het apostolaat bij dezen het verantwoordelijkheidsbesef voor het geheel en de onontbeerlijke katholieke mentaliteit gewekt. Het christendom werd tot innerlijk bezit en eigendom van de inheemse leken. Daarmede werd de baan geëffend voor die staat van wasdom en zelfstandigheid, waarin de nieuwe inheemse christelijke gemeenschappen ophouden geestelijke koloniën van de christelijke moederlanden te zijn, en gemeenschappen worden, die de aanvankelijk onvermijdelijke westerse kleur en oriëntering prijsgeven en met het zegel van haar eigen aard en beschaving gemerkt worden. Ten slotte wordt juist door de medewerking van de inheemse leken aan het apostolaat duidelijk, dat de Kerk overal een volkskerk is en geen kerk van missionarissen of monniken.

Ofschoon de Sch. zich beperkt tot een schets van de missiemethode der Witte Paters, zijn toch de in beschouwing genomen algemene beginselen en de ter illustratie hiervan aangehaalde geschiedkundige ontwikkelingsphasen ook voor de andere missies van Afrika van betekenis en belang. Tevens bewijst deze studie, dat ondanks de algemene richtlijnen, die de Kerk in de loop van de tijden voor de missiearbeid gegeven heeft, elk missionerend genootschap in zijn missiemethode zijn eigenaard bewaren en zijn eigen karakter vertonen kan.

Het boek, dat op degelijke bronnenstudie berust en waarin veel tot dusver niet gepubliceerd materiaal werd verwerkt, levert de eerste grotere publicatie over de missiemethode van de Witte Paters; deze missiemethode heeft Sch. zowel in haar theoretische, natuurlijke en bovennatuurlijke, grondslagen als in haar praktische ontwikkeling treffend geschetst. Zijn gedocumenteerd en inhoudrijk boek geeft ons inzicht in de missiearbeid van Afrika met zijn veelbelovende perspectieven en urgente problemen. Het uur voor de missiearbeid in Afrika heeft geslagen; maar bij het lezen van dit leerzame boek voelen we voortdurend aan, dat dit uur snel zal voorbijgaan. De aanschouwelijke en nuchtere voorstelling van zaken, die geen enkel probleem uit de weg gaat, bevestigt het woord van de jongste missie-encycliek, dat alle romantiek aan het missiewerk tegenwoordig vreemd is.

Het met grote kennis van zaken, nuchtere werkelijkheidszin en bezonnen oordeel geschreven boek, dat een kernprobleem van de tegenwoordige missiearbeid aan de orde stelt, worde met nadruk ter bestudering aanbevolen; men zal er wetenschap en wijsheid uit kunnen putten.

Nijmegen ALPH. MULDERS

DR W. MULDER: *The Parish and Its Clergy*, translated and adapted by dr A. H. VAN VLIET, 252 pp., De Nobili Press, Madura 1949, Prijs Rs. 4.

HET werk van professor Mulder, „Parochie en parochie-geestelijkheid", is reeds zo welbekend in Nederlands-lezende kringen en heeft zich zulk een gunstige reputatie verworven, dat deze Engelse vertaling er van geen speciale aanbeveling behoeft. „Goede wijn behoeft geen krans". De vertaler en bewerker, professor van het St John's Seminarie te Nellore, Zuid India, heeft zich uitstekend van zijn taak gekweten en geeft ons in 195 nummers verdeeld over 9 hoofdstukken een duidelijke en vlot-leesbare uiteenzetting van alles wat de positie, rechten, plichten, benoeming, schorsing en ontslag van een pastoor betreft. De hoofdstukken 4 en 5 van prof. Mulder's boek, die handelen over parochiële instellingen en de financiële problemen der parochie, heeft de bewerker weggelaten in de hoop een apart boek in de toekomst daaraan te kunnen wijden.

Omdat de bewerker in India leeft en derhalve primair het Indiase parochiestatuut op het oog had, heeft hij, waar nodig, verwijzingen naar de Indiase wet en naar de plaatselijke omstandigheden ingelast. Niettegenstaande deze Indiase inslag heeft het werk zijn grote belang voor alle missies, vooral daar we momenteel in een tijd leven dat Rome meer en meer missie-vicariaten en prefecturen tot bisdommen verheft, waardoor de missiestaties, die reeds als zodanig waren opgericht, of reeds tot de status van quasi-parochies waren opgeklommen, nu tot parochies verheven worden met alle gevolgen van dien. En wat die gevolgen zijn, leert ons dit boek. Het is dus een actueel boek wat, mede door zijn degelijke wetenschappelijke opbouw, een veilige gids is voor de missionaris in alle parochiële kwesties. Hoewel we de hoofdstukken over scholen en over de financiële kwesties slechts node missen en verlangend uitzien naar het beloofde aanvullende boek, kunnen we dit boek aan alle missionarissen warm aanbevelen.

Daar dit boek bedoeld is als een gids voor missionarissen, zouden we voorstellen dat bij een herdruk meer de aandacht gevestigd wordt op de Apostolische Faculteiten.

n. 9. Hier zou een uitweiding op zijn plaats zijn over de juridische positie van een missiestatie in de verschillende stadia van zijn ontwikkeling.

n. 42. Het decreet van C.I.C. 26 Maart 1952, volgens hetwelk de gelovigen hun Zondagsplicht tot Mis horen vervullen als zij dit doen „in loco de quo in C. 822 par. 4", moet hier worden ingelast.

n. 60. Volgens Cappello (De Sacr. I, 1947, n. 354) is een uitstelling met de monstrans „iuxta sententiam vere probabilem non (est) habenda tamquam publica sed uti privata" als het gehouden wordt in een kerk of kapel met gesloten deuren.

n. 103. Het Rescript door S.C. de Prop. Fide op 28 Jan. 1948 gepubliceerd, geeft aan *alle* priesters in de missies de volmacht om het H. Vormsel toe te dienen

in gevaar van sterven. De schrijver vermeldt alleen het decreet van S.C. Sacr. van 1 Jan. 1947 met zijn beperking tot pastoors alleen.

n. 107. De behandeling van het Jejunium Eucharisticum moet in een volgende uitgave natuurlijk aangepast worden aan de Constitutio „Christus Dominus" van 16 Jan. 1953.

n. 123. De verklaring dat al degenen die belast zijn met een parochie of *missie-statie*, verplicht zijn de Missa pro Populo op te dragen, eist een nadere kwalificatie. Immers de schrijver kan niet bedoelen dat elke missionaris belast met een missie-statie, die nog niet tot quasi-parochie of parochie verheven is, tot de Missa pro Populo verplicht is.

Dit zijn slechts enkele opmerkingen die in genen dele de waarde van dit boek verminderen, en we zouden elke missionaris willen adviseren zich dit boek aan te schaffen.

Mill Hill J. DE REEPER M.H.F.

A. H. VAN VLIET D.D.: *Notes on Pagan Marriages*, Catholic Press, Ranchi 1952. (Prijs niet gegeven.)

DIT is een boekje van slechts 57 bladzijden, maar de inhoud is er des te degelijker om. In 80 nummers verdeeld over 5 hoofdstukken behandelt de schrijver verschillende problemen, die zich voordoen bij heidense huwelijken vooral in India. Dit is reeds de vijfde herziene uitgave, hetgeen een aanbeveling op zichzelf is. De inhoudsopgave der hoofdstukken geeft een duidelijk beeld van het doel van het boekje: I. Invalid pagan marriages; II. Valid pagan marriages; III. Doubtfully valid pagan marriages; IV. Beyond the Pauline Privilege; V. Some ordinary cases. De hoofdstukken verwerken in vraag en antwoord alle voorkomende complicaties, die uit den aard der zaak overal ter wereld op elkaar gelijken, en geven een duidelijk kort antwoord op vragen zoals b.v. :When does an invalid pagan marriage give rise to the impediment of 'publica honestas'? When are the interpellations to be made? How can the Privilege of Faith be used? enz. enz. De schrijver behandelt het Privilegium Paulinum op een bevattelijke wijze, en geeft ook een korte aanduiding wat door de drie Apostolische Constituties wordt toegestaan, draagwijdte en belang van die Constituties, hun invloed op het gebruik van het Paulijnse Privilege en het Privilegium Fidei van C. 1127. Het boekje is ontstaan uit de klasnotities, welke dr van Vliet aan zijn studenten in het St John's Seminarie te Nellore gegeven heeft. Is dit wellicht de verklaring waarom men meerdere malen, b.v. op pp. 5, 7, 8 enz. een mysterieuze verwijzing vindt naar 'Notes' zonder dat duidelijk gemaakt wordt wat er met die Notes bedoeld is? Zijn studenten zullen het wel geweten hebben, maar wij tasten in het duister.

Overvloedige bronnen-verwijzingen geven het boekje een solied-theologisch aspect en ik twijfel er niet aan of missionarissen zullen in dit beknopte boekje een dankbare gids vinden bij het gebruik van het Paulijnse Privilege en de daarmede samenhangende complicaties, gelijk die in de missie-landen plegen voor te komen.

Mill Hill J. DE REEPER M.H.F.

PROF. DR THOMAS OHM O.S.B.: *Stammesreligionen im südlichen Tanganyika-Territorium*, Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein-Westfalen, Geisteswissenschaften, Heft 5, Abhandlung, 80 Seiten, 25 z. Teil farbige Abbildungen, 1 Karte, Westdeutscher Verlag, Köln und Opladen 1953.

DAS vorliegende Heft enthält in erweiterter Form einen Vortrag, den Professor Ohm am 16. Juli 1952 in einer Sitzung der Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein-Westfalen gehalten hat. Es werden in der Hauptsache Beobachtungen und Erfahrungen mitgeteilt, die der Verfasser gelegentlich einer missionswissenschaftlichen Studienreise in Ostafrika gemacht hat. Darunter sind Dinge, z.B. über die Religion der Wamwera, die bis jetzt noch kaum oder überhaupt nicht bekannt waren. Man muss dafür allerdings eine Nachprüfung verlangen, wie weit dieselben unter christlichem oder islamitischem Einfluss stehen. Es ist besonders zu begrüssen, dass Ohm vielfach die äusserst delikaten und schwierigen, aber ebenso brennenden Fragen anschneidet, vor die sich die Mission angesichts des überaus raschen Kulturwandels in Ostafrika gestellt sieht. Die positive Einstellung, die er dabei gegenüber den religiösen Erscheinungen des sogenannten ,,Heidentums'' der Neger einnimmt, ist sehr anzuerkennen. Mit Recht betont er, dass wir es in Ostafrika überall mit Monotheisten zu tun haben, dass man nicht von Ahnenkult, sondern von Ahnendienst reden sollte, dass die Ahnen Mittler gegenüber dem Hochgott sind, so etwa, wie die christlichen Heiligen. Allerdings darf man bei diesen Feststellungen nicht übersehen, dass der Neger das Verhältnis zwischen Gott und Vorfahren doch viel inniger sieht, als wir das Verhältnis zwischen Gott und den Heiligen sehen. Die Ahnen sind so sehr ,,in Gott'', dass man häufig von Gott als einem Kollektivum aus den Seelen der Vorfahren sprechen kann. Oder sollte es im Tanganyika-Territorium auch so sein, wie sonstwo in Ostafrika, wo dieser Kollektivgott neben einem zweiten Gott steht und so etwas darstellt, wie der aus Haupt und Gliedern bestehende Mittler Christus im augustinischen Sinne?

Jedenfalls kann man aus der Art, wie Ohm die grossen religiösen Werte zu würdigen sucht, die im Heidentum verborgen liegen, lernen, wie wir von einer solchen Betrachtungsweise aus auch unserseits im Sinne einer wechselseitigen Erhellung zu einem vertiefteren Verständnis der religiösen Formen kommen können, in denen sich das christliche Mysterium inkarniert hat. Diese Formen sind ja den Christen unserer Zeit vielfach inhalts-und gefühlsleere Formeln geworden, da sie aus einer weit zurückliegenden Kultur stammen, einer Kultur, die ideengeschichtlich in Zusammenhang steht mit den afrikanischen Kulturen.

Aus den Darlegungen von Professor Ohm erhebt sich immer wieder die für die Mission so vordringliche Frage: Kommt der Missionar zu den Eingeborenen als Vertreter einer sich christlich nennenden, aber bis in den Grund ihres Wesens unchristlich gewordenen zivilisierten Welt, oder aber kommt er als Vertreter einer Religion, die als Geist und Wahrheit in jede Form sich einfügen kann? Es ist höchste Zeit, dass hier eine ganz klare und eindeutige Position bezogen wird. So ist z.B. die Stellung der katholischen Missionare in Tanganyika zum Unyago, der Jugendinitiation, keine klare. Warum sagt man den Leuten, das Unyago werde nur vorläufig geduldet und müsse mit der Zeit verschwinden? Geht die Mission mit den

stammeszersetzenden Kräften, die auch bei der Entchristlichung Europas am Werke sind, Hand in Hand, macht sie sich so, selbstverständlich ohne das zu wollen, mitschuldig, dass der Eingeborene seiner religiösen Haltung entfremdet und der materialistischen, rein auf das Diesseits gerichteten Haltung der zivilisierten Welt ausgeliefert wird? Wird derjenige, der heute das Unyago als „Humbug" erklärt, nicht morgen die christliche Taufe oder Firmung als dasselbe erklären? Denn ideengeschichtlich handelt es sich hier um die gleichen Dinge. Entweder ist das Unyago etwas Schlechtes und Verwerfliches, dann darf es die Mission nicht dulden, auch wenn sie dafür auf äussere Erfolge verzichten muss; denn nie heiligt der Zweck die Mittel. Oder aber, das Unyago ist in seinem Kern etwas Gutes und Wertvolles, dann muss die moralische Forderung an die Mission gestellt werden, dass sie es vom Christentum her mit seinem ursprünglichen und wesentlichen Ideengehalt wieder erfüllt und dann aber auch nicht duldet, dass christlich gewordene Eingeborenen es als Humbug erklären. Dieser Ideengehalt ist nämlich kein anderer als der unserer Taufe, die ja ihrer äusseren Form nach auch aus der Kulturumgebung des ersten Christentums übernommen wurde. Die jetzige Praxis — vorläufige Duldung eines Brauches, den man im Unterbewusstsein moralisch verurteilt und den man als moralisch schlecht den Eingeborenen hinstellt, — kann, falls nicht schlimmere Demoralisierung daraus entsteht, nur dazu führen, dass das Unyago als eine Art Fasching weiterleben wird, und zwar nicht das eigentliche Unyago, sondern naturgemäss nur all das unmoralische Beiwerk, das sich daran angesetzt hat, das auch bei uns dem Fasching — geduldetem altem heidnischem Brauch — bis heute sein Gepräge gibt. Der Vergleich der heutigen Situation mit den Verhältnissen, wie sie sich bei der Missionierung der Germanen seinerzeit herausgebildet haben, der damaligen und heutigen Kuppelung von Christianisierung und Demoralisierung, gilt nicht; die Folgerung, die der Verfasser aus diesem Vergleich ziehen möchte, wird sich nicht einstellen. Denn die Menschen, die damals aus ihrer Stammesgemeinschaft herausgerissen wurden, wurden in eine neue lebendige Gemeinschaft hineingestellt. Heute aber wird das Stammesleben, in das die Persönlichkeit so innig verfilzt ist, vernichtet und dann der Einzelne dem Individualismus unserer Zivilisation ausgeliefert und damit, weil er dieser Belastungsprobe nicht gewachsen ist, der Verproletarisierung, dem Bolschewismus, dem Atheismus. Die Lage ist heute eine wesentlich andere, darum die Probleme unendlich viel brennender. Gerade der vom Verfasser verschiedentlich zitierte, so weitschauende Missionar Bruno Gutmann hat dieses Problem in seiner ganzen Bedeutung gesehen. Man kann nur wünschen, dass die guten Anregungen, die in der vorliegenden Arbeit in dieser Richtung gegeben werden, dieses vordringlichste Anliegen der Mission fördern helfen.

In diesen Zusammenhängen zeigt sich aber auch wieder, wie überaus zeitgemäss und dringend die Forderung ist, dass kein Missionar hinausgeschickt werde, der nicht eine gründliche Kenntnis vom Wesen und Wert der ethnologischen, namentlich der religionsgeschichtlichen Phänomene hat und gelernt hat, dieselben in den richtigen Zusammenhängen zu sehen.

Nijmegen R. J. MOHR

Prof Dr A. B. Droogleever Fortuyn: *Age, Stature and Weight in Surinam Conscripts*, Koninklijk Instituut voor de Tropen (Royal Tropical Institute), Amsterdam, mededeling no CI, Afdeling Culturele en Physische Anthropologie no 44, uitgave Koninklijk Instituut voor de Tropen 1952. Prijs f 2,35.

Die Bevölkerung von Suriname ist anthropologisch noch wenig bekannt, am unbekanntesten die primitive indianische Bevölkerung des Binnenlandes, die auch in der vorliegenden Arbeit nicht berücksichtigt wird. Es wird das Ergebnis von Messungen an 2454 Rekruten des zweiten Weltkrieges vorgelegt. In Suriname haben wir es so ziemlich mit allen wichtigen Rassen der Erde zu tun, die für die Zusammensetzung der Bevölkerung in Frage kommen. Bemerkenswert ist allerdings, dass diese verschiedenen Rassen sich nur wenig miteinander mischen. Trotzdem bleibt es schwer, von körperlichen Merkmalen aus eine reinliche anthropologische Scheidung des Materials durchzuführen. Prof. Droogleever Fortuyn nimmt darum seine Zuflucht zu einer Unterscheidung der Individuen nach den Familiennamen. Mit deren Hilfe gewinnt er fünf verschiedene Gruppen, eine mit europäischen, eine mit hindostanischen, eine mit javanischen, eine mit chinesischen und eine mit indianischen Namen. Bei jeder dieser Gruppen untersucht er Alter, Körpergrösse, Körpergewicht und die Beziehungen zwischen diesen drei Grössen, wobei er dem Bardeenschen Index der Körperfülle besondere Beachtung schenkt. Obwohl die Einteilung nach den Familiennamen nicht ohne weiteres als gültiges Einteilungsprinzip angesehen werden kann, so kommt der Verfasser doch zu recht typischen Ergebnissen, die gut harmonieren mit den Ergebnissen von Untersuchungen, die auf anthropologischem Wege anderswo an den entsprechenden Rassen gewonnen wurden. Sorgfältige Tabellen ermöglichen eine Nachprüfung der vorgelegten Ergebnisse.

Nijmegen R. J. Mohr

Bern. Essers: *VĀC, Het Woord als godsgestalte en als godgeleerdheid in de Veda, in het bijzonder in de Rigveda-Samhitā en in de Atharvaveda-Samhitā*, 24 × 16, 148 blz., Van Gorcum en Co., Assen 1952.

Met interesse zal wie bekend is met de Vedische cultuur en godsdienst kennis nemen van deze knappe doctoraatsthesis. Uiterst systematisch en geordend verloopt het hele betoog. Hoofdstuk I (Inleiding) geeft vooreerst ettelijke beschouwingen ten beste over „De betekenis van het spreken in de godsdienst" — situeert verder de plaats van „het heilige woord" in enige perioden van de oud-indische godsdienst, gaat dan in detail over tot de Vedische letterkunde en cultus en legt ten slotte enkele fundamentele principes voor aangaande de tekstinterpretatie van de hier in het bizonder bestudeerde delen. Hoofdstuk II houdt zich op met de betekenis van het heilige woord in de Rigveda-Samhitā's en hoofdstuk III item in de Atharvaveda-Samhitā's. Hoofdstuk IV geeft de besluiten van dit alles: het heilige Woord, Vāc, biedt zowel een statisch als een dynamisch uitzicht, wordt echter alleszins nergens verheven tot de rang van een eigenlijke godheid. Het is vooral statisch in de Vedische periode en in de primitieve Vedische cultuur en is er een onveranderlijk symbool van de overlevering der ouden, van de ervaring der vorige generaties,

van levenswijzen, die zo met het leven vergroeid zijn, dat zij zich als vanzelf en onbewust opdringen; daarvandaan zijn kenmerk van te moeten gehoorzamen en nagevolgd worden. Doch anderszijds wordt het ook wel af en toe reeds als dynamisch beschouwd en gaat het dan gepaard met een zekere ,,helderziendheid", die zich enerzijds ontwikkelen zal tot een Vedische ,,gnosis" en anderszijds een middel worden om de wereld op ,,magische" wijze om te vormen (dit laatste vooral in de Atharvaveda); van zijn statische opdringerigheid gaat het dan over tot het dynamische van geleerde discussies, meditaties en onderzoekingen en staat aldus ook aan het beginpunt van de hele verdere Indische, heilige en profane literatuur.

Zwak en onvoldoende gefundeerd lijken ons in dit werk vooral de bladzijden 9 tot 20 over ,,De betekenis van het spreken in de godsdienst", het eerste onderdeel van de inleiding. Het verband met het vervolg is overigens betrekkelijk losjes zodat de lezer dadelijk bij bladzijde 20 kan aanvangen zonder een werkelijk deel van de eigenlijke uiteenzetting te missen. Er ontbreekt o.i. in die bladzijden 9-20 vooreerst een degelijke wijsgerige fundering van het verschijnsel der spraak als noodzakelijke veruitwendiging van zijn inwendige gevoelens bij een uit geest en stof samengesteld wezen als de mens. Er ontbreekt vooral een zekere godsdienstig-historische situering van de Veda-Samhitā's in het geheel van de Vedische godsdienstontwikkeling. De auteur lijkt de Rigveda en de Atharvaveda als een volslagen absoluut uitgangspunt te beschouwen, wanneer toch beide tekstenverzamelingen de verstarde neerslag zijn van een zich over vele eeuwen ontwikkelende godsdienstopvatting, die te langen laatste beland is in de handen van een behendige priesterkaste en door deze voor een groot deel omgewerkt werd tot en in dienst gesteld van de zich hoe langer hoe meer van de oorspronkelijke, zuivere godsdienst vervreemdende magie. Vooraleer deze ,,magische aberratie" heer en meester werd van de Vedische cultus, moet er onder de in Indië binnengevallen Arische volkeren een veel zuiverder vorm van godsdienst hebben bestaan, waarvan ook in de Vedageschriften nog sporen zijn achtergebleven. (Een verwijzing hiernaar geeft P. Johannes S.J. in: ,,Pierres d'attente du christianisme dans la philosophie indienne", Lumen Vitae 1946, blz. 174-176). Gewis geldt het hier een nog grotendeels onontgonnen terrein en zou het een hele studie op zichzelf eisen, wanneer iemand het aandierf op de oudste Vedische documenten de cultuur-historische methode der school van Schmidt en Koppers toe te passen. Maar het wil ons toeschijnen dat dr Essers, die in zijn stelling V onomwonden toegeeft dat de louter beschrijvende phaenomenologie van zijn leermeester prof. dr G. van der Leeuw minder geschikt is voor een goed verstaan van Indische godsdienstige voorstellingen, met deze gegevens toch enigszins had moeten rekening houden, omdat zij ten slotte ook hun weerslag hebben op de interpretatie van het ,,heilige Woord": zeer vermoedelijk had de auteur dan dat ,,heilige Woord" niet zó rationalistisch uitgelegd als hij het tracht te doen op blz. 9-20! — Een bijkomstige aanmerking geldt de door de auteur gekozen Nederlandse term ,,woord" voor het sanskriet ,,vāc": we vragen ons af of onze termen ,,spraak" en ,,taal" niet beter sommige nuances van ,,vāc" hadden weergegeven, zoals ook in het Engels deze term door ,,speech" en in het Frans door ,,parole" wordt weergegeven.

Leuven PROF. DR J. DE MUNTER S.J.

DR M. J. JOCHEMS C.M.: *De missie in de litteratuur. I Van de Middeleeuwen tot de Franse Revolutie*, 208 blz., Paul Brand, Bussum 1952.

MET groeiende bewondering hebben wij dit „verhaal", zoals de schrijver het zelf noemt (191), gelezen. Dr Jochems heeft het aangedurfd een schets uit te werken van de ontwikkeling der gedachte omtrent de heidenbekering, in zover deze gedachte weerspiegeld ligt in de Schone Letteren. Uitgaande van de Saksische dichter van de „Heliand" (± 830), heeft hij zich heengewerkt door de middeleeuwen, door het tijdperk der ontdekkingen en der contra-reformatie, om eerst stil te staan, in de „Tijd der Verlichting", bij de Franse schrijver van de „Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce européens dans les deux Indes" (1770).

Hiertoe heeft dr Jochems de beschikbare literatuur van een negental taalgebieden moeten bestuderen, het geheel steeds beschouwend tegen de achtergrond van de algemene missiegeschiedenis.

Hij beschrijft, hoe bij de vechtlust der kruistochters, bij de ridder-romantiek, bij de veroveringszucht der conquistadores, bij een eenzijdig-beklemtoond martelaarsideaal en zovele andere afwijkingen die de zuivere missiegeest bedreigd hebben, tóch steeds weer in het katholieke bewustzijn de echo doordringt van Christus' hoog-geestelijk missiebevel „tot prijs en eer Synes Naams en voortplantinge van het kersten gelove", zoals de „Schoone historie van Margareta van Limburg" zich uitdrukt.

Wij vinden aanduidingen van de „vroege lente der moderne missiebeweging" (39) en van vele aspecten der missieactiviteit die in het huidig missiologisch denken naar voren komen: de bevordering van de groei van het Mystieke Lichaam, de waardering voor de goede elementen in het heidendom en de veelzijdige verrijking der Kerk door de inlijving van nieuwe volkeren, de fatale terugslag van inwendige verdeeldheid op de missionnaire activiteit en de zegenrijke invloed van deze beweging op het katholieke leven van de christelijke landen. We lezen over het eerste ontwaken van een leken-missieactie in de persoon van Marc Lescarbot; en zelfs het financieringsprobleem komt aan bod wanneer Antoine Godeau de Franse adel voorhoudt, dat hun christendom van weinig waarde is „si en même temps vous êtes insensibles à la perte de tant de millions d'âmes, que vos meubles et vos bijoux pourraient mettre dans le ciel" (137). — Belangrijk zijn ook de passages over Raymond Lullus, Theresia van Avila, Erasmus, Vondel en zovele andere figuren uit de wereldliteratuur.

Een nieuwe horizon gaat hier open voor de beoefenaars der letterkunde: dezelfde die sinds eeuwen openbreekt voor de geloofsverkondigers zelf, die uittrekken tot de „uijtterste paelen des werelts, tot bekeeringhe der ongheloovighe" (103). En hier ligt een der grote verdiensten van dit werk. Het toont aan, hoe de literatuur, weerspiegeling van de levende gedachte, ook een machtige factor is voor de *beïnvloeding* er van. Indien de missionering in het verleden ups en downs heeft gehad, dan is dit ook mede te danken of te wijten aan de beoefenaars der Schone Letteren. Kende de missionnaire activiteit in de 18e eeuw een dieptepunt, dan wijt de schrijver dit aan een falen der katholieke literatoren, tegenover wie de „Verlichting" mensen plaatste, die „pakkender weten te schrijven dan de kinderen des

Lichts" (186). Dit betreurenswaardig verzuim spreekt uit de meeste bladzijden van dr Jochems' boek. Zijn oogst is inderdaad niet overweldigend groot geweest, zoals hij zelf constateert in zijn voorwoord (VI).

Toch zal het ,,voor de literatuur-historicus . . . een openbaring zijn, dat verschillende grote schrijvers zich inspireerden op het belangrijkste gebeuren in de wereldgeschiedenis" (VI) en ook wij vertrouwen ,,dat het de missievrienden niet onverschillig zal laten hoe de meesters van het woord het werk der heidenbekering hebben gezien" (ibid).

Dit boek betekent een verrijking en verruiming van de missiegedachte. Bij het lezen er van blijve men zich echter bewust van het feit, dat de belletrie der eeuwen slechts een gebrekkige weerspiegeling levert van wat leefde in hoofd en hart; de volledige rijkdom kan slechts benaderd worden door de volledige geschiedvorsing, waarbij b.v. vele andere, niet literaire, werken van kapitaal belang zijn. Zo zegt de schrijver zelf, sprekend over de 17e eeuw: ,,zelden weerspiegelden de Schone Letteren zó onvolledig het gelijktijdige geestesleven" (135).

Men houde ook voor ogen, dat geen schrijver ter wereid er in zal slagen, in alle onderdelen van zijn stof origineel te zijn en ze alle grondig te behandelen, wanneer hij het materiaal te verwerken heeft dat in een boek als dit behandeld wordt. Daarom is het boek eerder een wegwijzer dan een eindpunt, eerder een stimulus tot verdere studie der afzonderlijke literaire werken dan een ,,Fundgrube" voor de vak-literatoren. Ook dit is, blijkens het voorwoord, de opvatting van de schrijver zelf.

Bij het synthetiseren van zijn stof moest dr Jochems hier en daar wel aan de oppervlakte blijven. We beperken ons tot één opmerking. De schrijver is van mening, dat het woord ,missie' ,,zijn tegenwoordige, haast uitsluitende betekenis" kreeg (apostolaat onder de heidenen buiten Europa) — blz. 95 — doordat bij de opkomst der Jezuïeten-orde de uitzending naar heidense volken veelvuldiger werd. Zou alleen de frequentie van deze missies (overigens reeds ingezet tijdens de Dominicanen en Franciscanen) tot de huidige betekenis hebben geleid, of zou dit niet vooral te verklaren zijn doordat men er zich bewust van was (en er nog bewust van is), dat alleen in dergelijke uitzendingen alle elementen, welke het begrip ,,missie" uiteraard omsluit, tot volledige uitdrukking komen?

We feliciteren dr Jochems met dezelfde uitbundigheid waarmede zijn promotor, dr Gerard Brom, aan wie het boek is opgedragen, op 16 Mei 1952 zijn ,,laudatio" uitsprak, na de zeer vlotte verdediging van dit proefschrift in de aula der Nijmeegse Universiteit.

En wij hopen, dat de Overheid der ,,Congregatio Missionis", die door een voortdurende stimulering van de missiologische studie blijk geeft van inzicht in de nood der missiegedachte en daardoor van de missionering, dr Jochems in staat zal stellen een nog veel schonere oogst bijeen te garen voor het beloofde tweede deel van zijn werk.

Kasteel-Gemert DRS ED. LOFFELD C.S.Sp.

PROF. MR C. TJ. BERTLING: *Sociaal dienen in minder ontwikkelde gebieden* (Beginselen bij de toepassing van zg. ,,Technical Assistance" en ,,Community Development"), mededeling no CII, afdeling Culturele en Physische Anthro-

pologie no 45, Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam 1952, prijs f 1,75.

Met scherp begrip en inzicht laat prof. mr Bertling een dreigende waarschuwing klinken tegen de gevaren van materialisme en humanisme die in de practijk van de Point Four bemoeiingen voor ,,technical assistance" en ,,community development" in minder ontwikkelde gebieden belangrijke onderwerpen geworden zijn van internationaal overleg en van internationale activiteit. Hij laat duidelijk zien hoe waardeloos de studie van acculturatie-processen worden kan, en zelfs hoe gevaarlijk, als men niet voldoende rekening houdt met de diepere waarden die in elke maatschappij schuilen.

,,Er is misschien geen enkel gebied van wetenschap aan te wijzen, waar academische theorie en de praktijk te velde zo vreemd tegenover elkaar staan als in de acculturatie-problematiek."

Principiële bezinning is hier allereerst geboden en de schrijver biedt deze als hij zegt: ,,Objekt van studie moet zijn de vraag in hoeverre het nieuwe wordt begrepen en aanvaard en in hoeverre niet". Waar het dus om gaan moet is eerst de ziel van een volk te kennen, voordat men dat volk met wereldvreemde technieken of methodes te lijf wil gaan met wat ,,bijstand" wordt genoemd. ,,Ja als wij ons dit bewust worden," zo zegt de schrijver terecht, ,,vragen wij ons af, waar wij de euvele moed en het optimisme putten, om te spreken van bijstand aan minder ontwikkelde volkeren en van ,acculturatie' " (in de zin van cultuurverrijking, cf. p. 12 en 13).

Wij kunnen hiermede volkomen instemmen, want gesteld al dat de ,,technical assistance" zou plaats hebben uit geheel onbaatzuchtige drijfveren, dan nog is de techniek die geboden wordt maar al te makkelijk de materialistische, verpauperde en ontzielde schaal, die zozeer de eigen westerse cultuur aan het verstikken is, dat zij overgeplaatst in ander klimaat niet anders dan als een dreiging moet zijn, die samen met de westerse ook de andersgerichte culturen te gronde zal richten. ,,Oprechtheid en goede wil, d.w.z. *human* assistance, is hiervoor eerste eis." (p. 15) ,,Daarvoor is allereerst vereist een goed begrip van het ideële bezit van een volk, begrip en respekt voor datgene wat een volk werkelijk tot volk maakt: zijn eigen rechtsspraak, zijn familieleven, zijn religieuze instellingen . . ." etc. (p. 15) ,,Het is kortom verantwoord" — en wij zouden zeggen: enkel en alleen verantwoord — ,,om de *menselijke waardigheid* als geestelijk uitgangspunt te nemen bij de beoordeling van de waarde van technical assistance, want deze menselijke waardigheid is voor een volk, dat in het wereldverkeer geïnitieerd wordt, de hoogste levensvoorwaarde." (p. 16)

Met deze warme menselijkheid en wijze inzichten kunnen wij volledig instemmen. Misschien zou schrijver met grotere differentiatie, de andere culturen tegenover de westerse plaatsend, niet alleen moeten spreken van de homo faber, maar zeker waar het gaat over de Islamcultuur ook van de homo agens in al zijn breedte en diepte.

Maastricht J. J. Houben

A. H. H. van Lier B.D.O.: *Spanje, een land van tegenstellingen*, no 10 Terra-Bibliotheek, J. A. Boom en Zoon, Meppel 1952.

Aan publicaties over Spanje heeft het, ook in het Nederlandse taalgebied, zeker

niet ontbroken. Na de tweede wereldoorlog is het, mét heel de Spaans-sprekende wereld, fel in de belangstelling komen te staan. Verschillende oorzaken waren er, welke de aandacht op Spanje hebben getrokken. En zo hebben velen over Spanje geschreven, niet zelden na het slechts in de geest, veelal na het gedurende enkele weken te hebben bezocht. Het is niet te verwonderen, dat er een reeks oppervlakkige geschriften moest ontstaan, óók wanneer zij ernstig bedoeld waren en zich als zodanig aandienden. Een land met een zo oude en rijke cultuur als Spanje vraagt een grondige bestudering en een begrijpend indenken in de mentaliteit van het volk, wil er niet een verwrongen beeld van worden gegeven. Het boek over Spanje uit de Terra-Bibliotheek is — evenals de andere van de serie — door een kenner van het land geschreven. Een enkele blik op de inhoudsopgave laat al zien, dat schr. systematisch de lezer met de voornaamste aspecten van het land en zijn bevolking in kennis wil brengen. Na een geografische beschrijving van het territorium met vele exacte gevens volgt een overzicht van zijn bevolkingsopbouw, te beginnen met de praehistorische bewoners tot op de dag van vandaag. De politieke geschiedenis van het land wordt in vier hoofdstukken (III-VI) uitvoerig behandeld: zij beschrijven de wederwaardigheden sinds de wording van het Spaanse Imperium tot en met de bloedige burgeroorlog van 1936-1939. Een afzonderlijk hoofdstuk wijdt schr. aan de interne problemen, welke Spanje heeft op te lossen. Met een grote objectiviteit tracht hij ze in hun wording te schetsen en te analyseren. Zo krijgt de lezer, die Spanje niet kent een duidelijker beeld over de rol van de Falange — al kan men met de interpretatie van de schrijver op sommige punten van mening verschillen; hij leert iets kennen van de regionalistische strevingen van Baksen en Cataloniërs, over de verhouding van Kerk en Staat. In zijn beschouwing van de interne problemen heeft schr. ook betrokken de houding tegenover andere godsdiensten, vooral tegenover het protestantisme. Het gedeelte, dat dit belangrijke vraagstuk behandelt, dat met name ook in ons land zowel katholieken als niet-katholieken bezighoudt, doet weinig meer dan weergeven wat uit algemene en voor een groot deel officiële publicaties reeds bekend was. Over dit delicate punt van de verdraagzaamheid, welke hier zo sterk in haar historische verhouding moet worden gezien, zou een meer originele visie, steunend op eigen waarneming, buitengewoon welkom zijn geweest. Het ontbreken daarvan is des te meer te bejammeren, omdat de schr. voorwaarden in zich verenigt om deze visie te kunnen geven.

Het hoofdstuk over het onderwijs geeft een boeiende kijk op de organisatie en de typische tekorten van de verschillende schoolsoorten. De betekenis van de „Institución libre de enseñanza" van Giner de los Ríos ziet schr. niet altijd juist; op blz. 149 rangschikt hij deze instelling onder middelbaar onderwijs, op blz. 152 wordt zij genoemd onder het universitaire. Daar zegt schr. zelfs dat zij werd vervangen door de „Consejo Superior de Investigaciones Científicas" (met grote hardnekkigheid wordt overal geschreven „de *las* Investigaciones Científicas"). Deze opvatting nu is zeker niet juist. Het zou ook verhelderend zijn geweest, indien de invloed van de vrijmetselarij op de aanhangers van het „krausismo" en de adepten van genoemde Institución was vermeld. Al is te begrijpen, dat de schr. zich beperking heeft moeten opleggen, toch zouden, juist voor enige verdieping van het toch al minuscule beeld van het universitaire leven, wat meer gegevens

over het coördinerend en stimulerend wetenschappelijk lichaam, dat de Consejo Superior de Investigaciones Científicas is, zeer instructief zijn geweest. Wij zouden dan tevens hebben vernomen, dat de Consejo ook een afdeling heeft voor missiologische studiën, welke onder patronaat van San Toribio de Mongrovejo staat en een eigen periodiek uitgeeft.

De volgende hoofdstukken tekenen de economische aspecten van Spanje, in zijn landbouw, mijnbouw, industrie en verkeer. Een afzonderlijk hoofdstuk (XII) behandelt de industrie-arbeider; het bevat uiterst belangwekkende gegevens over dit gedeelte van de bevolking en de vorm van zijn sociale organisaties, welke hem geen Nederlandse arbeider behoeft te benijden. Met grote onpartijdigheid oordeelt schr. ook over de rol, welke de Kerk op het sociale terrein heeft gespeeld. Naar mijn gevoelen zijn dit de beste hoofdstukken, welke een grote hoeveelheid interessant materiaal bevatten. De schr. heeft zich, als sociograaf, in deze materie in zijn element gevoeld.

De volgende twee hoofdstukken geven een beeld van het maatschappelijke en enkele aspecten van het culturele leven. Zij zijn in hun beknoptheid algemeen oriënterend, al ontstaat daardoor wel eens het gevaar van een wat al te simplistische voorstelling van zaken. Het zou niet rechtvaardig zijn de schr. hiervan een verwijt te maken. Maar één aspect van het culturele leven moet hierop toch een uitzondering maken, omdat het juist in Spanje een invloed heeft als wellicht nergens anders ter wereld: ik bedoel het godsdienstig leven. De bladzijden hieraan besteed zijn werkelijk te schaars. Hebben wij in de voorgaande hoofdstukken vele bijzonderheden over geografische, demografische, industriële, en zoveel andere aspecten mogen vernemen — bij het godsdienstig leven, zoals het zich uit in de Kerk, moeten wij tevreden zijn met enkele bladzijden algemene beschouwingen. Juist om de preponderante rol van de Kerk in Spanje zal de lezer bijzonderheden verwachten. En wie is niet benieuwd te weten, hoe de machtige Katholieke Actie, in zijn typisch Spaanse vorm, nu eigenlijk functionneert? Dat zij een grote invloed heeft op het culturele leven, om dit gebied alleen maar te noemen, valt dadelijk op. En demonstreert zich ook op het gebied van de missies niet duidelijk dat Spanje een land van tegenstellingen is! Vele streken van Spanje hebben gebrek aan priesters, maar het ontwikkelt een ontzaglijke missie-activiteit, gecoördineerd door de Consejo Superior de Misiones. Meer dan twintigduizend Spanjaarden werken als geloofsverkondigers in vreemde landen en zestig procent van hen werkt in Spaans Amerika. Stimulerend treedt hier de Hermandad de Cooperación Sacerdotal Hispanoamericana op.

In het laatste hoofdstuk komt schr. tot zijn conclusies over het Spanje van Franco. Hij bespaart het zijn kritiek niet, maar waar hij iets goeds ziet, wijst hij het aan. Dit is de algemene geest van het boek en daarom is het waardevol voor ieder, die, zonder zelf deskundig te zijn, Spanje beter wil leren kennen. Maar ook de hispanist zal er veel wetenswaardigs in vinden, al is het niet altijd makkelijk op te diepen door het ontbreken van een alfabetisch zaak- en namenregister en al zal hij zijn ogen voor de wat overvloedige drukfouten moeten sluiten — om van de verdwaalde accenten maar te zwijgen.

Nijmegen J. Terlingen

DR ALPH. MULDERS

NEDERLAND EN DE MISSIE

SINDS HET HERSTEL DER BISSCHOPPELIJKE HIERARCHIE

De eeuwfeestviering van het herstel der bisschoppelijke hiërarchie biedt alle aanleiding om zich te bezinnen op de ontwikkeling, welke in de laatste honderd jaren in de verschillende sectoren van het katholieke leven heeft plaats gevonden.

Een objectieve beschouwing der verschillende aspecten van de missiebeweging [1] zal ons ongetwijfeld tot dankbaarheid stemmen, doch zal ons tevens doen beseffen, dat de woorden, die ik Z.H. Paus Pius XI op 14 Mei 1936 tot de Nederlandse pelgrims met betrekking tot de missie hoorde spreken, nog altijd waar en waardevol zijn: „Certes, ce qui a été fait jusqu'ici est notable et bien consolant, mais il reste encore bien plus à faire."

1. *Inleiding*

In het begin van de 19e eeuw was de feitelijke toestand van de missie, zowel wat het missiepersoneel als wat het aantal katholieken betreft, op een dieptepunt aangeland. Omtrent het aantal missionarissen beschikken we slechts over twijfelachtige gegevens — in alle missiegebieden tezamen schijnen er niet meer dan 300 geweest te zijn —, terwijl het aantal katholieken in de missiegebieden bedroevend klein was.

Tot de *factoren, die de opleving van de missiearbeid begunstigden*, kan men vooreerst dezulke rekenen, die *van buiten af* werkten. En hier noemen we vooreerst de geographische ontsluiting van de wereld. Door het wegschuiven van de sluiers, waarachter de tot nu toe onbekende wereld haar geheimen had verborgen gehouden, kwamen de verste eilanden en de meest afgelegen woestijn-, pool- en oerwoudgebieden binnen het bereik der geloofsverkondiging. De missionarissen volgden de wegbereiders naar Australië en Oceanië, naar Afrika en Amerika op de voet, snelden hun soms vooruit en werden hun beste voorposten. Het voor

[1] Oorspronkelijk was dit stuk bedoeld om te worden voorgedragen op een plechtige missie-bijeenkomst ter herdenking van het herstel der bisschoppelijke hiërarchie. Indien te voorzien ware geweest, dat het aanvankelijk uitstel hiervan later tot afstel zou hebben geleid, zou deze tekst reeds tijdens de officiële Kromstaf-viering in „Het Missiewerk" zijn gepubliceerd.

handelsdoeleinden openstellen van onmetelijke gebieden, zoals China tussen 1840 en 1860, Japan en Siam aan het einde van de vijftiger en Kambodsja in de zeventiger jaren, maakte een einde aan bloedige christenvervolgingen en reikte aan de missie haar Magna Charta over. De uitvindingen en vooruitgang van de techniek, vooral de stoomvaart, bevorderden het verkeer tussen de werelddelen.
Met de ontsluiting van de wereld door de westerse mogendheden hield de koloniale expansie van deze staten gelijke tred, al kwam deze dan ook niet uit hogere idealen, doch veeleer uit zelfzuchtige belangen voort. Toch heeft de missie in vele gevallen baat gehad van het beschavingswerk, dat de koloniserende mogendheden in de door hen bezette gebieden verrichtten.

Ook de actie tot afschaffing van de slavernij is van grote invloed geweest op het missiewerk. Reeds bij het begin van de 19e eeuw was deze actie in Amerika begonnen, maar pas op het einde er van werd zij met succes bekroond. Hierbij heeft de Kerk en met name kard. Lavigerie[1] zich niet minder verdiensten verworven dan de meestal noodgedwongen medewerkende koloniale mogendheden. De „God-wil-het"-kreet van deze moderne kruistocht had de uitwerking van een wekroep tot missionering, vooral met betrekking tot Afrika; God alleen weet, hoeveel missie-roepingen, stoffelijke steun en nieuw missievuur het gevolg van deze beweging geweest zijn.

Intussen zouden al de genoemde factoren, die de hervatting van de missiearbeid van buiten af begunstigden, onvoldoende geweest zijn om de opbloei van het missiewerk te verklaren, als er niet tegelijkertijd *van de Kerk zelf* een sterke drang naar missionering ware uitgegaan en de S. Congregatio de Propaganda Fide feitelijk aan de missiearbeid leiding hadde gegeven. Sinds de 19e eeuw immers komt het onderscheid tussen de Padroado-gebieden en de Propaganda-missies praktisch te vervallen; alle missies hingen voortaan rechtstreeks van Rome af en ontvingen vandaar leiding. Het Spaans patronaat hield op te bestaan als gevolg van de onafhankelijkheid van Spaans Amerika. Het Portugees patronaat bleef weliswaar, hoezeer ook in kracht verminderd, overeind en verwekte zelfs conflicten, o.a. het Goanees schisma; maar zijn invloedssfeer

[1] F. Klein: Le Cardinal Lavigerie et ses œuvres d'Afrique. Témoignages et souvenirs, Namur s.a.; J. Dindinger O.M.I.: Missionsschriftum von und über Kardinal Lavigerie, in: Miscellanea Petro Fumasoni-Biondi, vol. I, Roma 1947, pp. 105-191.

werd aldoor meer beperkt en ten slotte bepaalde het zich tot de eigenlijke Portugese koloniën, waar trouwens de kerkelijke hiërarchie reeds was gevestigd.

Ook is de 19e eeuw rijk geweest aan fakkeldragers van de missiegedachte, bekwame organisatoren, apostolische leiders en stichters van missionerende Congregaties.

De ontwikkeling van de missiegedachte werd begunstigd door de oprichting van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs in 1822 en van het Genootschap der H. Kindsheid in 1843, op het einde der vorige eeuw gevolgd door de oprichting van het St Petrus-Liefdewerk voor de opleiding van een inheemse geestelijkheid. Naast deze meer algemene werden ook tal van bijzondere missieverenigingen opgericht, die de deelname van de gelovigen aan het missiewerk ten zeerste bevorderden.

De hoogste gezagsdragers in de Kerk toonden ook in missionair opzicht apostolische leiders te zijn. Paus Gregorius XVI (1831-1846), oud-prefect van de Propaganda, mag aanspraak maken op de eretitel van missiepaus der 19e eeuw. In 1840 vaardigde hij de encycliek „Probe nostis" uit, waarin hij het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs aanbeval [1]; in 1845 bekroonde de paus zijn zorgen voor de missie door de goedkeuring van de Propaganda-instructie „Neminem profecto" aan alle missieoversten, waarin, onder beroep op de zorg van de Apostolische Stoel en in aansluiting bij de synode van Pondichéry, vooral werd ingescherpt: de opleiding van een inheemse geestelijkheid, de vorming van goede catechisten, het zich onthouden van politiek en het houden van synoden. [2] In het geheel richtte paus Gregorius XVI in de missiegebieden 70 bisdommen en vicariaten op, zodat men mag spreken van een ware opleving van het missiewerk onder zijn pontificaat.

Tijdens de regering van Pius IX (1846-1878) werd het gewoonte om de afzonderlijke missiegebieden aan bepaalde missionerende Orden en Congregaties toe te vertrouwen. Dientengevolge ontwikkelde zich het missiewerk in Azië, ondanks het Goanees schisma en de vervolging in

[1] Interessant voor katholiek Nederland is de wijze, waarop deze encycliek tijdens de beginnende emancipatie bij onze katholieken voorvaderen haar verspreiding vond; zij verscheen in vertaling in de zesde jaargang van de Catholijke Nederlandsche Stemmen (24 October 1840) onder de titel: Encycliecke brief van onzen H. Vader Gregorius XVI.
[2] Mgr Celso Costantini: Ricerche d'archivio sull' istruzione „de clero indigena" emanata dalla S.C. de Propaganda Fide il 23 Novembre 1845, in: Miscellanea Pietro Fumasoni-Biondi, vol. 1, Roma 1947, pp. 1-78.

Annam, door de visitatiereis in India, de gezindheid van de koning van Siam, het Chinees tolerantie-edict en de ontdekking van christenen in Japan. In Afrika begon de werkzaamheid van Massaja in Ethiopië, van Comboni in Soedan, van Lavigerie in de Sahara, van de Paters van de H. Geest en de Afrikaanse missionarissen van Lyon in het Westen, terwijl op Madagascar de Jezuïeten-missies tot bloei kwamen. Naar de Indianen van Zuid-Amerika trokken de volgelingen van Don Bosco, bij de Indianen van Noord-Amerika preekte de grote Zwartrok. Op de eilanden van Oceanië begon de missionering.

Paus Leo XIII (1878-1903) vaardigde in het begin van zijn langjarig pontificaat de missie-encycliek „Sancta Dei Civitas" (3 Dec. 1880) uit, waarin hij principieel de missieplicht van het christenvolk uiteenzette.

Gedurende de 19e eeuw werd de missiegeest weer vaardig in de oudere missionerende Orden en Congregaties, terwijl verschillende nieuwere Congregaties werden opgericht, die zich ofwel uitsluitend ofwel bij voorkeur aan het missiewerk wijdden. Als voorbeeld van de herleving van de missiegeest in de oudere missionerende Orden noemen we de Sociëteit van Jesus, wier Nederlandse Generaal Roothaan [1] in 1833 een treffende oproep richtte „tot de paters en broeders van de Sociëteit van Jesus om hun verlangen naar de buitenlandse missies op te wekken en te versterken". Vervolgens verdienen hier vermelding de talrijke stichters van nieuwere missiecongregaties en missionerende genootschappen, o.a. De Mazenod, Libermann, Verbist, Lavigerie, Arn. Janssen, en grote missiebisschoppen, zoals Massaja, de Jacobis, De Marion Brésillac. Ten slotte werkte de missiegedachte veel meer dan vroeger zich uit de broeders- en zusterscongregaties, wier leden dan ook in groteren getale aan de missiearbeid gingen deelnemen.

Deze oriënterende inleiding moest noodzakelijkerwijze voorafgaan om de achtergrond en het kader te vormen, waartegen en waarin de thans volgende beschouwing over „Nederland en de missie sinds het herstel der bisschoppelijke hiërarchie" moet worden gezien. We zullen daarbij achtereenvolgens onze aandacht vestigen op de deelname van Nederland aan de missiearbeid van de katholieke Kerk en op de missiebeweging in het vaderland, m.a.w. de gevoerde actie ten bate van de missie.

[1] P. Albers S.J.: De Hoogeerwaarde Pater Johannes Philippus Roothaan, 21e generaal der Sociëteit van Jesus, 2 dln, Nijmegen 1912; J. A. Otto S.J.: Gründung der neuen Jesuitenmission durch General Pater Johann Philipp Roothaan, Freiburg i. Br. 1939.

2. *Deelname van Nederland aan de missiearbeid der katholieke Kerk*

AAN de missiearbeid van de katholieke Kerk heeft de Nederlandse kerkprovincie gedurende de laatste honderd jaren een belangrijke personele bijdrage geleverd, die tot vóór de laatste wereldoorlog immer crescendo ging.

Reeds in de periode van de missionerende wereldgeestelijkheid (1795-± 1860)[1] trachtten enkele priesters met ontzaglijke moeite te voorzien in de zielzorg van onze toenmalige rijksgebieden buiten Europa; zulks kwam echter, met uitzondering van Curaçao, nog hoofdzakelijk aan de blanken ten goede. Daarnaast voelden vrij talrijke priesters zich aangetrokken om in Amerika apostolaatswerk te gaan verrichten; in de ontwikkelingsgeschidenis van de katholieke Kerk in de Verenigde Staten hebben deze priesters dan ook een groot aandeel gehad. Vooral „De Godsdienstvriend" en andere tijdschriften van de katholieke emancipator Joachim George Le Sage ten Broek[2] hielden hun uitgebreide lezerskring op de hoogte van alles wat de missie betrof. Men kan trouwens natuurlijke redenen aanvoeren, waarom het missiewerk onder de Nederlandse katholieken aldoor meer sympathie en medewerking vond: onze cosmopolitische aard, die aanraking zoekt en onderhoudt met andere volken; ons volkskarakter, dat gemakkelijk meevoelt en medelijdt met anderen; het taaie uithoudingsvermogen van de Nederlandse stam; de vrijheid, waarin de katholieke Kerk in Nederland mettertijd herboren zou worden[3].

Ondanks deze voor de missiearbeid gunstige factoren en voorwaarden, is de grote stoot niet van ons uitgegaan. De desbetreffende *initiatieven*, die Nederlands mogen heten, zijn spoedig vermeld. Ongeveer een eeuw geleden bestemde mgr C. L. baron van Wijckerslooth, bisschop van Curium i.p.i., procurator der „Hollandsche Missie", bij testament een vorstelijk legaat — zijn buitenplaats „Duinzicht" bij Oegstgeest, zijn bibliotheek en inventaris, alsmede een som van f 50.000— voor de stichting van een seminarie „tot opleiding van jonge lieden uit de verschillende diocesen van ons rijk, die hunne humaniora geëindigd hebben, tot R.K.

[1] A. VAN DEN EERENBEEMT C.I.C.M.: De Missieactie in Nederland (± 1600-1940), Nijmegen 1945, blz. 27 vlg.
[2] G. GORRIS S.J.: J. G. Le Sage ten Broek in de eerste fase van de emancipatie der katholieken, Amsterdam 1947.
[3] L. J. ROGIER en N. DE ROOY: In Vrijheid Herboren. Katholiek Nederland 1853-1953, 's-Gravenhage 1953.

geestelijken voor onze overzeesche bezittingen of koloniën"[1]; dit plan werd echter nooit verwezenlijkt. Een ander dergelijk initiatief, dat in het begin van de twintigste eeuw van de nobele pastoor van Boerdonk bij Erp (N.B.) uitging, mislukte in zijn opzet. Nog dienen hier die religieuze Orden en Congregaties met ere te worden vermeld, die reeds in de tweede helft van de vorige eeuw aan de missie geregelde toevoer van Nederlandse krachten verzekerden. In 1859 gingen de eerste Jezuïeten naar Java; in 1865 vertrouwde de S. Congregatio de Propaganda Fide de missie van Suriname aan de Nederlandse Provincie der Redemptoristen en in 1868 de missie van Curaçao aan de Nederlandse Provincie der Dominicanen toe. De Nederlandse Franciscanen volgden de traditie van hun Orde en vertrokken in 1871 naar de missie in China. Van de Nederlandse broederscongregaties openden de Broeders van de H. Aloysius van Oudenbosch[2] in 1862 een jongensschool te Soerabaja en belastten zich de Fraters van Tilburg in 1886 met het onderwijs en de opvoeding van de mannelijke jeugd in de hoofdstad van Curaçao. De eerste Nederlandse missiezusters waren de Religieuzen Penitenten Recollectinen van de Onbevlekte Ontvangenis te Roosendaal, die reeds in 1841 per zeilschip naar Curaçao vertrokken.[3] Deze eerste zending werd spoedig gevolgd door een andere, waarbij zich reeds een zuster uit het Gasthuis van Breda aansloot; sinds 1855 gaan er geregeld Zusters Penitenten Recollectinen van de Haagdijk te Breda naar Curaçao. In 1890 volgden de Dominicanessen van Voorschoten en in 1894 gingen de Zusters van Liefde van O.L. Vrouw van Barmhartigheid (Tilburg) naar Suriname. Op Java kwamen in 1856 de Ursulinen van Venray als eerste kloosterzusters aan; de Franciscanessen van Heythuysen begonnen er in 1869 met een weeshuis; de Zusters van Liefde van Tilburg stichtten in 1885 haar eerste school te Padang en de Zusters van het Gezelschap van Jesus, Maria, Josef vestigden zich in 1898 in de Minahassa.

Maar *het eigenlijk élan* voor de missiearbeid danken we aan de leiding der Goddelijke Voorzienigheid, die de loop der gebeurtenissen zodanig regelde, dat nieuwere religieuze Congregaties zich vanuit het buitenland in Nederland vestigden en ons als het ware naar de missie hebben mee-

[1] J. Kleyntjens S.J.: De Stichting Duinzicht, Bijdr. Bisd. Haarlem 30 (1933) 341-401.
[2] Br Christophorus: Tussen Windvaan en Koepel. Vertelsels over de Congregatie van Saint-Louis, Oudenbosch 1840-1940, 's-Gravenhage 1940, blz. 129 vlg.
[3] Sr M. Bertine: Bij het honderdjarig bestaan van Neerlands oudste missiecongregatie, in H.M. 14 (1932-1933) 104-108.

genomen en ons het missiewerk geleerd. Daardoor werd onze gezichtskring verruimd en werden wij ons bewust van apostolaatsmogelijkheden; en met de van onze voorvaderen geërfde kracht hebben wij dit initiatief met succes kunnen voortzetten. De feiten wijzen zulks uit, ook al werden sommige van deze Congregaties, welke oorspronkelijk niet of niet uitsluitend voor de missie bedoeld waren, hier in die richting geleid.

In 1875 dwong de Kulturkampf de Duitser Arnold Janssen uit te wijken, die aldus, menselijkerwijze gesproken toevallig, in Steyl het missionerend Gezelschap van het Goddelijk Woord stichtte.[1] De Franse vervolgingswetten brachten in ons land de Lazaristen (1880), de Missionarissen van het H. Hart (1880), de Montfortanen (1883), de Priesters van het H. Hart (1883), de Missionarissen van de H. Familie (1895), de Paters van de HH. Harten (1896), medebroeders van pater Damiaan, wiens heldhaftig leven in de Nederlandse pers zo herhaaldelijk vol bewondering werd beschreven. Het katholieke Zuiden nam hen gastvrij op en weldra verrezen hier talrijke opleidingsinstituten voor toekomstige missionarissen. En deze uitgewekenen, nog versterkt door de Franse Witte Paters (1889), de Engelse Fathers van Mill Hill (1890), de Afrikaanse Missionarissen van Lyon (1892), de Belgische Scheutisten (1899), de Franse Paters van de H. Geest (1904), de Franse Maristen (1911), hebben de Nederlandse jeugd van toen de weg naar de missie gewezen. Bovendien hebben zij de oudere religieuze Orden in Nederland, die bij de opbloei van het katholicisme tot nieuw leven ontwaakten, door hun voorbeeld getrokken; achtereenvolgens gordden zich de Carmelieten (1904), de Capucijnen (1905), de Kruisheren (1908), de Conventuelen (1910), de Passionisten (1916), de Norbertijnen (1923) tot de missiearbeid aan.

De *omvang* van de Nederlandse deelname aan de missiearbeid nam sinds het midden der vorige eeuw tot vóór de laatste wereldoorlog geregeld en in de dertiger jaren zelfs verbazingwekkend toe. Terwijl van 1854-1860 nog slechts 42 priestermissionarissen van hier vertrokken, liep dit aantal in de volgende tientallen jaren op tot resp. 89, 108, 147, 248, 341, 326 (in de periode van 1911-1920 viel de eerste wereldoorlog), waarna het stijgt tot 597 (1921-1930) en 1319 (1931-1940). Als men

[1] H. FISCHER S.V.D.: Leven van pater Arnold Janssen. Uit het Duits vertaald door F. Heynen S.V.D., Steyl 1936; Schw. SIXTA KASBAUER: Ein Mensch unter Gottes Meissel, Arnold Janssen, Gründer des Steyler Missionswerkes, Steyl 1937.

nagaat welke streken van ons vaderland de meeste priester-missionarissen leverden[1], vindt men Noord-Brabant[2] aan de spits, gevolgd door Noord- en Zuid-Holland, terwijl Limburg op de vierde plaats komt; onder de steden in ons land is Amsterdam veruit de eerste.

Statistische gegevens[3] hebben uitgewezen, dat van 1931-1940 het aantal Nederlandse missionarissen (priesters, broeders en zusters tezamen) sneller is toegenomen dan het aantal Nederlandse katholieken, sneller ook dan het aantal leden van de Orden of Congregaties, waaruit de missionarissen voortkomen; dat het gemiddeld aantal per jaar uitgezonden missionarissen gestadig steeg; dat deze stijgende groei de mate van toeneming overtrof van het totaal aantal door de Kerk uitgezonden missionarissen; dat, naar verhouding van het aantal Nederlandse katholieken, ons land een hoger percentage missionarissen leverde dan enig ander land ter wereld, België alleen uitgezonderd. Van 1941-1950 bleef het aantal priester-missionarissen, zij het dan ook in veel trager tempo, vooruitgaan; de missiebroeders daarentegen, zowel die van de priesterorden als die van de broederscongregaties, gingen in aantal achteruit, hetgeen insgelijks omtrent de missiezusters van de actieve Congregaties moest geconstateerd worden. Volgens de jongste berekeningen[4] bestaat het Nederlands missiepersoneel thans uit 3550 priesters, 104 fraters, 1134 broeders, 2630 zusters en 130 leken, in het geheel 7548 personen. Dit betekent, dat Nederland één missionaris op 530 katholieken telt en dat de Nederlandse missionarissen, van wie ook een aantal tot buitenlandse missie-instituten behoren, ruim 11% van het totaal door de katholieke Kerk uitgezonden missionarissen vormen, terwijl het aantal Nederlandse katholieken nog geen 2% bedraagt van de katholieken uit wie de missionarissen voortkomen.

[1] A. VAN DEN EERENBEEMT C.I.C.M., De Missie-actie in Nederland (± 1600—1940), Nijmegen 1945, blz. 180.

[2] Merkwaardigerwijze vertrokken ook uit Noord-Brabant en wel uit West-Brabant de eerste zusters, nl. Penitenten Recollectinen van Roosendaal in 1841, en de eerste broeders, nl. Broeders van de H. Aloysius uit Oudenbosch in 1862, naar de missie.

[3] TH. BEKKERS: Statistische gegevens aangaande het aantal Nederlandsche missionarissen, hulppersoneel, tijdschriften en liefdewerken op 1 Jan. 1927, in: H.M. 9, blz. 29-47; ID: Nederlands deelname aan den missiearbeid der H. Kerk in den aanvang van 1930, in: H.M. 12, blz. 66-128; ID.: De groeiende deelname van Nederland aan den missiearbeid der H. Kerk, in: H.M. 17, blz. 25-26; ID.: Nederlands aandeel in den missiearbeid der H. Kerk, in: H.M. 21, blz. 154-168. ID.: Nederlands bijdrage aan missiepersoneel, in: H.M. 29, blz. 166-180.

[4] Missieactie 8 (1953) 302-307.

Onder de *missiegebieden*, waar Nederlandse missionarissen werken, namen en nemen onze voormalige rijksgebieden buiten Europa een zeer voorname plaats in, zij het dan ook, dat de „bijzondere toelating", bedoeld bij artikel 177 van de Indische Staatsregeling [1], onjuist, ondoelmatig, onrechtvaardig en van katholiek standpunt principieel onaanvaardvaardbaar moest worden genoemd. Van het totaal aantal Nederlandse priester-missionarissen zijn er thans 866 in de Republiek Indonesia, Nieuw Guinea, de Nederlandse Antillen en Suriname werkzaam. De missiearbeid van de mannelijke lekencongregaties bestaat bijna geheel in haar deelname aan de missionering van genoemde gebieden, waar ongeveer 600 broeders, meestal in het onderwijs, werkzaam zijn. Tevens werken daar meer dan 1900 missiezusters. Overigens zijn de Nederlandse missionarissen over vrijwel geheel de wereld verspreid: in Azië en Afrika, in Oceanië en Amerika vindt men zowel missiegebieden uitsluitend aan Nederlandse instituten toevertrouwd als kerkdistricten, waar Nederlandse en buitenlandse missionarissen broederlijk samenwerken voor hetzelfde doel: de uitbreiding van het Godsrijk op aarde, ter bereiking waarvan ook niet weinig beschavingsarbeid moet worden verricht.

Is het mogelijk in de missiearbeid der Nederlanders bepaalde trekken aan te wijzen, die in de volksaard geworteld zijn en die op de missiearbeid een bepaalde stempel drukken? Men dient met een *karakteristiek* van missionarissen en missiewerk uitermate voorzichtig te zijn; immers het blijven op zijn best subjectieve oordeelvellingen en uit de aard der zaak generaliseringen. Het is beter er in te zwakke dan te luide tonen van te spreken, uit vrees van in nationale zelfverheffing te vervallen. Liever dan over de natuurlijke geschiktheden van de Nederlanders voor het missiewerk (organisatievermogen, afwezigheid van imperialistische motieven, linguistische begaafdheden) en de daaruit volgende kenmerkende eigenschappen van hun missiearbeid uit te weiden, bepalen we ons tot het constateren van het feit, dat momenteel 68 Nederlanders als Apostolische Vicarissen, Prefecten of Administratoren met het kerkelijk *bestuur* in de missies belast zijn, terwijl in de laatste kwarteeuw drie Nederlanders werden uitverkoren tot Apostolisch Delegaat of Internuntius, waardoor hun het toezicht over meerdere missieressorten tegelijk werd toevertrouwd. Bovendien was van 1918–1932 een Neder-

[1] B. Eykman: De bijzondere toelating van Artikel 177 van de Wet op de Staatsinrichting van Nederlandsch-Indië, 's-Gravenhage 1934; Alph. Mulders: De missie in tropisch Nederland, 's-Hertogenbosch 1940, blz. 144–167.

lander Prefect van de S. Congregatio de Propaganda Fide en de veertien jaren, gedurende welke W. M. Kardinaal van Rossum aan het hoofd stond van de genoemde Romeinse Congregatie, vormen een der belangrijkste perioden van haar geschiedenis. Als trouw medewerker van paus Benedictus XV bleef hij niet vreemd aan de opleving der missiebeweging na de oorlog 1914-1918; en toen onder paus Pius XI het wereldapostolaat voortgang vond met een vaart, nam kardinaal van Rossum de leiding van de organisatorische ontwikkeling ter hand. Met oplettendheid bestudeerde hij het verloop van de missionering en liet niets achterwege om haar te leiden en te stuwen. Onophoudelijk trok hij nieuwe lijnen over de missieglobe, zocht hij nieuwe aanvoerders voor het missieleger, overwoog hij nieuwe vraagstukken, die zich bij het missiewerk voordeden. Doch al schonk hij zijn volle aandacht aan het missiewezen in zijn gehele omvang, met voorliefde wijdde hij toch zijn bestuurszorg aan het onderwijs in de missies en aan de opleiding van een inheemse geestelijkheid, die haar bekroning moest vinden in een inheemse hiërarchie.[1]

Het zou ondoenlijk zijn alle *Nederlandse missionarissen* met name te vermelden, die zich in de missiearbeid der laatste honderd jaar op bijzondere wijze hebben onderscheiden. Op gevaar af van nog meer verdienstelijke werkers onvermeld te laten, noemen we hier hoogst enkele namen: de Eerbiedwaardige Petrus Donders (1809-1887), de apostel der melaatsen van Suriname[2], mgr Ferd. Hamer (1840-1900), die tijdens de Bokseropstand als bisschop van Ortos (Mongolië) de marteldood stierf[3], Felix Westerwoudt (1861-1898), de missionaris der Singhi-Dajaks op Borneo[4], F. van Lith, de grondlegger der missie onder de Javanen[5].

3. *Missieactie in Nederland*

AAN de groeiende deelname van Nederland aan de missiearbeid in de heidense gewesten beantwoordde — of is eerder het omgekeerde het geval? — een intensere missieactie in het vaderland.

Reeds in 1819 was in Holland, waarschijnlijk naar een Frans voor-

[1] JOS. DREHMANNS C.ss.R.: Kardinaal van Rossum, Roermond 1936.
[2] N. GOVERS C.ss.R.: Vijf en veertig jaren onder de tropenzon, Heerlen 1946.
[3] NIC. SCHNEIDERS C.I.C.M.: Mgr Ferdinand Hamer, een heldenfiguur uit den Bokseropstand in China, Roermond 1938.
[4] H. VAN WAES S.J.: Felix Westerwoudt, de apostel der Singhi-Dajaks, Xaveriana no 38, Leuven 1927.
[5] L. VAN RIJCKEVORSEL S.J.: Pastoor F. van Lith S.J., de stichter van de missie in Midden-Java, 1863-1926, Nijmegen 1952.

beeld[1], de Broederschap van de H. Geest tot Voortplanting des Geloofs opgericht. In de Brabantse Vicariaten geraakte het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs, in 1822 in Frankrijk opgericht, vrij spoedig bekend en weldra werden er op enkele plaatsen in ons land ook afdelingen opgericht. In 1840 begon de Nederlandse uitgave van zijn „Annalen" met een oplage van 600 exemplaren, die echter op het einde van de vorige eeuw nog niet verder dan 2800 gekomen was. Ook de opbrengsten van dit Genootschap, die aanvankelijk niet werden afgedragen aan de Centrale Raad te Parijs, bleven tussen 1850 en 1900 vrijwel dezelfde en liepen sindsdien tot 1916 nog terug. [2]

Het Genootschap der H. Kindsheid, in 1843 in Frankrijk opgericht, kreeg in ons land reeds in 1849 zijn eerste afdelingen. [3] Met de inhoud van zijn Annalen [4] was het in zoverre beter gesteld, dat hierin ook aanmoedigend nieuws uit de Nederlandse afdelingen werd opgenomen. Zijn inkomsten vertoonden reeds in de vorige eeuw een stijging. [5] Toch konden Voortplanting en Kindsheid in de vorige eeuw en in het begin van deze eeuw, bij gebrek aan medewerking van de parochiële geestelijkheid, zich niet tot algemeen verspreide en gewaardeerde missiegenootschappen ontwikkelen.

In het tweede decennium van de twintigste eeuw kwam echter de missieactie voorgoed op gang. L. van Rijckevorsel S.J. deed een wekroep weerklinken in zijn beide brochuren: Missie en Missieactie (1915) en Missieactie in Nederland (1916); dr Al. Slijpen S.J. verzamelde, op het voorbeeld van zijn Italiaanse Ordebroeder Petazzi, in 1917-1918 ongeveer 2400 seculiere en reguliere priesters in de Lega Apostolica; mgr A. Hermus deed een voorstel over de organisatie en centralisatie van de missieactie. [6] Dr J. Smit schreef over de georganiseerde missieactie der priesters [7], HH. HH. Exc. de Bisschoppen richtten achtereenvolgens ('s-Hertogenbosch 18 Oct. 1917; Utrecht 25 Mei 1918; Breda 23 Juli

[1] H. Sy M.E.P.: Précurseurs de l'Oeuvre de la Propagande de la Foi, in: N.Z.M. 5 (1949) 170-188.
[2] A. van den Eerenbeemt C.I.C.M.: o.c., bijlage III A.
[3] M. van Oss C.I.C.M.: De oprichting van het Genootschap der H. Kindsheid in Nederland, in: H.M. 30 (1951) 171-182.
[4] M. van Oss C.I.C.M.: Honderd jaar „Annalen der H. Kindsheid", in: H.M. 30 (1951) 231-234.
[5] A. van den Eerenbeemt C.I.C.M.: o.c., bijlage III B.
[6] Ned. Kath. Stemmen 1917, blz. 161-172.
[7] l.c. 173-182.

1918; Roermond 13 Dec. 1918; Haarlem 12 Maart 1919) diocesane missiecomité's op, aan wie de leiding der missiebeweging werd toevertrouwd; later werden zelfs in het Utrechtse en Haarlemse vrijgestelde diocesane missieleiders aangesteld. Intussen had het bisdom 's-Hertogenbosch de diocesane katholiekendag te Nijmegen (23 Sept. 1917) geheel aan de missieactie gewijd en het bisdom Breda het eerste priestercongres voor missieactie gehouden (5 Mei 1918)[1].

Sinds de twintiger jaren van deze eeuw werden dan ook, in overeenstemming met de voorschriften van het Provinciaal Concilie van Utrecht (1924) en de daarop gevolgde diocesane synoden, de *Pauselijke Missiegenootschappen* (Voortplanting des Geloofs, H. Kindsheid en St. Petrus Liefdewerk tot opleiding van een inheemse geestelijkheid) in aldoor meer parochies georganiseerd. Hierdoor stegen niet alleen de opbrengsten van de genoemde genootschappen aanzienlijk, maar werkte men tevens aan de verwezenlijking van de wens van Z.H. Paus Pius XI, dat nl. „de gehele parochie onder leiding van haar herder geestdriftig aan dat grote katholieke werk zou deelnemen". Het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs bereikte, dank zij een geslaagde propaganda-actie in het Heilig Jaar 1950, een leden-aantal van meer dan 600.000, hetwelk echter nog slechts 25% bedraagt van degenen, die voor dit lidmaatschap in aanmerking komen. Ook het Genootschap der H. Kindsheid onderging de gunstige invloed van de opleving der missieactie, zodat het niet alleen meer financiële steun aan de missie kon verlenen, doch ook de ontwikkeling der missiegedachte bij de katholieke jeugd — vanwie 60% er bij is aangesloten — bevorderde. Ten slotte slaagde het St Petrus Liefdewerk sinds 1920 er in grote bedragen bijeen te brengen om een blijvende vestiging van de Kerk in de missiegebieden te helpen verzekeren; zo werd in 1927 de oprichting of uitbreiding van een 60-tal seminaries in de missielanden verzekerd, dank zij het vertrouwen, waarmede Nederland aan S.P.L. anderhalf millioen leende. Thans is S.P.L. in meer dan 1200 van de ongeveer 1500 parochies en openbare rectoraten opgericht en ofschoon nog nauwelijks 20% der Nederlandse katholieken lid van S.P.L. is, kan Nederland toch aan ongeveer 1150 priesterstudenten steun verlenen. Daarbij telt de Nederlandse afdeling van S.P.L. reeds 1400 beschermelingen, die de H. Priesterwijding hebben ontvangen; vier van hen zijn bisschop en één is kardinaal.

[1] Bredasche priestercongres voor missieactie, in: H.M. 1 (1919-1920) 39-51.

De oprichting, instandhouding en uitbreiding der pauselijke missiegenootschappen geschiedde, met de onontbeerlijke steun van het Hoogwaardig Episcopaat, door degenen, die ambtshalve geroepen zijn om aan de gelovigen al hun plichten, derhalve ook hun missieplicht voor te houden, nl. door de parochiële geestelijkheid, die in de *Priestermissiebond* de voedingscentrale van haar eigen missiegeest bezit. Nederland was een der eerste landen ter wereld — Italië (1916) en Duitsland (1917) waren reeds voorgegaan — waar de Priestermissiebond als zodanig werd opgericht.[1]

Naast de algemene leiding van de missieactie bracht de Priestermissiebond ook afzonderlijke organisaties en stichtingen tot stand. Zo bereidt hij sinds 1923 telken jare de October-missiezondag voor, waarop in alle kerken wordt gepreekt en gecollecteerd ten bate van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs; organiseert hij sinds 1934 op Pinksteren de missiezondag der zieken, die dan hun lijden aan God opdragen voor de bloei van het missiewerk; nam hij in 1936 het initiatief tot de jaarlijkse week van gebed en offer voor de missiën in de Oost en in de West. Bovendien maakte het bestuur van de Priestermissiebond de vestiging van een missiologische leerstoel aan de katholieke universiteit te Nijmegen (1930) financieel mogelijk en verleende steun bij de oprichting van het Nederlands Volkenkundig Missiemuseum te Tilburg (1936); zelfs op de werkzaamheid van buitenlandse afdelingen der Unio Cleri, met name op de Franse, mocht de Nederlandse Priestermissiebond aldaar gewenste invloed uitoefenen.[2]

Het spreekt wel vanzelf, dat de Priestermissiebond in Nederland nooit zo'n rijkgeschakeerde en vruchtbare werkzaamheid zou hebben kunnen ontplooien, tenzij onder een krachtig en vooruitziend bestuur — waarvan we met name mgr A. Hermus, de promotor en eerste secretaris (1919-1927) en mgr Th. Bekkers, de organisator en eerste Nationale Directeur (1927-1950) met ere willen vermelden, — en gesteund door een groot aantal leden. Inderdaad vertoont dit aantal een gestadige stijging en heeft thans de 10.000 verre overschreden; hieronder zijn ook begrepen bijna

[1] ALPH. MULDERS: De geschiedenis van den Priestermissiebond in Nederland, in: De Priestermissiebond, beschouwingen, voorschriften, privilegiën, 's-Hertogenbosch 1938, blz. 49-56.

[2] ALPH. MULDERS: L'Union Missionnaire du Clergé hollandais, in: Compte rendu et rapports du premier congrès national de l'Union Missionnaire du Clergé de France, Paris 1931, pp. 20 sqq.

400 seculiere en ruim 200 reguliere toekomstige priesters, die door hun lidmaatschap blijk geven de bedoeling der statuten van de P.M.B. te hebben begrepen. In deze geest ontplooien bovendien op de groot-seminaria van onze Nederlandse kerkprovincie de Sint-Franciscus-Xaverius-missieverenigingen allerlei activiteiten; ik moge hier slechts op enkele resultaten van hun missiestudie wijzen. Roermond, dat de oudste missievereniging bezit, gaf in 1939 „Priester en Missie" uit, en in 1949 het tweedelig, onder leiding van dr Ant. Freitag S.V.D. samengesteld werk: „Emigranten voor God. Wereldbetekenis van het Nederlandse Missiewerk". Van Haaren bezitten we een „Cursushandleiding" voor de missie (1935). Hoeven publiceerde achtereenvolgens: „De katholieke missie in wezen en ontwikkeling" (1924); „De katholieke missie. I Missieleer" (1933); „Leidraad voor practische missiekennis" (1937). Rijsenburg lanceerde in 1950 het inter-seminariale tijdschrift „Vindicamus", terwijl in dit verband ook het tijdschrift der studenten van de Congregatie der Missie „Extensio Ecclesiae" een eervolle vermelding verdient. Wanneer toekomstige leiders van de missieactie in Nederland zich tijdens hun studiejaren met zoveel ernst en toewijding bezinnen op het wezenlijke en fundamentele van de „allerverhevenste en zeer heilige taak", leggen zij hierdoor meteen een hechte grondslag voor apostolische ijver ten bate der missies, zoals die van de dienstdoende geestelijkheid in de christelijke landen verwacht wordt.

Naast de pauselijke missiegenootschappen, vooral bevorderd door de parochiële geestelijken, ontwikkelden zich, vooral door toedoen van de missionerende Orden en Congregaties, tal van hulpwerken voor de missies. Het is niet onder cijfers te brengen, hoeveel geldelijke offers katholiek Nederland zich jaarlijks getroost tot steun van deze bijzondere missieactie, tot onderhoud van de talrijke missiehuizen, vooral in het Zuiden des lands gevestigd, voor de opleiding van het stijgend aantal missiestudenten, aan giften voor de missionarissen en hun medehelpers, als bijdragen voor de verschillende stichtingen en inrichtingen in de missielanden. De steunactie ten bate van de missies in Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen geschiedt goeddeels door de Indische Missievereniging, in 1912 opgericht met het doel: met alle haar ter beschikking staande wettige middelen steun verlenen aan de uitbreiding der christelijke levensgedachte in de overzeese gebiedsdelen. Sinds 1917 geeft zij een tijdschrift uit, thans Indisch Missietijdschrift geheten, en in 1930 richtte zij te 's-Gravenhage het Centraal Indisch Missie-Bureau op, als

een consultatie- en propaganda-bureau voor de missiën in de Oost en in de West. Nog ijveren het St Melaniawerk om de katholieke vorming der inheemse vrouw voor huisgezin en maatschappij te helpen bevorderen, het secretariaat der Surinaamse missie en het liefdewerk van de St Dominicuspenning voor Curaçao. De „Verenigde Missionarissen", een vereniging in 1920 opgericht om door onderlinge samenwerking de missieactie te bevorderen, heeft zich vooral verdienstelijk gemaakt voor de missietentoonstellingen, die telken jare op verschillende plaatsen worden gehouden.

Onder de *op zichzelf staande acties* verdienen de volgende vermelding: het Nederlands Medisch Missiecomité, dat o.a. een adviesbureau, keuringsraad en behandelingsraad ten gerieve van de missionarissen heeft ingesteld en reeds twintig keren voor hen te Rotterdam een medische hygiënische cursus liet geven; de M.I.A., Missie-Interacademiale van de R.K. studenten, die in 1919 haar eerste zomerbijeenkomst hield te Tilburg, de eerste van een hele reeks, waarbij father Ahaus [1] zich niet alleen de gulle gastheer, maar ook de apostel van het Godsrijk toonde; de A.L.M.A. (Academische Leken-Missie-Actie), die in 1947 als dynamische beweging startte en thans op basis van haar statuten streeft naar de realisering van haar doel: geschikte katholieke leken onder leiding van de plaatselijke Ordinarissen in de missiegebieden te doen medewerken aan de roeping van de Kerk en daardoor bij te dragen tot ontplooiing van een autotochthoon christelijk cultureel en sociaal leven in deze gebieden; de Missieschool voor Jonge Vrouwen, in 1947 op de Tiltenberg in Vogelenzang geopend en weldra naar Ubbergen verplaatst, vanwaar reeds enkele tientallen jonge vrouwen, na een voorbereidende cursus van een half jaar, vertrokken naar de missies van Indonesië, Nieuw-Guinea, Suriname, Pakistan, Brazilië en Afrika; het internationale resibureau voor missionarissen Raptim (Romana associatio pro transvehendis itinerantibus missionariis), in 1949 te 's-Gravenhage opgericht, waaraan de S. Congregatio de Propaganda Fide een officiële aambeveling verstrekte; de Miva, missie-verkeersmiddelen-actie, die er naar streeft aan de missionarissen moderne verkeersmiddelen te verschaffen; de maandelijkse uitzending voor missionarissen door de Wereldomroep; enz.

Een dergelijke hooggespannen missieactie vindt natuurlijkerwijze haar

[1] Dr Hubert Ahaus. Woorden van waardering voor zijn leven, zijn werken en zijn idealen, door vrienden, Tilburg 1952.

weerslag in de pers, die voor alle ondernemingen en dus ook voor deze een krachtig hulpmiddel bleek te zijn. Onder de talrijke *missietijdschriften* van Nederland nam „Het Missiewerk" door opzet en bestemming van meet af aan een geheel eigen plaats in. Terwijl dit orgaan van de Priestermissiebond van 1919-1945 een „tijdschrift voor missiekennis en missieactie" was, wordt sinds 1946 laatstgenoemde sector verzorgd door een afzonderlijk tijdschrift, „Missieactie" genaamd. Dan bestaan er nog de tijdschriften van de pauselijke missiegenootschappen: Annalen van de Voortplanting en van de H. Kindsheid, vlugschriften van S.P.L.; de tijdschriften van de bijzondere hulpwerken voor onze voormalige rijksgebieden buiten Europa, voor de medische missieactie, voor de lekenmissieactie; en de uitgebreide reeks van periodieken der verschillende Orden en Congregaties, die ongetwijfeld veel hebben bijgedragen tot de verspreiding van de missiegedachte. Prijzend worde hieraan toegevoegd, dat het peil van verschillende missietijdschriften in de laatste jaren aanzienlijk werd verhoogd.

Nog kwam *de beoefening van de missiewetenschap* aan de missiegedachte en het missiewerk ten goede. Terwijl in verschillende missiehuizen de aspirant-missionarissen reeds min of meer speciaal op hun toekomstige taak werden voorbereid en er wetenschappilijke publicaties betreffende de missie, zowel in afzonderlijke geschriften als verspreid over gedenkboeken, verzamelwerken en tijdschriften, het licht zagen, was Nederland met de oprichting van een missiologische leerstoel aan de katholieke universiteit te Nijmegen in 1930 verschillende andere landen vooruit.[1] Ofschoon immers aan het Instituut Catholique van Parijs sinds 1923 en aan de universiteit van Leuven sinds 1927 jaarlijks enkele conferenties werden gegeven over missievraagstukken, bestond een eigenlijke missiologische leerstoel toen nog slechts aan het college van de Propaganda te Rome en aan de universiteiten van Münster i.W. en München; later zijn Ottawa (1931), de Gregoriana te Rome (1932), Wenen (1933), Parijs (1935), Fribourg (1936) e.a. gevolgd. Niet alleen door het geregeld geven van onderwijs, maar ook door het herhaaldelijk uitschrijven van prijsvragen, doorgaans daartoe in staat gesteld door het Ariëns-Missiefonds, stimuleerde men aan de katholieke universiteit het interesse voor de missie; uit de beantwoording van een er van is het latere proefschrift

[1] Alph. Mulders: Bij het vijfde Lustrum van de R.K. Universiteit. Een fragment uit haar geschiedenis, in: H.M. 28 (1949) 102-109.

van A. van den Eerenbeemt C.I.C.M., De Missieactie in Nederland (± 1600-1940), Nijmegen 1945, gegroeid. Nog in hetzelfde jaar, waarin de titularis van de missiologische leerstoel zijn ambt had aanvaard, werd hem ook de hoofdredactie van „Het Missiewerk" toevertrouwd. In 1937 begonnen de „Missiewetenschappelijke Bijdragen" op ongeregelde tijden te verschijnen; de bedoeling van deze opzet was, de mogelijkheid te scheppen voor de uitgave van meer omvangrijke studiën dan gevoegelijk in „Het Missiewerk" konden worden opgenomen. Sinds 1946 luidt de ondertitel van dit tijdschrift: „Nederlands tijdschrift voor missiewetenschap", waardoor het wetenschappelijk karakter nog meer geaccentueerd kon worden.

Intussen rijpte aldoor meer het plan om het onderwijs in en de beoefening van de wetenschappen, die voor de missie van belang zijn, aan onze universiteit op bredere basis te organiseren, m.a.w. naast de eigenlijke missiologie, ook de vergelijkende godsdienstwetenschap, ethnologie en algemene taalwetenschap, in dienst te stellen van het wereldapostolaat. In die richting stuwde ook de cursus, welke gedurende de oorlog te Nijmegen werd gegeven aan de toekomstige missionarissen, die toen niet konden vertrekken, de gedachten van andere geïnteresseerden. In 1948 kon het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit zijn werkzaamheden beginnen; een treffende toelichting op hetgeen dit instituut beoogt, kan men vinden in een onlangs verschenen werk, waarin de dienst van de wetenschap aan de missie door ter zake uiterst kundigen wordt geschetst. [1]

Ook de Nederlandse Missiologische Week stelt zich, zoals in de samenstelling van het comité tot uitdrukking komt, ten doel, periodiek een gemeenschappelijk beraad te organiseren tussen missionarissen en beoefenaars van de wetenschap omtrent vraagstukken, die voor de missiearbeid van belang zijn. Hoezeer zulks tot wederzijdse voldoening kan stemmen, heeft de onlangs gehouden week ten overvloede bewezen. [2]

***

In de eeuw van de hiërarchie is het Nederlandse katholicisme veelzijdig gegroeid naar zijn rijke katholieke aanleg en zijn eigen nationale

[1] Scientia, Missionum Ancilla. Doctori Alphonso Mulders Donum Natalicium, Nijmegen 1953. Zie H.M. 32 (1953) 50-52; 120-124.

[2] Alph. Mulders: De Nederlandse Missiologische Week 1953, in: H.M. 32 (1953) 116-118.

aard. Wellicht is er onder al de facetten van zijn ontwikkeld geloofsleven geen, waaraan het zo'n aparte glans ontleende, en zeker geen, waarom het zo herhaaldelijk werd geroemd als zijn deelname aan de missiearbeid van onze Moeder de H. Kerk. In dit laatste schuilt intussen onmiskenbaar het gevaar, dat men in zekere zelfgenoegzaamheid zou gaan menen reeds het hoogste bereikt te hebben. Dit nu zou een misleidende misvatting zijn, waaraan een historische bezinning, die het goede uit de afgelopen eeuw waardeert, in geen geval voedsel mag geven; men kan immers de afronding van de eeuw der hiërarchie wel feestelijk vieren, maar men kan die eeuw moeilijk als voltooid ter zijde leggen en in het dossier der geschiedenis bijschuiven. Iedere tijd brengt immers zijn eigen problemen mede, die nieuwe eisen stellen.

Zo zullen — als ik mij mag veroorloven aan het einde van dit overzicht een paar suggesties te formuleren — de toekomstige leiders van de missieactie wel degelijk op hun taak moeten worden voorbereid, wil de liefde voor de missie efficiënte vormen kunnen aannemen. Zo zullen althans enkele missionarissen in de afzonderlijke missiegebieden niet langer een vakkundige scholing op missiologisch, ethnologisch, godsdienstwetenschappelijk en linguistisch gebied kunnen ontberen, om de missiemethoden, ook in het licht der activiteiten van grote intergouvernementele lichamen, zo doeltreffend mogelijk te maken. Zo zullen de missionarissen gesecondeerd moeten worden door medici, ingenieurs, technische werkers en leerkrachten van allerlei aard om de snelle ontwikkeling van de sociale structuur in hun missiegebieden op scheppende wijze te kunnen bijhouden.

Moge in de verantwoordelijke kringen breed begrip gevonden worden voor de problematiek van het tegenwoordige missiewerk, alsmede daadwerkelijk vertrouwen in de mogelijkheden, die katholiek Nederland zelf biedt om een betere aanpassing aan de moderne eisen te realiseren! Dan zal de missiegedachte onder de katholieken van Nederland in de toekomstige eeuw nog rijpere vruchten voortbrengen dan zij het, onder de zon van Gods genade, in de „honderd jaar Kromstaf" gedaan heeft.

Nijmegen

H. HAAS S.A.M.

STUDENTEN VAN OVERZEE IN EUROPA EN AMERIKA[1]

„I know of a leading communist in my country (his sister is a nun), who came here as a catholic, but returned home a communist. Another Ceylonese, whose brother is a Jesuit scholastic, is now an active communist here. Only a couple of months back, a Ceylonese returned home married outside the Church to an English divorcee. These are just some examples to show that overseas students coming here and getting lost in a big city like London are exposed to great dangers and need specially looked after." Aldus trachtte een Ceylonese priester, student aan de Londense universiteit, de Engelse katholieken te wijzen op een apostolische, simpel katholieke taak, die de komst van zovele duizenden overzeese studenten naar Engeland hun op de schouders had gelegd (had moeten leggen). En hij verzuchtte, nadat hij gewezen had op het feit dat de „shyness", waarop men zich beriep om het gebrek aan activiteit van katholieke kant om deze studenten tegemoet te komen in hun vele noden te verklaren en te vergoelijken, bij de niet-katholieken blijkbaar in veel mindere mate aanwezig was: „Couldn't some arrangement be made with missionary bishops to have more priests here as chaplains to overseas students?"[1]

Men zou met vele voorbeelden en voorvallen tot in het vervelende toe het bovenstaande thema kunnen uitwerken, hoe de toestand is onder de vele overzeese studenten aan Europese en Amerikaanse universiteiten en instituten, en hoe hiervoor een oplossing in christelijke zin kan worden gevonden, maar men moet kunnen aannemen, dat het niet nodig is om dramatisch en pathetisch een beroep te doen op de verantwoordelijke kerkelijke overheden en missionarissen. Bovendien zou men dan misschien weer het geheel een romantische tint geven, die echter evenzeer aansporend als misleidend kan zijn, aansporend tot handelen zonder planning, de aandacht echter afleidend van de kern van de zaak.

[1] Inleiding gehouden op de Ned. Missiol. Week te Nijmegen op 16 April 1953.
[2] W. L. A. Don Peter: Overseas Students. Tremendous Efforts Needed, in: Catholic Herald, Friday, March 6, 1953.

Na de tweede wereldoorlog vloeide een stroom studenten uit Azië en Afrika naar de onderwijsinstellingen van het Westen. De zelfstandigheid van Azië en de ontwikkeling van Afrika deden de noodzaak van leiders zo stijgen, dat de plaatselijke instellingen, voor zover aanwezig en op voldoende hoog peil, de toevloed van studenten onmogelijk konden verwerken. Waren er in het studiejaar 1939-40 in Engeland 300 studenten, afkomstig uit missielanden, (de term „overseas students" omvat in Engeland alle niet-Engelse studenten; wij geven hier alleen de cijfers voor de studenten uit missielanden die wij in dit artikel aanduiden met „studenten van overzee", bij gebrek aan een betere algemene aanduiding), 1945-46 gaf een getal te zien van 1000, 1948-49 3500, 1951-52 niet minder dan 5000; deze cijfers betreffen alleen studenten uit de Commonwealth, men moet er nog ruim 7000 bijtellen uit andere gebieden, zodat het totaal aantal meer dan 12 000 bedraagt, voor het studiejaar 1951-52.

En meer dan vroeger is men zich gaan afvragen, hoe dit contact met het Westen zou werken op de personen en verhoudingen, nu en in de toekomst. Want de geschiedenis van de eerste stroom, vooral studenten uit Azië, met name uit China en Japan, had duidelijk bewezen, dat het geen vriendschap voor het Westen was, die men had meegenomen uit de studietijd, en dat juist de radikale stromingen, samen met de verslappende, het pleit gewonnen hadden in de wedijver om de hegemonie der geesten. En voor de christenen was het niet moeilijk, maar des te pijnlijker te constateren, dat het christendom of op zijn minst de christelijke gedachte weinig invloed had uitgeoefend in al die tijd, dat deze talloze studenten in het „christelijke" Europa hadden doorgebracht. Toch had het christendom van het Westen de vitaliteit gehad om missionarissen uit te zenden in een van de grootste missionaire ondernemingen van de Kerk, maar in eigen land bleek het niet in staat, deze katholiciteit te beleven en uit te doen stralen, getuige de massale afval en de schamele apostolische ondernemingen. „In brede lagen hebben de volkeren het geloof verloren. Vele apostelen wijdden zich met ongekende ijver aan de bekering van afzonderlijke zielen, maar het geloof van de massa nam in toenemende mate af; missionarissen trokken naar verre landen en gaven zich de grootste moeite met de prediking van de christelijke leer, maar de spontane invloed van de westerse beschaving heeft de toonaangevende landen materialistisch gemaakt; de Chinezen, Japanners en Hindoes („hindoue" kan men beter door Indiër

vertalen. H.), die aan de Europese universiteiten kwamen studeren, namen de leer, die zij in de sfeer van die tijd inademden, instinctmatig over; en deze leer was het materialisme."[1] Bovendien werd, vooral onder de Chinese studenten in Frankrijk, een dramatische strijd gestreden om de toekomst van Azië, omdat vooral socialisten en communisten begrepen hadden, dat de toekomstige leiders van Azië in hun studententijd het meest toegankelijk waren voor de bezielende idealen die het marxisme in zijn verschillende vormen te bieden had.[2] Dat zij, vooral de communisten, een grootse strategie hebben toegepast, is gebleken uit de jongste geschiedenis. Intussen werd in Rusland zelf de toekomstige leiderschap gekweekt, „attracted to Russia by the promise of serving an heroic ideal, and returning from their years of training as full-fledged communist leaders".[3]

Deze studenten kwamen, zoals gezegd, nauwelijks met het christendom in aanraking, vooreerst omdat weinig christenen naar hen uitgingen, en omdat de naar binnen gerichte christenheden van het Westen in maatschappij en geesteswereld niet op de voorgrond traden. Wel was er van protestantse zijde enige openheid en toenadering, maar de overgrote meerderheid van de in Amerika studerende Chinezen keerde naar China terug met de overtuiging, dat het katholicisme er niet bestond, of geen invloed had[4], terwijl de studenten uit Europa de indruk meenamen, dat het helemaal zijn tijd gehad had.[5] In Duitsland waren het slechts enkelen, die zich van katholieke kant het lot van de vele overzeese, vooral Japanse studenten aantrokken.[6] Door een tekort aan katholiciteit en aan werkelijkheidszin zag men voorbij aan de grote geestelijke en lichamelijke nood van de studenten overzee, de leiders

[1] Jaques Leclercq: Grondslagen der christelijke levenshouding I, Antwerpen-Bilthoven 1947, 213.

[2] „...peu d'exemples, qui n'aient conduits à l'athéisme militant et, le plus souvent, à l'anarchie ou au bolchévisme."
Vincent Lebbe, Lazariste: Que sera la Chine de demain? in: Xaveriana, 1925, no 1, 16; V. Lebbe: Rapport sur l'œuvre catholique des étudiants chinois en France, mars 1920-sept. 1922; Id.: 2e Rapport sur l'œuvre catholique des étudiants chinois en Europe, oct. 1922-avril 1924. (Deze rapporten zijn nog niet gepubliceerd.)

[3] N. Maestrini: World Leaders in Our Midst, in: Worldmission, 1952, no 1, 52.

[4] Lebbe: Xav., 18.

[5] Lebbe: Xav., 8.

[6] Prof. D. Dr. Aufhauser: Asiens Studierende an westlichen Hochschulen, 2e vermehrte Auflage, 1931.

van het toekomstige Azië, en liet men een unieke kans schieten — en aan anderen over — om de Kerk tegenwoordig te stellen in de studentenmilieu's. Dat hier goede grond aanwezig was voor het zaad van het Evangelie, blijkt uit de resultaten van het werk van pater Lebbe en zijn helpers, die niet minder dan 470 Chinese studenten in Frankrijk en België konden dopen binnen 10 jaar.[1]

De toevloed van studenten uit Azië, en nu ook Afrika, na de tweede wereldoorlog overtrof de eerste stroom verre in omvang en variatie. Wij hebben al gezien, dat Engeland in 1952 niet minder dan 12 000 overzeese studenten telde.[2] Tussen begin Januari en einde November 1952 werden in Engeland, door de officiële instanties, ontvangen of verwacht 2348 overzeese studenten. In Frankrijk studeerden op hetzelfde tijdstip een 13 000 uit missielanden afkomstige studenten[3], in de Verenigde Staten van Amerika zeker meer dan 11 000[4]. In Nederland zijn alleen al meer dan 1500 Indonesische studenten. Men dient wel op te merken, dat het bij deze getallen niet alleen gaat om universiteitsstudenten, maar ook om middelbare opleiding, artisten, verpleegsters enz. Over Rusland en de landen achter het ijzeren gordijn zijn geen gegevens beschikbaar.

Het is wel dienstig, van enkele landen of gebieden het aantal studenten te geven, bij benadering, dat in Europa en Amerika studeert, teneinde zich een beeld te kunnen vormen van de omvang en de uitgebreidheid van het probleem. Chinezen studeren er: in Amerika 4000 (?), Engeland 200, Frankrijk 300. Vietnamezen in Frankrijk 5000, in de Verenigde Staten zeker enkele honderden. Indiërs in Engeland 2800, in Frankrijk en Amerika enkele honderden. Afrikanen (niet meegerekend bewoners van Madagascar en Noord-Afrika) 3000 in Engeland, in Frankrijk 2500, in Amerika 1000; het getal der negers uit Afrika bedraagt dus minstens 6500!

Nog enkele grepen uit het cijfermateriaal. Indonesiërs studeren er in Nederland, België, Amerika, Engeland, Tjecho-Slowakije, Noorwegen, Zweden, Italië, Frankrijk, Duitsland, Australië (verder nog in India, Japan, China en op de Philippijnen). In Duitsland verblijven 100 Perzen,

[1] LEBBE: Xav., 25; AUFHAUSER: o.c. 30 v.
[2] ROBERT DRESSE S.A.M.: Etudiants d'outre-mer en Angleterre, in: Eglise Vivante, 1952, no IV, 390 v.
[3] Fides, 19 Juli 1952. Men vindt overigens nogal uiteenlopende cijfers, door de gebrekkige administratie of door de ingewikkelde telling i.v.m. de „originaires de l'Union Française".
[4] MAESTRINI: o.c. 53.

in Amerika 700 Turken, in Engeland 80 Ethiopiërs, in Frankrijk 1000 studenten uit het Verre Oosten.

Neemt men daarbij de verspreiding over de verschillende steden en universiteiten, dan beseft men iets van het ingewikkelde van het probleem.

De werkelijkheid wordt echter door cijfers slechts van een zeer bepaalde kant benaderd. Alleen een gedurig meeleven — of in ieder geval trachten mee te leven — kan doen doordringen in de de situatie van de concrete mens. Hier volgen enkele moeilijkheden waarmee de overzeese studenten te kampen hebben tijdens hun studietijd in Europa of Amerika, en waarvan de buitenstaander zich moeilijk een juist beeld kan vormen. Vooreerst de financiën. Het vraagstuk van de werkstudent begint ook in Nederland de aandacht te trekken, en wanneer men bedenkt, dat in bepaalde landen het grootste deel van de overzeese studenten in behoeftige omstandigheden leeft, zonder terugval op de familie, als vreemdeling bezien, dan is het duidelijk, dat de materiële moeilijkheden velen zwaar handicappen en niet weinigen ten onder doen gaan. Daar komt nog bij, dat het kiezen van een studierichting —hier in Nederland reeds een moeilijke kwestie — door gebrek aan ervaring en voorlichting vele overzeese studenten tijd doet verliezen of zelfs doet mislukken. Voor hen zijn de studiemoeilijkheden steeds zwaarder dan voor de studenten van het land zelf, ook door de vaak zeer gebrekkige vooropleiding en de taalhindernissen.

Doch deze moeilijkheden zijn als het ware bijkomstig, wanneer men aandacht wijdt aan de typische aanpassingsproblemen, die de overzeese student hier wachten. Aan den lijve ondervindt hij het verschil tussen Oost en West (is het wel juist te spreken van Oost en West, wanneer men met Oost ook Afrika bedoelt? Toch is dit bijna algemeen gebruik), niet het onderwerp van de vele interessante en zelfs brillante boeken, maar de dagelijkse ontmoeting van mens en mens, van onvoorbereiden en bevooroordeelden, van zelfoverschatting en minderwaardigheidsgevoel, van overgevoeligheid en onnadenkenheid, van nationalisme en nationalisme, de botsing tegen domme en geleerde bekrompenheid, tegen vooroordeel en egocentrisme. De situatie wisselt van moment tot moment, van geval tot geval, met aan beide zijden alle mogelijke houdingen van aanval en afweer, van sympathie en wanbegrip, van onverschilligheid, belangstelling of overdreven interesse in sterk onregelmatig rhythme voorkomend.

Men kan bij deze ontmoeting der rassen niet kortweg spreken van colour-bar bij de blanken, maar diep verscholen — en soms brutaal te voorschijn tredend — is er toch wel een rem en een weerstand, die berust op colour, bepaald door historische, koloniale of domweg provinciale factoren. Overdreven égards en minachting kunnen stammen uit dezelfde bron, het vraagt een voortdurende confrontatie en correctie om geest en hart zuiver te maken en te houden van elk vooroordeel. Men spreekt van een minderwaardigheidsgevoel bij de overzeese student: staat daar niet een meerderwaardigheidsgevoel tegenover? En hoe vaak is dit laatste in de diepste grond toch niet een compensatie voor de inwendige onzekerheid die men voelt tegenover mensen, die innerlijk rijk en sterk zijn, en wier houding men niet kan peilen met de geijkte omgangsapparatuur? Alleen een ontmoeting op voet van gelijkheid, met volstrekte eerbied voor elkaars overtuiging en situatie, zonder aalmoezen te geven of er om te vragen, kan tot een evenwicht leiden. Wat men aanziet voor minderwaardigheidscomplex is trouwens vaak een onzekerheid, inderdaad, maar veeleer veroorzaakt door het zoeken naar een evenwicht tussen het behoud van eigen waarden, en het opnemen van de waarden van anderen, „le désir de prendre à son compte tout ce qui lui plaît de l'Occident, sans rien perdre de son originalité". [1]

Het is wel de moeite waard hier op te merken, dat men in het Westen nogal gul is met de — soms vrij pedante — opmerking, dat de overzeese studenten hier nog veel kunnen leren. Daarvoor zijn ze ten slotte hier gekomen, maar het is merkwaardig, dat deze opmerking afkomstig is van een generatie van cultuurpessimisten! Bij maar zeer weinigen komt het op, dat het ook voor het Westen een unieke kans is, om iets van de rijkdom van het Oosten, zo romantisch bezongen in allerlei boekwerken, in zich op te nemen; en bijna niemand heeft de moed om zich hiervoor te begeven buiten zijn eigen kring.

Wanneer het er al om ging, dat twee zich gelijkwaardig voelende en elkaar als zodanig waarderende groepen met elkaar in contact kwamen, zou het proces van opname en uitwisseling „in een synthese tussen het oud-eigene, dat goed is, en het nieuw-vreemde, dat daarin harmonisch is aan te passen" [2] al moeilijk genoeg zijn. Maar men mag

[1] CH. CÉLESTE: L'étudiant catholique non-européen en France. Conditions de son épanouissement spirituel, in: Eglise Vivante, 1952, no IV, 405.

[2] F. SEDA - J. LO SIANG HIEN: Impressions d'un étudiant indonésien en Hollande, in: Eglise Vivante, 1952, no IV, 414.

niet vergeten, dat de koloniale tijd ook nu nog niet helemaal voorbij is, en dat de gevolgen van de koloniale traditie niet binnen één generatie zullen verdwijnen. Men moet constateren „dat het overgrote deel dier (overzeese) studenten ten gevolge van de afkomst uit een gewezen koloniaal land de droeve, ongewilde erfenis van de oude rassenverhoudingen, nl. een minderwaardigheidscomplex, met zich meedraagt in zijn houding tegenover de blanken. Dit te erkennen is pijnlijk, maar geenszins beschamend, omdat ons in dit opzicht geen schuld treft . . . Dit complex als wrange vrucht van generaties lange koloniale rassenpolitiek raakt men niet zo maar kwijt, ook als de maatschappelijke toestanden in eigen land volkomen veranderd zijn". [1]

In bepaalde opzichten is de studentenmaatschappij meer open dan de burgergemeenschap, wat betreft vooroordelen en atavismen. Van de andere kant kent juist zij een gehechtheid aan tradities en conventies, die het elke nieuweling moeilijk maakt zijn weg te vinden en zich aan te passen. Dit geldt a fortiori voor de overzeese student. Over het algemeen voelt hij zich niet thuis in de studentengemeenschap.

Bij geestelijk isolement kunnen morele gevolgen niet uitblijven. Het gebrek aan voldoende contact met meisjes van eigen ras en cultuur — dit zegt niets over of tegen een bepaald ras, stelt alleen vast, dat de ontmoeting der rassen en culturen voor de meesten onoverkomelijke moeilijkheden meebrengt, waar het betreft de blijvende samenleving — maakt het de mannelijke studenten wel bijzonder moeilijk, op een leeftijd, dat de ontmoeting der sexen een bij uitstek natuurlijke en veredelende invloed kan en moet hebben.

Weinigen zijn bevoegd, een oordeel uit te spreken over de godsdienstige toestand der overzeese studenten, eenvoudig omdat weinigen uit eigen beleving weten, hoe zij leven en wat zij denken. Wie zal b.v. durven schatten, hoevelen van de katholieke Afrikaanse studenten hun geloof verliezen, of, waarschijnlijk beter volgens de waarheid: hun geloof behouden? Allen, die er enige kijk op hebben, zijn het er echter over eens, dat de afval, op korte termijn, schrikbarend is. Zo is het ook het geval voor alle katholieke overzeese studenten, die zonder voldoende of zelfs zonder enige zielzorg zijn. Velen keren als felle vijanden van de Kerk naar hun land terug, terwijl het toch eigenlijk zo moest zijn, dat zij in de oude christenheden, waar toch ook een nieuwe spiritualiteit en

[1] Seda – J. Lo Siang Hien: l.c. 412 (geciteerd volgens de oorspronkelijke Nederlandse tekst).

apostolische gezindheid zich met geweld baan breken, verdieping en uitbreiding van hun geloofsbeleving moesten vinden. Wat de niet-katholieken en niet-christenen in het algemeen betreft, zij verliezen hier vaak het oude geloof of de oude tradities, en deze leemte wordt maar al te zelden gevuld door de volheid van geloof en genade, die de Kerk biedt. Wat wel het ergste is: de christenen in het Westen schijnen in niets te verschillen van de anderen. [1]

In sommige landen, met name in Engeland, doet de regering haar best, vanzelfsprekend niet zonder welbegrepen eigenbelang, om de studenten zoveel mogelijk voor te lichten en op te vangen. [2] Wel moet men de cijfers van de bereikte en verzorgde studenten met critisch oog bezien; ongetwijfeld wordt hier het procédé toegepast, bewust of onbewust, van de accumulatie van getallen door het herhaaldelijk tellen van dezelfde personen. Ook de studentenorganisaties zijn wel actief.

Maar vooral de communisten hebben met grote realiteitszin en meesterlijke strategie het terrein verkend en hun plan gemaakt. Overal zijn cellen gevormd, en men bespeelt alle gevoelens van teleurstelling en tegenstelling om de studenten te beïnvloeden. Vooral tracht men communisme en nationalisme, communisme en vooruitgang, communisme en oplossing van sociale nood als onafscheidelijke en natuurlijke en feitelijk noodzakelijke partners voor te stellen. Het zijn waarlijk niet de slechtsten, die in het communistische vaarwater terechtkomen!

De protestanten hebben steeds, en nu vooral, ingezien, welke kansen hier liggen, en welke plicht het christendom heeft. Organisatorisch en financieel staan zij sterk, maar wellicht hun sterkste en meest te bewonderen zijde is de daadwerkelijke hulp en belangstelling, die men vindt in brede lagen van de kerken, zowel bij de Bedienaren des Woords als bij professoren, studenten en vele families.

Wat de katholieken betreft, vooral Frankrijk toont veel begrip en daadwerkelijke activiteit wat betreft de talloze overzeese studenten. Alleen al de loutere opsomming van de verschillende centres, foyers, groupements en associations zou ons te ver voeren en de lezer verwarren. [3] Het werk, dat in Frankrijk, en met name te Parijs wordt gedaan op dit gebied, hangt nauw samen met de geestelijke vernieuwing

[1] Céleste: 406.
[2] Dresse: 390 vv.
[3] Fides, 19 Juli 1952; Le Dossier de la Semaine (du Centre d'Information Catholique pour la France et l'Etranger), no 196, 27 octobre, 1952.

in Frankrijk, en heeft een sterk theologische en missiologische basis.[1] Contemplation et études missionnaires zijn evenzeer nodig als „une présence fraternelle, toujours disponible" [2]. De katholieken tracht men te groeperen volgens land en afkomst, met een eigen aalmoezenier. Jammer genoeg ontbreekt een zekere coördinatie.

In Engeland is door het Episcopaat een landelijke aalmoezenier voor de overzeese studenten aangesteld, maar deze staat volslagen machteloos tegenover de onmetelijke taak. Er zijn enkele katholieke studentenhuizen. Zeer de moeite waard is het werk van een speciaal praesidium van het Legioen van Maria, „Queen of Africa", dat geregeld contact houdt met honderden studenten, door huisbezoek en samenkomsten.

In Amerika staat men pas aan het begin van een grootscheepse aanpak; men wil dit o.a. doen met behulp van de Catholic Students Missions Crusade.[3] Er zijn honderden studiebeurzen beschikbaar gesteld. Te noemen zijn nog het centrum van de A.F.I.C. te Chicago en het Oriental Institute en de School of Apostolate, van de Ladies of the Grail te Grailville (Loveland, Ohio).

In Duitsland gebeurt practisch nog niets. Australië zag uit een eerste Conference of Asiatic Catholic Students[4] een katholieke vereniging ontstaan.

Wat Nederland betreft, van de hier studerende 1500 Indonesiërs is 10% katholiek. Er bestaat een katholieke vereniging, Ikatan Mahasiswa Katolik Indonesia, en er is een door het Hoogwaardig Episcopaat benoemde landelijk moderator. Op een totaal van 350 Surinaamse studenten is ongeveer de helft katholiek; ook de Surinamers hebben een moderator, pater H. Sol C.ss.R., St Josephstraat 13, Den Bosch. De 140 Antillaanse studenten zijn merendeels katholiek; de geestelijke zorg berust bij de Dominicanen. Er studeert een steeds groeiend aantal, vooral Aziatische studenten aan het International Institute of Social Studies te Den Haag.

[1] Men denke vooral aan de Cercle de St Jean Baptiste, onder de geestelijke leiding van Jean Daniélou S.J., en de publicaties door deze van zijn voor de Cercle gehouden voordrachten.

[2] „Ce dont les étudiants ont le plus besoin c'est de présences amicales, fraternelles, prêts à rendre tous les services, d'une profonde affection." „Often they are starving for sympathy, for understanding and affection." (Maestrini)

[3] A.L.M.A. - Contactblad, December 1952, 36.

[4] D. LYONS: The Chinese in Occidental Countries, in: Pagan Missions, vol. XXV, no 2, June 1952.

Men kan het volledig eens zijn met Maestrini, waar hij het werk voor de katholieke overzeese studenten onderbrengt in drie punten: 1. aanpassing van onderwijs en opvoeding aan de „background" en toekomstige positie van de studerenden; 2. warme en oprechte persoonlijke vriendschap van de kant van de plaatselijke katholieken; 3. het leggen van contacten met de apostolische bewegingen ter plaatse en ruime gelegenheid tot eigen apostolische vorming. Daaraan toevoegend, en dit kan men nooit genoeg herhalen: dat de zorg voor de katholieken alleen maar één deel is van onze taak; ze is tevens het belangrijkste middel van apostolaat onder de niet-katholieken, die wij op directe manier vaak niet kunnen bereiken.

Het wordt de hoogste tijd, dat men de kwestie van de overzeese studenten in Europa en Amerika gaat zien als een missievraagstuk. Het klinkt vreemd, dat hierop nog moet worden gewezen, maar het is een wonderlijk feit, dat zowel kerkelijke autoriteiten als missie-instellingen er nog niet helemaal aan toe zijn, de zaak als zodanig te bezien. Hoe is het anders te verklaren, dat er zo weinig gebeurt, met name in Engeland en Amerika, dat men zo schriel is met mensen en middelen, dat de missionarissen, zich voorbereidend op intellectueel werk in een bepaald missiegebied, zich slechts bij hoge uitzondering interesseren voor hun medestudenten uit het nieuwe toekomstige vaderland, dat er zoveel missionarissen en missieoversten zijn, die werkzaamheid onder de overzeese studenten als een „offer" zien aan hun missionaris-ideaal en missieactiviteit, en dat er zo weinigen onder hen zijn, die principieel en daadwerkelijk inzien en doorzetten, dat het hier gaat om een missiewerk van heel primaire noodzaak, omdat het gaat om elite-vorming en vanwege de urgentie van het probleem?

Ik geloof dat het volstrekt niet overdreven is te zeggen, dat de toekomst van de Kerk van Afrika voor een zeer groot deel ligt bij de Afrikaanse studenten, die nu in Engeland, Amerika en Frankrijk studeren, en dat deze toekomst er daardoor zeer somber uitziet. Wanneer missiebisschoppen en missie-instellingen niet gaan samenwerken en over hun gebied heen gaan zien, wanneer niet op korte termijn grootscheeps wordt aangepakt, zullen de leiders van het Afrikaanse volk de toekomst ongetwijfeld anders gaan bepalen dan zovele offers hebben verdiend!

En dan, gesteld al dat men tot activiteit komt, dient men goed in het oog te houden, dat de goede wil alleen niet voldoende is, maar dat kennis van zaken, meer nog: begrip, meeleven en aanpassing ook

en speciaal waar het het werk onder overzeese studenten betreft noodzakelijk zijn. Niet alleen elk kolonialisme, maar ook het subtielere paternalisme wordt onmiddellijk aangevoeld en gesignaleerd. „Helaas moet worden geconstateerd, dat het grote vertrouwen, dat de student uit (. . . .) in zijn land ten opzichte van de missionaris heeft, hier niet bestaat. Dit heeft vele redenen. Hij voelt zich door de geestelijkheid hier niet begrepen in zijn speciale problemen, situatie, wensen, aard. Zelfs bij diegenen, die zich meer speciaal met het probleem der Aziatische studenten bezig houden, vindt hij gebrek aan begrip, een te conservatieve houding, waarin hij behandeld wordt als een stukje ‚missie', waarin hij niet voor vol meetelt . . . Een deel van deze teleurstelling komt ook op rekening van wat hij noemt de ‚dictatoriale houding' van de Kerk. Niet, dat hij niet wil gehoorzamen, als de Kerk spreekt, maar waar hij enerzijds ondervindt dat de geestelijkheid zijn problemen zo slecht begrijpt, constateert hij anderzijds, dat diezelfde geestelijkheid hem bij haar beraadslagingen niet wil horen . . . Hij wil niet alleen voor het geloof behouden blijven, hij wil zijn plaats innemen in alles, wat hier door of voor zijn landgenoten wordt op touw gezet. In dit streven voelt hij zich door zijn geestelijke leiders helemaal niet gestuwd, alleen maar geremd; hij ergert zich, dat die leiders zelf zo weinig buiten het katholieke kringetje weten te kijken." [1]

Met name in Frankrijk, België en Nederland is reeds veel gedaan, maar het ontbreekt nog aan personeel en de middelen zijn gebrekkig. In Engeland moet eigenlijk nog begonnen worden, ondanks de loffelijke initiatieven; evenzo in Amerika.[2] In de andere landen, waar het aantal studenten minder groot is, valt eveneens nog heel wat te doen, ofschoon de tekenen er op wijzen, dat de belangstelling voor het probleem is gewekt. Het is de hoogste tijd, te veel tijd is al verloren gegaan.

Leiden.

[1] Uit een rapport van een deskundig oud-missionaris.

[2] Men is in Amerika begonnen met studieweken voor overzeese studenten. De Catholic Students Missions Crusade organiseerde er een te New York, waar een honderdtal deelnemers het gehoor vormde van uitgelezen sprekers als Dr. Wu; een andere had plaats aan de katholieke universiteit te Chicago, onder auspiciën van het centrum „Crossroad" van de A. F. I. C. aldaar, met een veertigtal deelnemers en als studie-onderwerp de industrialisatie. De Viet-Namese bisschoppen hebben als zielzorger onder de Viet-Namese studenten in de Verenigde Staten aangewezen E. Jacues-Houssa S.A.M.; er bestaat een vereniging van katholieke Viet-Namese studenten.

MR TH. H. BOT

DE EUROPESE LEKEN IN DE MISSIE [1]

Het Westen — en wat ons hier onmiddellijk en direct regardeert — het christendom staat momenteel in de oosterse, in de Afrikaanse wereld, in al de z.g. minder ontwikkelde gebieden (welke meer dan de helft der totale mensheid omvatten) voor een schier bovenmenselijke opgave; een opgave evenwel, welke onmiddellijk en met alle krachten moet worden geëntameerd, wil het „periculum in mora" niet een dodelijk gevaar blijken te zijn.

Allerwegen immers in de pas onafhankelijk geworden gebieden, of zich thans op weg daarheen bevindende landen in Azië en in Afrika, is een geestelijk desintegratieproces aan de gang, hetwelk het Westen — zozeer bezet met eigen problemen — ternauwernood schijnt te onderkennen; ook al omdat het zich schijnt blind te staren op de politieke en economische aspecten en consequenties van de zich in die landen voltrekkende omwenteling en zich niet de onderliggende geestelijke afbraak voldoende bewust is, laat staan adequaat hulp in deze nood biedt.

De vraag is in dit verband bovendien gewettigd, of het Westen als zodanig hier hulp *kan* bieden, of dat men daarbij onmiddellijk wordt herinnerd aan het bijbelse beeld van de lamme en de blinde.

Het Westen *biedt* namelijk hulp, op voorheen ongekende schaal zelfs. Ik behoef u slechts te noemen de programma's van de Technische Hulpverlening der Verenigde Naties (welke vooral worden uitgevoerd door de z.g. Gespecialiseerde Organisaties als de UNESCO, de W.H.O., de F.A.O. e.d.); het Punt Vier Program van Truman en de Amerikaanse Regering, het Colomboplan van het Britse Gemenebest e.d.

Thans immers — nu na de tweede wereldoorlog het z.g. koloniale tijdperk officieel een einde heeft genomen en de meer individuele betrekkingen van een bepaald westers land met een bepaald oosters land veelal zijn herzien op een in het algemeen tot formeel lossere bindingen leidende wijze — dringt „het Westen", dat wil zeggen de westerse geest en westerse productiemethoden, met verdubbelde kracht door in deze tropische en sub-tropische gebieden.

Op de oorzaken daarvan kan binnen het beschikbare tijdsbestek niet

[1] Inleiding gehouden op de Ned. Missiol. Week te Nijmegen op 16 April 1953.

verder worden ingegaan; ik moge volstaan met er op te wijzen, dat het eigen bestaan van het Westen in de strijd tegen het communisme hierbij evenzeer een rol speelt, als het besef, dat in deze fase der geschiedenis de ontstellende onderontwikkeling van meer dan de helft der mensheid een anomalie is.

Het is evenwel een feit, dat hoge technische ontwikkeling niet synoniem is en niet correleert met hoge cultuur. En nu gaat het bij deze moderne contacten niet slechts om het leren van verbeterde landbouw- of irrigatiemethoden aan het Oosten, aan Afrika etc.; het gaat daarbij tevens — en bijna steeds tegelijkertijd — om de opperste vragen van het menszijn.

Dikwijls namelijk gaat het om het opvangen van de gevolgen van het door deze westerse invloeden totaal omploegen van het vanouds bestaande, traditionele levenspatroon, om het scheppen van een nieuwe sociale structuur, een nieuwe ethiek, ja zelfs in bepaalde gevallen van een nieuwe religie, welke geheel andere idealen stelt dan de oude.

Daarenboven vormen de moderne technische ontwikkeling in Azië en Afrika, de trek — ook daar — naar de steden, de introductie van mechanisatie en industrialisatie met hun altijd aanwezige dreiging van werkloosheid en proletarisering problemen, welke deze gebieden heden ten dage evenzeer als het Westen kennen en waarvan zij van (en in gelijkwaardige samenhang met) het Westen evenzeer een oplossing hopen te vernemen als voor hun achterstand op ander, — technisch — gebied.

De tragiek echter is, dat het Westen thans — wellicht meer dan ooit tevoren in zijn geschiedenis — innerlijk is verscheurd. Juist op het moment, dat de oosterse (en Afrikaanse) volkeren door geleidelijke scholing tot een begin van een reëel gesprek menen te kunnen komen, ontvangen zij al te vaak thans van westerse zijde slechts een cynisch schouderophalen over eigen bestaanszin en -recht, nemen zij bij het Westen een fundamentele scepsis over alle levensvragen en een cultuurwanhoop waar, kortom zien zij een in velerlei opzicht innerlijk verscheurd en verziekt Westen tegenover zich. Het gevaar moet daarbij lang niet denkbeeldig worden geacht, dat dit westerse cultuurpessimisme ook als een besmetting gaat werken op het Oosten en op Afrika, dat deze westerse depressie van de geest en ziekte van de ziel ook geest en ziel van het Oosten en Afrika wezenlijk zal aantasten.

Zeker is, dat bepaalde desintegrerende invloeden van de westerse technocratie in deze Aziatische gebieden de traditionele eigen geestelijke waarden reeds hebben aangetast en er in vele gevallen hoogstens een saeculiere en rationalistische philosophie voor in de plaats weten te stellen; deze laatste blijkt bovendien in de gegeven omstandigheden vaak een ideale voedingsbodem te bieden voor de leer van Marx, Lenin en Stalin.

De uitdaging aan het Westen en met name aan het christendom is derhalve of het in staat zal blijken te zijn om in Azië, in Afrika en overigens waar ter wereld ook, tegenover de geweldige dynamiek en expansieve aantrekkingskracht van het communisme zowel een superieure, nieuwe en overtuigende ideologie en een concreet ideaal te stellen, als tegelijkertijd een hecht gefundeerde hoop en zekerheid te bieden voor een practische oplossing binnen een redelijke, te overziene termijn voor de in deze gebieden heersende ontzaggelijke materiële moeilijkheden.

Met betrekking tot het politieke, het economische, het financiële en het technische, en ook ten aanzien van het sociale en culturele aspect van de nieuwe rechtsorde worden voor deze gebieden talrijke plannen ontworpen en uitgevoerd. Indien echter dit beginsel van maatschappelijke „planning” wordt aanvaard en doorgevoerd zonder enig of zonder voldoende aanzien van de spirituele waarden, zullen deze landen slechts een machinale beschaving ontvangen, gebaseerd op het utilitarisme, waarin de christelijke deugden — ontluisterd — hoogstens aan louter aardse doeleinden worden dienstbaar gemaakt, naar een woord van Chesterton.

Voor de christenen gaat het er daarbij echter vooral om: dat deze nieuwe wereld een structuur zal hebben, die de mens in staat zal stellen volkomen mens te zijn in een maatschappij die hem, naar Gods beeld en gelijkenis geschapen, waardig is. En vraagt men dan wat moet worden gedaan, dan is er slechts één antwoord; dat, wat Paulus hoorde op de weg naar Damascus: „Surge, ingredere civitatem”, de maatschappij binnentreden, actieve burgers worden hiervan, in en voor de missiegebieden in het bijzonder.

De van verschillende zijden ingezette „planning” van het staatkundige, economische en verdere maatschappelijke leven, welke dus een fundamentele structurele verandering dezer samenlevingen en een nieuwe sociale integratie met zich zal meebrengen, kan en mag de bezieling van het christendom niet missen, omdat zij een hervorming van leven en gewoonten, van aard en wezen der mensen zelf betekent.

Omgekeerd behoeft deze christelijke bijdrage echter geenszins een zo intensief mogelijke gebruikmaking door priesters en leken van de moderne wetenschappelijke sociale technieken uit te schakelen, integendeel! Slechts een in elk opzicht volledig doordachte, begrepen en aan de omstandigheden van tijd en plaats aangepaste werkwijze zal in deze gebieden een integraal, harmonisch, autochthoon eigentijds cultuurbeeld weten te scheppen, dat tegelijkertijd wortelt in een hecht fundament.

M.a.w., een modernisering van de missionerings„techniek", als ik het zo eens mag uitdrukken, is in zekere opzichten bepaaldelijk nodig, al zal tegelijkertijd in vele gebieden de tot nu gevolgde methode van het oprichten van ziekenhuizen en scholen e.d. evenzeer nodig blijven, evenals hun uitrusting ook, ja juist, met lekenkrachten, doktoren, leraren, ingenieurs, sociale werkers, onderwijzers en onderwijzeressen, vroedvrouwen en verpleegsters etc., evenals — wat misschien nog belangrijker is — het opleiden van inheemse krachten op medisch, paedagogisch en sociaal gebied.

Maar als ik over een modernisering der missioneringstechnieken spreek, bedoel ik daarbij inzonderheid dat vooraf in elk opzicht de behoeften en noden in een bepaald gebied deskundig worden gepeild en geanalyseerd, waarbij ik met name denk aan b.v. een inschakeling c.q. gebruikmaking van de ervaringen van het Sociologisch Research Centrum van het Katholiek Sociaal-Kerkelijk Instituut te Den Haag.

Men zal, doordrongen van het niet te weerleggen feit, dat een *totale omwenteling van de bestaande structuur in deze gebieden* plaats vindt, daarop *een even totaal antwoord als christenen moeten kunnen geven*, omdat men anders tekort schiet; zuiver menselijk en als christen.

Tot zijn eenvoudigste vorm teruggebracht luidt dus de opgave voor de christenheid: *hoe kan men zo constructief mogelijk een band leggen tussen de vernieuwing, welke de genade van het heilig Doopsel aan de mens brengt, en de vernieuwing der sociale omwenteling in deze gebieden, om zo tot het hart en de ziel van deze volkeren door te dringen; m.a.w. hoe sluit men aan bij het reformistisch nationalisme dier volkeren?*

Hierbij zal men echter steeds moeten bedenken, dat missionering is het brengen van de Blijde Boodschap aan volkeren, aan groepen van mensen, die deze nog niet kennen; de Kerk moet dus in deze gebieden worden *gesticht*. Het woordje *de* is echter misleidend in dit verband, omdat men dan zo gauw geneigd is te denken, dat onze Kerk, of duide-

lijker gezegd, onze „editie" van de Kerk daar moet worden gebracht, hetgeen essentieel onjuist is — tactisch-technisch onjuist, maar ook en vooral in bovennatuurlijke zin onjuist.

Immers Christus moet worden geïncarneerd in deze gebieden, maar niet de Nederlandse uitvoering, stijl 1953, van zijn Kerk.

Hier komt de volle rijkdom, de schoonheid en grootsheid van het leerstuk van het Mystieke Lichaam van Christus, waarin elk deel zijn eigen taak heeft te vervullen tot zijn volle recht. De universaliteit der Kerk bestaat niet uit een grauwe, totalitaire, uniform georganiseerde geestelijke massa, maar uit levende onderdelen, uit een telkens zich in elk milieu, in elk tijdsgewricht, in elke beschavingskring herhalende incarnatie; het is het *dopen* van de bestaande cultuur, niet het vervormen ervan naar een eigentijdse westerse interpretatie van wat cultuur of beschaving is.

M.a.w., missie is het doordesemen van het autochthone deeg, niet het in één trog mengen van b.v. het rijstemeel uit het Oosten en het aardappelmeel van het Westen om aldus wat zuurdesem uit te sparen en er een overigens onverteerbaar mengsel van te maken.

De opgave en taak echter om een Indiase, een Ceylonnese, een Congolese (en niet dus een Belgische!) etc. Kerk te stichten, vereist echter een omvorming van een denktraditie aangaande het steunen van de missie en de activiteit van leken voor de missie.

Het betekent een intensivering van het begrip onder katholieken van wat de katholieke *gemeenschaps*gedachte betekent, niet slechts opgevat in een enge eigenstadse, eigenlandse, eigenwesterse beschavingskring-interpretatie, maar universeel.

Het betekent in de praktijk, dat missiesteun moet voortkomen uit en moet worden geleid door plichtsbesef (als noodzakelijke uiting van ons geloofsleven) en uit offerzin (en dus niet een liefhebberij of sport kan zijn).

Het dopen van een vreemde cultuur betekent, dat men in elke tak van het maatschappelijk leven in een missiegebied moet „aanwezig" zijn, dat wil dus zeggen, ook als leek, om het profane leven in al zijn uitingen te kerstenen.

Het betekent, dat wanneer duizenden doktoren, economen, ingenieurs, sociologen etc. etc, voor de evengenoemde internationale hulpprograms

uittrekken om te gaan werken met inzet van hun gehele persoon (en laten wij de oprechte toewijding van deze mensen, die onder dikwerf zo ongunstige omstandigheden hun technische bijstand aan de minder ontwikkelde gebieden verlenen, niet onderschatten!), ook katholieke leken evenzeer, ja, gezien de steeds toenemende behoefte in deze gebieden aan hulp — vooral op het ideologische vlak — in *groteren* getale moeten uittrekken, in directe dienst van de missie, in dienst van de betrokken overzeese regeringen, in dienst van particuliere maatschappijen, in vrije beroepen en in dienst van deze internationale hulporganisaties.

Het betekent eveneens, dat de Europese leek — behalve als persoon — ook op andere wijze in de missie moet aanwezig zijn: namelijk door het beschikbaarstellen van de eigen verworvenheden op geestelijk en maatschappelijk terrein in de ruimste zin des woords. Niet om deze op te leggen of voor te houden als de absolute en laatste waarheid, maar als dienende hulp en steun voor het doen ontstaan van eèn eigen autochthone christelijke cultuur. Aldus kunnen stands- en vakorganisaties, wetenschappelijke instellingen etc., op geheel eigentijdse wijze „aanwezig zijn" in de missiegebieden, in brochure en tijdschrift, in woord en daad.

Het betekent ten slotte ook, dat er een nauwere samenwerking tussen de missionerende orden en de organisaties, die leken in de hier bedoelde zin naar de missiegebieden willen doen uittrekken, moet ontstaan. Wanneer de leek in de missie niet langer wordt gezien als een indringer op het terrein van de missionaris, maar als een onontbeerlijke hulp, dan moet hieruit in het moederland de consequentie worden getrokken, dat het werk van de lekenmissie-organisaties de daadwerkelijke belangstelling en de steun van de missionarissen en hun moederhuizen in toenemende mate behoren te ontvangen.

Voorop bij de activiteit van de leek in (en voor) de missie moet intussen staan, zoals wijlen kardinaal Suhard het in zijn beroemde Vastenbrief zo bondig uitdrukte: *het primaatschap van de geest*, waarin tevens het tweede gebod — de naaste lief te hebben — gelijk gesteld met het eerste, ligt besloten.

Zulks is geen naïef idealisme, maar een glashard christelijk realisme. Hierop heeft ook het Australisch Episcopaat de westerse wereld in een herderlijk rondschrijven in 1951 nog eens geattendeerd, toen het zeide, dat het openbare geweten van de westerse wereld moest worden wakker

geschud om dit te doordringen van het feit „that the most remote Asian peasant is a brother to the citizens of the West and entitled to their fraternel aid".

Zijn wij daarbij niet in het hart van het christendom: „Ik had honger . . . en gij hebt Mij gespijzigd; Ik was naakt . . . en gij hebt Mij gekleed"?

„Het gaat om de mensen," zegt Keenleyside, een der leiders van de Technische Bijstand der V.N., „om hen door onze hulp in staat te stellen een meer menswaardig bestaan te leven."

Nemen de katholieke leken in Nederland bij dit werk van naastenliefde en van de practische voltooiing van hun geloofsleven door missie-actie, de plaats in, welke zij behoren in te nemen?

Ik zou deze vraag willen onderstrepen met de uitroep van de Britse bekeerlinge Barbara Ward in haar „Policy for the West": „Hoe komt het toch, dat het christendom, hetwelk eens het meest stoutmoedige en opwekkende experiment in de geschiedenis der mensheid heeft ondernomen, thans zo dikwerf de koenheid, het scheppingsvermogen en de revolutionnaire toewijding en ijver schijnt te missen, welke juist het communisme kenmerken?"

Wellicht hebben wij het primaatschap van de geest toch iets te ver naar achteren geschoven, of niet goed begrepen in zijn consequenties, of zijn wij misschien juist voor deze consequenties te huiverig?

Wij kunnen God slechts smeken in deze weken, dat Hij straks na zijn Hemelvaart, wanneer ons eens temeer onze taak om zijn incarnatie hier op de wereld voort te zetten, wordt ingescherpt, ons de Heilige Geest zal zenden om ons het nodige inzicht en vooral de liefde en de offerbereidheid te schenken voor de ontzagwekkende taak, welke op alle christenen in dit tijdsgewricht der geschiedenis rust.

's-Gravenhage

DRS GER. GROOT S.V.D.

DE ELITE EN DE KERK IN JAPAN[1]

Als ik u over „élite" ga spreken, moet ik — dunkt me — eerst nauwkeurig omschrijven, wat ik hier onder „élite" wens te verstaan. Want men kan in ons onderhavig vraagstuk aan dit woord een verschillende inhoud geven.

Op de eerste plaats zou ik onder „élite" willen verstaan, een uitgelezen groep van katholieken, die een diepere kennis hebben van de katholieke leer, deze voor andersdenkenden kunnen verantwoorden, de leer door een voorbeeldig katholiek leven in de praktijk omzetten, en ook de vaardigheid bezitten om anderen van hun eigen katholieke overtuiging mede te delen. Als we aan het woord „élite" deze begrips-inhoud geven, zo geloof ik te mogen constateren, dat de Kerk in Japan er niet ongunstig voorstaat. Over het algemeen mogen we wel zeggen, dat we in Japan geen bekeringen hebben in grote groepen, juist zoals in onze landen niet een gehele groep als zodanig besluit om priester te worden of religieus. Al worden dan ook de candidaten voor het priesterschap en het religieuze leven getraind in groeps-verband, toch moet iedere candidaat zich tevens aan een meer persoonlijke leiding onderwerpen, en op deze wijze kan de overste, die voor de taak gesteld is om zich een oordeel te vormen over de geschiktheid van iedere afzonderlijke candidaat, deze taak naar behoren uitvoeren.

In Japan bestaan er opvallende trekken van overeenstemming hiermede in wat betreft de voorbereiding van de catechumenen op het doopsel. Het komt ook nu op vele plaatsen in Japan nog vaak genoeg voor, dat de priester zijn catechumenen bijna allen één voor één onderricht. Hij is aldus in staat om herhaaldelijk een persoonlijk gesprek aan te knopen met de candidaat vóor het doopsel; hij zal zich telkens weer overtuigen of zijn onderricht ook tot verstand en hart is doorgedrongen, of de catechumeen zich langzaam de katholieke gewoonten eigen maakt, of het katholieke milieu hem bevalt, of hij gaarne aan de gemeenschappelijke godsdienstoefeningen deelneemt, of hij thuis voor zich alleen ook zijn morgen- en avondgebed verricht. De priester kan inlichtingen inwinnen over zijn dagelijkse lectuur, op welke wijze hij of zij zich pleegt te ontspannen. De catechumeen moet er zich langzaam aan gewennen, dat al datgene wat openbaar als geoorloofd wordt aangezien, en waardoor men nooit behoeft te vrezen in aanraking te komen met de justitie, dat de katholiek dit alles nog maar niet zonder meer als moreel geoorloofd kan beschouwen, dat er ook hier op dit gebied een scherp onderscheid tussen goed en slecht moet worden gemaakt; dat hij of zij b.v. niet zonder meer maar ieder boek mag lezen, of iedere film mag gaan zien. Aldus krijgt de candidaat voor het doopsel over het algemeen een zeer persoonlijke vorming, voorbereiding en training. Vergeleken met de vóór-oorlogsjaren is thans het aantal catechumenen in Japan sterk gestegen, en blijft tot nu toe ieder jaar nog een stijgende lijn vertonen. De statistiek gaf voor 1951 het getal van 10.000 volwassen doopsels; in 1952 was dit aantal reeds meer dan 12.000. Maar ook thans nog zal de priester er in Japan nog steeds op letten om ieder van zijn catechumenen persoonlijk te

[1] Co-referaat gehouden op de Ned. Missiol. Week te Nijmegen op 14 April 1953.

kennen en te leiden, want al wordt thans vaak een catechumeen in groepsverband onderricht, toch staat iedere catechumeen, als hij niet in pastorie of kerk is, buiten ieder christelijk verband, in een maatschappij, waarin hij iedere dag ten engste moet samenleven met heidense vrienden en verwanten.

U zult wel onmiddellijk begrijpen, dat dank zij deze heel bizondere, persoonlijke training van de candidaten voor het doopsel, in Japan een echt élite-katholicisme gevormd wordt, hetgeen de grootste verwachtingen rechtvaardigt voor een rijkere opbloei van het katholicisme in een niet al te ver verwijderde toekomst. En zoals de Zaligmaker zeide, „aan de vruchten zult ge ze kennen", zo geldt dit ook voor Japan. Dat blijkt duidelijk uit het feit, dat in verhouding tot het aantal katholieken het aantal der priester-roepingen en van de roepingen tot het religieuze leven, ook voor orden als Trappisten, Trappistinnen, Carmelitessen, Clarissen enz., buitengewoon groot is, misschien wel zó groot als in geen ander land ter wereld. In 1947 bedroeg het aantal Japanse priesters 164. Tot 1950 steeg dit getal niet noemenswaardig, omdat de vorming van candidaten voor het priesterschap gedurende de oorlog bijna was lamgelegd. In 1953 telden we reeds 213 Japanse priesters. Alle Ordinarii zijn zonder uitzondering Japanners. De helft der parochies wordt bediend door Japanse priesters. Op alle 50 mannelijke katholieken is 1 priester, theologant of religieus, en op alle 30 vrouwelijke katholieken tellen we 1 kloosterzuster.

Al kunnen we dus, algemeen gesproken, het Japanse katholicisme een élite-katholicisme noemen, toch kunnen we tussen de verschillende parochies onderling een groot verschil constateren. De laatste jaren heb ik bizonder op dit punt acht gegeven, en bij mij heeft zich steeds meer de overtuiging vast gezet,dat men thans in Japan bijna overal met succes kan missioneren, en dat dit succes voornamelijk daarvan afhangt of er een groep van echte élite-katholieken in een parochie aanwezig is. Het is waar, dat men niet overal met gelijk succes zal kunnen werken ook wanneer de priester een groep van echte leken-apostelen om zich gevormd heeft; er zijn nog wel streken, waar de plattelandsbevolking sterk conservatief is, bizonder op godsdienstig gebied, en a priori afwijzend staat tegenover iedere nieuwigheid, bizonder als die indruist tegen de overgeleverde godsdienstige gewoonten. Maar deze uitzonderingen daargelaten, werkt toch praktisch thans iedere priester in Japan, die eerst aan de vorming van zulk eene élite gewerkt heeft, bijna overal met een succes hetwelk vóór 10 jaren niet voor mogelijk zou zijn gehouden. Vele priesters zijn iedere dag geheel in beslag genomen alleen door het onderricht der catechumenen. In Japan heeft men voor de geloofspropaganda geen enkel middel onbeproefd gelaten. Caritatieve werken, katholieke films, lichtbeelden, ontspanningsavonden, het verspreiden van vlugschriften, jongensclubs en meisjesclubs, enz. Dit alles kan zeker helpen, en heeft ook ongetwijfeld vruchten afgeworpen, maar al die middelen hebben volgens mij nooit díe uitwerking, die men zonder grote geldelijke middelen kan bereiken, als er een actieve kern van hoogstaande katholieken in een parochie aanwezig is. Het is dikwijls verbluffend, hoe een enkele leek steeds weer nieuwe catechumenen tot de priester brengt. Heel bizondere vermelding verdienen hier ongetwijfeld het werk van de Amerikaanse missionarissen van Maryknoll in het bisdom Kyôto, en van de Paters van Scheut in Himezi. In dit verband mag ik ook niet vergeten te vermelden,

dat de Legio Mariae voor de vorming van een élite-katholicisme gedurende de laatste jaren buitengewone successen geboekt heeft, niet alleen in Japan, maar ook in China, waar thans zulk een hevige kerkvervolging woedt en de Legio Mariae, als een onwrikbare rots, staat midden in de branding. Het modern missietijdperk gaat meer dan ooit het geval is geweest staan in het teken van een élite van leken-apostelen onder het vaandel van Maria; het is voor onze tijd het teken, waarin we zullen overwinnen.

Men kan echter aan het woord „élite" nog een geheel andere inhoud geven. Daarover zou ik nog kort iets willen zeggen. Als we spreken over de élite zonder meer, plegen we gewoonlijk daaronder te verstaan, de zogenaamde betere klassen, de invloedrijke en leiding-gevende kringen. Voor de toekomst van de Kerk in een gebied is het zeker van buitengewoon groot belang, dat de Kerk vat krijgt op de leidende kringen van het land. Paus Pius XI heeft in zijn Encycliek „Rerum Ecclesiae" (p. 81) gewezen op het gewicht van de bekering der hogere standen. Ik citeer de Encycliek: „En bij deze gelegenheid wekken Wij u op om de aanzienlijken van het gebied en hun kroost niet te verwaarlozen. Al worden dan Gods Woord en zijn verkondigers door de eenvoudigen aan het volk gemakkelijker aanvaard, ... uit praktijk en ondervinding leren wij, dat, wanneer de voorgangers van het volk eenmaal tot de dienst van Christus zijn gebracht, de mindere stand hun voetstappen gemakkelijk drukt."

Onder de katholieken van Japan tellen we enkele zeer prominente figuren. De opperste rechter van het hoogste Japanse gerechtshof, die ook uitspraak moet doen in internationale problemen, is de strijdbare katholiek, dr Tanaka Kôtarô, die vele jaren professor was in het Internationale Recht aan de Keizerlijke Universiteit van Tôkyô, en in een van de na-oorlogse kabinetten de post bekleedde van Minister van Onderwijs en Opvoeding. Na de oorlog werd o.a. een verwante van het keizerhuis katholiek. Onder de vooraanstaande Japanse diplomaten tellen we katholieken als b.v. een Yosizawa. De vrouw en kinderen van Yosida Sigeru zijn katholiek, hijzelf heeft nog niet de stap gedaan, ofschoon hij toch wel verklaarde, katholiek te willen sterven. Vóór de oorlog was hij tweemaal gezant te Londen, gedurende de oorlog was hij een tijdlang in de gevangenis, na de oorlog is hij de sterke man, die nu voor de vijfde keer minister-president is. De dochters van de als oorlogsmisdadiger veroordeelde fiere Japanse generaal Araki zijn katholiek. Admiraal Yamamoto was de tutor van de tegenwoordige keizer, toen deze nog kroonprins was. Met hem bezocht hij vele landen van Europa. Hij was bekend als een zeer devote en actieve katholiek, die zijn overtuiging niet onder stoelen of banken stak, ook niet onder de moeilijkste omstandigheden. De Japanse gezant en zijn vrouw in Den Haag, Bonn en Rome zijn katholiek. De vrouw van de Japanse gezant in Londen is katholiek. En zo zouden we nog kunnen doorgaan. In Tôkyô bestaat een zeer actieve vereniging van katholieke artsen, die bijna 50 leden telt. Aan vele grotere universiteiten in Japan, bizonder aan de grote universiteiten in Tôkyô bestaan katholieke studieclubs, waar een priester geregeld cursussen komt geven, en waaraan grote groepen van niet-katholieke studenten deelnemen. Grotere groepen van universiteitsstudenten werden na de oorlog in de Kerk opgenomen. Ook een aantal universiteitsprofessoren werd na de oorlog katholiek. Ik weet wel, op de geweldige bevolking van Japan is dit nog slechts

weinig. Maar het gaat zoals de Heiland uiteenzette in de parabel van de vrouw die het zuurdesem mengde onder drie maten meel; zo ook zal de thans heidense maatschappij van Japan vast en zeker stééds meer door de christelijke leer doordesemd worden.

Ten slotte mogen we niet vergeten, dat het Japanse volk een geweldig respect heeft voor wetenschap en literatuur. Wel nergens worden zoveel boeken verslonden, wel nergens vindt men zoveel boekwinkels. Japan is bezaaid met universiteiten, bezocht door honderdduizenden studenten. Daarnaast kunnen de katholieken thans vijf universiteiten stellen, nl. twee universiteiten hoofdzakelijk voor mannelijke studenten, waar echter ook vrouwelijke studenten worden toegelaten, nl. de Jezuïten-Universiteit ofwel de Sophia Universiteit te Tôkyô, en de universiteit van de Paters van het Goddelijk Woord ofwel de Nanzan-Universiteit te Nagoya. De andere drie universiteiten staan onder de leiding van zusterscongregaties, en zijn alleen toegankelijk voor vrouwelijke studenten. Bizondere vermelding verdient de groots opgezette universiteit van de zusters „Of the Sacred Heart" te Tôkyô. De gewone cursus aan een universiteit duurt vier jaren; na deze doorlopen te hebben, kan men de graad van Baccalaureus behalen. Ongeveer 30 universiteiten hebben van de regering machtiging gekregen, om hun cursussen nog met 5 jaren uit te bouwen; als men de eerste 2 jaren met succes voltooid heeft kan men de Master-graad behalen, daarna kan men nog 3 jaren als research-student werken, en kan de universiteit de doctorstitel verlenen. Twee van de 30 universiteiten die daartoe door de regering gemachtigd werden, zijn de Jezuïten-Universiteit, en de universiteit van de Sacré Coeur. De universiteit van de Paters van het Goddelijk Woord werd pas een paar jaar geleden als universiteit erkend en is nog niet zo ver uitgebouwd; het zal nog wel 30 jaar duren vooraleer men de groots-opgezette plannen voor deze universiteit geheel zal hebben uitgevoerd.

Op het gebied van wetenschappelijk onderzoek is men van katholieke zijde in Japan pas begonnen. Op hoog wetenschappelijk peil staan de jaarlijks verschijnende „Monumenta Nipponica", een internationaal vaktijdschrift op het gebied der japanologie, gepubliceerd door de Sophia Universiteit. Dr Mat. Eder, professor van de katholieke universiteit te Nagoya, publiceert het zeer gedegen ethnologische tijdschrift „Folklore". Het Archaeologisch Instituut, dat door mijzelf in September 1946 werd opgericht, begon het laatste jaar de publicatie van het jaarboek „Archaeologia Nipponica". De Congregatie van het Goddelijk Woord heeft in het centrum van Tôkyô een terrein gekocht, waar thans wordt gebouwd, en in dit jaar zal daar een dochterstichting geopend worden van het wereldberoemde Anthropos-Instituut.

Aldus werkt de Kerk in Japan met al de haar ter vervoeging staande middelen voor de vorming van *een katholieke élite.*

Cambridge

MISCELLANEA

Ambtsaanvaarding van prof. Houben. — Op 2 October 1953 aanvaardde dr J. J. A. M. Houben S.J. het ambt van buitengewoon hoogleraar in de leer en de instellingen van de Islam en het Arabisch aan de R. K. Universiteit te Nijmegen met het uitspreken van een rede over „*de Koran als het woord van God*", een onderzoek naar de vraag, welke autoriteit en welk goddelijk bewijs de Koran en de Islamtheologie voor de zending van Muhammad als de profeet van God aanvoeren.

Aan het einde van deze voortreffelijke oratie gaf de hoogleraar zijn visie op de strekking van zijn leeropdracht in de volgende bewoordingen: „De leeropdracht, mij verstrekt, spreekt van een dubbele taak: de leer en instellingen van de Islam en het Arabisch. De laatste taak gesteld in het licht van de eerste en in dienst daarvan. Niet alsof de Semietische taal- en letterkunde haar volle pond zou moeten derven, maar toch in zoverre dat die taal- en letterkunde in het huidige tijdsgewricht ook in de meest strikte academische opvattingen minder dan ooit los mag staan van het leven zelf, waarvan elke cultuur de uitbloei is. Omdat het hele Oosten, waarvan het Arabisch voor zulk een groot gedeelte de cultuurtaal is, in een ernstige levenscrisis verkeert, waarvan, meer dan vele westerlingen zich bewust zijn, de diepste ondergrond de godsdienst zelve is, moet deze opdracht als een verheugend blijk gezien worden van de verre blik en de grote verantwoordelijkheidszin van het bestuur dezer universiteit. De leeropdracht, die de leer van de Islam en daarom zijn philosophie en vooral zijn theologie primeert, getuigt van een doorzicht dat al te vaak ontbreekt, waar er van westerse zijde hulp en steun gebracht wordt aan de landen van het Midden- en Verre-Oosten en Noord-Afrika; zij bewijst ook, de gevaren te onderkennen van een situatie die zo gemakkelijk kan ontstaan, als men aan een volk dat om brood vraagt stenen biedt, of wat nog erger is, als men met materialisme een zielenood wil lenigen. Wij willen niet betogen dat Arabische linguistiek qua linguistiek en Islamrecht qua Islamrecht geen grote waarden zijn voor elke Islamologie. Wij zeggen dat de grote linguistische en wettelijke inzichten die de westerse oriëntalisten in voorbije jaren in grote rijkdom en veelvuldigheid en met de uiterste acribie aan het Oosten hebben aangeboden, als grondslagen waarop de volkeren zelf hun cultuur verder konden ontplooien, ook vroeger maar nu veel meer in dienst moeten staan van die cultuurelementen, die de volkeren meer dan al het andere nodig hebben. De grote behoefte voor de Arabische en Islamvolkeren is de grondslagen waarop zij een nieuwe Islam kunnen opbouwen, die hen in staat stelt zich in onafhankelijkheid en zelfbestemming volledig in te schakelen en zich als volwaardige leden één te voelen in de gemeenschap der volkeren, waarvan zij zo lang vooral door het enge keurslijf van hun vroegere orthodoxe leer zijn verre gehouden. Omdat deze grondslagen vóór alles liggen op philosophisch en theologisch gebied, is de tijd aangebroken om, meer dan voor welke andere tak van Islamkennis ook, de westerse gemeenschap in dienst te stellen van deze primaire behoeften van de Muslims zelf. Het ideaal van de onafhankelijke beoefening der wetenschap om haarzelfswil immers, ook wat betreft Orientalia, is slechts dan een ideaal, als wetenschap erkend wordt in

dienst te staan van de wijsheid, die de hoogste levensfunctie is van de mens."

Ten slotte belichtte prof. Houben de betekenis van het *Missiologisch Instituut*, waaraan hij reeds vóór zijn benoeming tot hoogleraar als docent verbonden was, o.a. aldus:

,,Behoeft het nog verder betoog dat de wereldwijde taak der katholieke Kerk in onze eeuw heel eigen eisen stelt, eisen waarvan diepe wetenschappelijke bezinning op de cultuur der volkeren—Scientia Missionum Ancilla—de voornaamste is?

Niemand beseft die nooddruft aan wetenschap in dienst van de missie beter dan gij en dat is de heilige drijfveer, die u stuwde tot oprichting van het Missiologisch Instituut en tot de wil om dit Instituut tot bloei te brengen. Hoe waarachtig die nood is en hoe juist uw inzicht, moge blijken uit het feit dat er nooit gedurende de laatste tien eeuwen een gelegenheid geweest is, zo rijk aan belofte voor de missionaire activiteit van de Kerk als juist dit in andere opzichten zo duistere tijdvak dat wij beleven. Terwijl in het Westen de nacht schijnt gevallen over een deel der mensheid, die haar cultuur uitgehold heeft tot een uiterlijke lege schim, en terwijl de Kerk dus bezig is alle krachten te ontplooien om als reddende engel die mensheid te verlossen uit haar ondergang, laait in andere werelden de hoop van redding op tot ongekende hoogte. De Islamwereld, die voor tien eeuwen een gesloten blok vormde, dat ontoegankelijk was voor de heilzame invloed van de Kerk, ligt nu wijd open voor geestelijke steun. De modernen onder de Muslimbroeders zoeken een nieuwe leer, omdat de oude orthodoxe interpretatie van hun Heilige Boek als interpretatie te kort schiet en oorzaak werd van een isolatie van de rest van de wereld, die elke democratische band onder de volkeren en elke vrije ontplooiing van de menselijke natuur tegenhield. De missionarissen in alle landen van de Islam en overal elders waar Muslims wonen zullen met de juiste kennis van de Islam en met het juiste inzicht in de nood van deze tijd de verantwoordelijke taak moeten vervullen, het zuurdeeg te zijn dat de nieuw te vormen leer van de Muslims de ware religiositeit doet bewaren en bevorderen niet alleen, maar ook, deze Muslims te leiden en verre te houden van de nihilistische invloeden, die maar al te gemakkelijk ingang kunnen vinden langs de paden van verkeerd begrepen humanistische en humanitaire levenswaarden.

Hooggeleerde Mulders, ik zie het als een verheven taak, naast u te kunnen werken aan de vorming van een uitgelezen missionarissen-schaar, die in de eerstkomende halve eeuw meer dan ooit te voren door haar wetenschap dàt kan bereiken, wat, zo mogen wij het zien in Gods beleid, in vele voorafgaande eeuwen door gebed en offer voor hen is afgesmeekt."

Studiereis van prof. Mohr. — Prof. dr R. MOHR, buitengewoon hoogleraar in de volkenkunde aan het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit van Nijmegen, heeft onlangs een studiereis door Algerije gemaakt met de bedoeling om het onderzoek, hetwelk hij in 1952 ter plaatse gedaan had, te vervolledigen. Hij bezocht wederom Groot-Kabylië, doorkruiste het Atlas-gebergte en het noordelijk gedeelte van de Algerijnse Sahara. Zijn onderzoek was er voornamelijk op gericht om de voor-islamietische verhoudingen bij de Berbers van Noord-Afrika vast te stellen.

Vierde Eeuwfeest van de Gregoriana. — Het wetenschappelijk congres, dat bij

gelegenheid van het vierde eeuwfeest der Gregoriana te Rome werd gehouden (13-17 Oct. 1953) telde ook een missiologische sectie. Hierin werden de volgende onderwerpen behandeld: de contemplatieve orden in de missielanden; de missiemethode van de H. Franciscus Xaverius in het licht van de nieuwere missiedocumenten van de H. Stoel; de missiebeweging van onze tijd in de verschillende landen.

Medisch-hygiënische cursus voor missionarissen. — In Sept.-Oct. 1953 werd voor de 21e maal te Rotterdam de jaarlijkse medisch-hygiënische cursus voor missionarissen gegeven, waarvoor zich ongeveer 60 deelnemers en deelneemsters hadden opgegeven.

Universiteit in Belgisch-Congo. — In het begin van 1954 zal te Kimuanza (ten Zuiden van Leopoldstad, de hoofdstad van Belgisch-Congo) een universiteit geopend worden. Deze universiteit vormt de uitgroei van het dertig jaar geleden opgerichte universitaire centrum Lovanium te Kisantu. De universiteit, die toegankelijk zal zijn voor blanken en zwarten zonder onderscheid, begint met een faculteit der rechtsgeleerdheid, een faculteit der geneeskunde en een landbouwhogeschool.

Unesco en Missie. — R.P. M. QUÉGUINER M.E.P., kerkelijk raadgever bij het „Centre Catholique International de Coordination auprès de l'Unesco", heeft onlangs een brochure gepubliceerd: *Education de base. Préoccupations catholiques et initiatives de l'Unesco* (Secrétariat du Centre Catholique de Coordination auprès de l'Unesco, 22 Cours Albert 1er, Paris).

Hierin behandelt Sch. de vraag, welke houding de katholieken tegenover de Unesco zullen aannemen op het gebied van het basisonderwijs, dat een der belangrijkste vraagstukken is, waarmede deze internationale instelling zich bezighoudt. Zullen zij op dit terrein, waarop de missies reeds eeuwenlang arbeiden, de nieuwe initiatieven aanvaarden, de ontwerpers van nieuwe projecten terzijde staan en zich door hen laten helpen? Zo ja, in welke geest, op welke voorwaarden en met welke berekenbare resultaten?

In zijn brochure geeft R.P. Quéguiner een overzicht van hetgeen de basisopvoeding is, welke personeelseisen zij stelt en welke de jongste plannen van de Unesco zijn.

In het laatste hoofdstuk bespreekt Sch. de situatie, zoals deze dank zij het initiatief der katholieken geworden is in Egypte, Brazilië, Columbia, Belgisch Congo, op Mauritius en in de Antillen. De conclusie daaruit is, dat de katholieken reeds ver vooruit zijn op de plannen van de Unesco. Wat deze wel gedaan heeft, is de aandacht vragen voor de omvang van het probleem, alsmede pogingen aanwenden om de verschillende inspanningen te coördineren.

Nederlandse Missiebisschoppen. — Op 6 October is in de missieprocure der Kruisheren te Nijmegen op 71-jarige leeftijd overleden Z.H. Exc. Mgr J. H. GOUMANS, titulair bisschop van Lavdhâ, Oud-Apostolisch Vicaris van Bandung. Toen in 1927 het gebied Bandung als zelfstandig missiegebied van het Vicariaat Batavia werd afgescheiden en toevertrouwd aan de Orde der Kruisheren, had mgr Goumans de leiding van de eerste missionarissen der Kruisheren, die daarheen vertrokken. In 1932 werd mgr Goumans benoemd tot Apost. Prefect en in 1941 tot Apost. Vicaris van Bandung, alwaar op hij 22 April 1942 de bisschopswijding ontving. Niet lang na zijn bisschopswijding werd mgr Goumans door de Japannezen geïnterneerd. Na de oorlog bleek zijn gezondheid geschokt en ofschoon

hij alle krachten verzamelde om de gehavende missie weer op te bouwen, zag hij zich in October 1950 genoodzaakt zijn ambt neer te leggen. R.I.P.

Twee veteranen onder de Nederlandse missiebisschoppen herdenken dit jaar de dag, waarop zij vóór 50 jaar de H. Priesterwijding hebben ontvangen. Op 28 October 1953 was het Z.H. Exc. Mgr Dr G. VESTERS M.S.C., oud-Apost. Vicaris van Rabaul, die thans in Australië verblijft, waar hij echter nog op velerlei terrein zijn activiteit blijft ontplooien. En op 19 December 1953 zal het zijn Z.H. Exc. Mgr MATHIAS L. T. BRANS O.F.M.CAP., nog altijd in actieve dienst als Apost. Vicaris van Medan, die het grootste gedeelte van zijn priesterleven aan de missie van Sumatra gewijd heeft.

Godsdienststatistiek. — Volgens gegevens ontleend aan The Encyclopaedia Britannica telt de wereld een bevolking van 2.367.770.000. Van deze zijn 425.5 millioen katholieken, 196.5 millioen protestanten, 128.3 millioen orthodoxen, tezamen 750 millioen christenen. Bovendien zijn er 315.7 millioen Moslims, 300.3 millioen Konfucianisten, 255.7 millioen Hindoes, 150.3 millioen Boeddhisten, 121 millioen aanhangers van natuurgodsdiensten, 50 millioen Taoisten, 25 millioen Shintoisten, 11.5 millioen Joden en 124.890 aanhangers van Zoroaster; 387.5 millioen worden opgegeven onder de rubriek: overige godsdiensten en zonder godsdienst.

Europa telt op een bevolking van 537.5 millioen: 215 millioen katholieken, 113.5 millioen protestanten, 112.4 millioen orthodoxen, 3.4 millioen Joden, 3.8 millioen Moslims en 89 millioen: overige en zonder godsdienst.

Noord- en Midden-Amerika tellen op een bevolking van 213.3 millioen: 75 millioen katholieken, 56 millioen protestanten, 1.85 millioen orthodoxen, 5.2 millioen Joden en 74.6 millioen: overige en zonder godsdienst.

Zuid-Amerika telt op een bevolking van 107.4 millioen: 91.3 millioen katholieken, 2.26 millioen protestanten, 627.000 Joden, 1 millioen aanhangers van natuurgodsdiensten en 11.5 millioen: overige en zonder godsdienst.

Azië met inbegrip van Indonesië telt op een bevolking van 1280 millioen: behalve de bovengenoemde Konfucianisten, Hindoes, Boeddhisten, Taoisten, Shintoisten slechts 13.2 millioen katholieken, 8.1 millioen orthodoxen, 8.4 millioen protestanten, 1½ millioen Joden, 251 millioen Moslims en 173 millioen: overige en zonder godsdienst.

Afrika telt op een bevolking van 196 millioen: 75 millioen aanhangers van natuurgodsdiensten, 75 millioen Moslims, 13.4 millioen katholieken, 8.8 millioen protestanten, 5.8 millioen orthodoxen en 32 millioen: overige en zonder godsdienst.

Oceanië met de Philippijnen telt op een bevolking van 32 millioen: 17.3 millioen katholieken, 7.2 millioen protestanten en 7 millioen: overige en zonder godsdienst.

Congres van het Lekenapostolaat in Uganda. — De eerste ontmoeting van de leiders van het lekenapostolaat in Afrika zal plaats hebben te Kisubi (Uganda) van 8-13 December 1953. Tot degenen, die de stand van zaken zullen toelichten, behoren o.m. Z. H. Exc. Mgr J. Cabana W. P., Apost. Vic. van Uganda, de heer Semakula, lid van de Ugandese Nationale Raad der Kath. Actie, de heer Lawrence, vice-voorzitter van de economische en sociale commissie der Franse Overzeese gebieden en van de World Assembly of Youth. Voor de discussies hebben hun medewerking toegezegd prof. Jowitt van de Pius XII-Universiteit, zr Marie-André du Sacré Cœur, dr Aujoulat, directeur van Ad Lucem, de heer Douglas Hyde, redacteur van de Catholic Herald, mgr Ligutti, directeur van de Catholic Rural Life Conference.

DR ALPH. MULDERS

BIBLIOGRAFISCH OVERZICHT VAN DE MISSIEWETENSCHAPPELIJKE LITERATUUR 1953

In deze missiewetenschappelijke bibliografie vermelden we de in het jaar 1953 verschenen boeken, artikelen enz., alsmede enkele reeds vroeger verschenen geschriften, die in het vorig bibliografisch overzicht (H.M. 31, blz. 235-253) nog niet werden vermeld.

We gebruiken de volgende afkortingen: Anthr. = Anthropos; B.U.A. = Bulletin de l'Université L'Aurore; B.U.J. = Berichten uit Java; B.U.M.C. = Bulletin de l'Union Missionnaire du Clergé (Bruxelles); C.M.B. = China Missionary Bulletin; D.K.M. = Die Kath. Missionen; E.D. = Euntes docete; E.M.M. = Evangelisches Missions-Magazin; E.V. = Eglise Vivante; G.L. = Grands Lacs; H.M. = Het Missiewerk; I.M. = Indisch Missietijdschrift; I.R.M. = International Review of Missions; K.M. = De Kath. Missiën; K. en M. = Kerk en Missie; K.M.J. = Kath. Missionsjahrbuch der Schweiz; M.E. = Misiones Extranjeras; M.N. = Monumenta Nipponica; M.S. = Monumenta Serica; N.Z.M. = Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft; R.M. = Rythmes du Monde; U.M.C.F. = Union Missionnaire du Clergé de France; Z.M.R. = Zeitschrift für Missionsmissenschaft und Religionswissenschaft. De overige afkortingen zijn zonder meer duidelijk.

De namen der schrijvers van boeken en brochuren zijn klein-kapitaal, die van artikelen en kleinere bijdragen cursief gedrukt.

I. MISSIEWETENSCHAP IN HET ALGEMEEN

Beckmann S.M.B., Joh.: Forderungen der gegenwärtigen Missionslage an die Missionswissenschaft. N.Z.M. 8 (1952) 241-250.

BIBLIOTHECA MISSIONUM begonnen von P. Robert Streit O.M.I., fortgeführt von P. Johannes Dindinger O.M.I. Bd XVII: *Afrikanische Missionsliteratur 1700-1879*, no 5152-7723; Veröffentlichungen des Instituts für missionswissenschaftliche Forschung, XII + 23* + 1026 S. Verlag Herder, Freiburg i.Br. 1952.

Blanc, J.: L'encyclique missionnaire de S.S. Pie XII vue dans la lumière de son pontificat. R.M. 1 (1953) 5-16.

Dominguez O.M.I., O.: Bibliografía Misional Hispano-Americana Año 1952. M.E. 3 (1953) 31-63.

Gillès de Pélichy O.S.B., A.: Table générale des matières du ,,Bulletin des Missions" 1926-1952. B.M. 26 (1952) 1*-64*.

Loffeld C.S.Sp., Ed.: De nieuwe Missie-Encycliek en de Missie-Actie. N.K.St. 49 (1953) 12-19; 43-51.

—*:* Professoris Alphonsi Mulders scripta edita. In: Scientia Missionum Ancilla (Nijmegen 1953) XV-XXVII.

Mulders, Alph.: Documenten en bestuursmaatregelen betreffende de missie in het jaar 1952. H.M. 32 (1953) 2-13.

—*:* De Nederlandse Missiologische Week 1953. H.M. 32 (1953) 116-118.

—: Nederland en de missie sinds het herstel der bisschoppelijke hiërarchie. H.M. 32 (1953) 193-210

—: Bibliographisch Overzicht van de missiewetenschappelijke literatuur 1953. H.M. 32 (1953) 237-255.

Ohm, Thomas: Meinungsforschung im Missionswesen. Z.M.R. 37 (1953) 148-151.

Paventi, Jav.: Tres encíclicas o una trilogía misionera. M.E. III no 10 (1952) 88-104.

Rétif S.J., A.: Introduction à la doctrine pontificale des missions. Paris 1953.

Rommerskirchen O.M.I., G. - G. Dindinger O.M.I., Bibliografia Missionaria. Anno XVI: 1952. Con indice di autori e persone XIII, 1949 - XVI, 1952. 189 pp. Roma 1953.

Scientia Missionum Ancilla. *Doctori Alphonso Mulders* occasione sexagesimi ejus anniversarii *Donum Natalicium.* XXVII et 299 pp. Dekker & van de Vegt N.V. Nijmegen-Utrecht 1953.

Bevat: Congratulatio Rev.mi Dom. H. van Hussen (V). Dedicatio Redactorum (VII-IX). Documentum S. Congr. de Prop. Fide (X-XI). Libri collaboratores (XII-XIV). Professoris Alphonsi Mulders scripta edita (XV-XXVII).

S. Paventi (Roma): L'influsso degli studi missionologichi nel governo delle missioni (blz. 1-5); *Ed. Loffeld C.S.Sp. (Gemert)*: La raison d'être de la missiologie (blz. 6-45); *P. Charles S.J. (Louvain):* Les sources du „de procuranda salute omnium gentium" (blz. 46-53); *A. Seumois O.M.I. (Rome):* L'évolution de la théologie missionnaire au XXe siècle (blz. 54-65); *O. Dominguez O.M.I. (Madrid):* Theologia adaptationis et praxis missionaria (blz. 66-83); *P. Gregorius van Breda O.F.M.Cap. (Tilburg):* Missionsmethodische Richtlinien nach den Schriften des hl. Paulus (blz. 84-101); *J. de Reeper M.H.F. (Mill Hill, London):* The importance of Mission Pastoral Theology (blz. 102-109); *J. Höfinger S.J. (Bagnio, Philippijnen):* Katechetik und Pädagogik im Dienste der Mission (blz. 110-123); *J. Beckmann S.M.B. (Beckenried, Schweiz):* Die Bedeutung der Missionsgeschichte für die praktische Missionsarbeit (blz. 124-137); *A. Freitag S.V.D. (Steyl):* Katholische Missionskunde (blz. 138-152); *J. Considine M.M. (Maryknoll, New-York):* Education to World Christianity (blz. 153-158); *L. Denis S.J. (Mayidi, Belg. Congo):* Un tournant dans l'oeuvre missionnaire en Afrique noire (blz. 159-172); *J. P. Steffes (Münster i.W.):* Die Religionswissenschaft im Dienste der Mission (blz. 173-179); *J. Houben S.J. (Maastricht):* The Need for Islamic Studies (blz. 180-191); *R. Mohr (Nijmegen):* Die gegenwärtige Ethnologie in missionarischer Sicht (blz. 192-210); *G. Zeegers - C. Thoen ('s-Gravenhage):* Soziographische Forschung in der Missionierung (blz. 211-242); *J. Wils (Nijmegen):* The Mission and Linguistics (blz. 243-253); *Christine Mohrmann (Nijmegen):* Le problème du vocabulaire chrétien. Expériences d'évangélisation paléo-chrétiennes et modernes (blz. 254-262); *H. Urban (Innsbruck):* Psychiatrie, Tiefenpsychologie und Mission (blz. 263-283); *Max Bierbaum (Münster i.W.):* Das Verhältnis der Mission und Missiologie zu den Profanwissenschaften (blz. 284-299).

Zie ook H.M. 32 (1953) 50-52.

Sheen, Fulton J.: Rethinking Vocation. Worldmission 4 (1953) 3-12.

—: Universities and the Foreign Missions. Worldmission 4 (1953) 132-141.

STUDIA MISSIONALIA edita a Facultate Missiologica in Pont. Universitate Gregoriana, vol. VII. 451 pp. Romae, 1952.

Bevat: *L. Lopetegui S.J.:* San Francisco Javier y San Ignacio de Loyola de 1548 a 1556 (blz. 5-32); *G. Schurhammer S.J.:* Die Taufen des hl. Franz Xaver (blz. 33-76); *J. Wicki S.J.:* Die Zensuren des P. Seb. Gonçalves S.J. (1609-1612) (blz. 77-108); *D. Grasso S.J.:* Il pensiero di S. Francesco Saverio sulla salvezza degli antichi pagani (blz. 109-124); *A. Santos S.J.:* Jeronnimo Javier S.J. Arzobispo electo de Crauganor (blz. 125-176); *Pio M. de Mondreganes O.F.M.Cap.:* Tras las huellas de S. Pablo Apóstol modelo de misioneros (blz. 177-194); *Thomas Ohm O.S.B.:* Die Gottesferne der Heiden (blz. 195-216); *S. M. Paventi:* Congregazione Urbaniana „Super facultatibus missionariorum" (blz. 217-240); *L. Buys S.J.:* De adaptatione iuris canonici praesertim in missionibus (blz. 241-268); *A. Perbal O.M.I.:* Des tentatives de rapprochement entre le monde de l'Islam et la Chrétienté (blz. 269-296); *M. B. Storme C.I.C.M.:* La pénétration missionnaire en Afrique équatoriale (blz. 297-336); *C. Mertens S.J.:* La doctrine sociale en pays de mission (blz. 337-348); *G. B. Tragella P.I.M.E.:* Un „Gesuitante" missionario d'occasione (blz. 349-368); *E. Gathier S.J.:* Un aspect de l'Hindouisme moderne Radhakrishnan (blz. 369-390); *A. Rétif S.J.:* Missionnaires et savants dans le domaine linguistique (blz. 391-414); *G. Hofmann S.J.:* Documenta inedita Honorii III Papae et Reipublicae Venetorum de Monasteriis Montis Sinai (blz. 415-424); *Pasquale d'Elia S.J.:* Il Trattato sull' Amicizia Primo Libro scritto in cinese da Matteo Ricci S.J. (1595) (blz. 425-451).

II.

LEERSTELLIGE EN ZEDEKUNDIGE MISSIETHEOLOGIE

ACHUTEGUI S.J., P. DE: La universalidad del conocimiento de Dios en los paganos segun los primeros teólogos de la Compañía de Jesús (1534-1648). 324 pp. Roma 1951.

Bauer, Joh.: Die Missionspflicht des einzelnen nach der Lehre vom mystischen Leibe Christi. Theol.-prakt. Q. 101 (1953) 269-275.

Cellard, J. B.: Les missions et le manuel de catéchisme. U.M.C.F. 29 (1953) 25-31.

Chavasse e.a., A.: Révélation de Dieu et religion de l'homme. Les deux sources de l'histoire du salut. E.V. 4 (1952) 417-446.

—*:* La croissance temporelle de l'Eglise. E.V. 5 (1953) 188-206.

Daniélou S.J., J.: Le christianisme et les civilisations. B.M. 26 (1952) 136-142.

DIACRE P.B., ALFR.: Les baptêmes en danger de mort. Traité théorique et pratique. 216 pp. Héverlé (Louvain) 1951.

Dominguez O.M.I., O.: La primacia de Cristo, fuente y centro de la espiritualidad sacerdotal misionera. M.E. III no 10 (1952) 43-61.

Freitag S.V.D., Ant.: Missietheologie voor leken. K.M. 74 (1953) 139-141.

Gelin P.S.S., A.: L'Eglise des „pauvres". E.V. 5 (1953) 163-187; 210-211.

Gier S.V.D., W.: Spiritual Dangers on the Missions. Worldmission 3 (1952) 467-475.

Heinrichs O.F.M., Maurus: West und Ost in christlicher Begegnung. Ein Versuch über chinesisch-christliche Geisteshaltung. Wissenschaft und Weisheit 15 (1952) 174-194.

—: Missionstheologie der Enzyklika Mystici Corporis Christi. Franzisk. Studien 34 (1952) 337-364.

Izquierdo, Cesar R.: Avances del Ecumenismo. Dos Congresos Mundiales Ecumenistas en 1952: en Willingen y Lund. M.E. 3 (1953) 64-85.

Kleine, R.: Die Bergpredigt des Herrn in ihrer grundlegenden Bedeutung für den Aufbau des Reiches Gottes. Z.M.R. 37 (1953) 175-186.

Kleinlercher, Jak.: Die Hauptmotive zur Unterstützung der Heidenmission. Theol-prakt. Q. 101 (1953) 302-307.

Lacombe, O.: Catholicité. R.M. 1 (1953) 17-25.

Laurentin, R.: Le problème de la maternité de Marie à l'égard des infidèles. U.M.C.F. 29 (1953) 148-155.

MALENFANT O.M.F.Cap., J.: La vocation missionnaire. 198 pp. Gorakhpure (Inde) 1953.

Marchand, G.: Les prêtres de France, responsables du clergé des pays de mission. U.M.C.F. 29 (1953) 123-130.

Meinertz, Max: Recht und Pflicht zur Judenmission. Z.M.R. 37 (1953) 145-148.

Nijman S.A.M., A.: La mission dans l'unité. Les conférences de Willingen et Lund. E.V. 5 (1953) 148-160.

Nothomb S.M.A., D. M.: Aux sources d'une spiritualité missionnaire. La Vie Spirituelle 1953, p. 599-612.

Ohm O.S.B., Th.: Die Unterweisung und Aussendung der Apostel nach A.P.G. 1, 3-8. Z.M.R. 37 (1953) 1-10.

Peters, J.: Die Mission in der Glaubensverkündigung. Priester und Mission 1953, 4, p. 18-20.

Petri, W.: Indische Weisheit und christlicher Glaube. St.d.Z. 151 (1953) 426-433.

RÉTIF S.J., A.: Foi au Christ et mission d'après les Actes des Apôtres. 180 pp. Paris 1953.

Rétif S.J., A.: Vision universelle du catholicisme. U.M.C.F. 29 (1953) 101-107.

Seumois O.M.I., A.: Aspects marials de l'apostolat missionnaire. Prêtre et Missions 27 (1952) 349-366.

Ta-Hou, Yang: Pensée chinoise et thomisme. C.M.B. 5 (1953) 436-442.

Thauren S.V.D., J.: Missionsbegriff und Missionsbegründung in der Sicht der Theologie der jüngsten Epoche. In: Theologische Fragen der Gegenwart, Wien, 1952, S. 37-47.

VICTORIA, FRANCISCUS DE: De Indis recenter inventis et de iure belli Hispanorum in barbaros relectiones. Vorlesungen über die kürzlich entdeckten Inder und das Recht der Spanier zum Krieg gegen die Barbaren. 1539. Lateinischer Text nebst deutscher Uebersetzung herausgegeben von Walter Schätzel. (Klassiker des Völkerrechts, II). 178 S. Tübingen 1952.

Vögele, O.F.M.Cap., Rigobert: Sinndeutung von „Mission" aus dem Sprachgebrauch. Z.M.R. 37 (1953) 81-93.

III

MISSIERECHT EN MISSIEMETHODIEK

Bohlen S.V.D., W.: Zur Neugestaltung der Gebete und des Gebetslebens in China. Z.M.R. 37 (1953) 240-247.

Bossche, L. van den: Les arts en pays de mission. B.M. 26 (1952) 178-190.

Bot, Th. H.: De Europese leken in de missie. H.M. 32 (1953) 222-228

Buhlmann O.F.M.Cap., Walb.: Zwischen Mission und Pfarrei. N.Z.M. 9 (1953). 21-40.

Bürkler S.M.B., X.: Katechismus. Illustrationen in China. Chinesische Stimmen zur chinesisch-christlichen Kunst. N.Z.M. 8 (1952) 294-301.

Charles, S.J., P.: Missiologie et acculturation. N.R.Th. 75 (1953) 15-32.

— Le traumatisme noir. Essai de psychologie culturelle. Zaïre 1953, p. 457-468

Consten, Eleanor: Um die Frage einer christlichen chinesischen Kunst. Priester und Mission 1953, 3, p. 20-22.

Costa S.J., H. de la: Capacity for Leadership in Philippine Clergy and Laity. Worldmission 4 (1953) 160-185.

Costermans O.P., J.: De inheemse clerus in Niangaza. K. en M. 33 (1953) 159-163.

Darjakishor: The Catholic Church and Indian Culture. Worldmission 4 (1953) 13-24.

Dindass, Swami: Neuer Weg zum Herzen Indiens? D.K.M. 1953 blz. 14-16.

Dufonteny C.ss.R., G.: Evolution des méthodes d'apostolat en Afrique. B.M. 26 (1952) 143-166.

D'SOUZA, H.: The Right of the Church to baptize Children Born of Infidel Parents. 144 pp. Calcutta 1953.

Education de base. U.M.C.F. Edition documentaire 1953, no 1, p. I-XVI.

Geurtjens M.S.C., H.: Moeilijkheden bij de élite-vorming. H.M. 32 (1953) 173-176.

Gregorius O.F.M.Cap., P.: Het aanpassingsvraagstuk bij de christianisering. Sticusa-Jaarboek 1953, p. 103-115.

—: Het élite-vraagstuk en de missie. H.M. 32 (1953) 129-143.

Gritschneder S.J., M.: Film und Mission. D.K.M. 72 (1953) 109-111.

Groot S.V.D., G.: De élite en de Kerk in Japan. H.M. 32 (1953) 229-232.

Haas S.A.M., H.: Studenten van overzee in Europa en Amerika. H.M. 32 (1953) 211-221.

Hofinger S.J., Joh.: Gemeinsame Rezitation des Katechismus (aus der Chinamission). N.Z.M. 8 (1952) 288-292.

—: Der rechte missionskatechetische Ort der Trinitätslehre. Z.M.R. 37 (1953) 57-59.

—: Passende Beispiele für die Missionskatechese. Z.M.R. 37 (1953) 151-153.

—: Zur Frage des gemeinsamen Morgen- und Abendgebetes. N.Z.M. 9 (1953) 122-132.

—: Wohin mit den vertriebenen Chinamissionaren? D.K.M. 1952, p. 167-170.

—: Use of the Popular Language in Chinese Community Prayer. C.M.B. 5 (1953) 12-16; 115-118; 250-251.

Hornef, J.: Erneuerung des Weihediakonats in den Missionen? D.K.M. 1953, p. 42-44.

Hughes, Anne: Is the Holy Childhood Cork in China Finished? C.M.B. 5 (1953) 125-133.

Köster S.V.D., H.: Zur theologischen Ausbildung des chinesischen Klerus. Trierer Theol. Zt. 61 (1952) 289-316.

— Zur christlichen Verkündigung in China. Z.M.R. 37 (1953) 117-133; 197-209.

Kowalsky O.M.I., Nik.: Die S. Congregatio de Prop. Fide und die Bücherzensur der apostolischen Missionare. N.Z.M. 9 (1953) 41-48.

Kyagambiddwa, J.: African Music. Worldmission 3 (1952) 406-423.

Lasalle S.J., H.: Begegnung von christlichem Missionar und buddhistischem Bonzen. D.K.M. 1953, p. 38-41.

Laufer M.S.C., C.: Die Mitarbeit der Eingeborenen beim Aufbau eines christlichen Gemeindelebens. N.Z.M. 9 (1953) 109-121; 214-223;

Le Bras, G.: Pour une enquête sociologique sur toutes les religions. R.M. 1 (1953) 56-61.

Magdala S.Sp.S., Zr.: Missiewerk en sociale actie in India. K.M. 74 (1953) 67-71.

Masson S.J., J.: Soziale Aufgaben in den Missionsländern. D.K.M. 1952, p. 175-177.

Mondreganes, O.F.M.Cap., P. M. de: De oeconomica missionariorum sustentatione tempore Apostolorum. E.D. 6 (1953) 74-80.

—: La obra evangelizadora en sus relaciones con las religiones de los paises de misión. M.E. 3 (1953) 86-102.

Nevett S.J., A.: Too Many Indians? Worldmission 3 (1952) 391-401.

Onstenk M.S.C., Nic.: Missieactie en Kerkelijk Recht. H.M. 32 (1953) 81-97.

PAVENTI, XAV.: Breviarium Iuris Missionalis. 294 pp. Romae 1952.

Paventi, Jav.: Sobre el modo justo de hacer las colectas por las Misiones. Comentario a la instrucción „Plurimis abhinc annis". M.E. III no 10 (1952) 105-111.

Peters, J.: Kirche der Völker. Priester und Mission 1953, 2, p. 13-28.

—: Missiewerk naast de deur. K.M. 73 (1952) 235-237.

QUÉGUINER M.E.P., M. P.: Éducation de base. Préoccupations catholiques et initiatives de l'Unesco. 100 pp. Paris 1953.

REEPER M.H.F., J. DE: A Missionary Companion. Commentary on the Apostolic Faculties. 245 pp. Dublin 1952.

Reeper M.H.F., J. de: Matrimonium coram solis testibus. H.M. 32 (1953) 28-42; 98-112.

—: Het katechistenvraagstuk in de moderne missiestructuur. H.M. 32 (1953) 155-163.

Respondek C.M.M., Th.: Zur Eingeborenenpriestererziehung in Südafrika. Z.M.R. 37 (1953) 59-64.

Sidarta Hindrawardaja S.J., S.: „Praba Djati", lichtstraal der waarheid. B.U.J. 1953, p. 106-109.

Siedler W.V., D.: Ist der Mohammedaner unbekehrbar? D.K.M. 72 (1953) 67-69.

Sin, P.: A Grave Issue to-day. Worldmission 4 (1953) 94-100.

SEUMOIS O.M.I., A. V.: La papauté et les missions au cours des six premiers siècles. Méthodologie antique et orientations modernes. 224 pp. Louvain 1953.

SPECKER S.M.B., JOH.: Die Missionsmethode in Spanisch-Amerika im 16. Jahr-

hundert mit besonderer Berücksichtigung der Konzilien und Synoden. 247 S. Beckenried 1953.

Tuo C.I.C.M., Fu: Het Legioen van Maria een panacee? Het Legioen aan het werk in een Chinese kristenheid. K. en M. 33 (1953) 154-158.

Wignjaprasetya S.J., F.: Een Javaan blijft een Javaan. B.U.J. 1953, blz. 110-117.

WIJBRANDS O.F.M., R.: De statu iuridico religiosi promoti ad dignitatem Vicarii vel Praefecti Apostolici durante munere. 79 pp. Excerptum e ,,Commentarium pro Religiosis". Pontificium Athenaeum Antonianum. Facultas Iuris Canonici. Theses ad Lauream, no 20. Romae 1952.

Witte C.S.Sp., M. J.: Fitting our African Boy for Christian Living. Worldmission 4 (1953) 207-218.

Zacharias, H.C.E.: Pour plus de justice sociale aux missions. B.M. 26 (1952) 167-177.

Zeegers, G. H. L.: De Unesco en de missie. H.M. 32 (1953) 144-154.

IV

MISSIOGRAPHIE EN MISSIEGESCHIEDENIS

Bader S.V.D., H.: Kirche auf Flores wird mündig. D.K.M. 72 (1953) 78-81.

Basetti-Sani O.F.M., G.: Condizioni dell' apostolato in Egitto al principio del sec. XIII. N.Z.M. 8 (1952) 251-260.

Batllori S.J., M.: La etnología filipina entre los jesuitas expulsos. A.H.S.J. 22 (1953) 345-351.

Bayle S.J., C.: San Francisco Javier: El hombre y el Santo. Miss. Hisp. 9 (1952) 483-528.

Bazin, I.: Mgr Henri Streicher, Archevêque de Brysis, Vicaire Apostolique de l'Uganda. G.L. 161 (1953) 9-16.

Bernard-Maître S.J., H.: Saint François Xavier orientaliste. Etudes 275 (1952) 303-315.

—: Un portrait de Nicolas Trigault dessiné par Rubens? A.H.S.J. 22 (1953) 308-313.

Biermann O.P., B.: Der erste Bischof in Ost-Indien, Fray Duarte Nunes O.P. N.Z.M. 9 (1953) 81-90.

Blanc, J.: Le T.R.P. Paul Manna (1872-1952), fondateur de l'Unio Cleri pro missionibus. U.M.C.F. 29 (1953) 51-58.

Boots S.V.D., Jos.: Godsdienstig leven in Zweden, II. K.M. 73 (1952) 239-243.

Boudens O.M.I., R.: The Sources for a History of the Catholic Church in Ceylon under the Dutch Rule. The Ceylon Historical Journal 2 (1952) 43-57.

—: The Catholic Church in Ceylon from 1658 to 1687. The Ceylon Historical Journal 3 (1953) 251-257.

Bouffard, A.: Une enquête sur le catholicisme dans le monde. Prêtre et Missions 28 (1953) 41-105.

Bouillon C.I.C.M., C.: Les difficultés des petits séminaristes au Congo. B.U.M.C. 33 (1953) 79-88.

Boutsen O.F.M., G.: Bij de martelgang van de Kerk in China. K. en M. 33 (1953) 55-62.

Boxer, Ch. R.: A Portuguese Account of South China in 1549-1552. A.H.S.J. 22 (1953) 57-92.

Brady O.M.I., J. E.: The Catholic Church in South Africa. Rev. de l'Univ. d'Ottawa 22 (1952) 431-445.

BRASIO C.S.Sp., ANT.: Monumenta Missionaria Africana. Africa occidental (1471-1531), vol. I. 574 pp. Lisboa 1952.

BRODRICK S.J., J.: St Francis Xavier. 548 pp. London 1952.

Bruls S.A.M., J.: S. E. le Cardinal Costantini et les missions. E.V. 5 (1953) 5-8.

—*:* Les Chinois dans le Sud-Est asiatique. E.V. 5 (1953) 310-368.

Bruls, J., et L. Thonon: Trois réunions missionnaires. E.V. 5 (1953) 142-147.

Bruls W.F., L.: Federation in Britisch Central Africa. Worldmission 4 (1953) 62-73.

Büffel C.S.Sp., P.: Nur Gott und die Seelen. Zur 250. Jahresfeier der Spiritaner am 20. Mai 1953. D.K.M. 72 (1953) 76-77.

Burnay, J.: Notes chronologiques sur les missions jésuites du Siam au XVIIe siècle. A.H.S.J. 22 (1953) 170-202.

Burrus S.J., E. J.: Francisco Xavier Alegre, Historian of the Jesuits in New Spain. A.H.S.J. 22 (1953) 439-509.

Buys S.V.D., J.: Missiebisschop van een bloeiende wijngaard. Bij de dood van Mgr H. Leven S.V.D. K.M. 73 (1953) 355-358.

—*:* Kromstafviering; bijdrage van de missionarissen van Steyl. K.M. 74 (1953) 35-40.

Carrocera O.F.M.Cap., Buenaventura de: Ideas misionológicas de San Francisco Javier. Miss. Hisp. 9 (1952) 643-675.

Céleste, Ch.: L'étudiant catholique non-européen en France. Conditions de son épanouissement spirituel. E.V. 4 (1952) 405-407.

Chappoulie, H. A.: La stratégie missionnaire de Saint François Xavier. Études 275 (1952) 289-302.

Charles S.J., P.: Le quatrième centenaire de Saint François Xavier. N.R.Th. 74 (1952) 1009-1028.

Chaves, L.: As tradiçôes e lendas portuguesas de São Francisco Xavier. A.H.S.J. 22 (1953) 93-106.

Cieslik S.J., H.: Gotô Juan. Ein Beitrag zur Missionsgeschichte Nord-Japans. N.Z.M. 9 (1953) 186-200.

—*:* Die Jesuitenmission in Hiroshima im 17. Jahrhundert. A.H.S.J. 22 (1953) 239-275.

Combaluzier C.M., F.: Théodoric Pedrini. Le missionnaire. Le musicien à la Cour impériale de Pékin. N.Z.M. 8 (1952) 270-287.

—*:* Martyre du bienheureux Jean-Gabriel Perboyre (11 Septembre 1840). Documents contemporains inédits. N.Z.M. 9 (1953) 201-213.

Comhaire, J.: Afrikas Züge ändern sich. D.K.M. 1953, p. 8-10.

Coudray P.B., M.: La vie logique du Père de Foucauld. G.L. Mai 1953, p. 33-40.

Dainville S.J., F. de: Saint François Xavier patron des gens de mer. A.H.S.J. 22 (1953) 107-133.

Dehergne S.J., J.: La mission de Pékin à la veille de la condamnation des rites. Étude d'histoire missionnaire. N.Z.M. 9 (1953) 91-108.

—: Les chrétientés de Pékin vers 1700. Etude de géographie missionnaire. A.H.S.J. 22 (1943) 314-338.

Douglas O.F.M., M.: Mission to Navaho-Land. Worldmission 4 (1953) 219-227.

Dresse S.A.M., R. E.: Etudiants d'outre-mer en Angleterre. E.V. 4 (1952) 390-404.

DUFAY M.E.P., F.: En Chine. L'Etoile contre la Croix. 198 pp. Paris 1953.

Dufays R.: Le premier cardinal indien. E.V. 5 (1953) 9-13.

Dumont O.P., C.: L'année oecuménique 1952. U.M.C.F. 29 (1953) 17-23.

Duperray, E.: La diaspora chinoise. E.V. 5 (1953) 305-309.

DUPEYRAT M.S.C., A.: 21 Ans chez les Papous. 238 pp. Paris 1952.

Ecclestone, J.: University of the mountains. Worldmission 4 (1953) 142-148.

Egaña S.J., Ant. de: Dos problemas de gobierno en la provincia del Perú el año 1579. El comisario perpetuo. El P. Baltasar Alvarez. A.H.S.J. 22 (1953) 418-438.

Elia S.J., Pasq. M. d': La passione di Gesú Cristo in una opera cinese del 1608-1610. A.H.S.J. 22 (1953) 276-307.

EMMERICH S.V.D., H.: Atlas Societatis Verbi Divini. Descriptio geographica et statistica omnium operum Societatis Verbi Divini. 32 pp., 20 tabulae. Verlag St Gabriel, Mödling bei Wien 1952.

Emmerich O.F.M.Cap., Fr.: The Ecclesiastical Province of West Pakistan. N.Z.M. 9 (1953) 49-63.

Ende S.V.D., A. van den: Een bestuurder van groot formaat (Z.H. Exc. Mgr H. Leven S.V.D.). I.M. 1953, p. 74-82.

Engberding O.S.B., H.: Ein Wendepunkt der Weltgeschichte. Zum 29. Mai 1953, dem Tage, da vor 500 Jahren Konstantinopel eine Beute der Türken wurde. Z.M.R. 37 (1953) 94-103.

Equipe d'Eglise Vivante: Le monde missionnaire catholique en 1952. E.V. 5 (1953) 14-141.

Eyndthoven S.V.D., Th. van: Mgr J. Bowers S.V.D., eerste negerbisschop van de Goudkust, Noord-Amerika's eerste zwarte bisschop. K.M. 74 (1953) 99-101.

Fonseca S.J., A.: Der indische Landarbeiter. D.K.M. 72 (1953) 102-104.

Frei S.M.B., G.: Tagung für Missionare in Münster (Westf.). N.Z.M. 9 (1953) 224-225.

FREITAG S.V.D., ANT.: Die neue Missionsära. Das Zeitalter der einheimischen Kirche. 160 S. Steyler Verlagsbuchhandlung, Kaldenkirchen 1953.

Freitag S.V.D., A.: Missieroeping. K.M. 73 (1953) 268; 296-297; 334-335; 365-366; 74 (1953) 50-51; 76-78.

—: 100 Jaar Kromstaf. K.M. 74 (1953) 3-7.

FREMANTLE, ANNE: Ruf der Wüste. Das Leben Charles de Foucaulds. (Aus dem Englischen von Magda H. Larsen.) 336 S. Einsiedeln-Zürich-Köln 1953.

Furstenberg, Max. de: The Church in the New Japan. Worldmission 3 (1952) 443-450.

Geerts, F.: De katholieke missies in Belgisch Kongo, Ruanda en Urundi. K. en M. 33 (1953) 118-123.

—: Het personeelsprobleem in de missie van Belgisch Kongo en de mandaatgebieden. K.M. 74 (1953) 110-115; 146-147; 178-179.

Geldorp S.J., Th.: Rond het ontstaan der Solormissie. H.M. 32 (1953) 113–115.

Glazik M.S.C., J.: Filofej Leszczinskij, der Pionier der Sibirienmission. Z.M.R. 37 (1953) 24–35.

Graf O.S.B., Olaf: Zur Lage der katholischen Missionen in Japan. Münchener Theol. Zt. 3 (1952) 63–77.

Haest C.M., J.: Wederopbouw in het Apostolisch Vicariaat Surabaia. I.M. 1953, blz. 118-122.

Haustrate, R.: Le travail apostolique aux Indes. B.U.M.C. 33 (1953) 73–79;

Houben S.J., J.: Geestelijke nood in de Islamlanden en het humanisme. K.C.T. Streven 6 (1953) 150–159.

Hüntemann S.D.S., P.: Noch ist nicht alles verloren. Erlebnisbericht aus der Kirchenverfolgung in China. D.K.M. 1953, p. 35–37.

Iriarte S.J., M. de: Francisco Javier visto por la psicología. A.H.S.J. 22 (1953) 5–37.

Jacquemotte S.J., H.: Craftsmen of Ranchi. Worldmission 4 (1953) 74–79.

Jacques S.J., Emm.: Opportunities in Viet-Nam. Worldmission 4 (1953) 80–93.

Janot, J. E.: En terre d'Islam: Egypte. R.M. 1 (1953) 70–79.

Jennes C.I.C.M., J.: De Kerk in Japan. K. en M. 33 (1953) 124–129.

Kaipanplokal O.S.B., Th.: Christian Monasticism and the Spiritual Needs of India. Worldmission 4 (1953) 228–237.

Kempen, S.J., J. van: Indonesië en katholiek Nederland, 1853–1953. I.M. 1953, p. 56–62; 92–107.

Kleyntjens S.J., J.: Uit het verleden der Floresmissie. H.M. 32 (1953) 43–46.

Kötting, B.: Das Wirken der ersten Styliten in der Oeffentlichkeit. Missions- und Erbauungspredigt. Z.M.R. 37 (1953) 187–196.

Kowalsky O.M.I., N.: Die Errichtung des Apostolischen Vikariates Kalkutta nach den Akten des Propagandaarchivs. Z.M.R. 37 (1953) 209–228.

—: Unter den Indianern Kanadas. D.K.M. 1953, p. 45–48.

LATOURELLE S.J., R.: Étude sur les écrits de Saint Jean de Brébeuf. (Studia Collegii Maximi Imm. Conceptionis IX–X.) Vol. I, XX + 220 pp.; Vol. II, 270 pp. Montréal 1952–1953.

Laures S.J., Joh.: Christliche Verwandte der heroischen Gracia Hosokawa. A.H.S.J. 22 (1953) 215–238.

Laydevant O.M.I., Fr.: La mission d'un évêque africain au nouveau diocèse de Léribé. U.M.C.F. 29 (1953) 163–172.

LEITE S.J., S.: Artes e oficios dos Jesuites no Brasil (1549–1760). 326 pp. Lisboa 1953.

Leite S.J., S.: Novos documentos sobre Francisco Dias, mestre de obras de S. Roque em Lisboa, arquitecto da Companhia de Jesus no Brasil. A.H.S.J. 22 (1953) 352-366.

Lejarza O.F.M., Fidel de: Javier, misionero. Miss. Hisp. 9 (1952) 593–641.

Leturia S.J., P. de: El puesto de Javier en la fundación de las misiones del Extremo Oriente. A.H.S.J. 22 (1953) 510–547.

LUCENA, JOÃO DE: História da Vida do Padre Francisco de Xavier. Edição facsimilada comemorativa do 4° centenário do seu falecimento. Com um Prefácio de Alvaro J. da Costa Pimpão .Vol. I, LXXXVI + 1–464 pp.; Vol. II, 465–908 + 38 pp. Lisboa 1952.

Lyons, D.: The Chinese in Occidental Countries. C.M.B. 5 (1953) 329-348; 445-459.

—: Les Chinois en Occident. E.V. 5 (1953) 378-438.

Magermans S.A.M., J.: Élites de demain. E.V. 4 (1952) 381-389.

Masson S.J., J.: Die Mission im sozialen Umbruch der Welt. Priester und Mission 1953, 3, p. 2-15.

Mateos S.J., F.: El Asia portuguesa, campo de apostolado de San Francisco Javier. Miss. Hisp. 9 (1952) 417-481.

McNeil M.A., P. A.: An Ancient Missionary Republic. Worldmission 3 (1952) 430-442.

Merino O.S.A., Man.: Los viajes de Javier. Miss. Hisp. 8 (1952) 529-591.

Mettenberg, Z.: Südafrika, Weinberg oder Steinbruch des Herrn? Z.M.R. 37 (1953) 133-145.

Monjean M.E.P., H.: De Kerk in Zuid-Oost-Azië. K. en M. 33 (1953) 167-175.

Müller S.V.D., K.: Tagung für Missionare in Münster 25-29 Mai 1953. Z.M.R. 37 (1953) 229-235.

Neuner S.J., J.: Religiöse Strömungen im heutigen Indien. St. d. Z. 78 (1953) 415-427.

Niederberger S.M.B., O.: Zur Entwicklung der katholischen Kirche in Südafrika (1951-1952). N.Z.M. 9 (1953) 142-146.

Nimwegen C.ss.R., G. van: Niels Stensen. K.C.T.-Streven 7 (1953) 38-44.

O'Neil S.M.A., F.: L'Eglise catholique à la Côte de l'Or. U.M.C.F. 29 (1953) 108-116.

Oss C.I.C.M., M. van: De weg naar de wereldmissie. H.M. 32 (1953) 14-27.

—: De Kaders van de Kerk in Japan. H.M. 32 (1953) 164-172.

Otto S.J., J. A.: Gott im Angriff. D.K.M. 72 (1953) 99-101.

Papali O.C.D., Cyr.: Perspective missionnaire dans l'Inde. B.U.M.C. 33 (1953) 4-17; 41-48.

PETECH, LUC.: I missionari italiani nel Tibet e nel Nepal. I Capuccini Marchigiani. Parte I, CXX + 224 pp.; Parte II. 273 pp.; Parte III, 366 pp. Roma 1952-1953.

Peters, Jos.: Kinderen redden heidenkinderen. K.M. 73 (1952) 259-261.

—: De Kerk van China in de catacomben teruggedrongen. Ibid. 298-301.

—: Communistisch gevaar in Zuid-Oost-Azië. Ibid. 329-332.

—: In de missie vóór alles: katechisten. Ibid. 362-364.

—: De uitbreiding van de H. Kerk in Noord-India. K.M. 74 (1953) 8-10.

—: De Kerk in de landen rond de Middellandse Zee. Ibid. 43-46.

—: Moderne middelen ten dienste van het missiewerk. Ibid. 79-83.

—: De katholieke Kerk in Australië. Ibid. 102-105.

—: Katholieke vaklui voor industrie en landbouw in de missielanden. Ibid. 135-138.

—: Het missiewerk onder de Chinese emigranten. Ibid. 170-172.

—: Vrijheid voor het katholiek onderwijs in Afrika. Ibid. 202-204.

—: Der X. Internationale Akademische Missionskongress zu Aachen (2-5 Juni 1952). Ein Rückblick. Priester und Mission 1953, 1, p. 2-20.

—: P. Paul Manna. Zum Tode des Gründers und Generalsekretärs des Priester-Missionsbundes. Ibid. 1, 26-28.

—: Der Kampf um die Welt. Ibid. 3, p. 25-28.

PIRON, S.J., PAUL: L'héroique Claver. (Collection Lavigerie.) 160 pp. Namur 1953.

Pirran O.M.I., A.: De Kerk in Zuid-Afrika. K. en M. 33 (1953) 28-33.

Placid T.O.C.D.: The South Indian Apostolate of St. Thomas. O.C.P. 18 (1952) 229-245.

Plangger S.M.B., Alb.: Missionsstudien. Tagung an der Fordham University in New-York. N.Z.M. 9 (1953) 147-149.

Price S.S.C., A.: The Legion of Mary in the Philippines. Worldmission 3 (1952) 458-466.

Rahner S.J., H.: Francisco und sein Meister. Zum vierhundertsten Todestag des heiligen Franz Xaver. St. d. Z. 78 (1952) 161-171.

RAUSCHER W. V., FRIDOLIN: Die Mitarbeit der einheimischen Laien am Apostolat in den Missionen der Weissen Väter. Missionswissenschaftliche Abhandlungen und Texte 17, XXIII + 325 S. mit vier Uebersichtskarten. Aschendorfsche Verlagsbuchhandlung, Münster i.W. 1953.

RÉMY: Pourpre des Martyrs. 380 pp. Paris 1953.

Rétif S.J., A.: Ricci. La rencontre de la Chine et de l'Occident. Études 275 (1952) 157-172.

Rijckmans, A.: Étude sur les statistiques démographiques au Congo belge. Zaïre 7 (1953) 3-34.

Rommelaere P.B., A.: Au Grand Séminaire de Baudouinville G.L. 165 (1953) 9-13.

Rondelez C.I.C.M., V.: Un serviteur fidèle, Samt'andjimba (1816-1900). N.Z.M. 9 (1953) 1-20.

—: Le centenaire d'un missionnaire explorateur: le R.P. C. de Deken, Missionnaire de Scheut (1852-1896). Zaïre 7 (1953) 115-146.

—: Interview obtenue de S. Exc. van Melckebeke, Visitateur Apostolique de l'Asie méridionale et orientale. B.U.M.C. 33 (1953) 145-148.

Schlüter-Hermkes, M.: Verpassen wir eine Chance? D.K.M. 1953, p. 3-6.

SCHMIDT-PAULI, E. VON: Niels Stensen, Apostel der Nordischen Missionen. 143 S. 1953.

Schurhammer S.J., G.: Das Geheimnis der zwei Dschunken. Zum 400. Gedächtnis des Todes des hl. Franz Xaver. Z.M.R. 37 (1953) 10-23; 103-117.

—: Der Ursprung des Chinaplans des heiligen Franz Xaver. A.H.S.J. 22 (1953) 38-56.

Schütte S.J., J. F.: Missionsgrundsätze des Alexandro Valignano S.J. für Japan. D.K.M. 72 (1953) 74-75.

Seda, F., et J. Lo Siang Hien: Impressions d'un étudiant indonésien en Hollande. E.V. 4 (1952) 408-416.

Spae C.I.C.M., J.: De geburenbonden te Himeji. K. en M. 33 (1953) 63-68.

Szczesznìak, Boleslaw: Slavonic Books in the Pei-t'ang Library in Peking. A.H.S.J. 22 (1953) 339-344.

Stiphout S.V.D., M. van: Sint Franciscus Xaverius, model-missionaris van de nieuwe tijd. K.M. 73 (1952) 227-232.

Straelen S.V.D., H. van: Godsdienstige beweging in Japan. K.M. 73 (1953) 323-327; 368-371; K.M. 74 (1953) 15-18.

T., S.: Etat des missions catholiques du Congo Belge et au Ruanda-Urundi. B.U.M.C. 33 (1953) 90-110.

Tardiff W. F., L. Ch.: Failure of a Mission. Worldmission 3 (1952) 451-457.

Thauren S.V.D., J.: Das neue Missionsbild im neuen Weltbild. Th.-prakt. Q. 100 (1952) 319-325.

TOSCANO M.S., G.: La prima missione cattolica nel Tibet. XXI + 320 pp. Hongkong 1951.

Tracy S.J., N. J.: Tokyo's Catholic University. Worldmission 4 (1953) 149-159.

Trivière M.E.P., L.: Le mouvement des „Trois Autonomies". C.M.B. 5 (1953) 17-29.

Trong, Nguyen Huu: Vietnam. E.V. 5 (1953) 207-211.

Tsai, Mark: Chinese Communists document their History. Worldmission 4 (1953) 40-53.

URIARTE S.J.. M.: Diario de un misionero de Mainas. Transcripción, introducción y notas del P. Constantino Bayle S.J. Vol. I, LXII, 380 pp. Vol. II, LII, 264 pp. Madrid 1952.

Vandewalle, S.J., E.M.: Chinois à l'Ile Maurice. E.V. 5 (1953) 371-377.

VARGAS S.J., U. R.: Concilios Limenses (1551-1773). I, XV + 426 pp. Lima 1951.

Velat, B.: Hymnes eucharistiques éthiopiennes. R.M. 1 (1953) 26-36.

VENARD, THÉOPHANE: Käfigbriefe. Bekenntnisse vor seiner Hinrichtung zu Hanoi in Tongking 2 Febr. 1861. Verdeutscht und erläutert von Willy Stadler. 72 S. (Zeugen des Wortes.) Freiburg i. Br. 1953.

Verwoerd C.M., C.: De cataloog van de Pe-t'ang Bibliotheek te Peking. H.M. 32 (1953) 47-49.

Villain, M.: La conférence oecuménique de Lund. R.M. 1 (1953) 61-69.

Villoslada S.J., R. G.: Origen y desarrollo de la historiografía misional. M.E. 2 (1953) 6-30.

Vinciarelli O.S.B., R.: Témoin du Christ en Chine communiste. Le Prieuré Saint-Benoît de Chengtu. B.M. 26 (1952) 191-219.

Vithuvattikal, L.: Indische „Ostkirche". D.K.M. 72 (1953) 70-73.

Vlamynck M.S.C., J.: Vlaamse missionarissen over de wereld in 1953. K. en M. 23 (1953) 99-108.

VOLPERT S.Sp.S., Sr ASSUMPTA: Ein Rebenhang im wahren Weinberg. Geschichte der Missionsgenossenschaft der Dienerinnen des Heiligen Geistes 1889-1951. 470 S. Steyl 1952.

Waldeck, R. G.: Napoleon and the Foreign Missions. Worldmission 4 (1953) 25-39.

Wassenaar S.J., F.: Roothaan als missiepionier. Bij het eeuwfeest van zijn zalige dood. B.U.J. 1953, p. 72-75.

Weingartner S.J., F.: Missionarisches Erwachen auf Formosa. D.K.M. 1952, p. 171-172.

WELLENS P.B., ST. C.: La Société des Missionnaires d'Afrique (Pères Blancs). Ses origines et le développement de son organisation jusqu'à la promulgation du Code de droit canonique. 123 pp. Louvain 1952.

Wicki S.J., Jos.: Des P. Seb. Gonçalves „Historia dos Religiosos da Companhia de Jesus nos reynos e provincias da India Oriental" (1614). N.Z.M. 8 (1952) 261-269.

—: Auszüge aus den Briefen der Jesuitengeneräle an die Obern in Indien (1549-1613). A.H.S.J. 22 (1953) 114-169.

Xuan-Han, Hoàng: Girolamo Majorica. Ses œuvres en langue vietnamienne conservées à la Bibliothèque Nationale de Paris. A.H.S.J. 22 (1953) 203-214.

Ypma O.E.S.A., E.: De Augustijnen in de Hollandse Missie. Augustiniana 3 (1953) 107-127.

Zameza S.J., J.: Visiones romanas del siglo I al V. Acto II: Ni sincretizarse ni desaparecer. M.E. III no. 10 (1952) 5-36.

Zeiger S.J., I. A.: Aus Franz Xavers Briefen. St. d. Z. 78 (1952) 172-184.

Zubillaga S.J., F.: San Francisco Javier iniciador de una nueva era misional. Métodos misionales. Idealismo y realidad. M.E. III no 10 (1952) 112-122.

—: El procurador de las Indias occidentales de la Compañia de Jesús (1574). Etapas históricas de su erección. A.H.S.J. 22 (1953) 367-417.

V

LAND- EN VOLKENKUNDE, GODSDIENSTWETENSCHAP EN TAALWETENSCHAP

A. LAND- EN VOLKENKUNDE

BADER S.V.D., HERMANN: Die Reifefeiern bei den Ngada (Mittelflores, Indonesien). St Gabrieler Studien XIV. Bd. 146 S. Mödling bei Wien, o.J.

Berndt, R. M.: A Day in the Life of a Diezi Man before Alien Contact. Anthr. 48 (1953) 171-201.

Biebuyck, D.: La monnaie musanga des Balega. Zaïre 7 (1953) 675-686.

BOELAARS, J.: Nieuw Guinea, uw mensen zijn wonderbaar. Het leven der Papua's in Zuid-Nieuw-Guinea. 167 blz. Bussum 1953.

BOUCHAUD C.S.Sp., J.: La côte du Cameroun dans l'histoire et la cartographie. 218 pp. (Mémoires de l'Institut français d'Afrique Noire, Centre du Cameroun, no 5.) 1952.

Brantschen O.F.M.Cap., Anastas: Die ethnographische Literatur über den Ulanga-Distrikt, Tanganyika-Territorium. Acta Tropica 10 (1953) 150-185.

Bulck S.J., G. van: Chronique d'Africanistique. I. La linguistique en 1952. Zaïre 7 (1953) 265-280. II. L'ethnologie en 1952. l.c. 395-410. III. L'ethnographie en 1952. l.c. 503-524. IV. L'anthropologie, la paléontologie et la préhistoire en 1952. l.c. 625-642. V. L'histoire en 1952. l.c. 707-726.

Comhaire, J.: Coup d'œil sur l'histoire des peuples africains et afro-américains. Zaïre 7 (1953) 687-706.

Declerq A.A., R.: Bei den Pygmäen. D.K.M. 72 (1953) 105-108.

Dijkman O.S.Cr., B.: Korte geschiedenis van de bevolking der bestuursgebieden van Bondo en Ango. Kongo-Overzee 19 (1953) 182-233;

Gabain, Annemarie V.: Inhalt und magische Bedeutung der alttürkischen Inschriften. Anthr. 48 (1953) 537-556.

Geise O.F.M., N.: Badujs en Moslims in Lebak Parahiang, Zuid-Banten. Ann. Later. 16 (1952) 319-444.

Gerstner S.V.D., A.: Aus dem Gemeinschaftsleben der Wewak-Borkin-Leute, Nordost-Neuguinea. Anthr. 48 (1953) 413-457.

Glück, J. F.: Der Weg des Menschen. Ein Beitrag zur Methode der Ethnologie und der Kulturmorphologie. Tribus 1952-1953, p. 30-74.

Gusinde S.V.D., M.: Met de Bosjesmannen door de Kalahariwoestijn. K.M. 74 (1953) 131-134; 174-176; 206-207.

Gutersohn, H.: Indien. Eine Nation im Werden. 256 S. mit 6 Farbtafeln, 21 Abb. and 20 Kartenskizzen im Text. Bern 1953.

Hoekel, J.: Neue Beiträge zur Kulturschichtung Brasiliens. Anthr. 47 (1952) 963-991; 48 (1953) 105-157.

Hauser, A.: Les Babinga. Zaïre 7 (1953) 147-180.

Hinderling, P.: Notizen von den Togo-Restvölkern. Tribus 1952-1953, p. 361-378.

HINTRAGER, OSKAR: Geschichte von Südafrika. 508 S. mit 29 Abb. und 2 Karten. Groszoktav. München 1952.

Holas, B.: La Goumbé. Une association de jeunesse musulmane en basse Côte d'Ivoire. Kongo-Overzee 19 (1953) 116-131.

Howell, P.: Observations on the Shilluk of the Upper Nile. Customary Law: Marriage and the Violation of Rights in Women. Africa 23 (1953) 95-109.

Ittmann, Joh.: Mond und Monate im vorderen Kamerun. Anthr. 48 (1953) 389-395.

Jäschke, G.: Zur Form der Eheschliessung in der Türkei. Eine rechtsvergleichende Untersuchung. Die Welt des Islams. Vol. II, no 3, blz. 144-214.

Jettmar, K.: Zu den Anfängen der Rentierzucht. Anthr. 47 (1952) 737-766.

Joset, J. E.: Les Baamba et les Babwozo du Congo belge et de l'Uganda Protectorate. Anthr. 47 (1952) 909-946.

Junge, W.: Das Weltbild des Urwaldnegers. Tribus 1952-1953, p. 404-417.

Kagame, Alexis: The Bards of Ruanda. Worldmission 4 (1953) 189-199.

KLERK C.ss.R., C. DE: De immigratie der Hindostanen in Suriname. 274 blz. Amsterdam 1953.

KOLLER O.F.M., ANGE: I Berberi Marocchini. Saggio etnologico. Versione italiana Fr. Cannarozzo. 358 pp. Lugano-Como 1952.

Korn, V. E.: Batakse Offerande. Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde 109 (1953) 32-51; 97-127.

KROKER, ED.: Der Gedanke der Macht im Shang-kün-shu. Betrachtungen eines alten chinesischen Philosophen. St Gabrieler Studien XII. 280 S. Mödling bei Wien 1953.

Kruse O.F.M., A.: Karusakaybë, der Vater der Mundurukú. Anthr. 47 (1952) 992-1018.

Kussmaul, F.: Frühe Nomadenkulturen in Innerasien. Einige Bemerkungen zu M. Hermanns: Die Nomaden von Tibet. Tribus 1952-53, blz. 305-360.

MACONI, VITTORIO: Etnologia sociale. 212 pp. Roma 1953.

Magnin, J.: Note sur les alliances traditionnelles dans le Moyen-Atlas septentrional. Anthr. 47 (1952) 784-794.

MARIE-ANDRÉ DU SACRÉ-COEUR, Sr: La condition humaine en Afrique noire. 264 pp. Paris 1953.

Maringer, J.: Ein steinzeitlicher Höhlenwerkplatz in der Gobi. Anthr. 47 (1952) 891-896.

Middleton, J.: The Kikuyu and Kamba of Kenya. Ethnographic Survey of Africa. 105 pp. London 1953.

Moenadjat Danoesapoetro, R. S.: La musique indonésienne. E.V. 5 (1953) 212-220.

Mohr, R. J.: Die Gottesliebe bei primitiven Nichtchristen und die Krisis der Liebe bei den Christen. Anima 8 (1952) 122-130.

Nachtigall, H.: Die erhöhte Bestattung in Nord- und Hochasien. Anthr. 48 (1953) 44-70.

Nevermann, H.: Die Gabgab auf Südguinea. Tribus 1952-1953, p. 196-209.

Nicolas, F. J.: Un conte à refrain chanté, des L'éla de la Haute-Volta (A.O.F.). Anthr. 48 (1953) 158-170.

—: Textes ethnographiques de la Tamâjeq des Jullemmeden de l'est (Touâreg de la Colonie du Niger, A. O. F.). Anthr. 48 (1953) 458-484.

Overhage S.J., P.: „Fastmenschen". „Plesianthropus" and „Paranthropus" von Transvaal in Südafrika. Trierer Theol. Zt. 62 (1953) 257-270.

Pailloux P. B., R.: La place de la femme chez les Babemba. G.L. 164 (1953) 9-16; 165 (1953) 37-40.

Pauwels P.B., M.: Usages funèbres au Ruanda. Anthr. 48 (1953) 30-43.

—: Le Munya-Ruanda. G.L. 163 (1953) 47-54; 164 (1953) 49-55; 165 (1953) 21-24; 166 (1953) 48-54.

—: Le mode au Ruanda. Kongo-Overzee 19 (1953) 234-258.

Petri, Helmut: Der Australische Medizinmann. Ann. Later. 16 (1952) 159-318.

Pettersson, O.: Chiefs and Gods. Religions and Social Elements in South Eastern Bantu Kingship. (Studia Theologica Lundensia, 3.) 405 pp. Lund 1953.

Phillips, A., L. P. Mair and L. Harries: Survey of African Marriage and Family Life. XLI + IV + 462 pp. London 1953.

Rock, J. R.: The Mùan Bpö Ceremony or the Sacrifice to Heaven as practiced by the Nakhi. Ann. Later. 16 (1952) 9-158.

Schmidt, W.: Entstehung der Verwandtschaftssysteme und Heiratsregelungen. Anthr. 47 (1952) 767-783.

Sih, Paul K. T.: The Tradition of Parental Authority in China. Worldmission 4 (1953) 199-206.

Stonor, C. R.: The Sulung Tribe of the Assam Himalayas. Anthr. 47 (1952) 947-962.

Verhoeven S.V.D., Th.: Merkwaardige vondsten op Flores. K.M. 73 (1953) 336-339.

—: Heidens zaad werd Eucharistisch Brood. K.M. 74 (1953) 47-49.

—: Eine Mikrolithenkultur in Mittel-und West-Flores. Anthr. 48 (1953) 597-612.

Vroklage S.V.D.†, B.: Ethnographie der Belu in Zentral-Timor. I, XI + 688 S.; II, XII + 228 S.; III, 4°, V S. + 426 Abbildungen auf 106 Tafeln. Leiden 1953.

Westermann, Dietrich: Geschichte Afrikas. Staatenbildungen südlich der Sahara. 492 S., 58 Abbildungen, 20 Kartenskizzen. Köln 1952.

B. GODSDIENSTWETENSCHAP

Closs, Al.: Altpersiens religiöse Leistung und Tragik. Z.M.R. 37 (1935) 35-36.

Dumoulin S.J., H.: Weltbuddhismus. Zum zweiten buddhistischen Weltkongress in Tokio. St. d. Z. 79 (1953) 47-55.

EVERBROECK, NESTOR VAN: Religie en magie onder de Basakata. (Kon. Belg. Koloniaal Instituut. Sectie voor Morele en Politieke Wetenschappen. Verhandelingen, boek XXIV, afl. 1.) 250 blz. in 8°. Brussel 1952.

Fröhlich O.M.I., A.: Religiöse Anschauungen der Hambukuschu am Okawango im nördlichen Südwest-Afrika. Anthr. 48 (1953) 485-492.

Gardet, L.: La mention du nom divin en mystique musulmane. Rev. Thom. 52 (1952) 642-679; 53 (1953) 197-216.

Gerstner S.V.D., A.: Der Geisterglaube im Wewäk-Boikin-Gebiet Nordost-Neuguineas. Anthr. 47 (1952) 795-821.

Glasenapp, H. von: Ein buddhistischer Initiationsritus des javanischen Mittelalters. Tribus 1952-53, p. 259-274.

Henninger S.V.D., Jos.: Sur la contribution des missionnaires à la connaissance de l'Islam, surtout pendant le moyen-âge. N.Z.M. 9 (1953) 161-185.

HERZOG-HAUSER, G.: De godsdienst der Grieken. Illustraties met historisch-archeologische toelichting door Prof. Dr F. J. de Waele. 366 blz. J. J. Romen & Zonen, Roermond-Maaseik 1952.

Heissig, W.: A Mongolian Source to the Lamaist Suppression of Shamanism in the 17th Century. Anthr. 48 (1953) 1-29; 493-536.

HOUBEN S.J., J.: De Koran als het woord van God. 22 blz. Nijmegen 1953.

Houben S.J., J.: Godsdienstvrijheid in de Islam. H.M. 32 (1953) 65-80.

JOHANNS S.J., P.: La pensée religieuse de l'Inde. 224 pp. Namur 1952.

Jordens S.J., Jos.: Enkele beschouwingen over het Hindoeïsme en zijn Godsidee. K.T.C. 6 (1952) 251-259.

Korn, V. E.: Batakse Offerande. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 109 (1953) 32-51; 97-127

Laumann S.V.D., K.: Vlísso, der Kriegs- und Jagdgott am untere Yuat River, Neuguinea. Anthr. 47 (1952) 897-908.

MURTI, T.: The Central Philosophy of Buddhism. A Study of the Madhyamika System.

OHM, THOMAS: Stammesreligionen im südlichen Tanganyika-Territorium. Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein-Westfalen. Geisteswissenschaften, Heft 5. 80 S. Westdeutscher Verlag, Köln und Opladen 1953.

PAPALI C.D. UND B. CYRILLUS: Hinduismus. Missionalia vol. I. 194 pp. Romae 1953.

PARRINDER, G.: Religion in an African City. 211 pp. London 1953.

Pedersen, Joh.: The Criticism of the Islamic Preacher. Die Welt des Islams. Vol. II, no 4, p. 215-231.

Rahmann S.V.D., Rud.: The Ritual Spring Hunt of Northeastern and Middle India. Anthr. 47 (1952) 871-890.

Rondot, R.: Le Caodaïsme. Un néo-syncrétisme au Viet-Nam. R.M. 1 (1953) 37-55.

Schebesta S.V.D., P.: An den Quellen der Religion. D.K.M. 72 (1953) 111-114.

Schröder, Dom.: Zur Religion der Tujen des Sininggebietes (Kukunor). Anthr. 47 (1952) 1-79; 620-658; 822-870; 48 (1953) 202-259.

Vanoberbergh C.I.C.M., M.: Religion and Magic among the Isneg. Part I: The Spirits. Anthr. 48 (1953) 71-104; Part II: The Shaman. Anthr. 48 (1953) 557-568.

WATT, W. M.: The Faith and Practice of Al-Ghazali. London 1953.

V

C. TAALWETENSCHAP

Aufenanger S.V.D., H.: Textproben der Nondugl-Sprache (Zentral-Neuguinea). Anthr. 48 (1953) 569-577.

Bergh M.S.C., J. D. van den: Spraakkunst van het banggais. III+170 pp. 's-Gravenhage 1953.

Bervoets, St.: Enige spreekwoorden bij de Zande. Zaïre 6 (1952) 719-732; 7 (1953) 181-196.

Boeck, L. B. de: Grammaire du Mondunga (Lisala, Congo Belge). (Institut Royal Colonial Belge. Section des Sciences Morales et Politiques. Mémoires, t. XXIV, fasc. 2.) 60 pp. in 8°. Bruxelles 1952.

Bühlmann, Walbert: Principles of Phonetic Adaptation in Swahili applied to Christian Names. Africa 23 (1953) 127-134.

Burgmann, A.: H. Aufenangers Vokabular und Grammatik der Gende-Sprache in Zentral-Neuguinea. Anthr. 48 (1953) 263-267.

—: A. Schäfers Vokabular der Chimbu-Sprache in Zentral-Neuguinea. Anthr. 48 (1953) 268-273.

Burssens, A.: Étude tonologique des démonstratifs en Amashi (Kivu, Congo belge). Kongo-Overzee 19 (1953) 155-174.

Caeneghem C.I.C.M., R. van: Regels van de toonabsorptie in het Tshiluba. Kongo-Overzee 19 (1953) 97-115.

Cowan, H.: De aanduiding der objectsrelatie bij het werkwoord in Papua-talen. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 109 (1953) 128-143.

Davidson, J.: Les verbes défectifs dans la langue des Ngombe. Aequatoria 16 (1953) 8-10.

Ehrenfels, U. R.: Khasi Kinship Terms in four Dialects. Anthr. 48 (1953) 396-412.

Fuchs, St.: Joseph Schmidts Vokabular und Grammatik der Murik-Sprache in Nordost-Neuguinea. Anthr. 48 (1953) 274-277.

Gonda, J.: Varia over Indonesische telwoorden. Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde 109 (1953) 23-31.

Hermanns S.V.D., Math.: Pibetische Dialekte von Amdo. Anthr. 47 (1952) 193-202.

Honeyman, A. M.: The Letter-order of the Semitic Alphabets in Africa and the Near East. Africa 22 (1952) 136-147.

Hulstaert M.S.C., G.: Etude d'une langue africaine. N.Z.M. 9 (1953) 133-141.

—: Lingala-invloed op Lomongo. Zaïre 7 (1953) 227-244.

Kähler-Meyser, E.: Klassensysteme in afrikanischen Sprachen. Tribus 1952-1953, p. 418-427.

Swellengrebel, J. L.: Balische zegswijzen III. Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde. 85 (1952) 118-172.

Schmidt, Wilh.: Die tasmanischen Sprachen. Quellen, Gruppierungen, Grammatik, Wörterbücher, (Comité International de Linguistes. Publications de la Commission d'Enquête Linguistique, V.) 522 pp. in 8°. Utrecht-Anvers 1952.

Specker S.M.B., J.: Katholische Literatur in einheimischer Sprache in Basutoland (Südafrika). N.Z.M. 9 (1953) 68-71.

Stappers C.I.C.M., L.: In hoeverre verschilt het Kisongye van het Tshiluba? Aequatoria 16 (1953) 1-7.

Uhlenbeck, E. M.: Woordverdubbeling in het Javaans. Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde 109 (1953) 52-61.

WILS, J.: Het passieve werkwoord in de indonesische talen. VI + 247 blz. 's-Gravenhage 1952 (= Verhandelingen van het kon. Instituut voor taal-, land- en volkenkunde; dl. XII).

Wing S.J., J. van: Het Kinkogo en het Lingala te Leopoldstad. Kongo-Overzee 19 (1953) 175-181.

VI

PROTESTANTSE ZENDINGSWETENSCHAP

BIEDER, *W.:* Grund und Kraft der Mission nach dem 1. Petrusbrief. (Theologische Studien, 29.) 32 S. Zollikon-Zürich 1950.

Blauw, J.: Willingen 1952. De Heerbaan 5 (1952) 286-309.

—: Het Evangelie en de godsdiensten. De Heerbaan 6 (1953) 172-178.

BOBÉ, L.: Hans Egede, Colonier and Missionary of Greenland. 208 pp. Copenhagen 1952.

Bolshakoff, S.: Orthodox Missions to-day. I.R.M. 42 (1953) 275-284.

Dixon, S. H.: The Experience of Christian Missions in China. I.R.M. 42 (1953) 285-296.

Gray, G. Fr. S.: The Spread of Christianity in Asia. I.R.M. 42 (1953) 266-274.

Greaves, L. B.: African Education. A Commentary on the Cambridge Conference, September 1952. I.R.M. 42 (1953) 318-331.

Hoekendijk, J. C.: Het apostolaat in Europa in het licht van enkele ervaringen van de Islam-zending. Ned. Theol. Tijdschr. 7 (1953) 321-331.

Jansen Schoonhoven, E.: Oecumene en Zending. De Heerbaan 5 (1952) 279-295.

—: Roeping, recrutering en opleiding van zendelingen. De Heerbaan 6 (1953) 137-147.

Koper, J.: Het Oude Testament en de Zending. De Heerbaan 6 (1953) 89-105.

Kurtz, L.: The Lay-worker as a New Type of Missionary. I.R.M. 42 (1953) 308-317.

Lohse, E.: Ursprung und Prägung des christlichen Apostolates. Theol. Zeitschr. 9 (1953) 259-274.

Manson, W.: The Biblical Doctrine of Mission. I.R.M. 42 (1953) 257-265.

MERKEL, R. F.: Leibniz und China. 38 S. Berlin 1952.

Nijman S.A.M., A.: Protestantse Zending over de wereld. K.M. 73 (1953) 263-266; 291-295.

—: L'activité missionnaire protestante en 1952. E.V. 5 (1953) 230-251.

PARRINDER, G.: Religion in an African City. 211 pp. London 1953.

PATON, DAVID: Christian Missions and the Judgment of God. London 1953.

Rullmann, J. A. C.: De „Heidelbergse Catechismus" en de Zending. De Heerbaan 6 (1953) 1-15.

Thomas, W. T.: The Protestant Movement in Indonesia. I.R.M. 42 (1953) 297-305.

Boekbespreking

AND. V. SEUMOIS O.M.I.: *La papauté et les missions au cours des six premiers siècles. Méthodologie antique et orientations modernes,* 224 pp., Paris-Louvain 1953.

DE bedoeling van dit boek is een bijdrage te leveren voor de opbouw van de missiologie door de bestudering van de missie-ideeën en missiedaden der pausen van de eerste zes eeuwen. De schrijver liet zich bij de bewerking van dit nog slechts ternauwernood ontgonnen terrein leiden door de gedachte, die mgr Celso Costantini als secretaris van de Propaganda eens aldus formuleerde en die in het boek als motto wordt afgedrukt: „Demandons-nous maintenant: Quelle tactique suivirent les missionnaires de l'ère apostolique et post-apostolique? Est-ce que nous employons, nous, ces mêmes méthodes? Nous employons des méthodes passablement diverses qui nous semblent plus parfaites, mais qui s'avèrent, après une expérience de quatre siècles, quasi stériles".

Het behandelde onderwerp blijkt van belang te zijn voor de verschillende vertakkingen van de missiewetenschap. Voor de missietheologie betekent deze studie een terugkeer tot de bronnen; immers de bestudering van de doctrinaire en praktische houding van de pausen der christelijke oudheid ten opzichte van de missie kan men niet veronachtzamen zonder aan de missietheologie te kort te doen.

Ook de missiegeschiedenis is met deze uiteenzettingen gebaat; zij dient immers het geschiedkundig verloop van de missiearbeid te schetsen, zoals deze zich onder invloed van de verantwoordelijke leiders heeft ontwikkeld; sch. schenkt hierbij voornamelijk aandacht aan de H. Petrus, de H. Leo de Grote en de H. Gregorius de Grote, zonder de andere perioden geheel te verwaarlozen, waaromtrent echter weinig documenten tot ons zijn gekomen. Op blz. 96, nota 41, merkt Sch. op, onder verwijzing naar desbetreffende literatuur uit de jaren 1932 en 1938, dat men de authenticiteit van het Libellus responsionum van de H. Paus Gregorius de Grote ten onrechte heeft betwijfeld; het is hem daarbij vermoedelijk ontgaan, dat later S. Brechter O.S.B. in zijn doorwrochte studie: Die Quellen zur Angelsachsenmission Gregors des Groszen. Eine historiographische Studie, Münster i. W. 1941, blz. 109 vlg. deze kwestie nader heeft onderzocht en uitgemaakt, dat deze instructies niet van paus Gregorius stammen.

Ten slotte zijn deze beschouwingen vruchtbaar voor de missiemethodologie. In een uitvoerig besluit, getiteld: „Méthodologie antique et orientations modernes" (blz. 125-221) confronteert Sch. de pauselijke missiemethodiek van de oudste tijden met de stand, de eisen en de stromingen van het moderne missie-apostolaat. Liever dan hierbij in te gaan op verschillende punten, die reeds in zwang zijn bij de tegenwoordige missiemethode, legt hij de nadruk op datgene, wat z.i. nog op verwezenlijking wacht, nl. een soepele aanpassing van het kerkelijk recht, de feitelijke aanpassing van de liturgie en de christianisering van waardevolle inheemse elementen.

Dit op de praktijk gerichte en gedocumenteerde boek van de bekende missioloog biedt aan vooruitstrevende missionarissen voorlichting en steun bij hun moedige en moeizame pogingen om de Kerk van Christus te planten waar deze nog niet is gevestigd; het zal ook met vrucht worden bestudeerd door al degenen, die het ware wezen van de missie beter willen leren kennen.

Nijmegen A.M.

DR JOHANN SPECKER S.M.B.: *Die Missionsmethode in Spanisch-Amerika im 16. Jahrhundert mit besonderer Berücksichtigung der Konzilien und Synoden*, Supplementa N.Z.M. IV, 247 S., Schöneck-Beckenried 1953.

BIJ het inzien van de missieliteratuur met betrekking tot Spaans-Amerika valt het op, hoe weinig aandacht men tot dusver heeft geschonken aan de concilies en synoden, met name van de 16e eeuw; althans in missiemethodisch en pastoraal opzicht waren deze tot dusver niet bestudeerd.

Op aanraden van zijn seminarie-professor en confrater dr Joh. Beckmann heeft Sch. zich aan de bestudering van de desbetreffende bronnen en literatuur gezet. De beperking van de kwestie tot de 16e eeuw was met het bronnenmateriaal gegeven; immers de beide grote provinciale concilies van Mexico in 1585 en van Lima in 1583 waren voor eeuwen de laatste grote kerkelijke vergaderingen van Latijns-Amerika; daarbij werd de missionering van Spaans-Amerika op het einde van de 16e eeuw als afgesloten beschouwd.

In een uitvoerige inleiding, welke drie hoofdstukken omvat, geeft Sch. in het eerste hoofdstuk een schets van de kerkelijke hiërarchie in Spaans-Amerika gedurende de 16e eeuw. Hij onderscheidt hierbij twee ontwikkelingsperioden: de periode, waarbij de Amerikaanse bisdommen nog van Sevilla afhankelijk waren en de periode, waarin de Kerk in Amerika zelfstandig werd door de oprichting van eigen bisdommen. Hierbij sluit nog een korte beoordeling aan van het Spaans-Amerikaans episcopaat in de 16e eeuw.

In het tweede inleidend hoofdstuk geeft Sch. een beschouwing over de juridische positie van de Kerk in Spaans-Amerika gedurende de 16e eeuw. Vooreerst neemt hij de verhouding van Kerk en Staat in behandeling; vervolgens de juridische positie der „doctrinas", d.w.z. de kerkelijke toestand, die volgde op het beginstadium van de „Misiones", „Conversiones" of „Reducciones"; eindelijk de positie van de seculiere en reguliere clerus.

In Spaans-Amerika werd niet slechts zeer spoedig de kerkelijke hiërarchie uitgebouwd, maar ook de missiemethode geregeld op een hele reeks provinciale concilies, synoden en conferenties (juntas). Men treft dan ook in deze landen, wellicht meer dan elders, van den beginne af een georganiseerd en methodisch verloop der missionering aan. Naar aanleiding hiervan geeft Sch. in het derde hoofdstuk van zijn inleiding een overzicht van de Spaans-Amerikaanse missiesynoden en concilies der 16e eeuw, alsmede een korte beoordeling van hun betekenis en rechtsgeldigheid.

Na deze oriënterende inleiding, die voor het juist begrip van het eigenlijk thema: de kerkelijke richtlijnen voor de missiearbeid, noodzakelijk moest voorafgaan, begint Sch. met de behandeling hiervan, waarbij duidelijk zijn opzet blijkt om de

bronnen te laten spreken. Hij legt zich hierbij een dubbele beperking op; vooreerst behandelt hij enkel die vragen, welke op de concilies en synoden aan de orde werden gesteld; vervolgens bespreekt alleen datgene wat de rechtstreekse missiearbeid betreft.

In zes hoofdstukken brengt hij achtereenvolgens ter sprake: de missionarissen (godsdienstig-zedelijke eisen, vorming en opleiding, onderhoud; de methoden der geloofsverkondiging (dragers, plaats, tijd, inhoud en hulpmiddelen der geloofsverkondiging); de strijd tegen het heidendom (afgodendienst, tovenarij, waarzeggerij, bijgeloof, drankzucht); de toediening der sacramenten (in het algemeen en de afzonderlijke sacramenten, waarbij het vraagstuk van de inheemse clerus); het kerkelijk leven (viering van zon- en feestdagen; kerkelijke liturgie; gebod van vasten en onthouding; begrafenis); de medehelpers bij de missiearbeid (religieuze broeders en zusters en leken). Dit alles geschiedt even zakelijk als bezonnen en de Sch., die zich langzamerhand gespecialiseerd heeft in de missiegeschiedenis van Spaans-Amerika, weet hierbij allerlei interessante bijzonderheden te vermelden en gaat geen moeilijkheden uit de weg. Zo constateert hij o.a. dat de in het geheim voortbestaande afgodendienst en alles wat daarmee verband houdt, het moeilijkste probleem vormde van de Indianen-missie in Midden- en Zuid-Amerika, niet slechts gedurende de zestiende, maar ook gedurende de volgende eeuwen; weliswaar hebben zowel kerkelijke als wereldlijke autoriteiten daartegen de strijd aangebonden, maar zonder veel succes.

Gaarne willen we dit systematisch-opgebouwd en degelijk-gedocumenteerd werk, waarbij een overzichtskaartje van het behandelde gebied welkom zou geweest zijn, van harte aanbevelen; het verscheen als vierde in de reeks Supplementa bij het Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft, waarvan de redactie zo voortreffelijk gevoerd wordt door degene, van wie het initiatief tot deze studie is uitgegaan.

Nijmegen A.M.

P. Aloysius Verhoeven O.C.S.O.: *Gedachten van een monnik*, 255 blz., N.V. Uitgeverij De Forel, Rotterdam 1953.

Wie in de laatste twintig jaar in de Cisterciënser-Abdij „Maria Toevlucht" te Zundert voor enkele dagen de verkwikking van de „beata solitudo" kwamen zoeken, werden er voor hun geestelijke aangelegenheden toevertrouwd aan een schrandere, in de eenzaamheid wijs geworden monnik, die in een persoonlijk onderhoud hun bewustzijn van het „unum necessarium" wist te wekken of te verlevendigen. Het valt niet te verwonderen, dat verschillende van die duizend retraitanten er zich niet mee tevreden stelden de woorden van hun leidsman in hun dankbare harten te bewaren, doch bovendien bij hem er op aandrongen, dat hij zijn pretentieloze „onderhoudjes" in druk zou geven. Ten slotte besloot de mededeelzame monnik, die het „contemplata aliis tradere" kent, aan deze verzoeken gevolg te geven. „Wat mij bemoedigd had in mijn eenzaamheid" — zo schreef hij in het voorwoord — „kon wellicht ook anderen bemoedigen. Wat voor mij een lichtbron was geweest, zou dit mogelijk ook voor anderen zijn, die te midden van het moderne, jachtende en soms kommervolle leven, zich de tijd niet gunnen

om zich geestelijk te verdiepen. Aan hen allen — priesters, religieuzen en leken — worden deze ‚gedachten' aangeboden, zoals ze zijn. Liefde tot de zielen, oprechte hoogachting voor zovelen, die ‚hongeren naar de gerechtigheid', gaven de doorslag bij het besluit tot publicatie."

In een inleidend hoofdstuk schetst hij het onderling verband van de negentien door hem in conferentie-vorm ontwikkelde gedachten. De leidende gedachte is deze, dat wij daadwerkelijk geloof moeten hechten aan St Paulus' woord over de liefde van God voor iedere mens: „Hij heeft mij bemind en zich voor mij overgeleverd"; Hij blijft mij beminnen door de werking van de H. Geest, gericht op de mystieke ening met God, die is weggelegd voor iedere gedoopte. Rijkelijk puttend uit de beste bronnen, met name uit de gewijde Boeken en de geschriften van St Bernardus van Clairvaux en St. Thomas van Aquino, appelleert Sch. voortdurend aan de hunkering naar levensverdieping, die hij in zovele zielen mocht waarnemen. En zo biedt hij aan de moderne mens het substantiële brood, dat hij zelf gebruikt en dat zijn honger kan stillen en ook die van zijn evenmensen, als deze met hem aan tafel willen gaan.

Voor hen, die zich nog niet onder zijn persoonlijke leiding mochten stellen, zal de aandachtige lezing van dit bezonnen en bezielend boek een geestelijke weldaad betekenen; en zij, die reeds het voorrecht hadden met deze volgeling van St Bernardus door de bossen te wandelen, waar het in de ruisende stilte der dennen goed is zich uit te praten, zullen in deze „gedachten van een monnik" hun wijzen mentor, pater Aloysius, ten voeten uit uitgetekend vinden.

Mogen naar dit boek grijpen al degenen, die volgens Bernardus' woord, aangehaald door paus Pius XII in de encycliek ‚Doctor Mellifluus', „willen weten om gesticht te worden en dat is ware wijsheid".

Nijmegen A.M.

G. Rommerskirchen O.M.I. - G. Dindinger O.M.I.: *Bibliografia Missionaria. Anno XVI: 1952*, 189 pp., Unione Missionaria del Clero in Italia, Roma 1953.

Voor de zestiende maal bieden ons de nauwkeurige en toegewijde samenstellers een overzicht van de missieliteratuur; dit overzicht omvat het jaar 1952 en telt 1189 nummers, verdeeld over 19 onderafdelingen, met inbegrip van een afzonderlijke paragraaf over de H. Franciscus Xaverius bij gelegenheid van diens eeuwfeest. Een korte bespreking van 96 boeken, die aan de Pontificia Biblioteca Missionaria di Propaganda Fide ten geschenke werden gezonden, werd als aanhangsel hieraan toegevoegd.

Ten slotte lieten de samenstellers in dit deel een register afdrukken met de namen der auteurs en personen, die in de laatste vier afleveringen (1949-1952) voorkomen, hetgeen uiteraard het naslaan ten zeerste vergemakkelijkt.

Nijmegen A.M.

P. Drabbe M.S.C. *Spraakkunst van het Ekagi. Wisselmeren Ned. N. Guinea.* XVI + 90 pag. M. Nijhoff, 's-Gravenhage 1952.

Het ekagi (ook wel ekari) wordt op drie plaatsen in Nieuw-Guinea gesproken:

rond de Wisselmeren (Kapauku's), in het Mapiadal (simori dialect) en in het Weylandgebergte. Het totale aantal sprekers bedraagt thans meer dan dertigduizend, en het is volstrekt niet uitgesloten dat dit in de toekomst nog sterk zal toenemen. Bedriegen niet alle tekenen, dan is er alle kans dat het ekagi op de duur zal uitgroeien tot een lingua franca voor een groot deel van Noordwest-Nieuw-Guinea. P. Drabbe deed dus goed werk door juist deze taal ter bestudering uit te kiezen. Het door hem beschreven dialect is dat van de nederzetting Jaaba aan het Tigimeer, d.i. dus het meest zuidelijke der drie Wisselmeren.

In het Voorwoord gaat p. Drabbe uitvoerig in op de door hem gevolgde methode van onderzoek. Het was nuttig dit te doen, omdat daarover, naar aanleiding van p. dr J. Boelaars' Utrechtse dissertatie, over The linguistic position of South-Western New Guinea (1950), die goeddeels op p. Drabbe's materiaal steunt, in de kritiek nadere vragen zijn gesteld. Welnu, p. Drabbe maakt er geen geheim van, dat het doel van zijn arbeid allereerst is, het werk van zijn confraters te steunen. Zijn methode is daarom zuiver experimenteel en op het meest directe taalgebruik gericht. Het eerste resultaat van zijn „field-work" wordt gevormd door een vragenboekje van zeshonderd vragen; later volgen korte bijbelse verhalen en gebeden, alles zoveel mogelijk opgesteld met behulp van meertalige tolken. Aan de hand van dit materiaal wordt later de woordenschat, de voorraad der verbogen vormen enz., zoveel mogelijk uitgebreid. De kring der informanten en controlerende personen wordt daarbij zo ruim genomen als de omstandigheden het maar toelaten.

Tegen de geschetste opzet zal zeker niemand bezwaar kunnen maken. Integendeel! Men zou zich kunnen afvragen, hoe het in de gegeven omstandigheden beter kon? Ieder zal ook gaarne toegeven, dat p. Drabbe's practische constateringen, als feit genomen, een zéér zakelijke indruk maken. Hij heeft duidelijk met grote vasthoudendheid en grote ernst gewerkt. Toch ligt hier anderzijds, even duidelijk, ook de mogelijkheid open voor allerlei kleinere en grotere moeilijkheden, en wel in het begrippensysteem of de kategoriale bovenbouw waarvan de beschrijver uitgaat. Iedere constatering veronderstelt nu eenmaal, krachtens het wezen der menselijke kennis, een zekere „plaatsing" van het waargenomen feit. Onvermijdelijk wordt dit, bewust of onbewust, in een zeker ideëel of concreet verband opgenomen. Alles hangt hier m.a.w. ten slotte af van de theoretische instelling, de „approach" waarmede men de feiten nadert, d.i. in concreto gesproken, van de genoten vooropleiding die al de vaardigheden en gevoeligheden dient te wekken die voor dit zeer speciale werk van node zijn.

Toetst men nu p. Drabbe's ekagi-spraakkunst aan de hand van deze beginselen, dan blijkt daarin inderdaad veel, zeer veel te kunnen worden gewaardeerd. Het voornaamste punt is dat men, zoals vermeld, globaal genomen, de indruk krijgt vaste grond onder de voeten te hebben. Er is blijkbaar een redelijke basis gelegd voor verdere studie. Deze lof moge gering schijnen, wie in de materie thuis is weet dat op dit punt bij andere publicaties veelal de eigenlijke klemmende moeilijkheid schuilt. Met name de lijsten der deictisch-pronominale vormen, de richtingsnamen, alsook het hoofdstuk over de syntaxis, verdienen een bijzondere vermelding. Aanmerkelijk zwakker daarentegen is het phonetisch gedeelte, waardoor ook de spelling der woorden, en daarmede de vergelijking van het ekagi met

andere Nieuw-Guinese talen, onzeker wordt. Ernstige moeilijkheden rijzen er verder ook bij de behandeling van het werkwoord. Men kan de gedachte niet van zich afzetten, dat p. Drabbe zich daarbij onbewust in bepaalde gevallen eerder door abstracte logische kategorieën, of ook door de structuur van westerse taal-feiten, heeft laten leiden, dan wel uitsluitend door de autochthone ekagi-feiten zelf. Het zou te ver voeren, om in dit tijdschrift de verschillende quaestieuze punten nader aan te wijzen en te bespreken. De geïnteresseerde lezer moge daarvoor verwezen worden naar een recensie in de Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde, deel 109, p. 83-89.

De kwestie is tenslotte, dat de taalbeschrijving — òòk die voor het z.g. zuiver practische gebruik — in de laatste jaren tot iets van een apart „vak" is geworden, waaraan men zich nauwelijks meer kan wagen zonder eerst, bij de vooropleiding, de daarvoor nodige kennis en begrippen te hebben verworven. En men kan nu niet anders dan constateren, dat in de kringen der protestantse zending in het algemeen met deze moderne ontwikkeling eerder rekening gehouden is dan in die der katholieke missie.

De samenwerkende amerikaanse en engelse Bijbelgenootschappen reserveren b.v. voor de taalkundige kwesties in de missiegebieden, en met name voor de bijbelvertaling regelmatig jongere, bijzonder geschikte krachten, die aan universiteiten als die van Michigan (Ann Arbor), Oklahoma (Norman), Caronport (Saskatchewan, Canada) en Londen (School of Oriental and African Studies) een speciale training ontvangen in phonetica, taalbeschrijving, vertalingskwesties etc. Het Committee of the American Council of Learned Societies en de National School of Modern Oriental Languages and Civilizations verlenen daarbij, zover nodig, hun medewerking; terwijl ook geprofiteerd wordt van de enorme methodologische ervaring die men in Amerika tijdens de tweede wereldoorlog heeft opgedaan, toen in dit land in korte tijd een groot aantal tolken opgeleid moest worden voor al de gebieden waar dit in verband met militaire operaties of de bezetting nodig was. Het resultaat van deze gecombineerde actie kan men zich gemakkelijk indenken. Het peil der amerikaanse missionair-linguistische publicaties is in de laatste jaren met sprongen vooruitgegaan. Een serie handboeken voor de taalbeschrijving als die van E. A. Nida en Kenneth L. Pike mist men ten onzent pijnlijk, welke bezwaren daartegen op andere punten misschien ook weer kunnen gelden.[1] En wat speciaal de bijbelvertaling aangaat, een boek als dat van E. A. Nida (Secretary for Versions van de American Bible Society) over Bible Translating, An Analysis of Principles and Procedures, with Special Reference to Aboriginal Languages, American Bible Society, New York 1947, moge uit een protestantse geest zijn geschreven; het omschrijft desniettemin een aantal vertalings-principiepen en -technieken, het schetst moeilijkheden en stelt oplossingen voor, die ook in katholiek milieu ten volle de aandacht verdienen.

[1] Kenneth L. Pike: Phonetics. A critical analysis of phonetic theory, and a technic for the practical description of sounds. University of Michigan Publications, Language and Literature; vol. XXI, Ann Arbor 1943; Eugene A. Nida: Morphology. The descriptive analysis of words; ibidem, Linguistics; vol. II, Ann Arbor 1946; Kenneth L. Pike: Phonemics. A Technique for Reducing Languages to Writing; ibidem, vol III,

Overigens behoeft men voor toepasselijke voorbeelden in dit verband niet eens zover van huis te gaan. Ook het Nederlands Bijbelgenootschap immers heeft reeds de gehele negentiende eeuw door voor de taalkundige vragen en de bijbelvertaling vrijwel uitsluitend „afgevaardigden" naar Indonesië gezonden, die een speciale vooropleiding ontvingen. Verscheidene van hen waren zelfs vóór hun vertrek reeds gepromoveerd in de indonesische taal- en letterkunde. Het zal daarom niemand verbazen, dat onder de lijst van namen der „afgevaardigden" menige zeer vooraanstaande figuur uit de indonesische taalvergelijking verschijnt (Gericke 1826, Hardeland, Neubrunner van der Tuuk, Matthes, Adriani, Van der Veen, Kraemer enz.).

Is het al te idealistisch of wereldvreemd, om zich een dergelijke gang van zaken ook voor te stellen voor de katholieke missionarissen, waar ter wereld deze ook hun werk mogen vinden? De functie van een missionaris behoort nu eenmaal niet enkel tot de spirituele en de bovennatuurlijke orde. Het geloof dat verspreid wordt is een „geïncarneerd" geloof, omdat het gaat over God en de geïncarneerde mens; en zo vertoont het apostolaat onvermijdelijk eveneens allerlei „geincarneerde" trekken. Men nadert de niet-christelijke volken het eerst op hun eigen natuurlijk vlak; en juist de katholieke missionaris is voor deze basis, krachtens zijn algemeen geloofsprincipe, bijzonder gevoelig. Sinds een aantal jaren bestaat er aan het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit ruimschoots gelegenheid om zich, theoretisch zowel als experimenteel, te bekwamen in vakken als de phonetiek, de vergelijkende grammatica, de sociale taalkunde enz. Het ware zeker te wensen, dat daarvan meer gebruik gemaakt werd dan thans reeds het geval is.

Het is voor de recensent verre van aangenaam, om dergelijke meer algemene desiderata naar voren te brengen, juist naar aanleiding van het werk van een figuur als p. Drabbe, die zich reeds zovele jaren voor de missie en voor de indonesische taalvergelijking uitnemende verdiensten heeft verworven. De bedoeling is daarbij ook niet, om voor de profane wetenschappen meer plaats op te eisen in het leven van een missionaris, dan deze daarin redelijkerwijze kunnen innemen. Door de beschreven meer-specialistische training zullen echter tenslotte *betere missionarissen* worden gevormd; figuren die méér voor het aan hun zorgen toevertrouwde volk kunnen doen dan hun niet-geschoolde medebroeders. Het is m.a.w. het belang der missie zelf dat hier in het spel is, en dat de doorslag dient te geven. En verder: amicus Plato magis amica veritas!

Nijmegen J. Wils

Ann Arbor 1947; Kenneth L. Pike: Tone Languages. A Technique for Determining the Number and Type of Pitch Contrasts in a Language, with Studies in Tonemic Substitution and Fusion; ibidem, vol. IV, Ann Arbor 1948. Zie ook Eugene A. Nida: Linguistic Interludes; Summer Institute of Linguistics, Inc.; Box 870, Glendale 5, California (1947); Id., Learning a Foreign Language. A handbook for Missionaries; Committee on Missionary Personnel of the Foreign Missions Conference of North America; 155, Fifth Avenue, New York (1950); Id.: God's Word in Man's Language; New York 1952. En verder L. Bloomfield: Outline Guide for the Practical Study of Foreign Languages; Baltimore 1942; Bernard Bloch and George L. Trager: Outline of Linguistic Analysis, Baltimore 1942.

L. van Rijckevorsel S.J.: *Pastoor F. van Lith S.J. De Stichter van de missie in Midden-Java (1863-1926)*; 140 pp., Stichting St Claverbond, Nijmegen 1952.

De grote verdienste van dit werk is niet zozeer gelegen in het verzamelen van de nodige gegevens, die thans nog bij tijdgenoten achterhaald konden worden maar in een volgende generatie verloren zouden zijn gegaan, als wel in het bredere en algemene kader, waarin P. van Rijckevorsel het verstaan heeft het leven van P. van Lith in te passen. Men staat hier niet voor een biographie in de gewone zin, zo zou men kunnen zeggen, maar eerder voor wat de Amerikanen thans gaarne een ,,case study" noemen. En de ondertitel, zo kan men zich denken, had daarbij kunnen luiden: ,,een experiment in de techniek der adaptatie". Want met dit laatste is de principiële betekenis van dit missionarisleven wel geraakt. Als P. van Lith in 1896 in Indonesië landt, staat de missie op Midden-Java voor een échec, volstrekt niet door een gebrek aan goede wil of aan activiteit bij de missionarissen, noch ook wegens de ontoegankelijkheid der bevolking, maar eenvoudig omdat men er niet in geslaagd is de directe weg tot de harten en de geesten te vinden. Men kende de inheemse taal en de inheemse toestanden te weinig, en werkte dus met een stelsel van katechisten. En toen dezen onbetrouwbaar bleken, viel als met één slag de gehele opzet. P. van Lith zag, met heldere blik, ook de diepere oorzaak van deze treurige ontwikkeling, en vond te zelfder tijd het nodige geneesmiddel. Men gaat niet te ver met te zeggen, dat in de grond niet minder dan het missiebegrip zèlf bij hem verschilde van dat bij zijn voorgangers. Deze uitgesproken introverte en mystieke natuur, die zwijgzaam en zelfs onhandig was in bepaalde opzichten, moet anderzijds vooral ook een goed theoloog geweest zijn, en tevens een zeer beheerste en daadkrachtige figuur. Het zaad moet ,,aanslaan", vóórdat de akker waarlijk vruchtbaar genoemd kan worden, zo besefte deze Brabander die zijn leven lang een ware natuurliefhebber is gebleven. En zo wilde hij zich dus de resultaten der missionaire activiteit ook niet direct voorstellen in de quantitatieve orde, in het aantal der gemaakte bekeerlingen. Op het reële en creatieve contact tussen het christendom en de inheemse gemeenschap kwam het ten slotte aan, zo begreep hij. Elke economische of sociale ontwikkeling, hoe wenselijk op zichzelf ook, zal op de duur toch weer mislukken, indien niet eerst daarvoor de geestelijke basis is gelegd. Een zekere ,,aanpassing" van de zijde der missionarissen is dus nodig. En deze dient niet als een zekere psychologische of paedagogische ,,truc" beschouwd te worden, zoals dat bij een handige verkoper het geval is; jazelfs kan men niet zeggen dat het hier enkel gaat om het natuurlijke recht der inheemse bevolking op haar eigen cultuur en zeden. De diepste motivering der adaptatie is van de theologische orde. Zij ligt verankerd in Gods plan zelf, en het is Zijn wil die zich daarmee uitwerkt. Ook voor de Javanen was er een eigen en onverwisselbare plaats in de grote en allesomvattende act der incarnatie. En door christen te worden dient de Javaan dus niet zijn javanisme te verliezen, maar — juist omgekeerd — dit op te heffen, te bewaren en te zuiveren. In Christus voltooit zich de natuurlijke aanleg, hem door de Schepper meegegeven.

Zo komt P. van Lith ertoe, zijn eerste jaren op Midden-Java allereerst te besteden aan het luisteren. Hij leert de moeilijke javaanse taal en tracht zoveel mogelijk te weten te komen over het inheemse leven. Hij neemt javaanse jongens in huis,

— op zichzelf reeds een typische aanpassing aan het oeroude indische guru-systeem —, die hem in bepaalde opzichten evenzeer tot leraar verstrekken, als hij hun op andere punten weer van dienst kan zijn. En overal waar dit nodig is en waar dit kan, blijkt hij bereid de eigen westerse normen en gewoonten te laten vallen. Hij wordt, naar Paulus' wens, zoveel mogelijk geheel ,,in-heems", in de letterlijke zin van dit woord, met de inheemsen. Is het wonder, dat P. van Lith op deze wijze inderdaad soms lang moet wachten op wat men wel ,,tastbare" resultaten noemt, maar op andere momenten ook plannen dorst te entameren — en wist te realiseren! — die zijn oversten en de regering met verbazing sloegen: met name de kweekschool te Moentilan, waaruit zich spoedig een autochthoon javaans seminarie zou ontwikkelen? Het rythme kon zo snel zijn, omdat de blik van de leider zo klaar en rustig was, en de greep van zijn hand zo vast. Zijn vertrouwen was gevestigd, omdat zijn kennis van de Javanen zo diep gefundeerd was.

Men ziet, hoe al de methodologische vondsten van P. van Lith dus veel meer dan enkel een locale betekenis hebben. Ze vormen iets van een ,,specimen doctrinae", en zijn alle duidelijk geconcipieerd vanuit een centraal gezichtspunt. Het missieleven heeft van deze in de grond zeer complexe figuur onmiskenbaar een eenheid gemaakt. Er klinkt evenzeer iets van Paulus door bij deze twintigste eeuwer als van de eigen ordestraditie, die door de Renaissance is ,,heengegaan". En zou men zich de latere aanwijzingen van Pius XI en Pius XII over de missiemethodiek kunnen voorstellen, indien daar ook niet experimenten achter gestaan hadden, zoals die op Midden-Java rond de wending van deze eeuw?

Aan dit werk zij dus een ruime verspreiding toegewenst, in alle kringen die daarvoor in aanmerking kunnen komen; maar vooral ook een lezerstype dat naar hart en oog bereid is daaruit alle rijkdommen en alle stimulansen op te diepen die in werkelijkheid daarin gelegen zijn.

Nijmegen J. Wils

H. van Thiel: *Het offer van Itota. Het leven van de Ngombe in Kongo*; 132 blz., verlucht met 32 foto's van br Herman Sanders, en ingeleid door dr A. Burssens, hoogleraar te Gent; De Sikkel, Antwerpen 1952.

Met grote woorden dient men voorzichtig te zijn; dit boek van father H. van Thiel zou ik echter in zijn soort zonder aarzeling als een ,,klein meesterwerkje" willen karakteriseren. En dit niet op de eerste plaats om de fijn-gevonden ,,plot" en de daaraan beantwoordende, weloverwogen compositie die aan de moderne ,,short story" herinnert; noch ook wegens de rake schetsen en schetsjes van het inheemse leven die het verhaal op allerlei punten verlevendigen en verdiepen, maar omdat de auteur het op zulk een voortreffelijke wijze verstaan heeft de dingen, gebeurtenissen en ontwikkelingen regelmatig ,,van binnen uit", d.w.z. vanuit het standpunt van de negers te belichten. Dit boek beschrijft nu eens niet de moeilijkheden en bezwaren die de missie bij het naderen van de inheemse bevolking ontmoet, zoals dat in zo menig missieverhaal geschiedt, maar juist omgekeerd, simpelweg het inheemse leven zèlf, zoals dit zich voltrekt in het dorp en de bossen, in de sociale verhoudingen en in het private leven; en vanzelf volgen dan later, a.h.w. als toegift, de optredende veranderingen wanneer de

blanken komen: de missie en de staat. Hèt grote thema is daarbij de hoog te waarderen kinderliefde der negers, en het dramatische offer van zijn vrijheid en zijn leven dat Itota voor zijn zoon moet brengen. Het „natuurlijk goede" van de zwarten valt enorm mee! Het kan een Westerling in sommige opzichten zelfs tot voorbeeld strekken, zo redeneert ronduit father van Thiel. En de missionaris kan dus ook niet beter doen, dan zich zo diep en volledig mogelijk in dit inheemse leven verdiepen, hoeveel moeite en hoeveel zorgen — ja, soms vernedering — hem dit ook kost. De christelijke leer schept niet in elk opzicht iets nieuws, op bepaalde punten voltooit en vervolmaakt zij slechts hetgeen in beginsel reeds aanwezig was bij de negers. Men ziet, het is een modern missiologisch standpunt, dat hier zonder veel redenering en spitsvondigheid, verdedigd wordt. De feiten zelf spreken een duidelijke taal; of het nu gaat over de kleine negerjongen die met de missionaris achter op de fiets mee mag rijden naar het hospitaal, of over de melaatse die het verstaat in al zijn ellende nog „medicijnman" te spelen voor anderen. Dit boek zij van harte aanbevolen! Het kan met name menig seminarist, zo lijkt mij, mee helpen voorbereiden op zijn taak, en hem beter dan een geleerde verhandeling doen zien waarin deze eigenlijk bestaat. Proficiat!

Nijmegen J. WILS

P. DR ANTON FREITAG S.V.D.: *Die neue Missionsära. Das Zeitalter der einheimischen Kirche*, 160 S., Steyler Verlagsbuchhandlung, Kaldenkirchen 1953, brosch. 6,80 DM.

ZULK een boek met een dergelijk breed opgezet plan, met een dergelijke wereldvisie kan alleen de bekende missiograaf p. Freitag schrijven! Hij leidt ons binnen in de evident nieuwe periode van de wereldkerk, die vooral na de laatste wereldoorlog is begonnen, belicht de voornaamste kenmerken en de actuele situatie. Men staat verbaasd over de eruditie en het feitenmateriaal, waarmede hij a.h.w. toveren kan. Het is zaak dit boek spoedig te bestellen — het in één adem uit te lezen, zal geen inspanning kosten! —, want zoals elk missiografisch werk heeft 't het nadeel spoedig in zijn statistieken te zijn verouderd.

In vele lezingen en op vele plaatsen hebben we de schr. moderne missieproblemen horen bespreken; in dit boek heeft hij al zijn stof tot een systematisch geheel gerangschikt. Op de eerste plaats behandelt hij het einde van het koloniale tijdvak met de voor- en nadelen er aan verbonden; dan illustreert hij voor de afzonderlijke landen het nationaal ontwaken van de volken; hij schetst het wereldgevaar van het communisme, de verbreiding van en de crisis in de Islam; uitvoerig bespreekt hij de opbouw van de inheemse Kerk (clerus, episcopaat en kloosterleven); daarop gaat hij afzonderlijk in op de strategische beginselen voor de vorming van een inheemse christenheid: de aanpassing, de vorming van een christelijke ideologie en van een christelijke élite. Het sociale vraagstuk in de missionering verdient bijzondere aandacht alsook het probleem van het leken-apostolaat; ten slotte geeft hij praktische richtlijnen voor de samenwerking van al de krachten, die in dienst staan van het missiewerk. Bij de overrompelende veelheid van vraagstukken en feiten kan men slechts moeilijk critiek uitoefenen; op een enkel gegeven mogen we opmerkzaam maken: p. Freitag (blz. 55) neemt nog de onjuiste bemerking

van p. Foca op de M.W. van Leuven van 1930 over en wel als een opvallend feit, dat nl. op Sumatra en Java (hier zelfs 18000!) bekeringen van mohammedanen plaats hebben; wanneer hij (blz. 63) voor Indonesië (in 1950) 70 mill. mohammedanen aangeeft, is dit begrijpelijk; voor insiders is echter de situatie heel anders.

P. Freitag geeft wel de voornaamste problemen aan, doch behandelt ze minder methodisch als veel meer missiografisch, feitelijk. Hierin is hij echter onovertroffen; met zijn grote vakkennis en zijn apostolisch hart laat hij de cijfers en de feiten tot ons een levendige taal spreken, een taal, die uitgåat naar het verstand en naar het hart. In dit boek doet het missiewerk in al zijn actualiteit een beroep op deze, ónze generatie: ,,missie-basis en missie-terrein moeten heden, nu de wereld (door pers, radio, verkeersmiddelen enz.) zo klein geworden is, wederom één worden, zoals in de oertijd van het christendom. Elke heiden moet onze broeder, elke christen een missionaris worden!" (blz. 160)

(Intussen vernamen we, dat een Nederlandse vertaling van dit werk in voorbereiding is. Red.)

Tilburg P. Dr Gregorius O.F.M.Cap.

Adriaan De Roover: *Victor Roelens. De Vlaamse Lavigerie*, 288 blz., Uitg. ,,Nieuw Afrika", Antwerpen 1952.

Dit typografisch goed verzorgd boek is een brok populaire missiegeschiedenis. ,,Ook de kleine anecdote, het detail, komt met de werkelijkheid overeen," zegt de schrijver in zijn voorwoord. En het is volop *missie*-geschiedenis: naarmate men het allereerste begin van de Kerk-opbouw benadert, kan men in vollediger zin van ,,missie" spreken. Welnu, deze biografie beschrijft de eerste ,,zendingen" van personeel en goederen naar het oostelijk gedeelte van Belgisch Congo, naar het wordende en uitgroeiende Vicariaat Boudewijnstad.

Nu de missionering — gelukkig — meer verloopt langs de weg der organisatie, der consolidatie, met behulp van uitgewerkte methoden, van techniek en wetenschap, nu doet het tóch goed weer eens te vertoeven in de vol-heldhaftige tijden, toen de apostolische ijver meer zichtbaar brandde, en toen, nog meer dan in de huidige missiologie, de waarheid in het oog sprong: het komt vooral aan op de *persoonlijkheid* van de missionaris.

Victor Roelens wàs een persoonlijkheid, een reus naar geest en lichaam. Door de brandende vlakten van Oost-Afrika, door eindeloos-wiegende graszeeën, langs hele kudden slaven en slavinnen die naar de kust werden geranseld, door bloeddorstige primitieve stammen heen, is de jonge Witte Pater Roelens naar Centraal-Afrika getrokken, toen de Europese penetratie en het beschavingswerk der blanken nauwelijks begonnen waren.

In zijn domein aan het Tanganyika-meer ging Roelens aan het werk. Hij preekte en doopte, hij kocht honderden jonge slaven en slavinnetjes vrij, hij vestigde missieposten en stichtte scholen, hij bouwde de eerste Middenafrikaanse kathedraal, hij leerde de grond bebouwen, hij vocht tegen de slavenhandel, tegen de vrijmetselarij, tegen de Afrikaanse epidemieën, tegen de onmenselijke praktijken der primitieven. Tot achttien maal toe triomfeerde hij in zijn lichaam over de

dodelijke zwartwaterkoorts, maandenlang reizend en soms uren lang tot zijn schouders door moerassen wadend.

Vijf en vijftig jaren heeft bisschop Roelens in Afrika doorgebracht, waarvan een en vijftig jaren als bisschop. Tot in onze tijd toe heeft hij het resultaat van zijn zwoegen kunnen volgen: hij stierf eerst in 1947, negen en tachtig jaren oud. Toen de eerste missionarissen nog ondergingen in de beslommeringen van het onafzienbare werk, had Roelens reeds de brede visie, de vooruitziende blik, al wist hij dat de vorming van een inheemse clerus geduld zou vergen en al zei hij schertsend, dat de tijd van een ,,universiteit voor menseneters" nog niet aangebroken was.

De Roover, die blijkbaar niet voor de eerste maal de pen hanteert, neemt de lezer mee naar het Afrika van het helden-epos en vertelt in bloemrijke maar niet gezwollen taal over de ,,bwana Mrefoe", de grote meester. Hij graaft niet diep, maar boeit tot het einde toe. Hij is wel wat plastisch en laat de bisschop op zijn tijd ,,sakkeren", ,,brullen", ,,grollen" en zelfs schoppen op de ,,gore negerbillen', maar dat vergeeft de preutse Nederlander graag aan een Vlaamse collega.

Veel meer zou te leren zijn uit het rijke leven van een man, die zijn methode en ondervinding samenvatte in de ,,Instructions aux missionnaires"; De Roover is dan ook van plan, zijn biografie verder uit te werken. Maar we zijn er hem dankbaar voor, dat hij op literaire en verantwoorde wijze, en steunend op een ontzaglijke documentatie, dit leven reeds voor het volk toegankelijk maakte. Ook schrijvers, die zo vlot bepaalde toestanden in sommige delen van Europa gelijkstellen met de situatie in de missielanden, zouden met nut een werk als dit kunnen doornemen: ze zouden dan *beide* polen der vergelijking kennen, want het missiewerk, ofschoon reeds hier en daar in zekere mate ,,gerationaliseerd", verloopt tóch nog in vele landen hoofdzakelijk op de wijze, die De Roover hier beschreven heeft.

Gemert Drs Ed. Loffeld C.S.Sp.

Cor De Schutter, Missionaris van Scheut: *Het Goddelijk Avontuur*, 308 blz., Scheut Editions, Scheut-Brussel 1952.

Pater De Schutter heeft deze geromantiseerde Mongoolse missiegeschiedenis in Chinees Mongolië ter plaatse geschreven, toen hij daar reeds veertig jaren lang zonder thuisreis werkzaam was.

In een climax van hoofdstukken beschrijft hij de ontwikkeling van deze harde missie, vanaf de martelaren van de Boksersperiode tot het oogsttijdperk van een groeiende inheemse clerus en een zich verstevigende christenheid. De gebeurtenissen spelen zich af rond de persoon van een Vlaamse priester, Maurits De Man, die wordt voorgesteld als de ideale missionaris en die meemaakt aan ontgoochelingen en vertroostingen al wat inderdaad de verdienstelijke Scheutisten in enige decennia missiearbeid hebben doorleefd.

We lezen uiterst spannende passages over belegeringen en overvallen van de kant van roversbenden, we lezen over de concrete missioneringsmethode der paters, over de psychologie van de Chinees, over de schoonheid, de natuurrampen en de epidemieën van zijn land. — Zeer realistisch wordt de persoonlijke ontwik-

kelingsgang van de missionaris uitgebeeld: zijn oorspronkelijk onbekookt idealisme, zijn botsing met de realiteit, zijn ontmoediging (die echter niet, zoals bij een van zijn confraters, in neurasthenie ontaardt), zijn geleidelijke natuurlijke en bovennatuurlijke aanpassing aan zijn werkkring, zijn groei tot bezonkenheid, tot begrip en waarachtige liefde, tot geduld, tot blijvende daadkracht en offervaardigheid.

In dit boek geen valse pathos noch opzettelijke propaganda. Wanneer een Chinees moedertje bij de priesterwijding van haar zoon van ontroering het evenwicht verliest, ziet pater De Schutter heel goed, dat ook haar opgebonden voetjes hierbij een rol spelen, en wanneer de missionarissen zwaar discussiëren over een zielzorggeval wijst hij openhartig op gelijkhebberij of andere klein-menselijkheden.

We treffen in deze historie wel wat Frans-aandoende zinswendingen aan, menigmaal ook hebben bepaalde woorden in de pen van de auteur een andere gevoelswaarde dan wij, Nederlanders, er aan toeschrijven; maar daar staat tegenover, dat deze vergrijsde missionaris nog over een verrassend grote taalrijkdom beschikt en over een origineel uitdrukkingsvermogen, dat hij op zeer zuiver aangevoelde wijze bepaalde situaties weet te beschrijven en bepaalde personen weet te typeren, dat hij pakkend en puntig bepaalde grondbeginselen van de missioneringsmethode weet samen te vatten.

Aan pater De Schutter is, gelukkig voor zijn missie, een literator verloren gegaan. Zijn boek is uitgegroeid boven de loutere kroniekstijl, al bereikt het niet de hoogte van een kunstwerk. Mogen velen, met name seminaristen, toekomstige missionarissen en hun opleiders, dit „Goddelijk Avontuur" samen met de schrijver beleven, eerst in gedachte, later in de volle realiteit. Het is gezonde missielectuur.

Gemert Drs Ed. Loffeld C.S.Sp.

P. Remedius Wijbrands O.F.M.: *De statu iuridico religiosi promoti ad dignitatem Vicarii vel Praefecti Apostolici durante munere*, 80 blz., Pontificium Athenaeum Antonianum, Roma 1952.

Dit eveneens in het „Commentarium pro Religiosis et Missionariis" verschenen proefschrift-excerpt behandelt op overzichtelijke en heldere wijze een onderwerp, waarover nog zeer weinig literatuur bestaat.

De Codex Iuris Canonici geeft de grondbeginselen in de canons 627 en 628: de kloosterling, die bisschop wordt, blijft religieus, met de rechten en plichten. Maar voor de Geloften van gehoorzaamheid en armoede, en in het algemeen voor het onderhouden van de Regel, gelden bepaalde restricties, welke, wat de armoede betreft, door canon 628 ook uitdrukkelijk op de Apostolische Prefekten worden toegepast.

Op gelukkige wijze weet de auteur te verklaren, tot op welke hoogte en in welke reële zin de Vicarissen en Prefekten nog aan hun Gelofte van armoede gebonden zijn; hierbij verwerpt hij terecht de theorie van de dispensatie in deze Gelofte. — Verder wordt zeer juist betoogd, dat de Missie-Ordinarii „durante munere" wel onttrokken zijn aan het gezag van hun religieuze *oversten*, maar niet aan dat van de Orde of Congregatie, waartoe zij blijven behoren.

Dit alles wordt ook concreet en voor de praktijk uitgewerkt, waarna nog

een hoofdstuk volgt over enige privileges van genoemde Missie-Ordinarii.

Zonder veel aandacht te willen schenken aan de niet-sporadische drukfouten, noch aan enkele vergrijpen tegen de Latijnse grammatica, spreken we er onze verwondering over uit, dat de auteur een mondelinge interpretatie, door paus Benedictus XV gegeven en als zodanig slechts steunend op het getuigenis van pater Vermeersch, tot „interpretatio authentica" verheft (blz. 23). Dit getuigt niet van het juridisch inzicht, waarvan de schrijver blijk geeft in de overige uiteenzettingen.

We spreken de wens uit, dat pater Wijbrands spoedig zijn volledige thesis moge publiceren. Want er blijven nog vele vragen over. Welke andere hoogwaardigheidsbekleders (de „dignitates" van can. 628) vallen nog onder de uitzonderingsbepalingen? (De Pro-Vicarii resoluto iure Vicarii? De Vicarii delegati? De Vicaris-Generaal in een missie-diocees? De Superior ecclesiasticus van een Missio sui iuris?) — Welke is de juridische situatie van de Missie-Ordinarius en „in genere" van iedere tot een klooster-instituut behorende „dignitas" in de Kerk, wanneer zij hun ambt neerleggen? — Hoe staat het met de „dignitates", die lid zijn van een der „Societates vitae communis" van can. 673?

Maar reeds dit geschrift is een belangrijke bijdrage speciaal tot het missierecht en een praktisch vade-mecum voor de Missie-Ordinarii.

Gemert Drs Ed. Loffeld C.S.Sp.

Pater Fabianus O.F.M.Cap.: *Bisschop Massaja*, 80 blz., Missie-procuur van de Paters Capucijnen, Tilburg z.j.

In een overzicht van de geschiedenis der wereld-missionering in de 19e en 20e eeuw schreef twintig jaar geleden monseigneur Alfred Baudrillart: „De grote apostel van de Galla's in de 19e eeuw was de Capucijn, monseigneur, later, in 1884, kardinaal Massaja, die van 1846 tot 1880 aan het hoofd stond van hun Vicariaat. Noch door tegenslagen, noch door een driemaal herhaalde verbanning, noch door vervolgingen werd ooit zijn apostolische ijver gestuit; deze stempelt hem tot een van de grote missionarissen der 19e eeuw."

Op volkse wijze vertelt nu pater Fabianus over het vruchtbare en avontuurlijke leven van de „Aboena Messias". Had de schrijver zijn held resoluut geplaatst in het profaan en kerkelijk gebeuren van de 19e eeuw en had hij zich wat meer ingeleefd in de moderne letteren, ook in de hedendaagse missie-literatuur, dan had zijn boekje de hoogte kunnen bereiken van de figuur, die er in beschreven wordt. Nu doet het nadrukkelijk-prekerige en propagandistische erg ouderwets aan; p. Fabianus is er niet in geslaagd zijn kleine biografie op te heffen boven het zo dikwijls gebrandmerkte peil van de „missieboekjes" der vroegere jaren en miste dan ook de kans een grote missionaris-figuur te plaatsen in een perspectief, waarin het belang en de zin der missionering uitkomt boven het niveau van het anecdotische.

En toch dient men, ook in een volksuitgave, iets hoger te mikken: ook het „gewone volk" moet „opgevoed" worden. Deze uitgave betekent geen doorbraak van de helaas nog heersende mentaliteit, welke, wat de films betreft, nog onlangs in de „Katholieke Illustratie" (18 Sept. 1953) door A. van Domburg als volgt werd gekarakteriseerd: „Wie een missiefilm aankondigt, weet tevoren al, dat hij bepaalde

kringen niet in de zaal zal zien. Een missie-film draagt een soort veroordeling met zich mee: de mensen vrezen zalvende zoetigheid en brave bedoelingen, die des te onverteerbaarder zijn, naarmate zij in langdradigheid verlopen."

Niettemin is dit stichtende lectuur voor ouderen en kunnen onderwijzers en onderwijzeressen er stof in vinden ter omwerking in levende en authentiek-dramatische missieverhalen.

Men kan deze critiek misschien wat kras vinden. Kan de genade, die missie-ijver verwekt, ook niet schuilen in een pretentieloos verhaal? Kan ook een mat vlammetje geen uitslaande brand veroorzaken, zoals die van Massaja's apostolaatsvuur? — Ja, dat is mogelijk en in de periode van de nu ouderwetse missie-literatuur is dit bewezen; maar men vergete niet, dat nu de mensen anders zijn ingesteld en men houde ook voor ogen, dat de mens in de wondere werking der genade en in de onberekenbare inblazingen van de H. Geest geen uitvlucht mag zoeken om de menselijke middelen te verwaarlozen: hij heeft ze te gebruiken en in de perfectie te gebruiken, ook in het bij uitstek bovennatuurlijk werk der missie-actie en der missionering.

Normaal bouwt de genade voort op de natuur; in dit natuurlijke hebben de missiepublicisten een zeer belangrijke rol te spelen. Hoe lang zullen we het moeten blijven doen met goede bedoelingen alleen?

Gemert Drs Ed. Loffeld C.S.Sp.

Dr Jos. Keulers: *De Handelingen der Apostelen*, 423 blz., J. J. Romen & Zonen, Roermond en Maaseik 1952.

In de commentaren op de Boeken van het N.T. van de hand van dr Jos. Keulers is nu de tweede druk verschenen van de commentaar op de Handelingen. De typografische uitrusting en verzorging is als vanzelfsprekend gelijk aan die van de vorige delen van de tweede druk. Wat de inhoud betreft kan men ook hier constateren dat ze in minder woorden meer geeft dan de eerste druk. In de inleiding is een heel stuk ingevoegd over de schriftelijke bronnen van het Boek der Handelingen. Tussen de tekst vindt men ook nieuwe stukken, die een samenvattend overzicht geven van bepaalde kwesties of van belangrijke telkens terugkerende ideeën uit het boek. Nieuw zijn bijv. de excursus over de Hemelvaart en over de christologie van de Handelingen. Andere zijn meer uitgebreid en onder een afzonderlijk hoofd gezet, zodat men ze gemakkelijk terug kan vinden zoals de excursus over het talenwonder. Ook de nieuwere literatuur is bijgewerkt. Dit alles zonder dat de omvang van het boek is toegenomen. Zo is deze tweede uitgave dus onder alle opzichten een verbeterde uitgave. Het is te hopen dat de commentaren van Keulers op het Nieuwe Testament tot de bagage mogen behoren van de talrijke Nederlandse missionarissen, die er voor preek en onderrichting en niet het minst tot vervolmaking van hun eigen kennis van de H. Schrift groot voordeel van zullen hebben.

Nijmegen J. Cools O.P.

Inhoudsopgave van de twee en dertigste jaargang

ARTIKELEN

KLEINERE BIJDRAGEN

MISSIEBIBLIOGRAPHIE

MISCELLANEA

BOEKBESPREKING